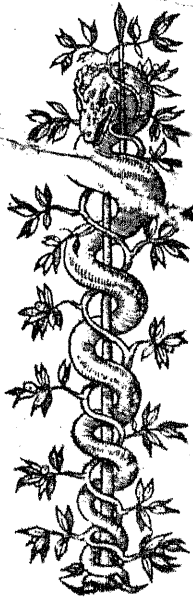
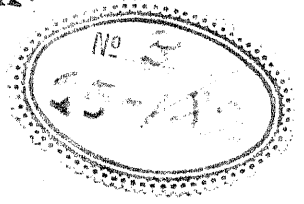

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25

500 40 *Italia*

R. 3598
**RI FABRI
II CONSILIARII, ET
IBELLORVM ORDINA-
RII MAGISTRI SEME-
STRIVM LIBER PRIMVS.**

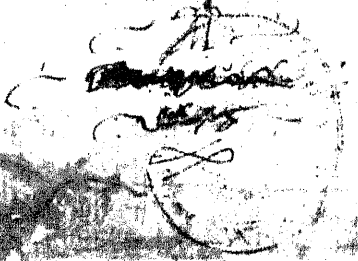

Βασιλεὺς τ' ἀγαθῶν, κατὰ τ' ἀρχιμητρῶν.

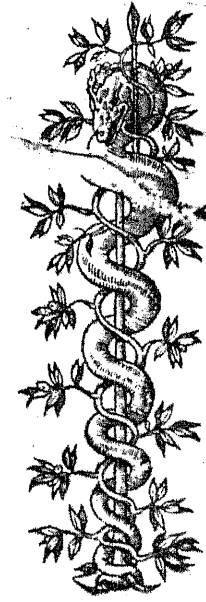
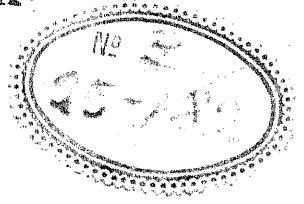
Lutetia Parisiorum, M. D. LXX.

Apud Ioannem Bene natum.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

R. 3588
L. 1277
L. RI FABRI
L. III CONSILIARII, ET
L. IBELLORVM ORDINA-
L. RII MAGISTRI SEME-
L. STRIVM LIBER PRIMVS.

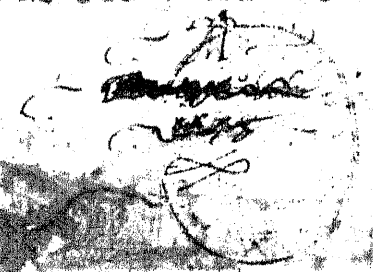

Βασιλεὺς τ' ἀγαθῶ, καὶ πατρὶ τ' αἰχμητῆ.

Lutetia Parisiorum, M. D. LXX.

Apud Ioannem Bene natum.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PETRVS FABER IACOBO FA-
bro, Regio Consiliario, & Patritio,
patruo suo S.

IS tumultus Gallici miseris & extremis temporibus, quibus plerique omnes in publicarum calamitatum cogitatione defixi, non pauci etiam grauissimo ex domesticis erumnis mœrore conflictati sunt: Iac. Faber, vir clariss. non potui tamen tenere me, quin primum hunc Semestrium librum conficerem atque absolucrem, de quo tibi offerendo iam pridem religione voti me obstrinxeram. Quid igitur? inquires: Itanc sensum humanitatis omnem exuagas, ut cum alia qualibet sollicitudine vacuum illum esse oporteat, qui non contemnendum aliquid in literis prestare velit, tu solus neque precipuis, neque communibus malis oppressus, ne tactus quidem, solutiore quam quisquam alius animo viueres, librorumque scriptioni operam dares? Minimè gentium: nam ipse quoque ita homo sum, ut non modo à pietate non abhorream, sed nihil humani (quomodo comicus ille senex aiebat) à me alienum putem, aut verò etiam velim. Sed cum aegritudine ac mœstitia, et bonorum omnium, ita meus quoque torqueretur animus: iis sacrarum scilicet, aliarumque literarum studiis mirificè recreabatur, quæ rebus aduersis perfugium ac solatium (et tute scis) præbere solent. Tum verò præcipuè alleuari, atque à molestiis abduci videbatur, cum varia Semestrium nostrorum capita, quo se ordine singula offerebant, legendo percurrerem. Quod mihi cum sæpe antea, tum nuper etiam accidit. Igitur eo ex numero complura temporibus istis accommodatiora, seponen-

da & colligenda esse duxi: De pratorianis aliisque militibus, & exercituum praefecto: item, De iure gladij, liberoque mortis arbitrio: tum, De fato, morte, ac poenis ciuitatum, de militaribus suppliciis, de virtute bellica, de peculatus & sacrilegij crimine, de bonorum denique petitionibus, & alia huius generis non pauca. Quorum omnium aliquanto tristiore tractationem ut iucunditate aliqua, veluti sale, condirem, De publicis & priuatis epulis, ludis atque spectaculis aspersi quaedam: itémque, De conuentionibus publicis, de translatione iudiciorum, de vestibus & ornamentis, de Iurisconsultorum formulis postremo, de Senatusconsultis & Edictis Claudianis: quae minimè vulgaria esse credidi. Plurimorum insuper locorum castigationes, nouasque interpretationes. attextui: penúmque istam omnem è cella nostra literaria depromptam in hunc librum, quasi sportam aliquam, congeffi: atque hoc solemniū xeniorum die admonitus attuli ad te, ut natura patrum, ita singulari beniuolentia, optimis consiliis, ac ingentibus beneficiis alterum patrem. Hoc tu qualecunque munus non ut ἀντίδοτον, est enim sanè leuiusculum: neque verò ut μνημόσυνον, ne memoriam nostri apud te, qui admonitore non egeas, excitare frustra sit: sed tanquam perpetuae nostrae in te obseruantiae pignus aliquod, aut ut ἀντίχρονον potius, interea dum tibi quod debeo praestare non possum, accipe, tibi que habe: atque ad relaxandum turbidis istis in rebus animum, aut ad arbitrium denique tuum utere fructu: tum, quae tua est in omnes propensa liberalitas, in publicum postea proferri, ut literarum studiosis condonetur, patere. Dat. Tolosa, Kalend. Ianuar. Anno Christi CIO. IO. LXVIII.

Palatium, Praetorium, Praefectus praetorio, Praetorianorum, siue Protectorum duplex schola, equitum & peditum. Vni sub Imperatoris plerisque praefecti praetorio: & qui ab initio quibus successerint CAP. I. pag. 1 Praefecti praetorio ex equitibus, & ex assessoribus praefectorum assumpti: vestis Senatoria & equestris. Praefectorum potentia, dignitas, officium. Explicatur Suetonij ac Dionis loci. Praefecturam praetorianam dignitate patriciatui, patriciatum Consulatu cedere. Explicat. l. 1. D. de senator. & l. 1. C. de consulib.

CAP. II. pag. 12

Insignia Praefecti praet. Carpentum & gladius. Adparitio Praefecti praet. Gladius principis. Gladij nomine merum imperium, ac vitae necisque ius significatur. Gladij vel pugionis ferendi ius penes quos olim fuerit. Emendatur Dionis locus.

CAP. III. pag. 27

Pena ferri siue gladij duplex. Decollatio securi vel gladio fiebat. Pena iudicata comprehensa mutari non potest à Praefide, sed à principe, à quo liberum mortis arbitrium, non ab illo permittitur. Taciti locus emendatus.

CAP. IIII. pag. 37

De magistris & principibus officiorum. De XIV. urbis regionibus. De magistris vicorum. Vnius apud Suetonij loci lectio in dubium vocatur. Duo apud Lampridium corruptissimi emendati.

CAP. V. pag. 45

Sportulae. Solemnes caenae, solempnes & festi dies populi vel singulorum ciuim. De nuptialibus, funebribus, natalitij conuiuiis. Caena feralis, ludus ad iudices. Conuiuia triumphalia, Imperatoria, Consularia, Praetoria. Ludorum diebus epulum populo dari solitum. Bestiarum, Meridiani. De prouinciulibus magistratum conuiuiis. Caena dialis. senatorius prandendi mos. Caena popularis. Apuleij, Plutarchi, Suetonij, & Senecae loci expositi.

CAP. VI. pag. 49

Conuentionem publicam, quae foedus & pactio dicitur, aut equis legibus aut imparibus conditionibus fieri. Emendatus Triphonini locus. Diuina humanaque, quid sit apud Lium: αὐτοκρατορία, ἀποκρίματα, ἀντιδωτόν apud Isocratem, Andocidem, Aeschinem. Emendatus & expositus Isocratis locus de communi gentium iure.

CAP. VII. pag. 63

De usufructu municipibus legato, & vita hominum longissima. Ciuitates plerunque immortales nonnunquam mori dicuntur ab auctoribus. Explicatur Modestini locus de Carthaginis excidio. De sidonis, Corinthi & Byzantij euerfione, Corinthiorumque & Byzantinorum capitis deminutione. De poenis ciuitatum.

CAP. VIII. pag. 72

De naturali ciuitatum interitu ex variis causis. Ciuitates mori, nasci, vincere, reuiuiscere, agrotare, matresque habere ita ut homines dicuntur. De natalitiis Romae veteris & nouae festis diebus. De ciuitatum fato, genio, & custodibus angelis.

CAP. IX. pag. 83

Non utilitas, sed uilitas legendum apud Vlpianum, Curtium, Vopiscum & Boetium. uilitas sui. Qui ex philosophis ueteribus sibi mortem conscuerint. Non

prior, sed propior legendum apud Proculum, Paulum, Senecam, & Tacitum.

CAP. X. pag. 92.

De litera R. eamque expungendam plurimis locis, qui apud Plinium & Apuleium, apud Senecam, apud Marcellinum & Caesarem castigantur. Itemque apud Ciceronem: ubi non Carnis, sed Canis legendum demonstratur, & Canis nomen ad conuicia traductum à veteribus. Horatii locus de cane, canina cæna, & mutato vino explicatur.

CAP. XI. pag. 98.

Ex filii fam. contractu vel delicto, quatenus filius ipse vel paterfam. viuo & retento in potestate mortuo ve, aut emancipato ante postve litem contestatam, aut sententia terminatam filio: itemque ante, postve filij damnationem teneatur. Explicata l. 3. §. ex furtiua. D. de peculio: & l. 3. §. si filiofa. D. rer. amot. & de translatione iudicij à filio in patrem. Exponitur, & emendatur l. Tam ex contractibus. 57. D. de iudiciis.

CAP. XII. pag. 106.

Translatio litis à domino in procuratorem à procuratore in dominum vt fiat presentia domini quam vim habeat. Procuratori vel aduersus eum quando actio iudicij competat vel nō. Vtiles actiones directis præferri. De translatione iudicij à tutore in pupillum à domino in manumissum statuliberum, eumque qui ad libertatem proclamauit, & de actione iudicati. Exponitur l. ordinata. D. de libera. causa. l. Prætor. D. de noxal. act. & confirmatur emendatio l. Tam ex contractibus. D. de iudic.

CAP. XIII. pag. 113.

Improbata Florentinarum Pandect. lectio in l. 2. in princip. D. si quis cautio. Duo apud Senecam loci, apud Varronem, Tacitum, Paulum Iurisc. Lampridius, Sidonium, Claudianum, Dionem, singuli castigantur à librariis compendio scribentibus deprauati. Explicatur Pollionis locus: de acclamationibus & carmine comitorum.

CAP. XIII. pag. 121.

Exponuntur l. vestis. 23. l. Inter vestem. 15. l. ornamentorum. 39. D. de auro & arg. leg. 1. & defensa Florentina lectio in d. l. vestis. §. muliebria. Vestimentorum quæ virilia, muliebria, vel communita dicantur. Pallia, togæ, tunica. Muliebrium vestium vsus viris indecorus. Carnatorie vestes. Triclinaria vestimenta. Mitre sint ne vestimentorum an ornamentorum numero. Conciliatur l. Quamuis 26. in fine cum. §. muliebria d. l. vestis. 23.

CAP. XV. pag. 132.

Exponitur l. quamuis. 26. D. de auro & arg. leg. 1. De pellucidis vestibus sine lineis, siue sericis, & bombycinis variorum auctorum prolata testimonia. Emendatus Lampridij locus. Cæa, itemque Tarentinæ vestes, & Tarentina purpura apud Horatium & Pollucem. Marcellini & Tertulliani castigantur & exponuntur loci duo, de vestium & gemmarum pondere. De fibulis, & quæ vestium aut ornamentorum numero cedant. Exposita l. Argumento. 25. D. de auro & arg. leg. 1. Ralla vestis, quæ & vitrea & pellucida.

CAP. XVI. pag. 142.

Pæne militares & communes. Munifices, Principales, Beneficarij. Festus & Valerius explicantur. Fronto emendatur. Legiones puniebantur. Suetonij locus vt legendus. Ex auctoritatis ignominiose, itemque missionis ignominiose formula. Exponuntur & conciliantur inter se l. 2. §. Ignominie. D. de iis qui not. infra. & l. milites. 13. §. Et si sine. D. de re milit.

CAP. XVII. pag. 153.

reliani seuitia in milites. Emendatus Gallicanorum in pænis priuilegia. Proditorum & transfu-
n præcisio. De saxo deiectio. Decimatio. Suetonij &
plicantur, & Macri Iuriconsulti resposum, viuos
1, exponitur.

CAP. XVIII. pag. 170.

illa constit. 68 exponitur. De Iustitia, de Fortitudine, quæ
torum aliorumque auctorum locis dæm & virtus, inter-
s, aut belli bellica militaris & Martia virtus nominatur. Vir-
in milite, in duce virtutem & felicitatem potissimum requiri.
nus, & claudiani alter emendatus. Apud Plutarchum & The-
stituitur deprauatum aut oblitteratum dæm, nomen. Inter ducis &
virtutem atque officium quid intersit. Desdypias & aæthod nomina
ad apud Plutarchum significant, demonstratur: illustrato Thucydide duobus

CAP. XIX. pag. 182.

Litis causa abesse. Defensa vetus lectio apud Vlpianum, itemque duobus apud
Ciceronem locis. Observare, curare, colere, obsequi. Defensa vetus & item
noua locis aliquot restituta ex libro veteri apud Caesarem lectio. Quintiliani
locus expositus, vulgata lectione defensa. Irinati ludi & Iuuenales. Publi-
cum à priuato spectaculum qui discernitur. Attelani thymelici xystici, & c.
vt non infames, ita notati & viles non admittuntur ad honores. Exposita
l. 1. c. de dignitat. lib. XII. conciliata l. 4. c. de spectacul. lib. XI. cum ini-
tio l. 4. D. de iis qui not. infra. & prolato Tertulliani testimonio, in quo mul-
ta menda castigantur.

CAP. XX. pag. 204.

De prescriptione rei iudicæ. Iuriconsultorum formula quedam apud Cice-
ronem explicata. Scribere, præscribere. De plurimorum Ciceronis locorum lectione
disputat: itemque de lectione l. ait prætor in primo. D. que in fraud. credit.

CAP. XXI. pag. 212.

Complures Pandectarum loci ex tit. ad leg. Iul. peculat. & de sacrileg. & de re-
fiduis contra Græcos & Accursium exponitur. Publice rationes in Prouincia
per quem confecta, ubi relicta, quò rel. at. c. Quæstores veteres & noui. In Pau-
li & Vlpiani responsis nomen sinus restitutum, & quid significet ostenditur.
Pæna peculatus ordinaria & extraordinaria. Explicatur aduersus Accur-
sium l. 1. c. de crim. peculat. & l. ob pecuniam. 81. D. de furt.

CAP. XXII. pag. 235.

Ordo verborum non naturalis indicatur in quibusdam Vlpiani, Pauli, Callistra-
ti, Hermogeniani, Papiniani Iurisc. responsis, & Imperatorum duobus referi-
ptis, quæ omnia exponuntur, conseruata veteri lectione, eademque vt apud
Senecam duobus, ita vno apud Sidonium loco restituta.

CAP. XXIII. pag. 245.

Menda ob verborum translationem conflata tolluntur ex Vlpiani & Pauli Iu-
riconsultorum responsis. Bona fide soluere, dicere, scribere. Vel transpositum in
Pand. Florent. explicatur & emendatur l. 1. c. Ne fideiussor. vel mandat. dot.
dentur. & de iure, lege, & consuetudine. Mendum apud Zonarum vnum,

& alterum apud Dionem ex illa verborum
 CAP. XXIIII.
 senatusconsulta & Edicta claudiana, quibus quæq;
 disputatur. Emendatur vnus Taciti, & Tertulliani
 cus. s. consultum Macedonianum, itémque Libonia
 immunitate ob naues. Petitionis bonorum sublatae
 Zonaræ loco, & prolatis Imperatorum hac de re const.
 CAP. XXV. p

ELOGIA.

Seneca epistola LXXXV. Inuicem hoc illo commuta-
 dum est, & alterum altero temperandum, ut quidquid le-
 ctione collectum est, stilus redigat in corpus. Apes, ut aiunt,
 debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum
 idoneos carpunt. Deinde quidquid attulere disponunt, ac per
 fauos digerunt: & ut Vergilius noster ait,

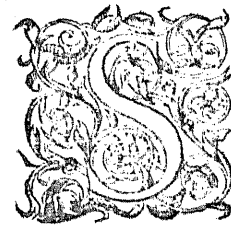
—liquentia mella
 Stipant, & dulci distendunt nectare cellas.
 quod de se Lucretius cecinit, nobis quoque dicere liceat:
 Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
 Omnia nos itidem depascimur.

Ergo

AD SEME-

AD SEMESTRIVM LIBROS,

præfatio & præparatio.

Si quisquam est, cui non modò negotij, sed
 etiam otij ratio constare debeat, equidem
 eum esse cumprimis credo, qui in aliquo
 Reipub. munere versatur: tantòque magis
 eum, qui in edita amplioris cuiusdã digni-
 tatis sede locatus est: ex qua tanquam alta
 è specula, prospicit is quidem, uti se aliorum vnus quisq; ge-
 rat, sed ab omni populo vicissim aut etiam attentius, atque
 accuratiùs obseruari solet: ut ipsius otium plerunq; turpe ac
 inhonestum videri, adeòque in varias inimicorum præsertim
 hominũ reprehensiones incurrere necesse sit. Hoc ego apud
 me iam inde ab eo tempore quo primùm inferuire honori-
 bus, & in Magno Regis consilio assidere cœpi, crebro repu-
 tabã Itaq; solemne illud Semestrium feriarum spatiũ, quod
 cæteris eiusdem ordinis hominibus ad suas res obeundas, &
 ad ipsam requiem animi & corporis cõceditur, cum à Regio
 comitatu domum reuersus, ne priuatis quidem (quibus faci-
 lè carebam) vllis negotiis distraherer, & nihil tamen agere
 non possem: totum inquam illud vacui temporis ad Iurispru-
 dentiam, ad veterem historiam, ad Græcarum denique Lati-
 narũq; literarum studia, quibus à puero deditus fui, reco-
 lenda conferebam: adeò quidem id lubenter, ut cum labori
 nò parcerem, ne tiquam intereà defatigarer: cumq; aliquid
 semper addiscerem, in eo tamen ita, ut mihi satisfacere viderer,
 acquiescere nullo modo possem: quin potius vltra pro-
 gredi cuperem, atque affectarem. Quid plura? Tanta erat in
 nobis illa tamque inexhausta discendi auiditas, nunquam ut
 expleretur animus: quem, si qua in literis intemperantia est,
 ut quidam volunt, ab ea prorsus immunem non fuisse inge-
 nuè agnoscimus. Sanè si forte quid inter legèdum arrideret,
 cursim adnotabam, excerpebam dein atque colligebã, quasi
 per indicem: cæterum via & ordine scribendi, atque expla-
 nandi otium non erat, cum nihilo minus plerique illo abun-
 dare me existimarent, nonnulli etiam abuti dicerent: qui ve-

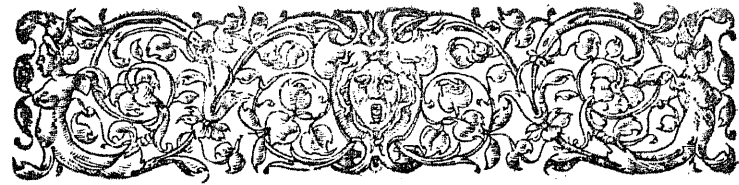
rò lenius mecum agebant noti atque amici complures, non cessare me quidem ipsi faterentur (quoniam aut honoris, aut amicitia, aut literarum gratia quoties ad nos viserent, toties mihi cum libris rem esse intuebantur) Quòd celarem tamen alios ea quæ obseruaueram, hoc valde improbarent: interdū etiam cum aliquo quasi conuicio exprobrarent. Ij verò tale responsum plerunque à nobis auferbant: Non recusare me, quin ad vtilitatem studiosorum Iuris ciuiliis, aliarumque bonarum artium aliquando publicarentur, quæ, vt superioribus annis aliquot feceram, ita tunc in otio scilicet ac secessu Semestri meditabar: præsertim cum Labeonem ex veteribus Iurisconsultis, qui plurimum studiis incubuit, totum annum ita diuidere solitum à Pomponio nostro accepissem, vt sex mensibus cum studiosis esset, sex verò mensibus secederet, librisque conscribendis operam daret: verumtamen cum nihil satis adhuc limatum ac politum ad manus haberem, & sæpe stilum vertendum esse scirem, iterum quæ digna legi sint scripturo, vt est apud poetam: genus quidem scriptiois aliquod inchoaturum esse me, sed eorum quæ adhuc adnotassem rudium scilicet ac informium foetuum editionem differendam potius, quàm accelerandam videri: ne vt cæcos canis festinans catulos solet, ita illos ipse abortiuos, statimque morituros parerem. Ergo tempus trahere ipse quod poteram, vrgere illi autem atque instare contra: Id namque scire se, Lectionum siue obseruationum libros complures sine magno negotio posse à nobis confici: hanc varia scribendi rationem, leuioris quidem ipsam operæ, sed tamen à doctissimis quibusque viris, hac potissimum ætate receptam ac frequentatam esse: tum verò vtilitatis, & propter varietatem (quæ in omni re delectat) voluptatis non parum adferre lectoribus, ipsi etiam scriptori nihil molestiæ interim exhibere: quippe cuius laxior solutiórque in eo genere, quàm in commentariis ad quæstionem Iuris aliquam conficiendis, aut reticendi quæ nescierit nolueritve dicere, aut quæ luce hominumque oculis digna esse iudicauerit, omnia in apicum proferendi facultas est. His ad extremum rationibus ego permotus, & vt honestè, ita ex meo etiam officio me facturū esse cogitans,

si, quod in memoriam sæpe (quemadmodum initio dixi) reuocabam, id præstarem, enitererque vt aliqua otij nostri ratio extaret in publicum: cepi consilium denique colligendi ea, quæ ad oras librorum meorum olim adscripseram, & cōiecturas ac opiniones de bonorū auctorum locis aliquot perdifficilibus exponendi meas. Id quod perficere conatus sum libris iis, quibus Semestrium nomen dare libuit, nouum quidem istud, nec minus elegans tamen, vt arbitror, quàm illa quæ Variarum, Antiquarum, Nouarum Lectionum, aut Obseruationum, Disputationum, Miscellaneorum, Aduersariorum, & si quæ sunt alia, plerique suis eiusdem argumenti libris præposuerūt. Semestrium autem quoniam, vt exemplo Augusti principis consilia semestria quotannis Marcus Imperator cogere, atque inire ipse Iuris reddendi gratia cōsueuerat (quamobrem sæpe à Iureconsultis laudari, & in testimonium citari, quæ is in Semestribus rescripserit aut constituerit, scimus) ita nos quoque in otio illo semestri, post sex itidem menses iurisdictioni (vt supra retulimus) datos, consilia quasi quædam cum Latinis Græcisque optimis auctoribus (quorum scilicet libros diurna nocturnaque manu versabamus) de Iuris interpretatione, deque aliarum literarum intelligentia & cognitione habuerimus. Hæc de nomine. Nam de argumento & materia scriptiois huius, licet ea ex omnibus singulorum capitum titulis facilè deprehendi possit, hoc generatim & in vniuersum audebo dicere: non inutiliter in id studium incubuisse me, vt plurimos auctorū locos obscuros declararem, deprauatos castigarem, integros sinceritati suæ conseruare, & ab vncis quorundam vnguibus protegerem. Omni prorsus opera elaboraui, vt Spartam, admonitu veteris prouerbij, tuerer, atque ornarem: id est, Iurisprudentiam, collecto vndique mundo & apparatu pretioso (quātum in me quidē esset) excolerem, comerem atque illustrarem: quam ad eò sentam, squalidam, horridam plebeij quidam interpretes, impuris scilicet (illotis quidem certe) manibus pertractatam ad nos transmiserant, vt ei nihil opis omnino iam ad pristinam dignitatē recuperandam adferri posse videretur. Verumtamen nitorem, splendorēque suum ei restituere, deserteque antea &

foli relictæ comites fidissimas, easdemq; honestissimas, Ethicen scilicet, historiam, & utramque literaturam adiungere, ut superioribus annis ante me nonnulli, quorum labor non fuit irritus, ita post alios equidem studui atque tentavi: ad eamq; rem pedestri, simplici, minimèque fucato, nō sordido tamen (ut videtur) aut inepto, sed mundo, quoad eius potui, castoq; ac Iureconsultis familiari sermone usus sum: qui utinam peræquè lectoribus eruditis placeat, ut ad nostras cogitationes mandandas literis cum commodissimū fore credidi. Utinam verò quam his aliquot cōscribendis, & euulgandis libris inire gratiam à studiosis literarū existimaui, eam sic mihi quod spero) in posterum ipsi habeāt, referantq; cū opus fuerit: ut neq; reprehensorū calumniā, neq; plagiariorum iniuriā, nec ullos deniq; fucorum, id est maleuolorum, inuidorūq; hominū aculeos aliquando vel inuitus experiar, vel inultus sentiā.

Sed iam tempus est ad id quod instituiamus accedere. Et quoniam ad Romanorum Consulū historiam veterē à ple-
risque traditam, in tabulis propositam, & commentariis multorum doctissimis illustratam, ea ipsi ante biennium alio loco attulimus, quæ cū nemo vnus attigisset, ad illam tamen suis omnibus numeris absoluendam desiderari videbantur: De præfectis autem prætorio (quorum sub Imperatoribus potentia summa, & præcipua fuit in Reipub. administratione auctoritas) nihil à quoquam hætenus diligenter ex historiæ fide ac veritate, nihil perspicuè via & ordine vllō, certe non multum (quod sciam) tractatū, ac leuiter tātummodò quidpiam & cursim dictum est. Equidem non committam, ut si quid ipse aut cum aliis, aut præter alios magno Dei opt. max. beneficio, non sine aliqua tamen diligentia nostra, imò verò assiduis vigilis hac in parte assequutus sum, id silentio quasi tenebris obruere, Iurisq; ac historiæ cupidis inuidere voluisse posthac iudicet. Quin potius ea quæ de origine, auctoritate, officio, insignibus, præfectorū prætorio pridem vnde quaque collegimus, omnia nunc iam ad publicā, si qua forsitan inde nasceretur, vtilitatem non inuiti proferemus: ei namque nostros cuiusmodi sunt labores cōsecratos esse, ut oportet, ita profectò volumus. Atque hinc potissimum ordiri placet.

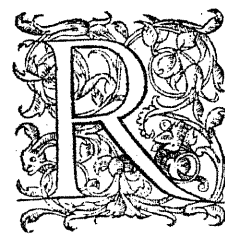
PETRI

PETRI FABRI REGII CONSILIARII, ET LIBELLORVM ORDINARII MAGISTRI, Semestrium Liber primus.

PALATIVM, PRÆTORIVM, PRÆFECTVS prætorio, Prætorianorum, siue Protectorum duplex schola, equitum & peditum. Bini sub Imperatorum plerisque præfecti prætorio: & qui ab initio quibus successerint.

C A P. I.

REGIAM Imperatorum Romanorum domum (quam Plutarchus in Galba κασαρων ἐστια, Herodianus βασιλῆον οἶκον, βασιλῆον ἐστια, βασιλῆον αὐλιῶν, Regiam aulam nominat) ex eo & Prætorium & Palatium esse dictam, quod in

Palatino monte Romæ ut Faustulus & Romulus, ita longo post tempore Caesar Augustus, adepto & constituto imperio habitauerit, addocet² his verbis Dio Romanæ historiae auctor gravissimus: καλεῖται δὲ τὰ βασιλῆα παρατίον, οὐχ ὅτι καὶ ἐδόξε ποτε ἕτως αὐτὰ ὀνομαζέσθαι, ἀλλ' ὅτι ἐν τῷ παρατίῳ ὁ Κ. αὐτῶν ἔκειτο, καὶ ἐκεῖ τὸ στρατήγιον εἶχε, καὶ τινὰ καὶ πρὸς τὸν τῷ Ρωμύλῳ παρενοίκησιν φήμι, ἢ οἴκῳ αὐτῶν ἀπὸ τῶν πατρῶν ἔραβε, καὶ ἀπὸ τῶν καὶ οὐκ ἔστιν ὅτι αὐτὸς κείτωρ καταλύθη, τὸ τῷ παρατίῳ ἐπιπλῆσιν ἢ καταργῆ αὐτῶν ἴσθαι. Quamobrem non modò Romæ, sed aliis quoque in locis sua principes

² lib. 53. vii. de Zonarâ tomo 2.

A

Romanos palatia olim habuisse legimus: ac Mediolanensis quidem in Genethliaco Maximiani Mamertinus commemorat, Constantinopolitani autem Imperatores in aliquo rescripto Iustiniani Codicis¹. Quo etiam exemplo Palatium à nostris dicitur locus ille, in quo antiquitus Galliarum Reges Lutetia plerunque morabantur: hodie Senatus Centum viralis, quod Parlamētum vocant, iuris dicendi gratia cogitur. Ei palatio qui praefectus erat sub iis Regibus, Comes palatij, & materna lingua, Maire du palais: id est, maior palatij nominabatur: qui Romanorum Imperatorum tempore praefectus pratorio dictus fuit: à Dione² ἔπειρος φιλίνου in Burrus sub Nerone, & ἔπειρος τῶν δορυφόρων Nerone & Commodo. Perennis sub Commodo: ab Herodiano³ idem Perennis itē- que Latus ἔπειρος τῶν στρατοπέδων, praefectus castrorum: à Plutarcho⁴ Nymphidius Sabinus ἔπειρος ἀλῆς, praefectus aulae: vel (ut Spartianus loquitur⁵) aulica domus, id est praetorij: nam aula est praetorium, ut beatus Marcus in Evangelio⁶ docet. Ideo Cornelium Laconem Suetonius⁷ praefectum pratorio vocat, quem τῆς ἀλῆς καὶ τῶν δορυφόρων ἔπειρος ἀποδείξαι, aulae ac protectorum siue hastatorum praefectum creatum fuisse Plutarchus⁸ memorat. Gregorius quidem Turonensis sub Childeberto Rege Romulfum quendam, itēque Trudulfum palatij regalis comites, Florentianum verò maiorem domus Regiae fuisse ait⁹. Sigeberti tamen, Chilperici, Clotharij & Clodonai regum temporibus, comitem, rectorem, praefectum, praepositum domus regiae siue palatij eundem fuisse, cum maiore domus, vel maiore domus palatij, Aimoini siue Annonij cuiusdam monachi testimoniis prope innumeris comprobari è Francica ipsius historia desumptis potest¹⁰. Ego itaque non valde aberraturum cre-

¹ l. quicumque. C. de operibus. publ.

² vide xi-philinum in Nerone & Commodo. ³ lib. 5. hist. ⁴ in Galba sub initium. sic & apud Euagriū lib. 3 cap. 32. ⁵ in Adriano. ⁶ cap. 15. ⁷ in Galba cap. 14. ⁸ in Galba.

⁹ lib. 9. hist. cap. 12. & cap. 10. ¹⁰ lib. 3. de gest. Francor. cap. 4. & 57. & lib. 4. cap. 6. 14. 15. 19. 37. 38. 44. & 46.

do, si quis praefectum, praepositum, aut comitem palatij, vel si maiorem domus praefecto pratorij, protectorumque pratorianorum comparauerit, qui domesticorum comes in aula Constantinopolitana dicebatur: namque Protectores erant οἱ ἀυλικὸι καὶ στρατηγικοὶ παροισαρχοὶ ἡμεῖς, ut Plutarchus scribit¹ & ἔπειρος δορυφόρων, qui aulici, siue domestici, & praetoriani nominabantur: sacri lateris custodes à Martiale², ab Herodiano⁴ φυλάσσοντες τὴν βασιλικὴν ἀυλὴν δορυφόροι, & τοφύλακες καὶ παρατωλαινοὶ: quod & praetorium observarent, & latus principis tegerent. Eorum verò cohortes in palatio stationem agebant teste Tacito⁵, ex Italis plerunque, Iberis, Macedonibus & Noricis, siue Germanis militibus constat: id quod idem Tacitus⁶, & Suetonius⁷, & Dio⁸ tradunt. Nam sub Tiberio Romae castra constituta fuisse, quibus praetorianae cohortes vaga ante id tempus, & per hospitia dispersa continerentur: quaeque ex eo praetoriana castra dicerentur, iisdem auctoribus didicimus⁹. Ac de his quidem praetorianis, siue protectoribus domesticis accipiendum puto, quod panegyristes ait¹⁰: Arma igitur & iuvenes cum gladiis atque pilis non custodiae corporis sunt, sed quidam Imperatoria maiestatis solennis ornatus.

Duplex verò Domesticorum protectorum schola fuit, ut ex Imperatorum rescripto¹¹ colligitur, peditum & equitum. Ad pedites domesticos haec Iuliani¹² verba pertinent: ὅτι τρεῖς ἄδυτες οὖν οἱ τῶν ὀπλων χεῖσιν, ἀπετέλεσαν δὲ τὴν παροισαρχίαν, ἢ τὴν οἰκίαν σιωπαγματι, & c. Equites fuisse in praetorianis, praeter quàm quod Herodia-

¹ vide Graeca notitiam Imperij Constantinopol. & Aimoinū li. 4. de gest. Franc. cap. 109. ² in Galba & in Othone. ³ lib. 6. epit. gram. ⁴ lib. 2. 5. & 8. ⁵ li. 116. annal. ⁶ lib. 1. annal. ⁷ in Caligula cap. 58. & in Galba cap. 12. ⁸ vide xi-philinum in Severo. ⁹ vide xi-philinum in Severo, Tacitum lib. 4. annal. Suetonii in Octavio cap. 49. Tiberio cap. 37. & Claudio cap. 21. ¹⁰ Mamertini in panegyrico Iuliani, li. 2. C. de

domestic. & protector. lib. 12. ¹² ex epistola ad Leontium.

¹ lib. 4.
² l. ult. C. de domest. & protecto
 lib. 12. vide Cuiaciu ad l. 1. eiusdem tit.
³ annal. tomo 1. in Dio cletiano, do
 μυστικῶν δὲ π
 ρες τῶν ἱππέων
 ἠοπιῶται.
⁴ in C. Caligula cap. 45
 & in Clau dio cap. 21.
⁵ vide Xi philinum in Seuero sub initium.
⁶ lib. 5. an niquit.
⁷ de his vi de Plutarc. in Romulo & Numa.
⁸ l. 1. §. quod ad magistra tus. & §. hunc magi stratu. D. de orig. iur.
⁹ l. 1. de off. præf. præto.
¹⁰ d. l. 1. in princip.
¹¹ lib. 55. hi stor.
¹² lib. 5. an nal.
¹³ lib. 57.

nus¹ & noster Iustinianus² & Zonaras³ post Suetonium⁴ apertè docent, ex eo licet colligere: vel quod prætorianos ob eadem Pertinacis pulsos ciuitate, itémque arma militariâ ipsis & equos ademptos fuisse à Seuero imperij successore, testis est Dio⁵: vel etiam quod sub dispositione Magistrorum equites tempore Dictatorum fuerint, iam inde à Lar gio dictatore & Spurio Cassio magistro militum primis, ut auctor est Dionysius Halicarnassens⁶. Nam præfecti præ torio tale fere officium fuisse, quale olim Tribuni Celerum⁷ qui sic regi Romano iungebatur ut magister equitum dicta tori, & secundum locum à principe obtineret, Pomponius⁸ & Arcadius⁹ Iurisconsulti prodiderunt. Non ab re autem est quod hic ait¹⁰, Ad vicem magistri equitum non præfectum, sed præfectos prætorio antiquitus institutos esse: non enim singuli, sed plerunque duo simul, iam inde à primis Imperatoribus (quod nemo forsitan adhuc ani maduertit) interdum etiam tres præfecti prætorio, eodem tempore summam administrarunt Rempublicam. Ac pri mum quidem Caio Antistio & L. Balbo Coss. duos præfe ctos prætorianorum creauit Augustus: Mæcenatis ea in re (ut dicetur postea) consilium sequutus: idque Dio veteris historiae auctor optimus in hæc verba tradit¹¹: τὸ τε ἵππευ τῶν καὶ ἐπὶ τοῖς ἱππῶσι δόρυφορῶν δύο ἀπέδιδξαν. οὐτῶν γὰρ τοὶ ἀδελφοὶ καὶ ἐξ ἑνὸς μόνου τῶν ἐπὶ τῶν ἱππέων ἑνὸς, ἐπειδή τῶν ἐκ νεώτερον, ὄνομα μὲν. Præfectorum verò nomina non adfert. Sub Tiberio quidem Seianus regendis prætorii cohortibus collegam habuit patrem equitem Romanum, ut M. Te rentius eques apud Cornelium Tacitum¹² in oratione ad Tiberium in Senatu expressit, & ab ipso Dione¹³ his verbis relatum est: ὅτι οὗτος ὁ Σειανὸς ἔχοντα μὲν πᾶσι μὲν τῶν πρὸς τῶν

δρυφορῶν ἱππέων. Equidem Seium Strabonem sub Augusto etiam prætorianis cohortibus præfectum, eique postea colle gam filium AElium Seianum fuisse datum ex eo demon strari posse arbitror: quod neque illos à Tiberio ad præfectu ram promotos fuisse legitur, & statim ab Augusti morte apud Consules Pompeium & Apuleium (quorum anno Augustus obiit) Seium Strabonem in verba Tiberij iurasse Tacitus¹ auctor est, eumque prætoriarum cohortium præfectum nominat. Adicit postea, ubi de Druso, simul præ torij præfectus AElus Seianus collega Straboni patri suo datus, magna apud Tiberium auctoritate rector iuueni & ceteris periculorum præmiorumque ostentator. At Strabo ne in Aegyptum misso, solus prætorianam præfecturam Se ianus rexit, ut docet Dio²: qui Neuium Sertorium Ma cronem à Tiberio in Seiani necem prætorianis cohortibus præfectum fuisse, paulo post tradit his fere verbis: ἐπέστρε κατ' αὐτῶν τῶν σιωεδρῶν δὲ Νεῦν Σερτωίῳ Μακρονος, ἀρχὴν τε αὐτῶν τῶν ἑμπετορῶν κρῦφα παρὰ τὴν ἀπόστασιν. Itaq; post Seianum Macro prætorianis cohortibus præfuit sub Tiberio & Caligula, idque Tacitus³ & Tranquillus⁴ scribunt. Deinde, imperante Claudio, prætoriarum cohortium cu ra fuit penes Lucium Getam & Rufum Crispinum: quos cum Messalinæ memores & liberis eius deuinctos Agrip pina crederet uxor Claudij, hac asseuerante distrahi cohortes ambitu duorum, & si ab uno regerentur intentiorem fo re disciplinam, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranium egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cuius sponte præficeretur, ut idem Tacitus⁵ auctor est. Ante Ge tam atque Crispinum, certe quidem eius ipsius Claudij tem poribus, Rubrius Pollio prætorianis præfuerat: idque alicu-

¹ lib. 1. an nal.
² lib. 57. hi stor.
³ lib. 5. an nal.
⁴ in Caligula cap. 12. Enniâ Næ uiâ Macro nis uxorem qui tū præ torianis co hortib⁹ præ erat, sollicita uit ad stu prum.
⁵ lib. 12. an nal.

¹ lib. 58.

bi¹ Dio, quanquam obscure, subindicat.

² Sueton. Ne ue Sophronius Tigillinus in Burri veneno necati² locum cohortibus praetoriis praefecti & impositi fuere: qua de re ita Tacitus lib. 14. & 15.

³ in Nerone.

ex Dione Xiphilinus³, τὸν δὲ οὖν φαρμακῶν διώλεσε. Τι-
μῶν δὲ πῶς ἐφῆσεν ἀσελγείᾳ τε καὶ μιαιφονίᾳ πᾶσι τοῖς
καὶ ἑαυτῶν ἀποφῶντες ὑπερδραστὰς οὖν ἐτέρω αἰὶ ὅτι πῶς
δορυφόρων ἔρχω κατέστησε. Feniij Ruffi nomen suppressit

⁴ lib. 14.

Dio, Tacitus in annalibus⁴ expressit: nam ubi de Burro, Ci-
uitati grande, ait, desiderium eius mansit per memoriam vir-
tutis, & successorum alterius segnem innocentiam, alterius
flagrantissima flagitia & adulteria: quippe Caesar duos pre-
torii cohortibus imposuerat Feniun Ruffum ex vulgi fa-
uore, quia rem frumentariam sine quaestu tractabat: Ofo-
nium Tigillinum veterem impudicitiam atque infamiam in
eo sequutus, ac qua illi pro cognatis moribus fuere. Validior
Tigillinus in animo principis ex intimis libidinibus assum-
ptus. Prospera populi & militum fama Ruffus, quod apud
Neronem aduersum experiebatur.

Sub Galba & Othone idem Tigillinus & Nymphidius
Sabinus praefecturam praetorianam administrarunt, aucto-

⁵ in Galba. re Plutarcho, cuius haec verba sunt⁵, Νυμφιδίου ἡ
ὁ δὲ οὖν Τυγαλλίνου ἡ ἀουλῆς, &c. & postea:
ὁ δὲ οὖν Τυγαλλίνου ἡ ἀουλῆς ἡ ἀουλῆς ἡ ἀουλῆς

que apud eundem Plutarchum⁶ legas: καὶ Περικλον τὸ ἐπὶ
χον, ὃς εἶχε, ἔργω πῶς πᾶσιν ἔρχω. ubi haud dubium, quin
ἐπὶ χον rectè praefectum praetorio interpretemur, ex Taci-

⁶ in Othone.

to, qui Licinij praefecti praetorio in annalibus mentionem fa-
cit⁷. Sequitur apud Plutarchum: οἱ δὲ ἐραπίωνται, Πολλίωνος

⁷ lib. 17. sub
finem, &
lib. 18.

τὸ ἐπὶ οὖν τὸ ἐπὶ χον ὁμοίως ὁμοίως εἰς τὸ Οὐτέλλιον καλῶσθαι-
τος. ubi quem ex praefectis alterum Pollionem nominat,
equidem non Rubrium, qui sub Claudio praefectus fuit, ac-
cipio: sed Vespasianum potius: de quo Suetonius¹ in haec ver-
ba: Polla Nursia honesto genere orta, patrem habuit Ve-
spasianum Pollionem ter tribunum militum, praefectumque
castrorum. Hic Vespasianus Pollio auus maternus fuit Ve-
spasiani principis Vespasiae Pollae filij.

¹ in Vespasiano cap. 1.

Sub Vitellio Iulius Priscus, & Alphenus Varus in lo-
cum P. Sabini substitutus praetorianum cohortium praefecti
simul fuere, quantum ex his Taciti locis inuicem collatis af-
sequi possumus. P. Sabinum (inquit²) praetorij praefectum ob
amicitiam Caccinnae vinciri iubet, substituto in locum eius
Alpheno Varo: & postea, Vitellius ut e somno excitus Iu-
lium Priscum & Alphenum Varum cum XIII. prae-
torii cohortibus & omnibus equitum alis obsidere Apenni-
num iubet: & statim, Quae ubi Vitellio cognita, parte co-
piarum Narniae cum praefectis praetorij relicta, L. Vitel-
lium, &c. & alibi³, Iulius Priscus praetorianum sub Vi-
tellio cohortium praefectus seipsum interficit, pudore magis,
quam necessitate: Alphenus Varus ignavia infamiaq; sua
superfuit.

² lib. 19. annal.

³ lib. 20. annal.

Sub Vespasiano etiam Arrij Vari, penes quem, ut scri-
bit Tacitus, praefectura praetorij fuit, Cornelium Fuscum
collegam fuisse conicio, ex eo quod utrique simul praetoria
insignia data paulopost idem auctor memorat: & Fuscum
eundem sub Domitiano quoque praefectum praetorio fuisse
de Suetonio⁴ didici: quod fit ut Varo potius, quam Fusco &
Arretinum Clementem & Titum quoque Vespasiani fi-
lium (quorum uterque Vespasiani principis temporibus pre-

⁴ lib. 20. sub initium.

⁵ in Domitiano cap. 6.

¹ vide Tacit fecituram gessit¹) successisse arbitrer.

² in Traiani vita.
³ cap. 3.
⁴ in Adriano.

Sub Traiano Licinius Sura ut è Xiphilino² infra³ docuimus, sub Adriano Tatianus & Similis, inque horum vicem Turbo & Septicius Clarus praefecti praetorio fuere: idque in eorum Imperatorum vita Dio docet, itemque Spartianus⁴ his fere verbis: Cum Tatiani praefecti sui, & quondam tutoris potentiam ferre non posset, nisus est eum obtruncare, &c. Cui cum successorem dare non posset quia non petebat, id egit ut peteret: atque ubi primum petiit, in Turbonem transtulit potestatem, cum quidem etiam Simili alteri praefecto, Septicium Clarum successorem dedit.

Antonino Pio, Romani orbis imperium obtinente, Ganius Maximus praefectus praetorii usque ad XX. annum pervenit vir severissimus, cui Tadius Maximus successit: in cuius demortui locum duos praefectos substituit, Fabium Repentinum, & Cornelium Victorinum, ut Iulius Capitolinus memorat⁵: qui & Victorinum Furium eundem cum Cornelio, ut arbitror, praefectum praetorii sub M. Antonino philosopho fuisse innuit⁶.

⁵ in vita Antonini vij.
⁶ in M. Antonino philosopho.
⁷ in Commodi vita. vide & Lampridium in Commodo.

Sub quo etiam, itemque sub Commodo Imp. collega in praefectura praetoriana fuere Perennis, & T. Arruntenus Paternus, quod ex eo Dionis loco⁷ addiscimus, in quo de caede Perennis ita loquitur: ο μὲν οὕτως ἐσφάγη, ἡκιστα δὲ τὸ πᾶσι καὶ δι' ἐαυτὸν καὶ διὰ τὴν πᾶσιν τῶν ῥωμαίων δεχλὼ ὀφείλων, πλὴν καὶ ὅσοι δὲ τὴν φιλαρχίαν ἀτιώτατος τῶν Πατρῶν σιωπᾶρχοι τῶν ὀλέθρου ἐγχετο. Sed & obtruncato Perenni, eius vice duos praefectos constitutos fuisse à Commodò Herodianus in ipsius vita sic fere scribit: ο ἵ Κομμωδὸς δύο τοὺς ἐπιτροχίους καταστήσας, ἀσφαλές τερον ἀνήθη μὴ ἐν πινακῆν Ἰσαύτιον ἐξουσίαν, μελετήσασθαι δὲ αὐτὸν ἀσθενέστερον.

νετέρον

νετέρον ἐσφάγη ἡλπίσει πρὸς τὴν βασιλείαν ἐπιθυμίας. Eiusdem Commodi temporibus praefectum Ebutianum interemptum, in cuius locum Cleander, cum aliis duobus quos ipse delegerat, praefectus sit factus: tuncque primum tres praefectos praetorio fuisse: inter quos Libertinum, qui à pugione appellatus est, Lampridius¹ tradit. De Cleandro quidem Herodianus² τὴν ἐπιτροχίαν ἐξουσίαν, exercituum imperium ei concessum ac traditum fuisse memorat. Motilenum praefectum praetorio per ficus veneno interemptum à Commodò, Lampridius³ auctor est: & item praefectum praet. Iulianum togatum, praesente officio suo, in piscinam detrusum: nam praefectos Paternum & Perennem non diu tulit, ac de his etiam praefectis, quos ipse fecerat, triennium nullus implevit: quorum plurimos interfecit vel veneno, vel gladio: idque Lampridius, & Latum quendam sub eodem Commodò praefectum praetorii fuisse scribit. Addit Capitolinus⁴ Pertinacem, qui Commodò in imperio successit, post laudes suas à Consulibus dictas, & post vituperationem Commodi acclamationibus Senatus ostensam, egisse gratias Senatui, & praecipue Lato praefecto praetorii, quo auctore & Commodus interemptus, & ipse Imperator est factus.

¹ in Commodo lib. 1. mementit & Marcellinus lib. 26.
² in vita Commodi.

⁴ in Pertinace.

Didius Iulianus, ut apud Spartianum⁵ est, Flavianum Genialem, & Tullium Crispinum suffragio praetorianorum praefectos praetorii fecit: ac deinde tertium fecit praefectum Veturium Macrinum, ad quem Severus literas miserat, ut esset praefectus.

⁵ in Iuliano.

Imperator Severus, adeptò imperio, fecit statim praefectum praet. Flavianum Iuvenalem, quem etiam Iulianus tertium praefect. praet. sibi assumpserrat, idque Spartianus⁶ re-

⁶ in vita Severi. vide & in Antonino Geta.

B

fert: quo loco Iuvenalem (utputo) nominat eum, quem ante appellauerat Genialem. & alibi¹ Plautiani sub Seuero praefecti pratorio mentionem facit idem auctor, in hac verba: Et obtinisset eius sententia, nisi Plautianus praefectus, vel Iuuenalis institissent, spe proscriptionum, ex quibus ditati sunt. Postea vero idem Imper. obtruncato Plautiano, filij sui Antonini Bassiani Caracalla socero praefecto prae. quem Herodianus ἐπερχόμενος γρατοπέδων vocat, in posterum duos praefectos constituit, ut idem Herodianus² auctor est, qui ita scribit: ὁ δὲ Σεβήτης τὴν λαίπεδον ἑπάρχοντας δύο τῶν γρατοπέδων κατέστησε.

Sub Antonino etiam Caracallo duos simul praefectos pratorio fuisse Dio³ innuit, cum Theocritum libertinum ac scenicum ed usque potentiae peruenisse ait, ut pra illo nihil apud Antoninum Imper. ambo praefecti prae. haberent auctoritatis. ἔπειτα δὲ ὁ Θεόκριτος (ait) ἐκ δούλου γεγονώς καὶ τῆ ὀρχήτρα ἐμπαιδοτελετήτης. εἰς Ἰσαυρίῳ μὲν τοῖς ἡγεσὶ δυνάστειαν παρ' Ἀντωνίνου, ὡς μηδὲν εἶπ' ἀμφοῦ πρὸς αὐτὸν ἐπερχόμενος.

Fuerunt vero post Papinianum praefectum securi percussum in Caracalli conspectu (de quo apud Spartianum⁴ legitur) duo praefecti pratorio: Aduentus, qui postea consul, & Opilius Macrinus, qui, ablegato collega, Antoninum Caracallum imperatorem suum, Capitolino⁵ teste, interemit, & ipse Imperator factus est: quorum praefectorum prae. mentionem habitam reperio in quodam rescripto Iustiniani Codicis⁶, & apud Herodianum: cuius testimonium ad ea quae diximus illustranda & confirmanda, iuvat proponere. Sic igitur optimus auctor historiae Romanae scribit⁷, ubi de Antonino Caracallo: ἡσθὲν δὲ αὐτῶν ἐπάρχοντας τῶν γρατοπέδων δύο, ὁ μὲν

¹ in Antonino Geta meminit Marcellinus lib. 26.

² lib. 3. histor.

³ vide Xiphilinum in Antonino Caracallo.

⁴ in severo & in Antonino Caracallo.

⁵ in Opilio Macrino meminit & Spartianus in Caracallo.

⁶ l. j. c. de sentent. pas.

⁷ lib. 4. histor.

προσεβύτης πάλυ, τῶν μὲν ἄλλα ιδιώτης καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀπείρους ἔχει, γραπωτικὸς δὲ γελῶμεθα δοκῶν Ἀδδεντος (malim Ἀδδεντος) ὄνομα αὐτῶν. ὁ δὲ ἕτερος Μακρίνος μὲν ἐκαλεῖτο, τῶν δὲ ἐπ' ἀρετῆς οὐκ ἀπείρους εἶχε, καὶ μάλιστα νόμων ὀπισθημῆς.

Macrinus Imperator Iulianum quendam praefectum habuit, ut ex Capitolini¹ scriptis colligitur.

¹ in Opilio Macrino.

Macrini successor Heliogabalus, ad praefecturam praet. Eutybianum Comazonta, si Dionis² credimus, & Saltatore³ qui histrionicam Romae fecerat, asciiuit: ut est apud Lampridium³. Postea Paulus & Ulpianus praefecti prae. in magno sunt honore habiti ab Alexandro: quos alij ab ipso praefectos, ab Heliogabalo alij factos fuisse dicunt, teste ipso Lampridio.⁴

² in Aulio Pseudantono.

³ in Antonino Heliogabalo.

⁴ in Alexandro.

Gordiani principes, interfecto iussu Senatus per quaestorem & milites Vitaliano quodam, qui praetorianis militibus praerat, quemque ὄντι πρὸ Παύλου τῶν γρατοπέδων πρῶτος, urbanorum castrorum praefectum Herodianus⁵ vocat, amico & familiari Maximini, Misitheum & huius extincti loco Philippum Arabem humili genere natum sed superbum, qui postea Imperator fuit: eodemque tempore Maximus & Balbinus Pinnarium Valentem, auctore⁶ Capitolino, Licinius & Valerianus, deinde Ablauium Murenam, ut Pollio⁷ scribit, praefectos pratorio suos habuere.

⁵ lib. 7. histor.

⁶ in Gordiano & in Maximo meminit Marcellinus lib. 23.

⁷ in Claudio.

Sub Valeriano autem Muluium Gallicanum, & ipsum praefectum prae. fuisse colligimus, ex inscriptione quarundam ad ipsum Valeriani de Probo literarum, quas Vopiscus⁸ refert.

⁸ in Probo.

Sub Aureliano, itémque sub Tacito Mestius Gallicanus: sub Probo autem Capito, itémque Carus: sub Caro, Carino & Numeriano, Aper & Matronianus quidam vetus conciliator, cum Diocletianus domesticos regeret: sub Diocletiano denique Verconius Herennianus praefecti praetorio fuere, ut idem Vopiscus¹ tradit.

¹ in Aureliano in Tacito, in Probo. in Caro Numeriano & Carino. ² l. precipimus. C. de appellat. ³ epist. 6. lib. 8. epist.

Sub posterioribus Imperatoribus non modò in comitatu principis², sed etiam per Orientem & per Occidentem in Africa in Illyrico Italia & Gallis, singuli praefecti praet. fuerunt, qui dioeceses sui quisque tractus regebant: & (ut Sidonius loquitur³) tribunalibus praesidebat: idque ex duobus Codicis Iustiniani titulis XXVI. & XXVII. libri primi manifestum est: & ex l. 2. tit. 39. de militari veste lib. XII. Cod. & ex plurimarum Codicis Theodosiani & Iustiniani constitutionum inscriptionibus probari potest. sed & ex Ammiani Marcellini historia⁴, & ex Imperij Romani Notitia, quae nomina dioeceseum, atque provinciarum complectitur. Postea quidem sub Rege Francorum Clothario Varnarium quendam maiorem domus comitem palatij, siue praepositum palatij in regno Burgundiae: Austrasiis verò quendam Radonem, deindeque Pipinum eodem honoris gradu praefectum fuisse, Aimoinus Francica historiae scriptor haud contemnendus addocet⁵. Sed ad Romanam historiam revertamur.

⁴ lib. xv. ad finem & lib. 19. & lib. 21. ⁵ lib. 4. de gest. Franc. cap. 6. 14. & 19.

Praefecti praetorio ex equitibus, & ex assessoribus praefectorum assumpti, vestis Senatoria & equestris. Praefectorum potentia, dignitas, officium. Explicantur suetonij ac Dionis loci. Praefecturam praetorianam dignitate patriciatui, patriciatum Consulatu cedere. Explicata. l. 1. D. de senator. & l. 1. C. de consulibus.

CAP. I I.

Diximus equites fuisse praetorianos. Ex equitibus quoque non ex plebe, aut senatoribus plerunque delectos à

principibus fuisse, qui praefecturam praetoriarum cohortium susciperent, historiarum lectione admonemur. Apud Dionem¹ profecto Maecenas id consilium Augusto dat, ut ex equitibus duos potissimum assuetos militiae, aliarumque rerum administrationi eligat: quos hastatis corporis sui protectoribus siue custodibus, aliisque in Italia militibus, itémque Caesarianis, & reliquis ipsius ministerio deservientibus praeficiat. τῶν δὲ ἰππέων, inquit, δύο τοὺς ἀρίστους τῆς αἰετῆς σὲ φερούσας ἀρχῆν. ὅτε γὰρ ἐνὶ ἀνδρὶ αὐτῶν ὅπι τρέπεισθαι σφαιλεροῦ, ἔθ' ὁ πλείοσι παρὰ ἑαυτοῦ δέξι δὲ οὐκ ἔσωσθαι οἱ ἐπέχουσι οὐτοῖ, ἵνα αὐτὸς ὁ ἑταῖρος αὐτῶν ἐπαλάσθῃται πὶ τὰ σώματα, μήτοι γὰρ καὶ σιδηρῆς τῆς φουλάζοντός σε εἴης καὶ κατισταδασθῆναι ἔκ τῶν πολλὰς ἐστρατευμένων, καὶ πολλὰ καὶ ἄλλα διακνηκῶτων. ἀρχέτωσθαι δὲ δὴ τῶν τε δόρυ φέρων, καὶ τῶν λαιπῶν στρατιωτῶν τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ παρῶτων, ὥστε καὶ θανατοῦ τοῖς ἀδικησώτατο αὐτῶν ἐστὶν ἐπιπέχουσι ἔχοντες, καὶ παρὰ σέτι καὶ τῶν καμαρίων, τῶν τε ἐν τῇ Περσείᾳ σὸν ὄντων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν λόγου πινός ἀξίων. Haec Dio. Itaque summa fuit equestris ordinis dignitas Praefectura praetoriana: cuius candidatum fuisse, Galbae temporibus, Icellum quendam Suetonius in haec verba narrat²: quae non possum de censu equestri accipere. Icellus paulo ante anulis aureis, & Martiani cognomine ornatus, ac iam summae equestris gradus candidatus.

¹ lib. 52. histor.

² in Galbae cap. 14.

Praefecturam praetorii Titus Vespasiani filius suscepit nunquam ad id tempus (ut ait³ Suetonius idem) nisi ab equite Romano administratam. Sapientissime Pertinax à Marco & in concione militari, & in Senatu laudatus est: doluitque palam Marcus, quòd cum Senator esset, praefectus praetorio fieri à se non posset: idque Iulius Capitolinus⁴ scribit. Quamobrè si quem praefectura praetoriana

³ in Tito ca. ⁴ in Pertinace.

priuare volebant Imperatores, ei Laticlaui honorem, id est Senatoriam dignitatem concedebant. Crispinus quidem eques Romanus, quondam praefectus praetorij, dignitate Senatoria & Consularibus insignibus donatus, ac Neronis temporibus crimine coniurationis in Sardiniam exactus, accepto iussu mortis nuncio, semet interfecit, ut apud Tacitum¹ legimus: in cuius verbis articulus (Quondam) satis ostendit, Crispinum accepta Senatoria dignitate, & insignibus Consularibus praefectum praet. esse desisse. Commodus etiam, instigante Tigidio (ut Lampridius² scribit) Paternum per Laticlaui honorem a praefectura administratione submouit. Claudius Imper. primum, ut sibi in curiam praefectum praetorij secum inducere liceret, precario exegit, teste Suetonio³. Itaque Rubrio Pollioni praefecto praet. & effigiem & sedem in Senatu, quoties se in curiam euntem comitaretur, concessit: ut auctor est Dio⁴ in illo loco: Ρουφείω δὲ δὴ Ρολλίωνι τὰς ἐπιπέρας εἰκόνα καὶ ἔδραν αὐτὸς βουλευτικῶν, ὁσαύτως αὐτὸς ἐς τὸ στω ἐδρῶν αὐτῶν στωεσίη, καὶ ἴνα γὰρ μὴ κρηνοποιεῖν τι δοξῆ, ἔφη καὶ τὸν Αὐγούστου ὅτι τὸ ὕδατος πινὸς λίγυος σῆτο πεποιμέναι.

Arretinus deinde Clemens senatorij ordinis in Arij Vari locum praetorianis praepositus, a Mutiano fuit Vespasiani temporibus, cuius ille domui per affinitatem innexus erat, ut Tacitus⁵ scribit.

Titus quoque Vespasiani filius praefecturam suscepit, ut modo diximus. Postea vero Alexander Imperator praefectis praet. suis Senatoriam addidit dignitatem, ut viri clarissimi & essent, & dicerentur: quod antea vel raro fuerat, vel omnino non fuerat: eò usque ut si quis Im-

¹ lib. xvi. annal.

² in Commodo Antonino.

³ in Claudio cap. 12.

⁴ lib. 58. histor.

⁵ lib. 20. annal.

peratorum successorem praefecto praet. dare vellet, Laticlauiam eidem per libertum summitteret, ut in multorum vita Marius Maximus dixit.

Alexander autem idcirco Senatores esse voluit praefectos praet. ne quis non senator de Romano senatore iudicaret. Haec ex Lampridio¹ desumpsimus, apud quem Laticlaui honor vel (ut Caius noster loquitur²) Laticlauij, Senatoria est dignitas: Laticlauij, est senatoria vestis, quam auctores Graeci³ πλατύσημον ἐσθῆτα vocant. Equites Romani a Senatoribus clauui qualitate discernantur, ut idem Lampridius⁴ tradit. Augustum clauum equites gerebant, Senatores latum: qui cum in magno & publico luctu vestem mutarent, equestrem habitum, id est lato clauo deposito, angustum assumebant: ut magistratus praetexta posita, vestem senatoriam, id est latum clauum, id quod duobus potissimum locis a Dione traditur: nam ubi de consulibus⁵: οὐ μὲντοι οὐδ' ἐκείνοι (ait) ἀγὰρ δὴ οὐ σφίσι ἀγὰρ τὸν ἔκ τ' σφαιρίων ἄρα καὶ κατέστρεψον, καὶ τὸ καὶ τὴν βουλευτικὴν ἐσθῆτα κατατέμενοι, καὶ τὴν ἰπποδάμι τὴν γερουσίαν αἰσθῆσθ' ὅτι μεγάλω τινὶ πείρῃ στωδόντες. & ubi de luctu ob mortem Augusti⁶: τῆ τε ὑπεραίρα βουλή ἐχρήματο, καὶ ἐς αὐτὴν οἱ μὲν ἄλλοι τὴν ἰπποδάμι εὐλαῶ ἐνδιδυκότες στωήλων, οἱ δὲ δὴ χοντες τὴν βουλευτικὴν πλεῶν τῶν ἰματίων τῶν περικλυμένων. Ergo Senatores interdum equestri, Equites nunquam senatoria veste utebantur: nisi quod Iulianus praefectus praet. (ὃν ὁ Τίβεριος ἐκ τ' τῶν βόπων ὁμοιωτήρας ποσειδάων, ταῖς τε στρατηγικαῖς τίμας ἐκώσμησεν, ὃ μὴ πω παρ' ἑτέροις μηδὲ τ' ὁμοίων αὐτῶν ἐχρησάμενος, καὶ σύμβουλον ἐὶν ὑπὲρ τὴν αἰσθῆσθ' ὅτι μὴ εἰς τὸ ἐπιπέρας ἐποιήτο, si Dionem⁷ credimus) idemque equitis filius, cum Senatorio habitu non abstineret, praetorij insignibus, quibus a Tiberio

¹ in Alexandro severo.

² I. nuper. D. de donat. int. vii. & γχορ.

³ Herodian. lib. 3. strabo lib. 3. ubi de Balearibus.

⁴ Epistle us apud Arrianum lib. 1. cap. 24.

⁵ in Alexandro

⁶ lib. 4. histor.

⁷ lib. 56.

⁷ lib. 57.

donatus fuerat, ac multo etiam magis senatoria veste indui potuit. Sanè quidem aliquot annis postea Plautianus, itidē praefectus praet. atq; adeo equestris ordinis sub Severo Imp. lato clauo amictus incedebat: ἡμῶσι τῶ πλατύσιμον ἐδῆ-

¹ lib. 3. τα, ut Herodianus ¹ auctor est. Ei nimirum ornamenta consularia Severus dederat, & in senatum induxerat: sed & consulem dein creatum, quasi iterum consulem haberi uoluit, ac declarauit Imperator: quod ius ab eo tempore in aliis

² lib. 46. obseruari cepit, quemadmodum à Dione ² traditur: cuius haec uerba sunt: Σεβήρης γὰρ ἀποκράτωρ ποσῶτος Πλαυτιανὸν ὑπατίστis πρῶτῆς τιμῆσαι, καὶ μὲν τὸ εἰς τε τὸ βασιλευσὶν ἐσαγαγὰν καὶ ὑπατῶν ἀποδείξαι, ὡς καὶ δευτέρου ὑπατεύοντα αἰετήρησε, καὶ ἀπὸ ἐκείνου ἔπειτα ἑτέρων τὸ αὐτὸ ἐγίνετο. Sed ad rem.

Ex equitibus igitur primò, deinde ex assessoribus praefecti praetorio assumpti sunt post Pescennium Nigrum: qui cum Marco & Commodo intimasset, ut assessores in quibus prouinciis assedissent in his administrarent, ne noui ad Rempub. regendam accederent: id postea Severus (ut apud

³ in Pescennio Nigro. Spartianum ³ est) & deinceps multi tenuerunt: ut probant Pauli & Ulpiani praefectura, qui Papiniano in consilio fuerunt: ac postea cum unus ad memoriam, alter ad libellos paruisset, statim praefecti sunt. Assessorem Papiniani praefecti praet. Paulū fuisse vel inde apparet, quod in libris qua-

⁴ l. lecta. D. si cert. pet. stionum ⁴ de cautione quadam disputat: quam ait in auditorio AEmilij Papiniani praef. praet. Iurisconsulti lectam

⁵ in Alexandro. fuisse: sed praeter Spartianum, id quoque Lampridius ⁵ docet. Ante Pescennium Nigrum, Cornelius Laco ex assessore praefectus praetorij factus fuit sub Imp. Galba, ut Suetonius ⁶ memorat.

⁶ in Galba cap. 14. Caterum, siue ex equitibus siue ex assessoribus fierent praefecti

Caterum, siue ex equitibus siue ex assessoribus fierent praefecti

praefecti praet. magna semper eorum fuit auctoritas propter amicitiam principum, à quibus eò dignitatis essent prouecti, iam inde ab Lucio AElío Seiano: qui patre Seio Strabone equite Romano genitus, & cohortibus praetoris sub Tiberio praefectus, vim praefectura modicam antea intendit, dispersas per urbem cohortes una in castra conducendo, ut est apud Tacitum ¹: cui astipulatur his uerbis Dio ²: Ἐστὶν οὖν ὁ Σιασὸς χροῖα μὲν τινὶ μὲν τῶ πατρὸς τῆν δόρυφόρων ἤρξεν. ἐπεὶ δὲ ἐκείνου ἐς τὴν Αἴγυπτον περιφθέντος, μόνος τὴν πρῶτα σίδου ἀντιπῆρε, καὶ τε διὰ σιωπῆσιν αὐτῶ καὶ τοῖς λόγοις ἰδίαι καὶ χροῖαι ἀλλήλων, ὡς καὶ τοῖς τῆν νυκτοφυλάκων ὄντας, ἐς ἐν τετραχίον σιωπήσας, ὡς τε καὶ τῶν ἀρχαίων καὶ ἀθροῖς καὶ ἀρχαίων γένων λαμβάνει, καὶ φοβερὸς πᾶσιν, ἀπὸ καὶ ἐν τῶν ὄντας, εἶ.

Atque ut ex uno reliqui fere omnes praefecti praet. simul aestimentur, haud uulgaria sanè optimi utriusque auctoris hoc loco testimonia de potentia & auctoritate Seiani praefecti praet. statim subiiciam. Neque Senatorio (Tacitus ³ inquit) ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut prouinciis ornando, facili Tiberio atque ita prono ut socium laborum non modò in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret: colique per theatra & fora effigies eius, intèrque principia legionum sineret: qua de re in eandem ferè sententiam haec Dio ⁴ scribit: τὸν δὲ δὴ Σιασὸν ζῶντα ἐν τῶν θεάτρων χαλκοῦ ἐποίησε, καὶ καὶ τοῦτου πολλὰ μὲν ὑπὸ πολλῶν εἰκόνες αὐτῶ ἐποίησαν, πολλοὶ δὲ καὶ ἑπαίνοι καὶ τῶν δῆμων καὶ τῶν τῆν βουλῆ ἐγίνοντο, ἐς τε τὴν οἰκίαν αὐτῶ οἱ τε δῆμοι οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ὑπατοὶ αὐτῶ ὑπὸ τὸν ὄρον σιωπῆσιν ἐφαίτων, καὶ τῶν ἰδίαι αὐτῶ πᾶσι τὰ ὅσα τινὲς ἀξιώσαν τῶν τῶν Τιβερὸς ἐμύθοι, καὶ τῶν καὶ τῶν ὡν χροῖα πᾶσι δὲ, ἐπεκρίνω, καὶ σιωπῆσιν εἰπεῖν, ὡς ἐν τῶν χροῖαι αὐτῶ τῶν τοῦτων ἐποσῆται. Ac non modò de

¹ lib. 4. an. sub initium. Seianè etiā Sueton. meminit in Tiberio cap. 48. ss. & 61. ² lib. 57. histor.

lib. 4. an. sub initium. Seianè etiā Sueton. meminit in Tiberio cap. 48. ss. & 61. ² lib. 57. histor.

³ in dicto tib. 4.

⁴ in dicto lib. 57. hist. vide & Suetonium Tiberio cap. 65.

lib. 57. hist. vide & Suetonium Tiberio cap. 65.

lib. 57. hist. vide & Suetonium Tiberio cap. 65.

lib. 57. hist. vide & Suetonium Tiberio cap. 65.

lib. 57. hist. vide & Suetonium Tiberio cap. 65.

lib. 57. hist. vide & Suetonium Tiberio cap. 65.

statuis in honorem Seiani erectis, sed de ipsius natalitiis ex S. consulto publice celebratis, votisque tam pro eo quam pro Tiberio susceptis, & iureiurando per eius atque Tiberij fortunam concepto, idem auctor in hac verba paulo post loquitur: ο δὲ Σιαυός ἐτι καὶ μᾶλλον ἤρετο, καὶ ἐψηφίσθη ὅπως τὰ ἄγέθλια αὐτῷ δημοσίᾳ ἑορτάζηται. ὁ γὰρ τοὶ πλήθος τῶν ἀνδρῶν ὧν ἢ τε βελή, καὶ ἢ ἰππῶας, αἱ τε φυλαί, καὶ οἱ ἄνδρες οἱ πρῶτοι ἐστῆσαν αὐτῷ, ὅσδ' ἐξελθῆμισην ἀὐτῆς πρὸς τὴν ἰδέαν αὐτῶν ἢ γεροσῖα, ἰδέα δὲ οἱ ἰππῶας, τῶν τε πλήθος ἐκ τῶν δημόσιων καὶ ἐκ τῶν ἀργεονόμων τῶν σφετέρων πρὸς αὐτοὺς ἐπέμποι, καὶ οὐχόντο. ὡς ἀμφοῖν ὁμοίως καὶ ἔθρον, καὶ τὴν τὸ γλυ αὐτῶν ὠμυσαρ.

Denique illuc ventum esse, ut pra Seiano Tiberius contemptui ab omnibus haberetur, idem Dio narrat: utq; ad Seianum quasi principem omnes accederēt. Sic enim postea: ο δὲ δὴ Σιαυός, καὶ μείζων καὶ φοβερώτερος αἰεὶ ἐγένετο, ὥστε καὶ τοὺς βουλοτάς, καὶ τοὺς ἄλλοις ἐκείνῳ μὲν ὡς καὶ ἀποκράτει πρὸς τὴν δὲ Τιβερίον ἐὼ ὀλιγωρία πεισῶται. Ἐ statim: ο δὲ Σιαυός τοῦτος ἡ τῆ τε ἡσφοχῆ τῆ φρονήματος, καὶ τῶν μεγάλῃ τῆς ἐξοσῖας, ὥστε σιωελόντι εἰπεῖν, αὐτῶν μὲν ἀποκράτορα, τὸν δὲ Τιβερίον ἠσῖαρχὸν πῖνα εἶ) δοκαῖν. Ἐ alia id genus quamplurima percenset idem auctor eo in loco: ex quo petere cuilibet promptum est, nos hac profecto nimium multa describendo iam defessi sumus: sed si quis legerit, illud nimirum intelliget, quam verè meritoque purgandi sui causa tum proferret actus ob amicitiam Seiani reus eques Romanus quidam nomine M. Terentius, cum ad Tiberium in Senatu de Seiano loquens, aqud ipsum Tacitum¹: Non est nostrum, inquit, aestimare quem supra ceteros, & quibus de causis extollas: tibi summum rerum iudicium Dii dedere, nobis obsequii gloria relicta est: Spectamus porrò quae coram habentur, cui

¹ in dicto lib. 4. annal.

ex te opes, honores, queis plurima iuvandi nocendi ve potentia, quae Seiano fuisse nemo negaverit: hac autem verba his totidem Gracis Dio reddidit: καὶ γὰρ τοὶ πρῶτοι καὶ ἡμῖν πρῶτος¹ lib. 57 in orat. M. Terentij de Tiberio ad Senatum. τὰς τοὺς αὐτῶν αἰσῶν ἡμῶν μὲν ἀγαπᾶν, μὴ πολὺ πρὸς ἀμῶν οὐδὲ τὰς ὁποῖοί τινες εἰσιν, ἀλλ' ἕνα ὄρον τῆς φιλίας σφῶν ποιῶμεν, ὅπως αὐτοὺς ἀποκράτει ἀποκράτει. sequitur deinde apud Tacitum: Ne patres conscripti, ultimum Seiani diem, sed sexdecim annos cogitaveritis, etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac ianitoribus eius notescere pro magnifico accipiebatur. Sed de Seiano plus satis: ad alios, eo relicto, transeamus.

Perennem praefectum tantum potuisse apud Commodum ait² Lampridius, ut nihil sibi nuntiari passus sit Imp. nisi quod Perennis ante tractasset: Perennis vero cuncta sibimet vindicaverit, quos voluit interemerit, spoliauerit plurimos, omnia iura subverterit, praedam omnem in sinum contulerit.

Plautiano etiam praefecto praet. sub Severo & Rome, & iussu Senatus erectas fuisse plures & grandiores quam Imperatori statuas, ex Dione Xiphilinus³ tradit: deinde subiungit: τὴν τε τὸ γλυ αὐτῶν πρῶτες οἱ γραπῶται, καὶ οἱ βελούται ὠμυσαρ, καὶ ὡς τῆς ἑσπερίας αὐτῶν δημοσίᾳ ἀπῶντες ἤχοντο. quae sic, aduocata Dionis ipsius auctoritate, interpretor. Eum qui Iulio primùm Caesari tributus, & à Tiberio dum popularis haberi vult ab initio repudiatus, ipsi deinde aliisque⁴ in Galba, ibi, καὶ πῶτε Σεας ἰσῖος καὶ τῶν χιμαρῶν καὶ λοχαγῶν τῶν ῥωμαῖοις συνήθες ἀπῶντων ἐπιχρῶμεν τῶν αὐτῶν περὶ Γαλβᾶ.

Imperatoribus Romanis honor est habitus, Plantiano etiam oblatum fuisse, qualem Seiano quoq; Tiberii quondam praefecto praet. ut per fortunam ipsius aut genium salutem ve iraretur: & cum Romanis esset in more positum, ut prosperum statum Imperatori, auctore⁴ Plutarcho, precarentur: solemnésque Diis supplicationes in eam rem quotannis, ut

apud Dionem est, iam inde à Iulio Cesare fierent: pro Plautiani salute ac felicitate à militibus & senatu vota publice suscepta, tanquam pro principe ipso fuerint: de quo alibi diximus nonnihil, Dionis verba prætermisimus: quæ hæc, ut opinor, historia studiosi percupidè lecturi sunt. Igitur ubi de Iulio Cesare: καὶ τῶν ἐπιπέπυκτων αὐτοῦ ὁμοιωμάτων, καὶ τῶν ἐπιπέπυκτων αὐτοῦ πᾶσι κέραια ἀξίον ἐοικυῖαν. & aliquanto post de eodem Cesare: ὁ δὲ ἐπιπέπυκτος, δηλοῖ καὶ ἕτερον ὅμοιον ἐπιπέπυκτον, καὶ ἕτερον πᾶσι κέραια ἀξίον ἐοικυῖαν. & ubi de Tiberio: ἕτερον ὁμοιωμάτων αὐτοῦ, αὐτῶν ὡς ἐπιπέπυκτων ἐοικυῖαν. Caterum præfecto prætorii Plautiano Imperatorem Severum adeò usque ad omnia dicto audientem fuisse, ὡς ἐκείνον μὲν ἐπιπέπυκτον ἐοικυῖαν, ἀδελφῶν δὲ ἐπιπέπυκτου μορφῆς, ut Plautianus quidem Imperatoris Severus, præfecti loco esse videretur, & alia de genere hoc quamplurima Xiphilinus ex Dione literis mandavit. Herodianus quoque cæsarum & proscriptorum bonis eum ditatum à Severo, & cum hoc veluti participasse imperium scribit his fere verbis: εἰς μεγάλα καὶ ἐξουσίαν πλεονεξίας ὁ δὲ ἐπέπυκτος, ἀλλ' ἢ μισοῦσάντων τῶν αὐτοῦ πλεονεξίας. quo etiam loco Plautianum idem auctor ἐπιπέπυκτον τῶν ἐπιπέπυκτων vocat: id est, præfectum exercituum siue castrorum, ut & Latum ac Perennem alio quem antè indicavi loco. Præfectorum etenim prætorio paulatim crevit auctoritas: ut primùm quidem prætorii, hoc est palatii, Cæsarianorum & prætoriarum, siue palatarum cohortium, aliorumque per Italiam militum curam gerere cœperint, de Mæcenatis consilio: quod ex Dionis historia huius capituli initio retulimus.

lib. 44. hist.

lib. 57. hist.

lib. 3.

ac postremò etiam totius exercitus, vel potius omnium exercituum siue castrorum regimen ipsis commissum fuerit, suumque tum domestici protectores comitem habere cœperint.

At non modò Perennis apud Commodum, & Plautianus apud Severum, sed & Vlpianus apud Alexandrū Imper. ipse præfectus prætorii plurimùm potuit: namque Alexander nunquam solum quemquam nisi præfectum suum vidit, & quidem Vlpianum causa iustitiæ singularis: idque Lampridius semel atque iterum tradidit, & Dio quoque summam rerum atque imperij Vlpiano cum præfectura prætoriana concessam fuisse scribit: sed tamen ita, ut alibi asseneret Seiani unius præfecti prætorii maximam præ aliis omnibus, qui vel antè vel postea præfecturam prætorianam gesserint, excepto Plautiano, de quo diximus, auctoritatem ac potentiam extitisse: Σικανὸς μὲν δὲ μάλιστα τῶν τε τῶν αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτὸν, πλείω Πλαυτιανὸς πλεονεξίας τῶν αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἰσχύσας, οὕτως ἀπὸ πλάζεν. Hoc Dio. Sed ommissis exemplis, quæ de potestate ac dignitate præfectorum prætorii Iuris auctores atque historici literis mandarunt, unde quoque decerpamus, & collecta in corpus quasi quoddam redigamus.

Ac primùm scriptor non indiligens Cassiodorus, in formula præfecti prætorii. Gratanter implemus (inquit) quæ ille constituit: cuius reuerentia & nos ita constringimur, ut sine dubitatione faciamus quæ illum decreuisse cognoscimus. Præfectis prætorii datam pleniorē licentiam ad disciplinæ publicæ emendationem, Iurisconsultus auctor est. Sub Constantio Imp. cunctæ castrensēs & ordinariæ potestates, ut honorum omnium apicem prisca reuerentiæ more præfectos semper suspexere prætorianos, ut Ammianus Marcellinus tradit. Præfecturæ meritum ceteris dignitatibus antè

1 in Alexandro.
2 vide Xiphilinum in Alexandro.
3 lib. 57. hist.

4 lib. 6. var.

5 l. i. D. de officio præfecti prætorii.

6 lib. 21.

¹ l. i. c. de of testare *Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA.* ¹ def. vicarij. *finiunt. Merito: cum praefectura pratoriana quidam principatus quoddam sit Imperium, sed sine purpura: ut E-*
² in lib. de *napius* ² de *Anatolio Azutrone* praefecto praet. Illyrici lo-
 vita philoso *quens: αειών δε, inquit, και εις τον επερχον της αυλης ηλα-*
 phorum, ubi *ου, η δε δεχη βασιλεια εστιν απροφους. Et hoc tantum a prin-*
 de Proare- *cipe distet praefectus, quod sacram purpuram & Impera-*
 fio. *torias infulas non gestet. Sanè praefectis praet. rerum sum-*
mam commissam esse propter loci dignitatem, aiunt Imppp.
³ l. quilibet *Valentinianus Theodosius & Arcadius* ³. Sed & iudices,
 40. c. de de- *id est prouinciarum praesides, praefectorum praet. censura*
 curion. lib. *subditos esse iudem Impp. ⁴ innuunt, & Cassiodorus ⁵ pro-*
 10. & ibi *bat, cum ait: Delicta prouinciarum iudicum punit, ver-*
 Cuiacius. *bo sententiam dicit: quid est quod non habeat commif-*
 4 l. ne quis. *sum, cuius est vel ipse sermo iudicium? pene est ut leges*
 38. eod. tit. l. *possit condere, quando eius reuerentia potest negotia sine*
 3 c. de offic. *appellatione finire, &c. Potestate igitur nulla dignitas est*
 praef. praet. *aequalis, vice sacra ubique iudicat, &c. & licet aliae di-*
 Orient. *gnitates habeant titulos praefinitos, ab ista totum pene ge-*
 5 lib. 6. va- *gnitur, quicquid in imperio nostro aequabili moderatione tra-*
 riar. in for- *ctatur: quod & Constantinus Imp. ⁶ ita extulit: A pra-*
 mula praefe- *fectis autem praet. qui soli vice sacra cognoscere verè dicen-*
 sti praet. & *di sunt, prouocari non sinimus, ne iam nostra contingi vene-*
 in Psal. 104. *ratio videatur: atque hoc est quod Iurisconsultus ⁷ ait: pre-*
torio praefectorum auctoritatem in tantum meruisse auge-
ri, ut ab iis appellari non possit. Diocletianus quoq; ac Ma-
⁸ l. vnica. c. *ximianus Impp. ⁸ litigantibus in amplissimo pratoriana*
 de senten. *praefectura iudicio si contra ius se laesos affirmant, non pro-*
 praef. praet. *uocandi, sed supplicandi licentiam se ministrare aiunt. Ve-*
rè igitur merum habebant imperium praefecti praet. cum

& ij qui sub ipsorum erant dispositione praesides (a quibus tamen erat prouocatio ¹) illud habere dicerentur. Quod ¹ l. propter. autem ait Cassiodorus: Pene esse ut leges condere possit ^{21. §. vlt. D.} praefectus praet. omnino exponendum ita est, ut generalem ^{ad c. sylla-} formam promulgare possit prioribus legibus, aut constitu- ^{nia l. 7. D.} tionibus consentaneam, non tamen contrariam. Etenim ^{ad leg. Iul.} Alexander Imp. ² Formam (inquit) a praefecto praet. da- ^{de vi pub.} tam, & si generalis sit, minimè legibus vel constitutioni- ^{Paulus lib. 5} bus contraria, si nihil postea ex auctoritate mea innoua- ^{sentent. tit.} tum est, seruari equum est. Eaque ratione illud (Pene) ^{26.} additum puto, ut sciamus abrogandi iuris veteris faculta- ^{l. 2. c. de of} tem non quomodo Principi, sic Praefecto praet. antiquitus ^{ficio praef.} fuisse. Sanè cursus publicus & proficiscendi per eum licen- ^{prae. Illyr.} tia, & ubi ratio exigeret praesto erat. Praesidibus autem ^{facit l. aper-} & rationalibus siue catholicis, caterisque quibus ciuitates ^{tissimi. c. de} administrare annonas, & pecoribus alimenta solebant, pa- ^{iudiciis.} rauerhedos usurpare, aut alia nisi per quam cursus publi- ^{l. 2. c. de} cus stabat, via ire non licebat: idque Constantini ^{cursu pub.} ³ rescri- ^{lib. 12.} pto continetur.

Porro non annum, bimum, aut trimum, ut Proconsu- lum, aut Praesidum, ita & Praefectorum praet. imperium fuit: sed ex principum, qui eos promouerant, voluntate vel perpetuum vel momentaneum. Sub Commodò quidem certe, ut Lampridius ⁴ narrat, Niger sex tantum horis, ^{4 in Cōme-} Martius Quartus diebus quinque praefectus pratorij fuis- ^{do.} se perhibetur. Mutabantur enim (inquit) praefecti praet. per horas ac dies.

Praefectum praet. patrem imperij vocari, & a praecone ⁵ in supradi- renuntari solitum innuit Cassiodorus ⁵, ubi de Iosepho ⁶ ^{eto loco lib.} ^{6. nariar.}

Pharaonis praefecto praet. loquitur, his verbis: *Ab illo namque patriarcha, & nunc pater appellatur imperij, ipsum hodieq; resonat vox praconis instruens iudicem, ne se patiatur esse dissimilem. Fuit igitur Imperatorum tempore praefecti praet. auctoritas & potestas maxima, praemagistratibus reliquis: dignitas verò inferior Consulari & Patriciatus honore, sed equalis magisterio militum, urbicae praefecturae sacrique cubiculi praepositurae.* Sidonius¹ ad Serranum de Maximo quodam scribens, eum ait in arcem praefectoriam patriciam consularèque ascendisse: & de consulari, utpote de altissimo dignitatis gradu, postremo loco loquitur, ut crescat oratio. Sic ad Papianillam scribens² idem auctor, de fratre ipsius Hecdicio: *Nostri suisque liberis in posterum exopto votis in commune (inquit) deposcens, ut sicut nos utramque familiam nostram praefectoriam nacti, etiam patriciam diuino favore reddidimus: ita ipsi quam suscipiunt patriciam faciant consularè. Praefectum urbi, aiunt Imppp³. & praefectum praetorio, & magistros equitum ac peditum indubis, & magistris secreta ducimus dignitatis. & alio loco⁴: Sacri cubiculi praepositi ea dignitate fungantur, qua sunt praediti qui eminentissimam praetorianam vel urbanam meruerint praefecturam, aut certe militarem magisteriam potestatem, &c.* Cassiodorus⁵ agens de patricio, Praefectorios & aliarum dignitatum viros praecedat, uni tantum cedens fulgori, quem interdum à nobis constat assumi. Quamobrem quod ait⁶ Imp. Zeno, sublimem patriciatus honorem ceteris omnibus anteponi: sic accipiendum est, ut de prisco Consulatus honore:

(qui

¹ epist. 13. lib. 2.

² epist. 16. lib. 5.

³ l. 1. tit. 4. de praefec. praet. siue urbis, & magistris milit. in dignit. ex. c.

⁴ l. 1. c. de praeposit. sac. cubic. lib. 12.

⁵ in formula patriciatus.

⁶ l. 3. c. de consulib. tit. 3. lib. 12.

(qui portus honorum

Semper erat,

ut ait noster Claudianus¹, & postea cepit ab Imperatoribus ipsis nonnunquam geri) non intelligatur.

Praefecturam magisterium aut patriciatum non gerit princeps, Consulatum suscipit. Quapropter ab ipso Claudiano² Roma sic ad Stiliconem loquens inducitur, quod Consulatus honorem, quem defenderat, fugeret ac sperneret:

tanta quem mole tueris,

Respuit oblatum pro quo labente resistis:

& statim,

te Consule necdum

Digna feror. titulùm ne leuem parvique nitoris

Credimus, Augusti quo se decorare fatentur?

Sub iuga quo gentes captivis Regibus egi?

Merito itaque cum honorem Consulatus & incipientes principes & desinentes, auctore Plinio³, adeo concupiscant ut auferant, quemadmodum praefecto praet. patricius, ita patricio Consul praefertur: Praefectus praet. auctoritate ac potestate hos superat. Consul & patricio & praefecto dignitate antistat. Consul antiquior posteriori licet bis Consuli praefertur, posteriori consuli & patricio cedit: Consul posteriori consuli & iam patricio, si ipse postea patricius fiat, praefertur ex Theodosii & Valentiniani Imperatorum⁴ constitu-

tione, in qua de praefectorio nihil traditur: qui & patricio & multo magis Consuli cedit. Vir tamen praefectorius, quem Consulari postponi diximus, foemina consulari praefertur: quia maior dignitas est in sexu virili, ait Ulpianus⁵ libro LXII. ad edictum: in quo de bonis auctoritate iudicum possidendis, de privilegis & praelatione creditorum tracta-

¹ in panegyry. 2. de laudibus stiliconis.

² in panegyry. 2. de laudibus stilic.

³ in panegyrico Traiani

⁴ l. 1. c. de consul. tit. 3. lib. 12.

⁵ l. 1. d. de senator.

VT Consulium insignia fuerunt toga pratecta primū, deinde picta & palmata vestis, item duodecim lictores, cum fascibus, sella curulis eburnea, scipio eburneus, id quod

¹ ad l. 2. de orig. iur. in appendicibus ad cōmentarium de regul. iur.

alio loco¹ variis auctororum testimoniis comprobauimus: ut is qui Cura palatij dicebatur, aurea virga decoratus inter obsequia numerosa ante pedes regios primus incedebat, idque ipsius insigne fuisse Cassiodorus² docet: ita tuo potissimum pratoriana praefectura insignia in veterum auctororum libris

² lib. 7. variar. in formula Curae palatij.

agnouimus, Carpentum siue tribunal, sella curuli magistratum & ordinariorum iudicum altius, & item gladium, id est vel ense vel pugionem, quem Graeci ξίφος vocant.

³ lib. 6. variar. in formula praefecti praet.

De carpento siue tribunali Cassiodorus³ ubi de Iosepho loquitur: Ipse primū, inquit, huius dignitatis insulas consecrauit, ipse carpentum reuerendus ascendit ad hoc gloria culmen euectus, &c. Tribunal tuum ideo tam excelsum factum esse noueris, ut locatus ibi nihil humile abiectumque cogitares. Messalinae primū Imperatoris Claudij temporibus permisit Senatus, ut carpento uteretur: & τῆ Μεσ-

⁴ lib. 58. histor. vide Xiphilinum in Claudio. ⁵ in Claudio cap. II. §. 17.

σαλίνα, ait⁴ Dio, τὴν ἀρεστέραν ἢ καὶ τὴν Λισία ἐρχεται, καὶ τὴν καρπέντων χεῖρα ἐδιδόρυ: cuius rei Suetonius⁵ commemorat. Idem honos Agrippinae quoque à Senatu concessus fuit, postquam à Messalinae obitu Claudio Imperatori nupsit: sic enim de Agrippina paulò post Dio: καὶ ἡ ἑαυτὴ καὶ αὐτῆ Μεσαλίνα ἐγχετο, καὶ μάλιστ' ὅτι ἔτιμαί, ἀλλὰς τε καὶ τὴν καρπέντων (ita malo quam καρπεντων legere) ἐπὶ ταῖς πρῶταις ἡμεραις χεῖρα τῆς βουλῆς ἔλαβεν. Alios autem à praefecto praetorij magistratus Romae sella curuli, non etiam

⁶ in Aureliano statim in ipso initio.

carpento vehi solitos reperio: nisi quod Flavius uopiscus⁶, Hilaribus (inquit) quibus omnia festa & fieri debere sciimus & dici, impletis solēnibus vehiculo suo me & iudiciali

carpento Praefectus urbis vir illustris, ac praefata reuerentia nominandus accepit. Sed forsitan κατὰ χριστικῶς (ut fit) carpentum pro sella curuli nominauit homo Syracusius.

Ad ensē siue gladium, quo Praefectus praet. donari atque accingi solebat à principe, locus⁷ Herodiani pertinet, ubi de Plautiano, qui pratorias (ut ante diximus) cohortes sub Imp. Seuero rexit: ἡμῶν γὰρ, ait, τὴν τε πλατύσημον ἐδῆται ἐπὶ ταῖς δόξαις ὑπατεύουσι ἐπέτακτο, καὶ ἠώρητό τε αὐτῷ ξίφος καὶ πρῶτος ἀξιώματος χεῖρα ἔφερε μόνος. Sed &

¹ lib. 3.

alter est de Praefecti ense siue gladio apud Dionem² locus, quem imperitè (opinor) faciunt³ qui ad tribunal militum referunt: cū δὲ ἀρεστέροις non milites quoslibet, sed pratorianos duntaxat nominemus: & verò Tribunus non ἐστὶν ξίφω, sed χλιαρχῶν dicatur. Et tenim sub Praefecto praet. erant Centuriones, Tribuni que pratoriani, quorum Suetonius⁴, Tacitus⁵, Herodianus⁶, Dio⁷ meminere. Ac Tribuni quidem cohortium pratorianarum vicissim nocturnam principis custodiam obibant: Imperatoris Seueri temporibus vnus

² in Traiano ³ Merula Dionis interpres, Connanus lib. 9. ⁴ cap. 5. Corasius ad l. 1. D. de offic. praef. praet. ⁵ Turnebus lib. 12. aduersar. cap. 6.

ex pratoriarum cohortium Tribunus sub Plautiano Praefecto praet. Saturninus fuit: sic enim de ipso Herodianus⁸: εἰς τὴν, inquit, τῆν αὐτῶν χλιαρχῶν τὴν νεκτερωτῶν φρουρῶν ἐκ τῆς αὐτῶν ἐκτελεσμένου. Dionis autem haec verba sunt, quae apud Xiphilinum ac Zonaram hodiè que extant⁹, ubi de Licinio Sura: ἀλλὰ καὶ ὅτι τῶν τῶν μέλωντι τῶν ἀρεστέρων ἐπὶ ξίφω, ὁ ξίφος ὁ τῶν ἀρεστέρων αὐτῶν ἐξελῶν ὠρεξον, ἐγύμνασέ τε αὐτὸ καὶ διατένας ἐφῆ, Λάβε τὸ ξίφος, ἵνα αὐτὸ καλῶς εὖ χεῖρα, καὶ ἐμὸς ἀπὸ δὲ κακῶς, κατ' ἐμὸς αὐτῶν χεῖρα id est, Traianus Surā Licinium ad praefecturam pratorianam promoturus, gladiumque, quo eum ob dignitatem accingi oportuit, praebiturus vagina eduxit, at-

⁶ in Nerone cap. 47. in Caligula cap. 40. ⁷ lib. 5. 15. ⁸ 17. annal. ⁹ lib. 4. ¹⁰ lib. 57. ¹¹ lib. 3.

¹² in Traiano no.

que ipsi porrigens, Accipe (inquit) hunc gladium, ut eo si bene imperavero, pro me: sin malè, in me utaris. Ad hoc Traiani principis dictum aut factum aspexisse videtur Plinius, ¹ ubi de Praefecti manu à Traiano in se armata loquitur, his fere verbis: Sed ingenti conscientia Caesar pacisceris cum Deus, ut te si mereberis seruent: cum scias an merearis neminem magis quam Deos scire. Nonne vobis, patres conscripti, hæc diebus ac noctibus agitare secum videtur? Ego quidem in me si omnium utilitas ita posceret, etiam praefecti manum armaui: sed ne Deorum quidem aut iram aut negligentiam deprecor, &c. Quem enim Plinius praefectum nullo alio adiecto nominat, Praefectum pratorio interpretor.

¹ in paneg. Traiani.

Is gladium principis sibi creditum gerebat, ut de Tigellino Philostratus in hæc verba quodam loco ² scribit: Τιγαλλίνος ὃ ἐφ' ᾧ τὸ εἶδος τῶ τῆ Νέρωνος ἀπὸ τῆ αὐτοῦ (loquitur autem de Demetrio philosopho) τῆς Ρώμης ὡς τὸ βαλεῖον καὶ τὰ οὐκ ἔστιν. Fuit namque Tigellinus sub Nerone Praefectus pratorio: igitur apud Plutarchum ³ quoque Nymphidius Sabinus ἐπὶ τῆς αὐτοῦ Τιγαλλίνος τῆς αὐτοῦ, qui cum eodem Tigellino Galbæ temporibus Praefectus præt. fuit, collega imperavit, ut gladium poneret: Τιγαλλίνος τῶ σὺν ἀρῶντι τῶ εὐσεβῆτι τῶ τῆ αὐτοῦ τὸ εἶδος: hoc est, ut magistratu ac potestate, cuius insigne gladius fuit, se Tigellinus abdicaret. Ad gladium Praefecti prætor. illa ex panegyricis verba, quæ superius adscripsi, pertinent: Quem tanta potestate succinxeras, & ut praefectura non cingeret. Illa quoque verba, quæ philosophus apud Herodianum in scena pronuntiat, Commodum alloquens: ὅτι καὶ τῶ σου τοῖς ἀρχαῖς τῶ τῆ Περηνίς εἶδος: id est, ceruicibus tuis imminet gladius Perennis: hunc pratorianam praefecturam administrasse su-

² lib. A. de vita Apollonij cap. 14.

³ in Galba.

perius diximus.

perius diximus.

Ad exemplum autem Praefecti prætor. Iustinianus vicario Pontices suo (vicarius autem est, qui & in historia beati Apollinaris martyris iudex atque vicarius Praefectura nominatur: propterea quod, ut aiunt ¹ Imperatores, pro praefecto dioceses sibi creditas tēperat: & ideo vicariam Praefecturam, ² & vices Praefecti pratorio agere ³ dicitur) ut delicta siue communia, siue militaria vindicandi ius & facultatem habeat, & gladij ferendi potestatem (quam εἰφοῦς ἀδδῶν vocat) octavo edicto suo ⁴ permittit: & pro adparitione atque officio praconem & lampadarios quatuor, ad exemplum itidem Praefecti pratorio: in cuius adparitione scriniarios ab actis pracones commentarienses & Lampadarios fuisse, non modò ex Imperij Romani Notitia colligitur: sed ex illo etiã Iuliani antecessoris (qui Iustiniani Nouellas in epitomen redegit) loco ⁵ manifestum fit: ubi de Bonno quaestore exercitus sic fere scribit: Adparitionem quoque ei dedit, ad imitationem quandam Praefecti prætor. id est, scriniarios, & ab actis, & pracones, & commentarienses, & lampadarios, & omnem deinceps ordinem.

¹ l. i. c. de offic. vicar. l. i. c. de proxim. sac. scrip. lib. 12. in inscriptione l. 3. c. Theod. de sponsal. & l. 3. c. Theod. de famo. libel. ² in inscriptione l. 1. c. Th. de usur. ³ de vicario Pontices. ⁴ constitut. 88. apud Iulianum.

Nam quod gladium Imperatores & gerebant ipsi nunquam, & asseruandum etiam suis Praefectis dabant, eorum imperium & ius vitæ ac necis civium ipsis tributum fuisse constitit: cuius nota & signum est, gladius. Itaq; apud Senecam, Gladij nomen pro summo illo imperio interpretor; cum ad Neronem scribens, Praestitisti Caesar, inquit, ⁶ civitatem incruentam, & hoc quod magno animo gloriatus es, nullam te toto orbe stillam cruoris humani misisse, quo maius est mirabiliusque, quod nulli unquam citius gladius commissus est. Sanè Galba ut occisum Neronem, cunctosque in-

⁶ lib. i. de clementia. cap. 11.

¹ in Galba. cap. II.

² in Vitellio cap. 8.

³ lib. 19. anal. vide suetonium Vitellio cap. 15.

⁴ vide Xiphilinum in Vitellio.

⁵ spartiani in Adriano.

Lampridij in Alexandro, Trebellij Pollionis in Gallienis.

facit Dio in Caracallo

vbi de Cilonē, facit suetonium in Galba cap. 11.

⁶ lib. 42. hist. vide

& lib. 45. vbi eadem dere.

verba sua iurasse cognouit, deposita legati suscepit Caesaris appellationem, itérque ingressus est paludatus, ac dependente (ut est apud Suetonium¹) à ceruicibus pugione ante petus: nec prius usum togæ recuperavit, quam oppressis qui nouas res moliebantur. deinde Vitellius, qui Imperator consalutatus circumlatúsque fuerat per celeberrimos vicos, strictum diui Iulij gladium tenens, detractum delubro Martis atque in prima gratulatione porrectum sibi à quodam (ut idem Suetonius² memorat) ille ipse Imperator Vitellius à Vespasiani exercitu Romæ oppressus assistenti Consuli (Cacilius Simplex erat) solutum à latere pugionem velut ius necis vitæq; ciuium reddidit, quemadmodum à Cornelio Tacito³ relatum est, & à Dione⁴ his verbis: ὁ ξίφος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῖς τε ὑπάτοις καὶ τοῖς ἄλλοις βουλευταῖς ὤρεθον, ὡς καὶ τὴν ἀδελφεύουσα, δεξιῶν δὲ αἰτῶν ἀποτεταμένως: id est, gladium in concione Consulibus & aliis Senatoribus præbuit, velut ea ratione imperium depositurus.

Solis principibus (licet Romæ inque urbibus Italia, semper sine penulis togatiquē viderentur, ut plurimis ex locis⁵ colligi & manifestum fieri potest) itémque Præfecto prætor. Romæ quidem, quod sciam, merum imperium & ius atque usus gladij concessus fuit: reliqui magistratus in urbe togati erant, ut Consul & Prætor, & antiquitus ipse quoque Dictator, itémque magister equitum, ad cuius vicem Præfectum prætor. fuisse institutum, initio diximus. De Antonio quidem certe Iulij Caesaris dictatoris magistro equitum, ita loquitur⁶ Dio, quasi occasione belli ciuili nonnunquam ferro accinctus, magnaque militum caterua stipatus per urbē incederet, nihilominus tamē & prætexta & fascibus (quæ florente Repub. magistratus illius insignia fuere) adhuc uteretur.

retur. Dionis hæc verba sunt: ὁ δὲ δὴ Αντωνίος ἐσθλὴν μὲν ἐσθλῆτος ἐνεκα (τῆ γὰρ ἀειπορφύρου ἐργῆτι) καὶ ῥαβδούχων (ὡς γὰρ ἐξ ἴκονος εἶχε) τὸ τε τὴν βυβλίω ἀποδείξαι, εἰκόνα τινὰ τῆς δημοκρατίας πρὸ εἰχέτο, τὰ δὲ δὴ ξίφος ὃ πρὸ ἐξωσθ, καὶ τὰ πλήρη τῶν σιωδόντων ἢ στρατιωτῶν τοῖς τε ἔργοις αὐτοῖς ὅτι μάλιστα τὴν μοναρχίαν ἐσθλὴν ἔκλυτο: in quibus illud (ἐσθλὴν) reijciendum, & ipsius loco substituendum ἐπὶ τῆς μὲν, aut ὅσον τῆς μὲν, aut quidpiam assimile reor: idémque sentiet mecum, si quis ad mentem optimi auctoris propius attenderit: ne aliqui sibi contrarius esse videatur: nam vel eo maximè spectè quandam & imaginem veteris democratiæ præferebat, exhibebatque Antonius quod Senatū cogeret, illisque magistratuum insignibus uteretur: quæ Lepido & ipsi magistro equitum idem auctor¹ tribuit, vbi ὅτι καὶ ῥαβδούχοις, αἰτ, & τῆ¹ lib. 34. hist. ἐσθλῆτι τὰς τε διαφορὰς τοῖς δεξιῶν, ὡσπερ καὶ ὁ ἰπποαρχος ἐκείνος.

Itaque de ipso Antonio magistro equitum Quintus Ruffus Calenus sic in oratione quadam ad Senatū, apud eundem Dionem² loquitur: ὅτι τὰς μὲν ῥαβδούχοις, καὶ ὁ ἐσθλῆ² lib. 46. μα ὁ ἀειπορφύρου καὶ τὰ πάλαια τὰ ἀεὶ τῶν ἰπποαρχῶν νομισμένα εἶχε, τὰ δὲ δὴ ξίφος καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ τῶν στρατιῶντων ἀνακρίτως ἐργῆτο: quibus verbis ea quæ modò diximus, mirum in modum, nisi me fallit opinio, illustrantur atque comprobantur. Præfectus autem urbi, etsi ius gladij & merum imperium ex constitutionibus posteriorum Imperatorum habuit, gladij tamen gerendi potestatem eum non habuisse crediderim.

Ex prouincialibus magistratibus Præsides quidem, qui militari veste, id est³ chlamyde amicti proficiscebantur in prouincias, ex Augusti constitutione ut gladio accingebantur, ita gladij potestate, id est mero imperio in milites uteretur.

¹ Bene id est, ut apparet ex Dione li. 45. histo. & Xiphilino in Caracallo vbi de Cilonē.

bantur:ergo utrumque habuerunt: Proconsules autem ab initio neutrum, sed ex recentiorum Imperatorum constitutionibus (quarum in Pandectis quoque mentio fit) gladij potestatem habuerunt: ita tamen ut non quidem eo accingerentur, sed ut in fontes etiam paganos, ex vi meri im-

¹ l. illicitas. §. qui uniuersas. D. de offi. prasid. ² lib. 53. hist. ³ ad l. Nemo potest. 70. D. de regul. iur. ⁴ lib. 3. de vita beati Martini

perij, gladio animaduertere possent: qua de re ex Dione ² diximus quæ sentiremus, in commentario ad titulum Digestorum De diuersis regulis iuris antiqui ³, ante aliquot annos à nobis in lucem edito. Mittebantur etiam Tribuni

nonnunquam in prouincias cum iure gladij, ut vel ex illo Severi Sulpitij loco ⁴ apparet, in quo sic scribit: Postera die palatium præter multas, quas euoluere longum est, has principales petitiones habebat pro Narsete comite, & Leucadio præside, quorum ambo Gratiani partium fuerant pertinacioribus studiis, quæ non est huius temporis explicare, iram victoris emeriti: illa præcipua cura erat, ne Tribuni cum iure gladiorum ad Hispanias mitterentur: pia enim erat sollicitudo Martino, ut non solum Christianos qui sub illa erant occasione vexandi, sed ipsos etiam hæreticos liberaret.

Utrum ad Præfecti pratorio, an ad præsidis prouinciæ gladium pertineant loci duo, quos è Statio Papinio & Philostrato nuper in Aduersariis suis ⁵ Adr. Turnebus vir eruditissimus indicauit, diu multumque dubitavi: sed quando ad alterutrum pertinere constat, ipse ad Præfectum prætorij potius retulerim. Nam Papinius ⁶ quidem ad Crispinum (fuit verò Claudij ac forsitan etiam Tiberij tempore Crispinus Præfectus prætorij id quod suo loco docuimus) ita cecinit:

en ingens referat tibi limen honorum.

⁵ lib. 12. ca. 6. ⁶ lib. 5. syluarum in proreptico ad Crispinum in fine.

Cesar, & Ausonij committit munia ferri.

Vade puer, tantisque enixus suffice donis.

Felix qui magno iam nunc sub præside iuras,

Cuique sacer primum tradit Germanicus ense.

Philostratus ¹ autem, Βαδου δὲ (inquit, ubi de M. Antonino philosopho atque imperatore) τῆ πεπετυμῆου ἔξιφος ἰαυατον αὐτῷ Φησδμτος ὁ Ηρωδης ὡ λῶτε ἔφη γέρων ὀλίγα ροδῆται.

¹ lib. 2. de vitæ sophistarum in Ecode.

His addo de ense siue gladio, duos alios ex Papinio & Dione locos, in quibus ille ² quidem:

² Statius t. lib. 3. syluarum in lachrymis Hetruse

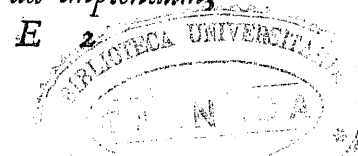
Nec vulgare genus fasces summamque curulem,

Frater & Ausonios enses mandatæque fidus

Signa tulit.

Huius autem ubi de quodam Parthenio loquitur, qui (cùm Domitiani cubiculo præpositus & in eum honorem esset euectus à principe ut gladium ferret) in eius cædem conspirarat, ipsique insidias fecerat: hæc verba sunt quæ Xiphilinus ³ retulit: ἐπέστη δὲ αὐτῷ καὶ σπυροκβαδου τλω παρθενίος τε ὁ παροκοπος αὐτῷ καὶ ὡ τω ἡμωμδρος πῶ αὐτῷ ὡς καὶ ξιφφορῶν καὶ σιγμεθῶς ἐν τῇ παροκοπία καὶ αὐτῶς ὡν Εντελλός τε ὁ πα τῆς δεχῆς βιβλία διέπων μὲ Στεφάνου ἀπελθῆσθου, &c. Sanè quod ait Xiphilinus de Præposito cubiculi, à principe permissum ei ἔξιφφορῶν, hoc videtur esse quod multo post tempore duobus Præpositis utriusque sacri cubiculi, qui post finitam militiam senatorio fuerint consortio sociati (ut sermone Imperatoris utar) Anastasij ⁴ constitutione ad ⁴ l. ult. c. magistrum officiorum scripta concessum fuit, ut quoties de præposit. sac. cubic. ad aspectandos agros suos, vel ob aliam causam proficiscerent, cingulo uterentur: cùm hoc ad implendum,

³ in Domitiano.

ait Imperator, eorum desiderium & ad nullius lesionem respicere videatur: quò illud quoque fortasse pertinet, quod de Narcisso, qui ab epistolis & libertus Imperatoris Claudij fuit, apud Zonaram¹ ita scriptum legimus: καὶ ὁ Ναρ- κισσος ὁς ἦν ἐπιτολάδι ἐπιστάται, δὴ καὶ ἐξ ἁλδίων πρὸς ὄνυ- το. Quamuis enim pugillares potius quam pugionem ei, qui epistolarum curam gerit, conuenire non diffiteamur: attamen cum accingendi verbo utatur Zonaras, pugillares verò non accingantur lateri sed gerantur, atque tractentur manibus, de pugione locum illum (ut nunc quidem est) accipere atque interpretari malumus: praesertim quod de liberto Claudij loquitur Zonaras, & quendam sub Commodò libertinum à pugione appellatum fuisse, qui deinde Praefectus praetorio fuerit, ex Lampridio antè diximus: ut videatur haec libertinorum propria dignitas fuisse.

Ceterum est (ut opinor) illud apud Papinium notatum dignum, siue ad Praefectum praetorio, siue ad praesidem & rectorem prouinciae referatur: quod ait uno loco, Ausonios enses, altero, Ausonij munia ferri, eandem rem significari: nimirum ius gladij & merum imperium: quod etiam ius ferri à Luciano clarissimo poeta nominatur iis versibus, quos ad titulum² de regulis iuris adduximus: & ferrum à Seneca³ in illo loco, ubi docere vult magistratum aut iudicem ira vacuum esse debere: vides, inquit, quam debeat omni perturbatione liber accedere ad rem summa diligentia tractandam, potestatem vitæ necisque. Malè irato ferrum committitur.

¹ annal. to. mo. 2. in. Claudio.

² in commē- sario ad l. nemo potest lib. 1. de ira cap. vlt.

Pœna ferri siue gladij duplex. Decollatio securi vel gladio fiebat. Pœna iudicato comprehensa mutari non potest à Praeside, sed à principe, à quo liberum mortis arbitrium, non ab illo permittitur. Taciti locus emendatus.

CAP. IIII.

DE iure ferri & gladij, quòd aliquam modo mentionem fecimus, facile adducor ut de gladio, de pœna gladij, de libero denique mortis arbitrio nonnulla minimè vulgaria, quæ animo succurrunt, ex Iuris aliarumque literarum auctoribus proponam.

Ferrum & gladium apud auctores bonos pro eodem usurpari, hoc argumento alibi¹ docuimus, quòd gladiatores ferrum recipere dicantur, eademque pœna sit eius qui ad ferrum, & eius qui ad gladium damnatus est, nempe ludus gladiatorius: ad quem qui datur eum intra annum consumi oportere Paulus ait² in receptarum sententiarum libris. Ceterum est alia gladij siue ferri pœna, cum quis ita damnatur, ut gladio in eum animaduertatur³: quæ non ad eam quæ sit inter gladiatores decertationem, sed ad capitis amputationem⁴ siue decollationem (nam ita quoque à probatis Latina linguæ auctoribus⁵ nominatur) pertinet. Sic illa Saluiani Massiliensis episcopi verba esse accipienda censeo: Addiderunt quoque, ait⁶, ad libidinem comprimendam seueras pudicitiae sanctiones decretorum, gladio impudicitiam coërcentes, ut puritatem scilicet vtriusque sexus & domi connubij seruaret affectus, & in publico metus legum. Ad Constantini⁷ verò constitutionem Saluianus respicit, qua sacrilegos siue temeratores nuptiarum gladio puniri sanxit Imperator: quod ius legi Iuliae de adulteriis coërcendis non Iustinianus⁸ tribuit. Haec quoque verba⁹ Imperatorum: Cessent iam nunc rapaces officialium manus, cessent inquam:

¹ in commē- sario ad l. nemo potest. D. de regul. iur. ² lib. 5. sent. tit. 17. ³ l. aut damnū. in princ. D. de pœnis. ⁴ l. capitulum. D. de pœnis. ⁵ Paulus lib. 5. sentent. tit. 17. seneca declamat. 2. lib. 9. & lib. 5. cōtrouers. & in ludo de morte Claudij. & lib. 3. de ira cap. 18. ⁶ lib. 7. de vero iudicio & prouidentia Dei. ⁷ l. quamuis. 2. C. ad leg. Iul. de adulter. ⁸ §. Item lex Iulia Instir. de public. iudic. ⁹ l. i. c. Theod. de officio rector. provin.

nam si moniti non cessauerint, gladiis praecedunt, & si ad membri unius, hoc est manuum amputationem non incommodè referri possunt, ut qua parte corporis quispiam deliquerit, ea plectendum esse Imperatores decreuerint, qua de re alibi copiosius ac diligentius à nobis faciente Domino disferetur, attamen de ipsa quade agimus decollatione si quis interpretetur, habiturus is quoque est, quo sententiam suam non improbabiler tueri possit. His profecto verbis ex Imperatorum constitutione ¹ depromptis, in tantum humani generis inimicos arbitra equitate persequimur, ut delatores pronuntiatos puniri gladio iusserimus, & si quae sunt in libris nostris consimilia, capitis amputationem significari assevero: quae non securi (ut adhuc Tolosa solet) vel aliquo alio teli genere, sed gladio plerunque (ut Lutetiae Parisiorum, hodièque fieri videmus) ita olim apud Romanos post leges Porcias & Valerias peragebatur, ante constitutiones Imperatorum recentiorum quibus antiquae legum poenae antea ² sublatae renouari, sed & acerbiores multo extra ordinem infligi coeperunt ³. Enimvero grauior & quodammodo ignominiosior erat, censeturque adhuc securis poena quam gladii. Quamobrem Antoninus Caracalla, in cuius conspectu Papinianus securi percussus est, & à militibus occisus, eo facto percussori dixit, gladio te exequi oportuit meum iussum, ut Spartianus ³ prodidit, & item his verbis ⁴ Dio: *καὶ τὰ γὰρ τοῦ Παπινιανῶν φονδῶσθαι ἐπιτιμῶσεν ὅτι ἀξίον αὐτῶν καὶ εἰσὶν διαχρησάτο.* Atque hac ut puto ratione motus Vlpianus ⁵, ait: si quis damnatus fuerit, ut in eum gladio animaduertatur non securi, vel telo, vel fuste, vel laqueo, vel aliquo alio modo: sed gladio tantum animaduerti oportere: quod sic accipiendum puto, ut ne iussu quidem Praesidis poe-

¹ l. 10. C. Theod. de petition.

² l. 6. §. 1. & l. 7. §. hodie. D. ad leg. Iul. repetend. & l. 3. §. penul. D. ad l. Cornel. de sicar.

³ in Antonino Caracalla. & in Antonino Geta.

⁴ vide Xiphilinum in Antonino Caracallo.

⁵ l. aut damnatum. §. 1. D. de poenis.

nae sententia comprehensa genus vel augeri, vel immutari nullatenus queat, cum Proconsulis tabella sententia sit; quae semel lecta, neque augeri litera una neque autem minui potest: sed utcumque recitata est, ita prouinciae instrumento refertur, ut Apuleius ¹ scribit: ideòque à fratribus Imperatoribus rescriptum sit ², non solere Praesides prouinciarum ea quae pronuntiauerint ipsos rescindere, suam mutare sententiam neminem posse, idque insolitum esse fieri: si tamen de se quis mentitus fuerit, vel (cum non haberet probationum instrumenta, quae postea repererit) poena afflictus sit, nonnulla extare principalia rescripta, quibus vel poena eorum minuta sit, vel in integrum restitutio concessa Callistratus scribit ³, sed id dumtaxat à principibus fieri posse: quod & Paulus his verbis tradit ⁴. De amplianda vel minuenda poena damnatorum post sententiam dictam sine principali aucto-ritate, nihil est statuendum, & Vlpianus ⁵ Praeses prouinciae (inquit) eum quem damnauit restituere non potest, cum nec pecuniariam sententiam suam reuocare possit. Quid igitur? Principi eum scribere oportet, si quando ei qui nocens videbatur, postea ratio innocentiae constiterit. Idem auctor alio loco ⁶ decuriones poena plebeiorum damnatos liberandos esse ait, & adiicit: sed hoc non potest efficere, qui sententiam dixit verum referre ad principem debet, ut ex auctoritate eius poena aut permutetur aut liberentur. In eandem sententiam Iurisconsultus quidam ex recentioribus nomine Papinianus ⁷. Iudici quoque, inquit, neque suam neque alienam sententiam liceat refragari, quia haec discussio soli principi reseruatur. Sed apud Paulum equidem in illo loco, Amplianda non, ut quidam faciunt, augenda interpretor (quamuis hoc verbum ea significatione apud Iustinianum ⁸ &

¹ lib. 5. Florid. ad finem. facit l. 2. C. de senten. ex peric. recit. l. diui fratres. D. de poenis.

³ d. l. diui fratres. l. acta. 45. D. de re iudica. l. 1. §. ult. D. de quest.

⁶ l. moris. §. sed enim. D. de poenis.

⁷ lib. responso. tit. 33. de interpelationib. & appellatiõe. ut in l. vlt. C. Ne fideiussor. vel madat. dot. dent.

1. non sunt. D. de statu homin.

Paulum quoque ipsum alio in loco accipi oportere non dubitem) sed cum duo potissimum, ut veteres glossa notant, eo vocabulo designentur: τὸ ἀξίωμα, καὶ τὸ ἄσπιλον ἴδιον idem valere censeo, quod sustinenda & differenda: cum si quis forte ne supplicio afficiatur, dicat se habere quod principi referat salutis ipsius causa, eius poenam nihilo magis sustinendam

2. si quis forte in principi. D. de poenis. 3. d. l. si quis forte.

esse Vlpianus doceat. Caterum, inquit, ut mea fert opinio, prorsus eos non debuisse postea quam semel damnati sunt audiri, quidquid allegent. Igitur cum in urnam aream semel conditis calculis ex more, perpetuo iam cum rei fortuna transactum sit, & mancipetur potestas capitis in manum carnicis, nihil postea commutari licet, ut in Apuleij quodam

4. lib. 10. de asino aureo.

loco legimus: ideoque poenam ampliari vel minuere Praesides non queunt: similiter damnatis poena legitima, liberam mortis facultatem concedendi ius Praesides non habent: ita ut genus mortis ipsi rei possint eligere, atque arbitrio suo subire: multo magis nec veneni quidem hauriendi facultatem reis dare poterunt, cum hac poena veneno necandi antiquitus quidem ab Atheniensibus frequentata, quantum

5. lib. 18. biblioth. ubi de Phocione & sociis ultimo supplicio danatis, d. l. aut damnum. d. i. D. de poenis.

ex Diodoro Siculo intelligimus, sed legibus Romanis comprobata, vel moribus recepta non fuerit, licet extent Imperatorum fratrum rescripta, quibus permittatur libera mortis facultas atque arbitrium: sic enim Vlpiani verba interpretor: quorum sententia ea ratione nititur, quod Praesides semel functi sint officio suo, & soleant Imp. ut ipsis in-

6. l. aut damnum. d. i. D. de poenis. 7. l. 23. C. Theod. de petition. & vltro dat.

genitum est, duriores casus & tristiore fortunam imperatoria humanitate mollire, legumque duritiam pro clementia sua decretis moderatioribus temperare, ut Theodosium & Arcadium Imperatores facere solitos memorat, in quada-

8. lib. 1. epist. 33. ad finem.

dam ad ipsos epistola Symmachus. Sed non quod principi licet,

licet, id statim magistratibus urbanis aut provincialibus permissum est. Alia est enim (ut alio loco idem auctor ad eodem scribit) conditio magistratuum, quorum corrupta videntur esse sententia, si sint legibus mitiores: alia diuorum principum potestas, quos decet acrimoniam seueri iuris inflectere. Euphrati philosopho ut cicutam publica Atheniensium poena, quomodo Plinius ait, inuisam biberet, concessit Adrianus, si Dionis credimus. At reis veneno se necandi facultatem permittere non possunt Praesides, ut ex Vlpiani verbis elicitur: quamobrem, quod post obitum Domitiani, reuerso Ephesum Asiae metropolim beato Ioanne, Abdias, interprete Iulio Africano, accidisse narrat in hac verba: Perrexit Aristodemus ad Proconsulem, & petiit ab eo duos viros, de quibus debebat ultimum supplicium sumi: quos cum statuisset in medio foro coram omni populo, aspiciente apostolo, fecit eos bibere venenum, qui mox ut biberunt, spiritum exhalauerunt: id totum si verum est, vel Aristodemi Dianae pontificis petitioni Proconsulem, quod alioqui facturus non fuerat, tribuisse, vel potius quod minimè debuit supplicium damnatis iniunxisse, asseueramus. Liberum quoque mortis arbitrium reis vel damnatis, vel etiam indemnatis permittere non praesides, sed principes queunt: ut idem Vlpianus docet, cuius verba etsi aliam non incommodam, aut ab historia iureque ciuili alienam interpretationem recipiunt, ut alibi docuimus: attamen ita uti nunc exponimus non Graeci modò interpretes, sed & ex Latinis Accursius alique nonnulli explicant: quos ut sequar, ipsa verborum conceptione adducor, quae talis est: Proinde nec liberam mortis facultatem concedendi ius praesides habent: non ait liberam inferendae mortis facultatem eos non habere, quamquam id

1. epist. 49. lib. 1.

2. lib. 25. natural. histor. cap. 13. Tacitus lib. 15.

3. vide Xiphilinum in Adriano.

4. lib. 5. Apostol. histor.

5. d. l. aut damnum.

6. ad d. l. nemo potest. de reg. iuris.

7. lib. 60. basilic. tit. de poenis.

8. Baldus ad l. i. C. de iis qui ad libertatem peruenire non possunt.

& Ludouicus Romanus in singularibus intellect.

verum esse non diffiteor: sed ius non habere concedendi liberam mortis facultatem, & permittendi reis liberum mortis arbitrium. Hoc cum ita sit, multo minus liberam cuiusvis pœna facultatem permittere poterunt praesides. Sanè Quintilianus in diuite accusato¹ ne hoc arbitrium reo concedant iudices, admonet. Hoc tantum, ait, ab affectibus vestris omnium mortalium nomine peto, ne cui nocenti pœna praestetur arbitrium. In finitam, iudices, sceleribus aperitis audaciã, si pœnam licet eligere condemnato. Apud Aegyptios profecto damnatis permitti solitum fuisse mortis arbitrium, Diodorus optimus historiae veteris auctor addocet². Sed ad Iurisconsultum redeo. Igitur in supradicto loco deinde subiicit Vlpianus, Diui tamen fratres rescripserunt, permittentes liberam mortis facultatem: id est, quod magistratus non poterant, id reis vel damnatis principes nonnunquam supplicibus libellis rescribendo permisissent. Persuasit Asiatico perduellionis apud Claudium accusato, neque sat firmis testimoniis conuicto & propè iam absoluendo Vitellius: παρ' ἑαυτοῦ αὐτῷ καὶ αὐτῷ ἐν ὄψει τοῦ βουλευτηρίου ἔπειθ' αὐτῷ: hoc est, se liberum ei mortis arbitrium ab Imperatore impetrasse: quo intellecto, Asiaticus delicti sibi conscius, cum existimaret manifestò se teneri, manus ipse sibi attulit, ut Dio³ memorat. Sic apud Suetonium⁴. Ocellatis sororibus, item Varronilla vestalibus incesti accusatis Domitianum liberum mortis permisisse arbitrium legimus. Idem Domitianus quosdam maiestatis reos in curiam induxerat: & cum praedixisset experturum se illa die quàm charus Senatui esset, facile perfecerat, ut etiam more maiorum puniendi condemnarentur: deinde atrocitate pœna conterritus, ad leniendam inuidiam intercessit his verbis (neque enim ab re fuerit ipsa

¹ declamat.
^{21.}

² lib. 3. biblioth.

³ lib. 58. ex quo id Xiphilinus quoque in Claudio.
⁴ in Domitiano cap. 8.

cognoscere) Permittite, patres conscripti, à pietate vestra impetrari, quod scio me difficulter impetraturum, ut danatis liberum mortis arbitrium indulgeatis: nã & parceris oculis vestris, & intelligent me omnes senatui interfuisse. Hæc autè omnia ex Suetonio¹ hausimus, atq; huc transfudimus: ut comparentur cum Taciti verbis, quæ luxata & deprauata esse nõ conuicimus, verum etiam asseueramus: itèmq; ut si fieri poterit, quemadmodum posse censeo, Suetonij beneficio Tacitus integritati suæ restituatur. Nam quo loco² de L. Veteris, socrusque eius Sextiæ & Pollutiæ filiae nece loquitur, Seruauitq; inquit, ordinem fortuna: ac senior prius, tum cui prima ætas extinguuntur. Accusati post sepulturam, decretumq; ut more maiorum punirentur. Et Nero intercessit, mortem sine arbitrio permittens, ea cadibus peractis ludibria adiciebantur. Quid est quod ait Mortem sine arbitrio? Legendum, Mortem libero arbitrio permittens, vel potius Mortis liberum arbitrium permittens. Error forsitan ex compendio scripturae ortus est, quo veteres librarij plerumq; utebantur. Mort. liue. arbitr. permittens. Imperitus lector illud liue. quod erat liuerum, id est, liberum, pro sine accepit: quod vel ita, ut dixi, restituendum: vel omnino expungendum arbitror. Igitur ut Domitianum senatui intercessisse, quò danatis liberum mortis arbitrium indulgeretur, ex Suetonio didicimus: ita Neronem Tacitus ait per ludibrium intercessisse, ut iam sepultis quasi damnatis, necdum extinctis liberum mortis arbitrium permitteret. Sic Thrasea, Soranòque & Seruiliæ datum mortis arbitrium idem Tacitus paulo post³ ait: & alio loco⁴: Proximam, inquit, necem Plautij Laterani Consulis designati Nero adiungit adeo propere, ut nõ complecti liberos, non illud breue mortis arbitrium permitteret: ubi, breue, dicitur propterea, quia mori iussis Nero non am-

¹ in Domitiano cap. 11.

² lib. 16. annal.

³ lib. 16. annal.

⁴ lib. 15. annal.

in Nerone. cap. 37. plius, ut Suetonius¹ docet, quam horarium spatium dabat, ac ne quid mora interueniret, medicos admouebat, qui cunctantes continuò curarent: ita enim vocabat venas mortis gratia incidere. Postremò sic Boëtius quoque mortis arbitrium dixit quodam loco²: Nero, ait, Senecam familiarem, præceptoremque suum ad eligendæ mortis coëgit arbitrium. Sed & ipse Tacitus³ alibi hoc etiam loquendi genere sibi familiari vritur: eius enim hæc verba sunt, quæ mihi superiora transcribenti propemodùm, quod nollem, exciderunt. Sed consultati super absolute Asiatici flens Vitellius, commemorata vetustate amicitia, utque Antoniam principis matrem pariter obseruassent, dein præcursis Asiatici in Rempub. beneficiis, recentique aduersus Britanniam militia, quæ que alia conciliandæ misericordiæ videbantur, liberum ei mortis arbitrium permisit: & secuta sunt Claudij verba in eandem clementiam. Quintilianus etiã alicubi: Felices, inquit⁴, qui suo arbitrio moriuntur. Seneca denique: Cùm vilissimæ sortis homines, ait, ingenti impetu in tutum euaserint, cùmque suo modo (sic enim legere malim quàm vel commodo, vel quo modo) mori non licuisset, nec ad arbitrium suum instrumenta mortis eligere, obuia quæque rapuerunt, & quæ natura nõ erant noxia, vi sua tela fecerunt. Ac non multo post idem Seneca mortis arbitrium, fati electionem vocat⁵. Quibus omnibus illo loco, ò virum fortè, ita expositis, patet sapere principes indulgisse liberam mortis facultatem. Præsides vero mortis arbitrium permittere damnatis, penamve sententia comprehensam immutare non potuisse, allato Vlpiani testimonio docuimus: ad quam non inutilem, ut mea fert opinio, neque vulgarem disputationem à questione grauissima de iure gladij, deque præfecti gladio, longius me impetus, prouocante materia, euexit.

² lib. 3. de philosophia cõsolatione.
³ lib. II. anal.

⁴ declamat. 377.

⁵ epist. 71. in illo loco, ò virum fortè, ò dignum cui fati daretur electio.

De magistris & principibus officiorum. De XIV. Urbis regionibus. De magistris vicorum. Vnius apud Suetonium loci lectio in dubium vocatur. Duo apud Lampridium corruptissimi emendati.

CAP. V.

Præfectorum prætorio auctoritatem ac potestatem sub Imperatoribus maximam fuisse, supra ostendimus. At si qui fuerunt prætorio præfectorum magistri, quis dubitabit quin horum quoque dignitas, gratia, potentia, imperium, illustriora multo atque augustiora fuerint? Et tamen de his nullum (audacter dico) non modò classicorum, sed neque vllorum omnino auctorum testimoniũ proferri potest. Neque verisimile, aut rationi consentaneum videtur, ut quos à principibus secundos, interdum etiam ipsos veluti alios quosdam principes fuisse, summamque rerum penes se habuisse constat, ij magistrorum aliorum, quàm eius qui quasi Dictator & magister populi perpetuus fuit, imperio paruerint. Nam quod ex Lampridio (cuius solius auctoritate magistri præfectorum prætorio in Rempub. quasi surrepũt) profertur testimonium, præter quàm quòd solum est, neque alterius similitudine suffultum, equidem syncerum esse nõquam credidi: præsertim quòd quæ verba ei propinqua & adiuncta sunt, vitio labèque fædissima laborant: sed locum optimi auctoris, inertia, ut puto, librariorum atque ignorantia, male hæctenus miserèque habitum, & saniosis maculis perspersum ac deturpatum, ita uti nunc aspicitur, ob oculos proponamus. Præfectũ urbicũ (ait Lampridius¹) sæpe post cœnam ad potandum vocabat, adhibitis & præfectis prætorio: ita ut si recusarent, magistri horum eos cogerent: voluit & per singulas vrbes leones præfectos vrbi facere, & ut essent in vrbe XIII. & fecisset si vixisset, promoturus omnes turpissimos & vltimæ professionis homines. Hic

¹ in Antonino Heliogabalo.

primū quero, quid est quod legimus, Magistri horum? quid item illud: Per singulas vrbes leones praefectos vrbi facere? Neutrum scripsit Lampridius ut opinor: sua potius delirum aliquem librarium nobis inculcasse somnia fateamur. Et hoc quidem assentiri non est difficile. At quonam modo eluendae sint maculae quae apparent, atque ut integritati nitorūque suo restitui totum illum Lampridij locū oporteat, non ita cuique promptum est dicere. Equidem librorum veterum adiumento cum deficerer, ad coniecturas pridem confugi, quibus tantisper immorabor atque acquiescam, donec probabilius aliquid adferatur. Interim haud leue operae pretium esse me facturū arbitror, si quid mei sit iudicij proferam, ut ad inuestigandum id quod verum est sagaciorum exacuatur industria. Quod nullos fuisse magistros praefectorum praetorio didici: pro horum, lubentius agnouerim officiorum. Error ex hoc scriptionis compendio natus est, quod cum orum temone adposito, celeriter ut aliquot literulas lucrifaciant scribentibus, officiorum significet: indoctus aliquis nec satis exercitatus librarius, pro temone aspirationis notā (quae ipsa ut Graecis ita Latinis quoque veteribus per auersum sicilicum non ante, sed supra vocalem, ita orum adpositum designabatur) accepit. Magistri autem officiorum (qui & comites¹) dicebantur (nisi fallor) qui aulico ministerio praerant: Aulicum ministerium, ait alibi² Lampridius de Alexandro agens, in id contraxit, ut essent tot homines in singulis officiis, quot necessitas postularet. Sub eorum dispositione erant scholae agentium in rebus, scrinia memoriae dispositionum, epistolarum, libellorum, admissionales & cancellarij, ut ex Notitia utriusque imperij colligitur: addo principes officiorum, quorum & Lampridius meminit³.

¹ l. 3. & 4. C. de castris. & mini-
steria. lib. 12.
ubi Cuiac.
alios addu-
cit locos.
² in Alexā-
dro Seucro.
³ in Antoni-
no Helioga-
balo.

Magistri officiorum iurisdictioni castrensianos omnes & ministerianos subditos fuisse¹ constat: ex quibus fuerunt cubicularij, quique in schola vestis sacrae, aliave qualibet militabant, totius denique Palatij disciplinam ad eum spectare optimè Iac. Cuiacius doctor meus definit². Igitur si praefecti praetorio post cenam ad potandum inuitati nolent bibere, cogebantur à magistris officiorum: qui ut in hoc quem tractamus loco, sic & alio apud ipsum Lampridiū, & principibus officiorum & praefectis praetorio iunguntur: ubi³ de Alexandro Imp. sic loquitur. Iniuriam nulli unquam amicorum comitumve fecit: nec magistris quidem aut principibus officiorum. Praefectis autem semper detulit, asserens eū qui mereatur iniuriam pati ab Imperatore, damnandum esse non dimittendum. Itemque apud Spartianum⁴ in illo loco: Quos quidem versus Seuerus eradi noluit cum hoc ei & praefecti suggererēt & officiorum magistri. Magistros officiorum & item praefectos praetorio conuiujs & cœnis principum adhibitos, ut Lampridius eo loco, in cuius restitutione laboramus, ita etiam Trebellius Pollio docet⁵ his verbis. Cum iret ad hortos nominis sui, omnia palatina officia sequebatur. Ibant & praefecti & magistri officiorum omnium, adhibebantur conuiujs & cœnationibus. Lauabant etiam simul cum principe. Ceterum non modò magistri officiorum, sed & praepositi ac tribuni scholarum diuinis, id est principis epulis adhibebantur, & adorandi eius habebant facultatem, ut ex Imp. Honorij ac Theodosij rescripto quodā⁶ apparet: atque hi fortasse fuerunt iidem cum officiorum principibus, quos principales officiorum vocatos in Antonini Caracalla actis arbitror, nisi tamen pro principalibus ibi principibus legi debet: ut ut sit, Magistros officiorum apud

¹ l. 3. & 4. C. de castris. & ministeria. lib. 12. l. 3. C. de

praeposit. sac. cubiculi lib. 11. l. 2.

C. de priuilegiis scholar. lib. 12.

² ad l. 3. C. de praeposit. sac. cubic.

³ in Alexandro.

⁴ in Pescennio Nigro ad finem.

⁵ in Gallienis.

⁶ l. 1. C. de comitibus & tribun. scholar. lib. 11.

⁷ l. 1. C. de sentent. pass. & restitu.

Lampridium non praefectorum praetorio magistratos exaudio. Quod autem subiicit voluisse Heliogabalum per singulas urbes leones praefectos urbi facere, nullam idoneam habet sententiam. Amicus quidam meus vir doctus restituebat leonum loco, lenones, ita ut in Frobenianis hodieque legitur: quod mihi quoque initio in mentem venerat, eamque coniecturam iuuare videbantur illa verba quae sequuntur: Promoturus omnes turpissimos & ultimae professionis homines: sed rem totam & verba singula perpendenti atque attentius consideranti displicuit. Repono igitur, Per singulas urbis regiones praefectos urbi facere: quam lectionem iis approbatum iri non dubito, qui in memoriam reuocauerint quot urbis Romae antiquitus regiones fuerint. Quatuordecim vero fuisse argumento est, quod Paulus de cohortibus vigilum ab Augusto constitutis ita scribit¹: Itaque septem cohortes opportunis locis constituit, ut binas regiones urbis unaquaeque cohors tueretur: Et aliorum auctorum testimonio comprobari potest. Victor in libello de regionibus urbis. Regiones, inquit, illae non plures quam quatuordecim numerantur. Tacitus², Iam sol repente obscuratus, & tacta de caelo XIII. urbis regiones: & alio loco³. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur, quod & iisdem verbis Plinius⁴ prodidit. & Dio noster in illo loco, ubi $\kappa\alpha\iota\ \tau\omicron\iota\ \kappa\alpha\iota\ \epsilon\kappa\alpha\iota\tau\omicron\upsilon\upsilon\ \text{de aedilibus loquens, ait: } \kappa\alpha\iota\ \tau\omicron\iota\ \delta\eta\ \mu\upsilon\sigma\iota\ \chi\omega\upsilon\ \tau\omicron\iota\ \epsilon\pi\alpha\tau\eta\gamma\omega\upsilon\ \pi\alpha\sigma\theta\upsilon\ \tau\omicron\iota\ \pi\acute{o}\lambda\iota\upsilon\ \epsilon\iota\varsigma\ \delta\epsilon\kappa\alpha\ \tau\epsilon\omicron\sigma\tau\epsilon\omicron\upsilon\ \mu\epsilon\rho\eta\ \nu\epsilon\mu\epsilon\theta\iota\sigma\theta\alpha\upsilon\ \kappa\lambda\eta\tau\alpha\ \tau\omicron\epsilon\tau\alpha\ \chi\eta\upsilon\tau\omega\upsilon\ \delta\ \kappa\alpha\iota\ \nu\omega\ \gamma\iota\gamma\epsilon\tau\alpha\ \text{ex quo intelligimus annuis magistratibus, id est, Aedilibus, Tribunis pleb. praetoribusque curam totius urbis in quatuordecim regiones diuisae permissam sorte fuisse. Id vero totum ex institutione Augusti esse de Suetonio didici, qui sic scribit⁶. Spatium urbis$

¹ l. 3. D. de offic. praefect. vigil.

² lib. 14. anal.

³ lib. 15.

⁴ lib. 3. cap.

⁵ lib. 55. histor.

⁶ in Octauiio. cap. 30.

urbis in regiones vicisque diuisit, instituitque ut illas annui magistratus sortito tuerentur, hos magistri ex plebe cuiusque vicinia lecti. Ac de magistris quidem vicorum idem Suetonius alibi quoque mentionem facit¹, plebique ut in illo quem proposuimus loco adiungit. quamobrem facile lubenterque concedam in eius opinionem, qui apud ipsum Suetonium² non magistratus, sed magistratos legerit: ubi vulgo scriptum est: Ac deficiente militum ac familiarum turba, auxilio plebem per magistratus ex omnibus vicis conuocauit. Cum igitur quatuordecim essent in urbe regiones, Heliogabalus voluit per singulas facere praefectos urbi: recteque Lampridius statim subiicit: Et ut essent in urbe quatuordecim praefecti urbi. Alexander autem Imperator, qui Heliogabalo Antonino successit, non praefectos quidem singulis regionibus attribuit, sed curatores qui cum praefecto urbis ius dicerent, Lampridio ipso teste, cuius haec verba sunt³: Fecit Romae curatores urbis quatuordecim, sed ex Consularibus viris, quos audire negotia urbana cum praefecto urbis iussit, ita ut omnes aut magna pars adessent cum acta fierent. Ita de illo Lampridij loco adhuc censeo, uti iam admonui: si qui tamen probabilius aliquid attulerint, non grauater ab opinione mea in sententiam eorum discessionem fecero: maioremque hanc partem esse videri⁴ respondero.

¹ in Tiberio. cap. ult. in fin.

² in Claudio. cap. 18.

³ in vita Alexandri seueri.

⁴ vetus est formula, quae apud Senecam extat cap. 2. lib. de vita beata.

sportulae solennes caena, solennes & festi dies populi vel singulorum ciuium. De nuptialibus funebribus natalitiis conuiujs. Caena feralis, ludus ad iudices. Conuiuia triumphalia, Imperatoria, Consularia, Praetoria. Ludorum diebus epulum populo dari solitum. Bestiarum Meridiani. De prouincialibus magistratu conuiujs. Caena dialis. senatorius praedendi mos. Caena popularis. Apuleij, Plutarchi, Suetonij, & Senecae loci expositi.

CAP. VI.

Quod modo diximus de praefecto praetorij caena Imperatoris adhibito, fecit ut in memoriam reuocarem ea,

G

qua de veterū Romanorū cœnis atq; cōiuiis hæctenus in literariis nostris apothecis asseruauimus. Quæ placet in hanc veluti cellā penuariā trāsferre: ex qua sumat quisque quod volet, animūq; taliū epularū auidū, hoc velut imaginario quodā ferculo nō pascat solū, sed exfatiet etiā & expleat.

¹ Larius lib. 3 comment. Reip. Roma cap. 3.

De cœnis quid aliū ¹ non indiligenter coaceruarint, & in publicum prodiderint facile scitu, & promptum est: quamobrem faciendum non puto, ut velut actuarius aliquis huc transcribam. Rara potius aliqua obsonia, nouāsque voluptates exquiram, quibus conuiuas literatos, & historiæ studiosos accipiam. Solemnes ² & publicas cœnas, quæ ad sportulas à Nerone redactæ sunt ³, ac demum à Domitiano reuocatæ ⁴, solemnibus ciuium diebus agitari solitas constat: & ex causis solemnibus, ex quibus ut inuitationes concederentur, iussisse Traianum Plinius ad ipsum scribit ⁵. τῶν σοσιατίων δὲ, ut ex Dione colligimus ⁶ τὰ ἰδιώτα, Solemnes cœnæ aut simul omnium, aut singulorum ciuium habebantur. Nam Solemnes quoque dies aut vniuersis publicè, aut singulis ciuibus eorūque genti ac familiaria fuerūt. In Solemnibus primi generis ponebant Calendas Ianuarias hilaria matris Deūm, ludos Apollinares Iouis epulum & Saturnalia: ut Lampridius docet ⁷. Secundi generis fuere dies veluti sponsaliorū ⁸, repotiorum, natalitiorum, charistiorum, & aliorum huiusmodi, quos Horatius ⁹ festos nominat, cum ait:

² Suetonius in Tiberio. cap. 34.

³ Suetonius in Nerone cap. 16.

⁴ Sueton. in Domitiano. cap. 7.

⁵ Lib. 10. epistol. lib. 51. historiæ.

⁶ Lib. 51. historiæ. τῶν σοσιατίων δὲ καὶ τῶν ἰδιώτων.

⁷ Lib. 51. historiæ. τῶν ἰδιώτων.

⁸ Lib. 51. historiæ. τῶν ἰδιώτων.

⁹ Suetonius in Augusto. cap. 53.

⁹ Lib. 2. sermo. sat. 2.

¹⁰ Satyræ lib. 11.

Ille repotia, natales, aliūsvē dierum
Festos albatu celebret. & Iuuenalis ¹⁰ his versibus:
Sicci terga suis rara pendentia crate,
Moris erat quondam festis seruare diebus,
Et natalitium cognatis ponere lardum,

Accedete noua si quæ dabat hostia carnē. Sueton. quoque ¹ in Octauio de Octauio ¹, Festos, inquit, & solēnes dies profusissimè nōnunquā ioculariter tantū celebrabat. quæ verba tamen ut ad solemnē secūdi generis, ita etiam ad festos primi generis dies referēda esse ideo forsitan optimè quis dixerit, & statim idē auctor subiiciat, Saturnalibus & quando aliās libuisset modò munera diuidebat, vestē, & aurū, & argētum, modò numos omnis notæ, &c. & quod alio quoq; in loco scribat ² idem auctor, sic fere Ius & Consul & extra honorem laboriosissimè dixit etiam suis suorūque diebus solemnibus nonnunquam festis quoque antiquitus & religiosis. Sanè ut Horatius & Iuuenalis solemnē secūdi generis dies etiam festos vocarunt, sic Ausonius quoque cum ita cecinit ³:

¹ in Octauio cap. 75.

² in Claudio cap. 14.

³ in epistola ad Paulum ubi de e. stis.

Sed festos quia sæpe dies partim ipse meorum.
Excolui, inq; vicem conuiua vocatus adiui
Natalis si fortè fuit solemnē amico,
Coniugioque dapes aut sacra repotia patrum
Audiui, meminīq; bono laudare frequenter. Hæc Auson.
Verū enim uerò de sponsalijs & repotiis videatur Porphyrio, Festus, Gellius & Apuleius ⁴, qui sibi & Pudēillæ uxori suæ placuisse ait, in suburbana villa potius ut cōiungeretur, ne ciues denuo ad sportulas cōuolarēt: præterea ut cōiuiis multis ac molestis supersederēt, quæ ferme ex more nouis maritis obeunda sunt. Hæc conuiuia nuptiales cœnas ⁵ Plantus vocat, apud quem ⁵

⁴ in Apologético 2 & in lib. de mīdo.

⁵ in Circulione act. 5. sc. 2.

Pl. frater mi salue, Deos volo bene uortere
Istam rem nobis. Cu. & ego nobis omnibus,
Tu ut hodie adueniens, cœnam des sororiam.
Hic nuptialem cras dabit. Ph. promittimus.
Et Suetonius in Caio ⁶: Alij tradunt adhibitum cœnæ nu-

⁶ in C. Caligula. cap. 25

ματα τότε ἄγονται, ὡς περὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο τῆ σαθηρία. Apud Athenienses nomen liberis imponi, & conuiuium decimo die propinquis parari solitum, quod δεκάτη dicebatur, ex Isæo & Demosthene colligitur. Plutarchus auctor est apud Romanos maribus quidem nono, fœminis octauo die nomina fieri solita, cuius differentia rationes aliquas adferre nititur³. Lustrico die nomina Romanis infantibus (ut è Suetonio⁴ didicimus) imponebantur: eodem ad epulum & conuiuium propinquos vocari solitos, Capitolinus docet his verbis⁵: Cum rarum esset aquilas in his locis videri, in quibus natus est Albinus, septima eius diei hora conuiuij quod celebrati pueri deputabatur, cum ei fierent nomina, septem aquilæ paruulæ de nidis allatæ sunt, &c. Nec tamen ideo minus existimarim quo die quis natus esset, eodem anniuersarium epulum celebrari solitum. Nam & hac ratione veteres Romani natalitia dare dicebantur⁶, quorum AEGIO⁷ & Ballio⁸ Plautini, & Seneca⁹, & Iulianus Imperator¹⁰ meminere: hic quidem his verbis, καὶ Ἰουλιανὸς αὐτὸς ἐστὼν ἰθαυτὸς τῶν δεκάτων, καὶ ἀεισὼν, ὅτι πολυτελεῖ τε ἀπέδωκε τὸν Φίλον τῶν δεκάτων. Sed & Plutarchus tribus locis, quod sciam, in Bruto¹¹, Antonio¹², & Catone: ubi πάλιν δὲ τῶν συνηγορῶν τινὸς ἐστὶν Ἰουλιανὸς καλεσθεὶς ὅτι δειπνῶν, ἄλλοις τε παιδῶν καὶ τοῦ Κάτωνος ὁλοκλήρως ἐπιμενῶν ἐπιμενῶν, καὶ ἑαυτοῦ ἀναμιμνήσκοντος νεώτερος, καὶ ἀργαῶν ἐργῶν τῶν ἀριστοκρατῶν. Ait Catonem cum à cognato ad conuiuium natalitiorum die vocatus fuisset, inter pueros ludum ad iudices exercuisse, ut inuicem accusarent iudicarentque alios alii, atque in carcerem ducerent. Ad quem ludum (ut id obiter dicam) duos clarissimorum historicorum, Spartiani & Cleopatra.

¹ in orat. 54
² in orat. 54
³ in orat. 54
⁴ in orat. 54
⁵ in orat. 54
⁶ in orat. 54
⁷ in orat. 54
⁸ in orat. 54
⁹ in orat. 54
¹⁰ in orat. 54
¹¹ in orat. 54
¹² in orat. 54

Pollionis locos refero. Et Spartianus¹ quidem: In prima pueritia, inquit, prius quam Latinis Græcisque literis imbueretur, quibus eruditissimus fuit, nullum alium inter pueros ludum nisi ad iudices exercuit, cum ipse praelatis fascibus ac securibus, ordine puerorum circumstante, sederet ac iudicaret. Trebellii verò Pollionis hæc verba sunt²: Cumque ludibriis & belluationi vacaret, neque aliter Rempub. regeret, quàm cum pueri fingant per ludibria potestates, Galli quibus insitum est esse leues ac degenerantes à ciuitate Romana, & luxuriosos principes ferre non posse, Posthumum ad imperium vocarunt. Quod ait Pollio pueros finxisse per ludibria potestates, hoc Seneca ipsos magistratus gessisse, & prætextam fascisque ac tribunal imitatos fuisse, de ludo ad iudices (iudicio quidem meo) sentiens ita scribit, quo loco in eos inuehitur, quibus etiam post iuuentam canosque puerilitas est, & à pueris magnitudine tantum formæque corporum differunt: Non ideo quicquam, inquit³, inter illos puerosque interesse quis dixerit, quod illis talorum nucumque & aris minuti auaritia est, his auri argentique & urbium: quod illi inter ipsos magistratus gerunt & prætextam, fascisque ac tribunal imitantur: hi eodem in campo foroque ferio ludunt. Illi in littoribus arena congestu simulachra domorum excitant, hi ut magnum aliquid agentes in lapidibus ac parietibus & tectis molendis occupati, ad tutelam corporum inuenta in periculum verterunt. Hactenus Seneca: sed fuit & alius inter æquales pueros ludus regni Decembri (ut hodiè que fit Ianuario) mense sortito ducti, de quo a libi dicemus. Ad cœnas modò solemnes & publicas reuertamur: quarum reliquias ex variis auctorum bonorum libris, quasi mensis colligere, atque in hanc sportellam conferre iu-

¹ in seuero sub initium.
² in Gallienis.
³ lib. 2. de tranquill. vii. cap. 12.

nat. Moris fuisse ab Imperatore triumphum ducturo, Consules inuitari ad cenam: deinde rogari, ut venire superse-
deant: ne quis eo die, quo ille triumphauerit, maioris in eodem
conuiuio sit imperii, relatum à Valerio Maximo¹ legimus.
Et x quo intelligi potest, eos qui triumphum ducerent, eius
die, ciuibus & magistratibus praesertim & senatoribus con-
uiuium praebere solitos. Cœnarum triumphalium, siue publi-
corum epulorum Caesaris dictatoris meminit Plinius², &
item Dio³: & Suetonius his verbis⁴: Adiecit epulum ac
viscerationem, & post Hispaniensem victoriam duo pran-
dia. Nam cum prius parcè, neque pro liberalitate sua prebi-
tum iudicaret, quinto post die aliud largissimum praebuit.
Ad cenam triumphalem referendum puto, quod idem au-
tor de Tiberio scribit⁵ sic ferè: Prandium dehinc populo
mille mensis, & congiarium tricenos nummos viritim dedit.
Mouet me quod paulo ante: A Germania, inquit⁶, in vr-
bem post biennium regressus triumphum quem distulerat
egit, pro sequentibus etiam legatis, &c. De Lucullo scri-
bit Plutarchus⁷, eum acto triumpho & urbem & suburba-
nos vicos conuiuio excepisse: τὴν τε πόλιν, ait, εἰς ἵαση λαμ-
πρόν, καὶ τὰς περικίδας κώμας, ἀσ' οὐτοὺς καὶ λαῶσι. Celebrari
autem huiusmodi cenæ triumphales in Capitolio plerumq;
id est (ut Zonaras⁸ exponit) in Capitolii porticibus solebant,
interdum etiam alibi: atque ita Tiberium de Dalmatis &
Pannoniis triumphasse, ut dein populum & in Capitolio,
& plurimis aliis in locis conuiuio exciperet, auctor est Dio⁹
ubi sic scribit: Ἐτε βετι τὴν κέλυσος ἑπιπέμψα καὶ τὴν δὴ-
μεν τοῖς μὲν ἐν τῇ καπιτωλίῳ, τοῖς δ' ἀποτὶ πολλὰ χόρη εἰδεί-
πνισσε καὶ τὸν τῶν καὶ ἠδὲ μὲ τῆς Ἰσθίας τῆς γαυαῖνας εἰς ἵαση.
Post summotas illas triumphales, ij qui triumphum duxe-
rant,

¹ lib. 2. cap. 3
² lib 9. natu-
ral. histor.
cap. 55. &
lib. 14. cap.
6. & 15.

³ lib. 43.
⁴ in Iulio.
cap 38.

⁵ in Tiberio
cap. 19.

⁶ eod. cap.

⁷ in Luculli
vita.

⁸ tom. 2. an-
nal. ubi de
Camillo a-
gens, trium-
phum de-
scribit.

⁹ lib. 55. sub
initium.

rant, vesper: tibiis & fistulis praecurrentibus domum redibant,
si Zonarae credimus¹: nam ubi de Camillo, ἀήλασεν, ait,
εἰς τὸ καπιτωλίον, καὶ πινὰς ἐκεῖ τελεταὶ πληρώσας τὸ ἄροσθα-
γὼν ἀναθήματα, ἐπὶ ταῖς ἐκεῖ δὴ πνῆσας τοῖς ποθὺς ἐπέταξε
εἰ καὶ μετ' αὐτῶν καὶ σκεῖλαι ἀπὸρχετο sed & cum in cœnis
priuatis Romani veteres unguentis & caput, & pectus per-
funderent ex malobathro Syrio, nardo, rosa, aliòve aliquo
florum odoratorum succo expressis (ut Athenaeus² & Cle-
mens Alexandrinus³ post Plutarchum⁴, Tibullum⁵, Lucā-
num⁶, Horatium⁷, Lucretium⁸, & Senecam⁹ docent) in cœ-
narum triumphalium unguentis minium addi: sed & ipsa
triumphantium corpora minio illini solita, sicq; Camillum
triumphasse idem Plinius¹⁰ memorat. Ad triumphantium
antiquitus Imperatorum similitudinem & exemplum, prin-
cipes Romanos, qua die Augusti appellationem reciperent,
ea die ad conuiuium magistratus & Senatorum praecipuos
inuitare solitos, ex Iulio Capitolino¹¹ didici: cuius hæc
de Pertinace verba sunt: Ea die etiam ad conuiuium ma-
gistratus & proceres Senatus rogauit, quam consuetudinem
Commodus praetermiserat. His autem ex locis Imperato-
rium conuiuium apud eundem Capitolinum¹², & apud Spar-
tanium¹³ cenam Imperatoriam, id est Augustalem, inter-
pretor. Consules etiam ipso Consulatus die conuiuium siue
epulum publicum Senatoribus & equitibus Romanis olim
edidisse, duobus ex locis colligo, quos adscribam: Plinius¹⁴
ubi de Cesare: Idem Hispaniensi triumpho Chium & Fa-
lernum dedit. Epulo verò in tertio Consulatu suo Falernum
Chium Lesbium Mamertinum, quo primùm tempore qua-
tuor genera vini apposita constat. Extant apud Flauium
Vopiscum¹⁵ Imperatoris Valcriani litera, de Aureliani

¹ tom. 2. an-
nal. ubi de
Camillo a-
gens, triumphū
describit.

² lib. 15. dei-
pno soph. c.
14. vsque
ad 19.

³ lib. 2. pæda-
go cap. 8.

⁴ li. 3. sympo-
siac. quæst. 1.
τὸς ἀπὸ τοῦ
των μύθοις ἐ-
χέον τὴν σήθη-
ν

⁵ lib. 3. eleg.
⁶ in fine.

⁷ lib. 10.
pharsal.

⁸ in Odis.
⁹ lib. 4.

¹⁰ lib. 2 de
ira. cap. 33.

¹¹ lib. 53. c. 7
¹² in Pertina-
nace.

¹³ in Pertina-
ce paulo
post.

¹⁴ in seuerō.
sub initium.

¹⁵ lib. 14.
cap. 15.

¹⁵ in Aure-
liano.

Consulatu decreto cum sumptibus. In iis literis ad praefectum ararij conscriptis, haec verba sunt: Dabis ad editionem Circensium aureos Antoninianos trecentos, &c. conuiuium autem publicum edi iubebis Senatoribus, Equitibus Romanis, hostias maiores duas, minores quatuor. De magistratum epulis locus est apud Ciceronem, unus, in quo: Nec verò illud, inquit, non eruditorum temporum argumentum est, quod deorum puluinaribus & epulis magistratum fides praecinunt: qui locus non modò de Consulibus, sed etiam de Praetoribus intelligi atque exponi potest: nec enim (ut puto) fallimur, qui olim ipsos quoque praetores solemnibus diebus conuiuium habuisse in foro inde conuicimus, quòd apud Senecam, ubi Romanus Hispano Praetorem alloquens, sic ait: Quis ferret te si in triclinio tuo iudicium coegisses? Scelus est in conuiuium damnari hominem, quid occidere ad arbitrium meretricis? &c. Subiicit Capito: Quid si per Deos immortales nullo solemnì die populo inspectante, in foro conuiuium habuisses, non minuisse maiestatem imperij nostri? Atqui quid interest conuiuium in forum, an forum in conuiuium attrahas? Iulium Antonij filium in Pratura Natalitiis Augusti, Circenses & bestiarios ludos exhibuisse, & in Capitolio iuxta decretum Senatus ipsi Augusto patribusque epulum praebuisse, annis quoque sequentibus ab uno praetorum Augusti natalitia sic fuisse celebrata, ut in Hippodromo aliisque urbis regionibus maectarentur bestiae curulesque ludi dareretur, Dio Romanarum rerum scriptor diligentissimus retulit his verbis: Ἐπεὶ ἤλυθη τῶν Αὐγούστου ὁ Ἰάλλος, ὃ τῶν Ἀντωνίου παῖς στρατηγὸν, καὶ ἰπποδρομίαν, καὶ σφαγῆς θηρίων ἐκόρτασε, καὶ ἐν τῷ καπιτωλίῳ, καὶ ἐκείνῳ, καὶ τῷ βεβλήῳ καὶ δόγματι αὐτῆς εἰστήσεν, &c. haud multo post, καὶ Ἐπὶ ἤλυ-

lib. 4. tu. scul. quest. sub inuiuium.

lib. 5. cōtro uersat.

lib. 54. hist. vide & lib. 55. ubi de Augusto.

θλια Ἐπὶ τῶν Αὐγούστου, καὶ ἐν τῷ ἰπποδρομίῳ, καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πόλει πολλὰ ῥοθὶ θηρίων σφαγῆς ἐτίμηθη, καὶ τῶτο μὲν καὶ τοὶ μὴ φιλοφρονεῖν, ἐν πᾶσιν ὡς εἰπεῖν τοῖς ἔτεσι πωρὸς τίνος ἢ αἰεὶ στρατηγῶν ἐγίγνετο. Itēque alibi: ἐς δὲ δὴ Ἐπὶ ἤλυθη, ἰπποδρομίαν καὶ σφαγῆς ἐκόρτασε. Ludis quoque ac muneribus quae olim edebantur vel ab Imperatore, vel à magistratibus, vel etiam à priuatis epulationem siue prandium populo datum legimus, idque anno urbis conditae 693. fieri primùm caepisse obseruauimus: ut, cum antea diem integrum atque continuum spectaculis populus daret, Pisone & Messala Consulibus, interciso (ut ita dicam) & intermisso gladiatorum spectaculo, prandium postularit: eiq; deinceps editionibus munerum à principibus epulum dari consueuerit: cuius rei testis est idem Romanae historiae auctor grauissimus Dio: καὶ ὁ δῆμος, inquit, ἀπαύσει μέρησι τῶν τε ὀπλομαχιῶν καὶ τῶν ἀνέστη τε μεταξὺ τῶν ἔργου, καὶ ἀεισον εἴλετο, καὶ τῶν ἐκείνων ἄρξάμανον, καὶ τῶν ὀσάκων αἰὶ ὁ κέρτος ἔχων ἀγωνοθῆτην, &c. Sidonius Apollinaris ad Montium: Postridie iussit Augustus, inquit, ut epulo suis Circensibus ludis interessemus. Primus iacebat cornu sinistro Consul ordinarius, &c. Hoc ex veteri more, secundum quem Senatoribus eorumque uxoribus, & populo spectacula simul epulumq; Tiberius praebuit, quo die Augusti sanum dedicauit, ut apud Dionem est, qui Drusillae quoque natalitiis, Caium Caligulum eodem die produxisse pugillem, & Lybicas bestias, populòque epulum & Senatoribus, eorumque uxoribus dona dedisse ait. Eundem Caligulam muneribus & ludis, aliisque spectaculis sparsisse missilia variarum rerum, & panaria cum obsonio uiritim diuisisse, eaque epulatione equiti Rom. contra se hilarius auidiusque uescenti, partes suas misisse scribit Suetonius.

lib. 55. de lib. 57. & 58.

lib. 37.

epistol. vlt. lib. 3. epist.

lib. 58. his uerbis καὶ βουλήν αὐτῶν ἢ γὰρ μεταξὺ σφῶν, ὅτι δῆμος εἰσίστασθαι, δεῖ αὐτῶν πᾶν τὸ δαπανῆν ἐξ ἡμῶν. eod. lib. 58.

¹ in Caligula. cap. 18.
² in Domitiano. cap. 4.
³ in Claudio. cap. 34.
⁴ in Claudio. lib. 58. histor.
⁶ epist. 7.
⁷ epist. 71. vide et lib. 3. de ira. ca. ult. ubi de matutinis harenæ spectaculis. facit illud Martialis. Matutinarum non ultima præda ferarum.

ninus¹. Domitianum populo congiarium numorum trecentorum ter dedisse, atque inter spectacula muneris largissimum epulum². Claudium verò bestiariis meridianis que adeò delectari solitum, ut etiam prima luce ad spectaculum descenderet, et meridie dimisso ad prandium populo, persederet³: quod et Xiphilinus⁴ ex Dione sic extulit: ἐπιθὴ δὲ σιωπῆς μονομαχίας ἀγωνίας πόδῶν γὰρ σφισιν ἐχάρει. ἔπειτα γὰρ διὰ καὶ τοῖς ἀπὸ μέσου τῆς ἡμέρας ποδῶν τὸν τῆς ἀέλιου καὶ ἐὼς ἡμερῶν ἠδίστα ἐθεώρη. ubi quos Suetonius bestiarios, Διοκτακτοπλο ἠδύοις vocat: eos intelligens, qui bestiis obiiciebantur: ut ab iis discerpti consumerentur: quos verò Suetonius meridianos nominat, eos esse puto, qui à Dione μονομαχοί, à Latinis gladiatores dicuntur: ex eo autem inuenisse meridianorum nomen, quòd spectacula matutina quidem bestiariorum sub Imperatoribus, meridiana gladiatorum exhiberentur, ut ex his Seneca quos subiiciam locis manifestò apparebit: Casu in meridianum, inquit⁶, spectaculum incidi, ludos spectans (malum expectans) et sales et aliquid laxamenti quo hominum oculi ab humano cruore acquiescant: Contra est, quidquid ante pugnatum est misericordia fuit. Nunc, omisis nugis, mera homicidia sunt, nihil habent quo tegantur: et statim: Mane leonibus et ursis homines, meridie spectatoribus suis obiiciuntur: et alibi⁷: Nuper in ludo bestiariorum vnus è Germanis cum ad matutina spectacula pararetur, secessit ad exonerandum corpus, nullum aliud illi dabatur sine custode secretum: et paulo post: Iam ego istam virtutem habere tam multa exempla in ludo bestiario quam in ducibus belli civilis ostendam: Cum adueheretur nuper inter custodias quidam ad matutinum spectaculum missus, et c. Ergo inter matutinum et meridianum spectaculum, populo prandium publicè dabatur in urbe Roma. Erant et in Prouinciis conuiuia, cum ad eas magistratus primùm accederent, celebrari solita: quibus et magistratus à prouincialibus acciperentur, et ipsi prouinciales acciperent. Ad qua Cicero nem aspexisse puto in Verrem, cum ait¹: Erant autem conuiuia non illo silentio Prætorum atque Imperatorum, neque eo pudore qui in magistratuum conuiujs versari solet, sed cum maximo clamore atque conuicio. De illis accipietur nò ineptè, quod de Iulio Casare Suetonius tradit²: Conuiuitum assiduè per prouincias duobus triclinijs: vno quo sagati palliativè: altero, quo togati cum illustrioribus prouinciarum discumberent. Itèmq; quod Paulus³ postquam generaliter definiuit ciuitatibus quod ad honorem earum pertineat legari posse, adiicit exempli gratia quod ad diuisionem singulorum ciuium vel epulum relictum fuerit. Plutarchus Cicero-⁴ nem Cilicie Proconsulem neque à regibus accepisse munera, et prouincialibus conuiuia remisisse: ab ipso verò non magnificis, sed liberalibus tamen cœnis quotidie prouinciales acceptos fuisse testatur: innuens, illud nimirum Proconsulibus epulum olim à prouincialibus dari consueuisse. Nam Plutarchi⁴ verba sic habent: καὶ δῶρα μὲν οὐδὲ τῶν βασιλέων διδόντων ἔλαβε, δειπνῶν δὲ τοῖς ἐπιθῆκεν ἀπὸ αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ἡμέραν τοῖς πρὸς αὐτὸν ἀπελάμβανεν ἐστίασιν οὐ πολλοῖς ἀλλ' ἐλευθερίως ἢ οἰκία θυρωρῶν οὐκ εἶχεν, et c. quade re sic ipse Cicero⁵ ad Atticum scribit: Adhuc sumptus nec in me aut publicè aut priuatim, nec in quemquam committunt: nihil accipitur lege Iulia, nihil ab hospite, persuasum est omnibus meis seruiendum esse famæ meæ: et alio loco⁶: Nos Asia accepit admirabiliter. Aduentus noster, ne nullo quidem sumptui fuit. Spero meos omnes seruire laudi in Epeirum.

dium publicè dabatur in urbe Roma. Erant et in Prouinciis conuiuia, cum ad eas magistratus primùm accederent, celebrari solita: quibus et magistratus à prouincialibus acciperentur, et ipsi prouinciales acciperent. Ad qua Cicero nem aspexisse puto in Verrem, cum ait¹: Erant autem conuiuia non illo silentio Prætorum atque Imperatorum, neque eo pudore qui in magistratuum conuiujs versari solet, sed cum maximo clamore atque conuicio. De illis accipietur nò ineptè, quod de Iulio Casare Suetonius tradit²: Conuiuitum assiduè per prouincias duobus triclinijs: vno quo sagati palliativè: altero, quo togati cum illustrioribus prouinciarum discumberent. Itèmq; quod Paulus³ postquam generaliter definiuit ciuitatibus quod ad honorem earum pertineat legari posse, adiicit exempli gratia quod ad diuisionem singulorum ciuium vel epulum relictum fuerit. Plutarchus Cicero-⁴ nem Cilicie Proconsulem neque à regibus accepisse munera, et prouincialibus conuiuia remisisse: ab ipso verò non magnificis, sed liberalibus tamen cœnis quotidie prouinciales acceptos fuisse testatur: innuens, illud nimirum Proconsulibus epulum olim à prouincialibus dari consueuisse. Nam Plutarchi⁴ verba sic habent: καὶ δῶρα μὲν οὐδὲ τῶν βασιλέων διδόντων ἔλαβε, δειπνῶν δὲ τοῖς ἐπιθῆκεν ἀπὸ αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ἡμέραν τοῖς πρὸς αὐτὸν ἀπελάμβανεν ἐστίασιν οὐ πολλοῖς ἀλλ' ἐλευθερίως ἢ οἰκία θυρωρῶν οὐκ εἶχεν, et c. quade re sic ipse Cicero⁵ ad Atticum scribit: Adhuc sumptus nec in me aut publicè aut priuatim, nec in quemquam committunt: nihil accipitur lege Iulia, nihil ab hospite, persuasum est omnibus meis seruiendum esse famæ meæ: et alio loco⁶: Nos Asia accepit admirabiliter. Aduentus noster, ne nullo quidem sumptui fuit. Spero meos omnes seruire laudi in Epeirum.

¹ lib. 5. in Verrem.
² in Iulio.
³ l. ciuitatibus. 122. in princip. D. de legat. 1.
⁴ in Cicero-
⁵ lib. 5. epistolarum ad Atticum in epistola. ut Athenas.
⁶ epistola. Antequam: et vide epistolam. Te in Epeirum.

mea. Haftenus de magistratuum, de triumphalium, de Imperatorum cenis dixisse sufficiat: tantum in presenti addidero, cenam qua Dialis à Seneca¹ nominatur (ubi corruptè quidam & perversè AHali legunt, cum tamen sic Dialis cena dicatur, ut apud Tacitū² Dialia sacra, & Flamen Dialis: ut apud Apuleium³ dialis via, & diale fulmen) eam intelligi, qua ante Iouis cellam in Capitolio fiebat: eratq; publica, ut ex duobus⁴ eiusdem Senecæ locis colligitur: ex quo eo quod Valerius Maximus ita scribit⁵, Iouis epulo ipse in lectulum Iuno & Minerva in cellas ad cenam inuitabantur: quod genus severitatis ætas nostra, diligentius in Capitolio quam in suis domibus servat. Solemni enim die Iovis epulum libari, atque ob id sacrificium in Capitolio Senatium epulari solitum A. Gellius docet⁶, itemque Dio⁷, ubi sic scribit: ἐπειδὴ τε ἐν τῇ πρυτανείᾳ τῆς Ῥώμης οὐδὲν τῶν βασιλευσίων ἐν τῷ καπιτωλίῳ ἄσπερον εἶητο, εἰς τὸν δὲ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας. Hic explico quod excusantibus se Senatoribus ab Augusto servatum insigne vestis & spectandi in orchestra, epulandique publicè ius apud Suetoniū legitur. Fiebat verò id Iovis epulum ludorum causa, ut ex multis Livi locis apertum est: quos cum alij⁸ notarint, hic non ascribam. Illud potius quod de Senatorio prandendi more Sidonius quodam loco asperit, hic inseram. Prandebamus breuiter (ait⁹) copiosè, Senatorium ad morem quo insitum institutumque multas epulas paucis paropsidibus apponi, quamuis conuiuium per edulia nunc assa nunc iurulenta varietur. Neque prætermittam quod est à Dione¹⁰ adnotatū: Post Actiacā victoriā, quibus diebus triumphū Octavius Augustus Imperator duxit, eorum uno singulos Senatores in adium suarum vestibulis epulatos fuisse: qua ratione

¹ epist. 124.

² lib. 3. anal.

³ lib. 6. & 8. de asino au-

⁴ epist. 96. & 99.

⁵ lib. 2. cap. 1. de instit. antiq. ubi de ritu accubandi.

⁶ lib. 12. ca. 8. meminit etiam Lampridius in Alexandro Seuero.

⁷ lib. 48. histor. ad finem. meminit & lib. 39. ibi.

⁸ ἐν τῷ καπιτωλίῳ τῆς ἀρχῆς εὐρησι εἰσὶν ἄσπερον.

⁹ LaZius lib. 3. comment. cap. 3. vide

Livium lib. 7. decad. 3.

¹⁰ epist. 9. li. 2. epistol.

¹⁰ lib. 51. historia.

autem commoti, aut quo exemplo id fecerint, ignorare se Dio ipse profitetur: cuius hæc verba sunt: καὶ ἐν αὐτοῖς οἱ βασιλευσίων μίαν τινα ὡς ἕκαστοι ἡμέραν ἐν τοῖς τῶν οἰκίαν σφάν τῶν ἑλευθερίας εἰς τὸν πρυτανείᾳ, ὅθεν ἐς τὸ τῶν ἀσπεροντες. οὐ γὰρ παρὰ δέδοται. Postremò id quoque admonebo, quod ex Plauti verbis conijcere visus sum, à clientibus olim in ade sacra conuiuium patronis apparari solitum, quod cenam popularem vocarent: sic enim apud Plautum Philto loquitur¹:

quid tunc si in adem ad cenam veneris,
Atque ibi opulentus tibi par forte ut venerit,
Apposita sit cena, popularem quam vocant,
Si illi congestæ sint epula à clientibus,
Si quid tibi placeat quod illi congestum fiet,
Edasne, an incenatus cum opulento accubes? ut verò

Dialis, itemque popularis cena, sic & alia conuiuia in sacris adibus fiebant. Flavius Vopiscus de Tacito Imp. Argentum mensale, inquit², quod priuatus habuerat, ministeriis conuiuiorum, qua in templis fierent, dedicauit. Ideo publicarum epularum apparatus cum lectisterniis Deorum, diebus festis, ludis scenicis, ludisque Circensibus coniunxit Apuleius³ quodam loco. Sed de ijs, id est, de Saliaribus, pontificalibus, auguralibus, Cerealibus aditialibus cenis alio commodiore loco differetur.

Conventionem publicam, qua fœdus & pactio dicitur, aut æquis legibus aut imparibus conditionibus fieri. Emendatus Triphonini locus. Diuina humanaque quid sit apud Livium: σιωπῆσαι, εἰρήνην, ἀσφαλίαν, ἀσφάλειαν, apud Isocratem, Andocidem, Æschinem. Emendatus & expositus Isocratis locus, de communi gentium iure. CAP. VII.

Conventionis publicæ, quæ scilicet ex publica causa fit, per pacem quoties duces belli quædam inter se paciscuntur, ut ait Vlpianus⁴, exemplum adferri posse commo-

¹ in Trinimmo act. 2. sc. 4.

² in Taciti vita ad finem.

³ lib. de mudo.

⁴ l. conuentionum. §. D. de pact.

¹ l. in bello. *dissimum ex Triphonini responso* ¹ *semper existimavi: ut*
^{11. D. de ca-} *bello captis postliminium in pace sit, si tamen id pactis fue-*
^{pt. & post-} *rit comprehensum, id est, ea conventionione quae inter belli du-*
^{lim.} *ces habita fuerit: nam Triphonini verba iam pridem non*
ut in omnibus etiam Florentinis libris abnutiue concepta
sunt, sed ita potius, ut pro, Nihil, restituatur, ID, legenda
esse animadverti: cuius coniectura nostra cum approbato-
^{2 ad l. 5. D.} *rem & laudatorem habeam Iac. Cuiacium* ² *clarissimum*
^{de pactis.} *& summae apud literatos auctoritatis Iurisconsultum, non*
puto quemquam dubitaturum, aut in controuersiam addu-
cturum esse, utrum ea vera sit: atque ut maximè alius im-
probetur, nisi me tamen aliqua ratione firma & valida op-
pugnauerint, non magis eorum ullo numero quàm auctori-
tate de sententia dimouebor, cum unus ille mihi sit pro cen-
tum milibus. Hanc verò, de qua loquimur, οὐκ ἔστιν ἔξου-
σα οὐκ, id est, conventionem quae pacis causa fit, foedus non tā-
^{3 l. postlimi-} *tum à Virgilio, apud quem Teruius antiquissimus gramma-*
^{nij §. In} *ticus foederis verbum ita interpretatur, ut dicat esse pacem*
^{pace. D. de} *quae fit inter dimicantes, verum etiam à Pomponio* ³ *Pro-*
^{capt. &} *culo* ⁴ *& Triphonino* ⁵ *Iurisconsultis appellari puto: & à*
^{postlim.} *Silio Italico* ⁶ *his versibus:*
^{4 l. non du-} *ter marte sinistro*
^{bito. 7. §. 1.} *Iuratumque Ioui foedus conuentaque patrum*
^{eod. tit.} *Sidonij fregere duces, atque impius ensis*
^{5 l. in bello.} *Ter placidam suasis temerando rumpere pacem.*
^{12. sub ini-} *ubi lubentius placidam legerim, quàm placidam (licet hoc*
^{tiu. in ver-} *paci* ⁷ *tribui non diffitear) ut placida pax,*
^{fic. Item in} *iuratum foedus, & conuenta siue pacta idem significant, eā*
^{pace. eod.} *videlicet conventionem, quae per pacem inter belli duces*
^{tit.} *(quorum hic quoque meminit Silius) constituitur: ut &*
^{6 lib. 1. sub} *in aliis*
^{initium.}
^{7 Lucretius}
^{lib. 1. Virgi-}
^{lius lib. 1.}
^{Aeneid.}

in aliis eiusdem auctoris versibus ¹: ¹ lib. 4.
en omnes Latiae Daunique nepotum
Conuenere manus feriant nunc foedera mecum
Ductores Italiam, ac leges & pacta reposcant.
Cicero conventionem hanc, pactionem nominat, ² *ubi ait:* ² *in oratione*
Cum ex omnibus ciuitatibus via sit in nostram, cumque ³ *Balbo.*
nostris ciuibus pateat iter ad caeteras ciuitates, tum verò ut
quaeque nobiscum maximè societate, amicitiae sponsione, pa-
ctione, foedere coniuncta est, ita mihi maximè communionē
beneficiorum, praemiorum ciuitatis continere videtur: itē-
que ad Plancum ³ *Victoria pax, non pactione parienda est.* ³ *epist. 6. lib.*
& ad Atticum scribens in illo loco ⁴: *Ego si Pompeius* ^{10. famil.}
manet in Italia, nec res ad pactionem venit, longius bellum ⁴ *lib. 9. epi.*
puto fore: sin Italiam relinquit, ad posterum bellum ⁵ *in epist. Ni-*
strui existimo. Idem auctor alibi foederibus pactiones, id est, ⁵ *hil habebā.*
conventiones coniungit his verbis: Praestabilem esse scientiam ⁵ *in oratione*
in foederibus, pactionibus, conditionibus populorum, regum, ⁵ *pro Cornel.*
exterarum nationum, in uniuerso denique belli iure ac pa- ⁵ *Balbo.*
cis. Verum conuentio illa publica, siue foedus, aut aequum fuit,
id est aequale iustisque legibus, & aequis eorum qui pacisce-
bantur conditionibus, per pacem vel inducias ictum: aut, ut
ita dicam, impar fuit, cum eo foedere comprehensum esset, ut
is populus alterius populi libertatem comiter cōseruaret, ut
apud Lium libro iij. de bello Macedonico, & ex nostris
apud Proculum ⁶ *relatum est. Ad priorem speciem illud Cae-* ⁶ *d. !. nō di-*
saris ⁷ *refero: Magnopere sese confidere demonstrat, si eius* ⁷ *bito §. 1.*
rei sit potestas facta, fore ut aequis conditionibus ab armis ⁷ *ubi Budañ*
discedatur. Ad quam & ea Velleij Paterculi ⁸ *verba per-* ⁷ *vide.*
tinent, ubi de Sylla loquitur: Tentauitque iustis legibus & ⁸ *lib. 1. de*
aquis conditionibus bellum componere, sed iis quibus & ⁸ *bello civili.*
⁸ *volum. 2.*

¹ in panegyrico Traiani

² Vellei⁹ Paerculus lib. 2. videatur.

³ in oratione pro Cornel. Balbo. lib. 8. de bello Macedonico.

⁴ in annot. ad l. 3. D. ad leg. Jul. ma. iest. & ad l. non dubito. D. de capt. & postlim. ⁵ vide Appianum Iberica & Xenophontem lib. 7. Hellenicon sub initium. ⁶ lib. 5. hist.

peffima, & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere. Item illa Plinij¹: Ergo sustulerant animos, & iugum excusserant, nec iam nobiscum de sua libertate, sed de nostra seruitute certabant, ac inducias quidem, nisi aequis conditionibus, non inibant, legesque ut acciperent dabant. Ad posteriorém ne an ad priorem hæc eiusdem Paterculi, ubi de Maroboduo Marcomannorum duce loquitur, verba referri debeant, affirmare nolim. Occupatis igitur (inquit²) quos prædiximus locis, finitimos omnes aut bello domuit, aut conditionibus iuris sui fecit. Nec enim æquis adiicit, sed nec imparibus. Cæterum de posteriore specie loci sunt apud Ciceronem³ & Liniium⁴, à Gulielmo Budeo⁵ (quem ordinis quòdam nostri hominem, & literarum unicum decus, honoris causa nominatum volo) animaduersi: quamobrem eorum verba hæc adscribi nihil necesse est.

Fædus pacis causa factum æquis legibus atque conditionibus, quod æquum Proculus vocat, à Grecis σιωθησι simpliciter, & σιωθησι ἑστὶ ἰση καὶ ὁμοία⁶, & σιωθησι τῆς ἀπονομίας, itémque εἰρημ nominatur, pacis & conuentionis appellatione censetur: sed & in æquale illud, quo scilicet contentur ut alter in alterius populi fide sit, eiusque populi maiestatem comiter & sine dolo malo conseruet (cùm ex eo uterque populus ἀδελφοί, ἀδελφῆς, & ἀδελφός, ut Thucydides⁷ loquitur, atque adeo liber sit licet vnus altero inferior) ijs que modò expressimus Grecis verbis comprehendendi arbitramur. Nam cùm deuictus populus (exempli gratia) ciuitatis mœnia diruere, naues reddere, transfugas recipere iubetur, atque his conditionibus (quas σιωθησι ἢ σιωθησι μακρότερον Greci auctores, & ποσειδάμα, & σπονδαίς, id est leges siue iussa, itémque conditiones siue sponsiones nominant) à bella

disceditur: in præsens quidem ad seruitutem proximè accedit, in posterum tamen est liber, si quidem suis legibus, iudicijs, vectigalibus utitur fruitur. At è contrario cùm iis pactionibus à bello disceditur, ut vnus in alterius non modò fide, sed etiam ditone ac potestate sit populus, victoris legibus, magistratibusque obtemperet, illiusque imperio velut in prouinciæ formam¹ redactus pareat, ideòque liber non sit teste² Suetonio, præsertim si legibus (ut Linius loquitur) impositis, pactionibusque illis comprehensum sit, ut certum quotannis vectigal, id est tributum aut stipendium præstet quasi victoriæ premium, ac belli pœnam, ut ait in Verrem Cicero (quo casu alterius potestati subiectum eum esse nemo negauerit) fœderatum eum populum dici non posse apparet, qui ὑπηκοός & ὑποτακτικός subditus est & vectigalis: quique adeo liber (ut alibi³ docuimus) & ut aiunt Greci ἀδελφός non est. Fœderatos enim, licet cines non sint⁴, nihilominus tamen liberos esse constat. Suetonius⁵ Augusto, urbium quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites libertate priuauit. Cicero in Verrem, Fœderata ciuitates ac libera, Centuripina, Halefina, Segestana, &c.

Cæterum, ut apud Grecos olim, si quando belli dirimendi gratia essent inita σπονδαί & ἑπιταγματῶν, deuictus populus muros diruebat, obsides, naues, atque arma, & interdum pecunia quoque vim permagnam victori dabat, ut Atheniensibus Thasij, & item Aeginetæ ac Samij: id quod his verbis Thucydides⁶ tradit: τῶν ἑπὶ πολιορκουμένων ἀδελφῶν ἀδελφῶν, τείχεα τε καὶ τείχεα καὶ ναῦς. ὁ δὲ ἀδελφῶν τῶν χεῖρατά τε ὅσα ἔδδ' ἀποδιδῶναι ἀντήκα. Ἐξ ἀδελφῶν καὶ ὁ λοιπὸν φέρει, πῶς τε ἠπειροὶ καὶ ὁ μεταρροὶ ἀφείπεις, & paulò post ἀμολόγησαν. ὃ καὶ οἱ ἀγνήται μὲν ἔπειτα τοῖς ἀδελφῶν τείχεα τε

¹ Strabo lib. 13. ubi de Attalo. Suetonius in Julio cap. 25. Octauio ca. 18. Tiberio. 37. Calig. cap. 1. Nero. ne. 19. Vespasiano. 8. Paterculus volum. 2. Dio in Traiano ubi de Dacia. vide & Casarem. ² Nerone ca. 25. Decedens deinde prouinciam vniuersam libertate donauit. ³ ad l. 106. D. de regul. iur. ⁴ Valerius Maxim. ca. 2. lib. 5. ubi de Mario & Plutarchus in vita Marij. ⁵ ca. 47. ubi de & in Tiberio ca. 37. ⁶ lib. 1. hist.

τὸς ἀσεβῆς τελευτῶντα ὡς πέστα μὲν ἔκ εἰρήνῃ ποιοσάμενοι δὲ ὅτι
 πῶς αἱ μὲν ἠναγκασμένοι. *Interdum tamē* σιωθῆναι generale
 nomen, ὡς τῷ σπονδῶν accipitur, ut vel ex illo Diodori Si-
 culi loco manifestum cuius esse poterit: in quo¹ sic scribit:
 ἡσυχίαν δὲ τούτων τῶν σπονδῶν οἱ μὲν ποτιδαμάται πρῶτες μὲν
 γυμνασίῃ καὶ τέχνων ἐξέλιπον τιμωπατείδα, καὶ τῶν σιωθῆσας,
 ἔπειτα, πρὸς ἀλλήλους σιωθῆσθαι σπονδῶν: ubi etiam σπον-
 δῶν ἑξ ἑσθῆς pro eodem posuit, cum tamen αἰσχῆς sine αἰσ-
 κῶσας apud auctores bonos plerunque ἐκχεῖται ἔνδεσες breves
 inducias significent, dierum puta vel mensium: σπονδῶν ὡδὲ
 in longum tempus complurium annorum pacta intelligan-
 tur induciae. Atque, ut apud Diodorum, quae αἰσχῆς sunt,
 easdem σπονδῶν nominari diximus: sic apud Thucydidem²
 quoque fœdus illud quod Lecytha à Brasida expugnato in
 annum inter Lacedaemonios ἔνδεσες Athenienses initum fuit,
 ἐκχεῖται, σπονδῶν, σιωθῆναι vocatur. Porro conventionis il-
 lins publica hanc vim ἔνδεσες potestatem ait esse Aristoteles, ut
 ea potissimum ἔνδεσες contractus ἔνδεσες usum hominum inter se ac
 necessitudinem sustineat: Illa si irrita fuerit, hæc statim tolla-
 tur ἔνδεσες corrumpat. ἐν δὲ τῷ ἔνδεσες, inquit³, τῶν πολλῶν τῶν σιωθῆ-
 γὰρ γὰρ αἰσχῆς, καὶ τῶν ἐκχέσας καὶ τῶν σιωθῆσας, ὡς ἀκέρων γηγο-
 ρῶν αἰσχῆς ἢ πῶς ἀλλήλους, χεῖρα τῶν αἰσχῆς πῶν. quod
 Isocrates⁴ etiam tradit: liberum præterea tutumque ob hu-
 iusmodi conventionem nationibus exteris inter se commercia-
 tum, ἔνδεσες eorum quibus ipsa vicissim egeant comportationem
 atque exportationem esse, priuatas etiam inimicitias ἔνδεσες pu-
 blica bella dissolui: Hoc denique velut communi gentium
 iure omnes homines constanter uti: ἔνδεσες τῶν δὲ ἔχουσι διδά-
 μων, inquit, ὡς τῶν πῶσας τῶν βίου καὶ τῶν ἔνδεσες καὶ τῶν βερ-
 βῶσας ἀπὸ σιωθῆσας ἔνδεσες. τῶν τῶν γὰρ πῶσας ὡς ἀλλήλους

1 lib. 12. biblioth.

2 lib. 4. hist. et initio lib. 5.

3 lib. 1. Rhetor. sub finē.

4 ἔνδεσες ἔνδεσες καλλίμαχον.

ἀφικνούμεθα, καὶ ποιεῖσθαι ὡς ἕκαστοι τῶν χεῖρα μὲν δούλοισι,
 μὲν τῶν καὶ τῶν συμβόλαια τῶν πῶσας ἡμῶν αἰσχῆς ποιοῦμεθα
 καὶ τῶν ἰδίας ἔνδεσες καὶ τῶν κοινοῖς πολέμοις ἀπὸ μὲν. τούτων
 μόνον καὶ τῶν πρῶτων αἰσχῆς πῶν ἀπὸ μὲν χεῖρα μὲν: ubi le-
 eet omnes excusi codices ita scriptum habeant, τούτων μόνον κα-
 κῶ, itaque interpretes legisse constet, neque ipse diffitear
 interdum probatos auctores ἔνδεσες πρῶτων καὶ τῶν, ita ut non adii-
 ciant sed intelligant ἔνδεσες νόμιμον, scribere: ipsūque adeo Thu-
 cydidem, cuius de Brasida Lacedaemoniorum duce (qui non
 impetrata facultate armatus cum exercitu per Thessaliam
 iter facere destinabat) de que Thessalis hæc verba sunt¹: ἐκχέ-
 λουον καὶ ἀδικεῖν ἔνδεσες αἰσχῆς τῶν πρῶτων κοινοῖς πορροῦ μὲν. atta-
 men illud μόνον ferre non possumus: cum ἔνδεσες quod ex Thucy-
 dide modò retulimus, ἔνδεσες alia pleraque sint è iure gentium.
 Ergo apud Isocratē literularum duarum una in alterius
 sedem translata, que leuis ἔνδεσες facilis immutatio est, legendum
 ἔνδεσες restituendum affirmamus, τῶν τῶν νόμιμον καὶ τῶν, ut quemad-
 modum exposuimus, hanc publicam conventionem quae pa-
 cis ineunda gratia inter duces belli fit, communi omnium
 hominum iure (sic enim à nostris² quoque ius gentium vo-
 catur, quod commune ius gentium AEmilius Probus³ atque
 Lactantius⁴, communem omnium legem Quintilianus⁵,
 commune ius generis humani Seneca⁶, commune ius huma-
 nitatis Apuleius⁷ nominat) fulciri ἔνδεσες sustentari dicat Iso-
 crates: qui non ita multo post, idem verbum usurpat: τῶν τῶν
 (δικῆν inquit) ἀδικεῖν γὰρ τῶν, ἔνδεσες τῶν πόλεως μόνον νόμοις, ἀπὸ
 καὶ τῶν ἀπὸ μὲν κοινοῖς τῶν ἔνδεσες. Demosthenes quoque
 ita loquitur⁸ quodam loco: εἴτ' οὐδὲν ὡς γὰρ ἔνδεσες καὶ φανερώς ἔνδεσες in apo-
 τῶν ἔνδεσες, οὐ μόνον τῶν τῶν γὰρ ἀμμένον νόμον, ἀλλὰ ἔνδεσες
 τῶν καὶ τῶν ἀπὸ μὲν αἰσχῆς πῶν νόμον, τῶν ἀπὸ μὲν ἢ φέροντα βία

1 ex lib. 4. histor.

2 Homnes populi. in principio. vincit. l. i. in fi. D. de iust. et iure.

3 in vita The mistocli.

4 in libro a- cephalo. c. superest.

5 lib. 7. Insti tut. orat. c. i.

6 declam. i. lib. 2. contro uers. et e- pist. 48. lib.

7 lib. 3. de a- sino aureo.

8 in apo- log. 1.

9 in orat. καὶ ἀεισποράσας.

Ἐμοὶ δὲ πολέμιου μίση, μὴ δὲ σφαιραμοὶ ἀμείψασθαι. Ἐ postea eodem loquendi genere utitur, ἔπειτα δὲ τὸν ἠδὲ πεφθόγῳτα Φήσω γὰρ οὐτῶ καὶ τὸν κοινὸν ἀποδύτων ἀποδύτων νόμον, ὃς καί ται τὸ φθόγοντα δέχεσθαι, τοὺς ἑποδδξα μδρῶις ἐκαποῖνδου εἶ) γα- φῆ. quorum Demosthenis Ἐ Isocratis locorum similitudine atque comparatione facta, si quis propius animum intenderit, veritatem germanæ quam restituimus lectionis illico deprehensurus est.

De usufructu municipibus legato, Ἐ vita hominum longissima. Civitates plerumque immortales nonnunquam mori dicuntur ab auctoribus. Explicatur Modestini locus de Carthaginis excidio. De sidonis, Corinthi Ἐ Byzantij euerstone, Corinthiorumq; Ἐ Byzantinorum capitibus deminutione, De pœnis civitatum.

Cap. VIII.

¹ in lib. αὐτῶ
Ἐ τὸν ἠδὲ
βραδύς π-
μορσεδύων.

² l. proponere
batur. D. de
iudiciis:

³ l. an usufructus
fr. legato. fa-
cit l. vii. §. i.
C. de sacro-

sanct. eccles.
Novella Iu-
stiniani no-
na, ut eccle-
sia Roma. cō-
tū an. gaud.
prescript.

⁴ Novella. 5.
de monaste.
Ἐ monach.
⁵ epistol. 92.
ubi de Lu-
gduno.

Quamvis populus idem hoc tempore putetur, qui abhinc centum annis fuerit, propterea quod cuius rei species eadem consistit, eadem quoque res esse existimetur, ut Plutarchus¹ Ἐ Alphenus² scribunt: attamen receptum est, ut Ἐ usufructus legari municipibus, Ἐ iis actio usufructus nomine dari possit: nec movet quod proprietas inutilis fore videatur semper abscedente usufructu, qui neque morte neque facile capitibus diminutione (ut alioqui solet) periturus sit, ob id quod in persona municipum constitutus est. Etenim tuendos in usufructu municipes centum videlicet annis placuit, quia is finis vite longissimus, Ἐ longævi hominis est, ut ex Caio Iuriconsulto duobus³ Pandectarum locis relatim legimus; non quasi nemo sit qui hunc vite terminum egrediatur: nam Iustinianus quidem Zosimi cuiusdam annum propè centesimū Ἐ vicesimū agentis alicubi meminit⁴, Ἐ si Seneca⁵ credimus, ubi de centesimo anno loquitur, hac

etas

ætas ne homini quidem extrema est: sed propterea quod (cum ad ea potius debeat aptari ius, quæ ἔπι τὸ πλῆστον frequenter Ἐ facile, quàm quæ ἐκ τῶν ἀδύτων Ἐ perrarò eueniunt¹) ut plurimum accidit, his quasi cancellis ut plerorumque hominum qui consenuerint vita concludatur: quamobrè Varro: Seculum, inquit², spatium annorum centum vocarunt, dictum à sene, quod longissimum spatium senescendorum hominum id putarunt: Ἐ apud Lucianum³, Licinus ad Hermotimum: οὐκοῦν ὃ ἐταῦρε πολὺ διαχρότερον μέμφοιο αὐτῶν πα- τεί σε Μενεχράτει καὶ τῆ μητερί, ἢ τίς ποτ' ἐκάλειτο γὰρ οἶδα ἢ καὶ πολὺ πρῶτερον τῆ φύσεϊ ἢ μῦθῳ, ὅτι σε μὴ καὶ τὸν Τιθωνὸν πολυετῆ καὶ μακροβίον ἔθεσαν, ἀλλὰ πειρήσατο μὴ πλείω βιώσκειν τὸ μακροβίον ἐτῶν ἑκατὸν ἀποδύτων ὄντα, Ἐ c. Doctissimi autem Mathematicorum centum Ἐ viginti annos homini ad viuendum datos iudicant: neque amplius cuiquam iactitant esse concessum: etiam illud addentes, Mosem solum, Dei, ut Iudæorum libri loquuntur, familiarem, CXXV. annos vixisse: qui cum quereretur quod iuuenis interiret, responsum ei ab incerto ferunt numine, neminem plus esse victurum: quæ omnia Trebellius Pollio⁴ literis consignavit. Qui verò ex veteribus adeò longævi fuerint, ut eam ætatem adipiscerentur ex Luciano discere est, qui hac de re libellum integrum edidit, αὐτῶ μακροβίων: Ἐ ex Phlegonte itidem Tralliano Adriani Caesaris liberto, cuius liber αὐτῶ γαυρασιῶν Ἐ μακροβίων, Xylandri beneficio nuper est in lucem editus. Planè in legis Falcidie ratione ineunda usufructus siue puero infanti, siue Reipub. relinquatur, non pluris estimari solet, quàm quanti est in reditu annorum triginta, ut contra Ulpianum Macer Iuriconsultus tradit⁵. At cum de amittendo usufructu queritur in Repub. diuersum ius

¹ l. 3. 4. Ἐ 5.
D. de legib.

² lib. 5. de
lingua La-
tina.

³ in Hermo-
timo ἢ αὐτῶ
αἰρήσων.

⁴ in Claudio
vide Arno-
bium lib. 2.
aduers. gēr.

⁵ l. cōputa-
tioni. 68. D.
ad leg. Fale.

K

atque in privato tenet. Nam etsi quem privatus quisque ha-
 bet usufructum, eum nullo temporis tractu, sed vel morte,
 vel capitis diminutione, quod persona fructuarij ius illud co-
 hereat, perimi constet: attamen illo centum annorum spatio,
 quasi senio civitatis, usufructum, qui ad municipes perti-
 nebat, extinguere auctores iuris voluerunt: quia non ita facile
 civitas, populus, universitas interitum, aut status permuta-
 tionem patiatur, ut in persona singulorum mors et ca-
 pitis deminutio evenire solet: atque hoc, ut puto, Alphenus
 voluit. Nam immortales quidem esse civitates et res ipsa
 addiscimus, et veterum testimoniis comprobari potest. Iso-
 crates¹: αὐτὴ μὲν γὰρ ἀσέβης, inquit, καὶ πομπῆς τυχόν. αὐτὰρ
 αἱ πόλεις τελευτῶσαι. ὡς δὲ πάλαι ἀθανάτων ἐξῆν, οὕτως καὶ
 αἱ πόλεις ἀθανάτων ἐξῆν. Iulianus Imperator²: αἱ
 πόλεις δὲ ἀθανάτους οὐσας, εἰ μὴ τις διχῶς κρίνας τῆς αἰῶνος
 ἀθανάτων. Verumtamen, cum omnia mortalium opera mor-
 talitate damnata sint, et inter peritura vivamus, auctore
 Seneca³: ut homines mortem vel ἀβυσσόν, id est natura-
 lem, fatalem suam, simplicem et spontaneam (his enim no-
 minibus designatur ut alibi dicemus) vel ἐκρούσιν, id est vo-
 luntariam, vel βίαν, id est violentam, quae vi aut necessita-
 te aliqua extrinsecus admota, venit, obeunt: ita ipsae quoque
 civitates licet perraro, nonnunquam tamen vel naturaliter
 intercidunt, ut quae aliquo terra motu ac tremore desident,
 quaeque diluvio supprimuntur, interdum etiam ex belli oc-
 casione hostilibus flammis absumuntur, ut Ilium: aut muris,
 aedificiisque omnibus dirutis ac everfis exfundantur (ut Cae-
 lij⁴ verbum usurpē) ac devastantur, et siunt ἀδυστοι, adeo

¹ in dialogo qui Charon
 sine ἑπιπέ-
 πωτες in-
 scribitur.
² in orat. κτ
 λικράτους.
³ in epist. pro
 Argivis ad
 finem.
⁴ vide. No-
 nium Mar-
 cellum.

ut aratrum, quod Carthago passa est, in eas inducatur. qui-
 bus modis quin civitates mortuae quodammodo videantur,
 quae penitus extinctae ac peremptae sunt, nemo negaverit.
 Apud Lucianum¹ quidem Mercurius: ἀποθνήσκουσι γὰρ καὶ
 πόλεις, inquit, ὡς αἱ ἀνθρώποι, urbes ut homines moriuntur.
 Eversioem urbis comparat hominis morti clarissimus rhe-
 tor² Lycurgus, mori que urbem cum devastatur, scribit sic
 fere: ἐπὶ δὲ οὐ μὲν τὰ κακῶς παρὰ τὴν πόλιν μεταβολῆς
 τυχεῖν ὅτι ὁ βέλτιον εἶχες ἔστιν, οὐ μὲν τὰ πρῶτα πασι γινώσκουσι ἀ-
 νάστατον καὶ τῶν κρινομένων ἐλπίδων περιπέτωσι. ὡς αἱ γὰρ ἀνθρώποι
 ζῶντι μὲν ἐλπίς ἐκ τῶν κακῶς παρὰ τὴν πόλιν μεταπεσεῖν, τελευτή-
 σαμι δὲ (sic enim lego non καὶ) σωσασθῆναι πρῶτα δὲ ὡς ἀν-
 τὶς βίαν μνησθῆναι, οὕτως καὶ αἱ πόλεις συμβαίνει παρὰ τὴν ἐξῆν
 τὴν ἀτυχίαν ὅταν ἀνάστατοι γίνωσκουσι. εἰ γὰρ δεῖ τὴν ἀνθρώπων εἰ-
 πεῖν, πόλεως ἔστι θάνατος ἀνάστατον γινώσκουσι. Modestinus etiam
 noster ita fieri ait, ut usufructus civitati relictus interci-
 dat. Eius haec verba sunt³: Si usufructus civitati lege-
 tur, et aratrum in eam inducatur, civitas esse desinit, ut
 passa est Carthago, idcircoque quasi morte, desinit habere u-
 sumfructum.
 Quod de induceto aratro Modestinus ait, eod pertinet, ut
 solo aequatam ac deletam civitatem significet, quasi nunc so-
 lum, quod murus antea, iam segetem ibi esse, ubi quondam
 urbs fuerit (quemadmodum de Troia quidam cecinit⁴) in-
 nuat: vel quoniam, ut in condenda urbe aratrum adhiberi
 solet, a cuius curvatura, quam urbem vocant, urbs dicta est
 auctore Pomponio⁵ nostro, et Plutarcho⁶, ita etiam in ex-
 scindenda et funditus evertenda urbe adhiberetur, id quod
 Caelio Rhodigino plurimae lectionis homini, et antiquitatis
 bene perito placet⁷. Merito. Nam Horatius⁸.

¹ in dialogo
 qui Charon
 sine ἑπιπέ-
 πωτες in-
 scribitur.
² in orat. κτ
 λικράτους.
³ l. si usuf-
 21. d. quib.
 mod. usuf-
 fr. amitt.
⁴ Ovid. in
 epist. Penelo-
 pes ad Ulyf-
 sem.
⁵ l. pupillus.
 239. §. urbs
 ab urbo. d.
 de verb. si-
 gnif.
⁶ in Romu-
 lo, et de
 ῥωμαίων.
 quest. 15.
⁷ cap. 5. lib.
 26 lect. ant.
⁸ lib. 1. carm.
 od 16.

— & altis urbibus ultimæ
 Stetere causæ cur perirent
 Funditus, imprimeretque muris
 Hostile aratrum exercitus insolens.

¹ cap. ult. Seneca¹, ubi de hominum scuitia loquitur, Aratrum, in-
 lib. 1. de cle-
 mentia. quit, vetustis urbibus inducere potentiam putat, & unum
 occidi aut alterum parum imperatorium credit, nisi eodem
 tempore grex miserorum subiectus stetit, crudelitatem suam
 in ordinem coactam putat. Templum quidem Hierosoly-
 mitanum à Vespasianis exustum, & ab Tito Anio Ruffo
 in gentis oppressæ ignominiam aratum fuisse, Iosephus &
 Hieronymus memorant. Igitur cum & aratro urbs conde-
 retur, & aratro euerteretur, iure non potuit in veterem co-
 loniam, dum esset incolumis, deduci noua: qua de re inuat
 clarissimum Ciceronis testimonium proponere: Deduxisti
 coloniam Casilinum, ait in Antonium², quò Casar antè
 deduxerat. Consuluisi me per literas de Capua tu qui-
 dem, sed idem de Casilino respondissem, possesne ubi colo-
 nia esset eo coloniam nouam iure deducere. Negavi in eam
 coloniam, quæ esset auspiciatò deducta, dum esset incolumis,
 coloniam nouam iure deduci, colonos nouos adscribi posse re-
 scripsi. Tu autem insolentia elatus, omni auspiciorum iure
 turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quò erat paucis an-
 nis antè deducta, ut vexillum tolleres, ut aratrum circum-
 duceres: cuius quidem vomere portam Capuæ penè per-
 strinxisti, ut florentis colonie territorium minueretur. Ca-
 terum quod ait Iurisconsultus, Carthaginem aratrum pas-
 sam fuisse, id alibi legere non memini. De Carthagine qui-
 dem ab AEmiliano Scipione Africano expugnata & dele-
 ta, pleni sunt historicorum³ libri. Velleius Paterculus: Eam

² vide epito-
 mē Liuij lib.
 vlt. decad.
 5. & lib. 1.
 decad. 6. &
 Eutropium
 lib. 4. Plin.
 lib. 15. natu-
 ral hist. cap.
 13. Plutarch.
 in M. Catōe.
 Themistium
 in orat. 10.
 de pace ad
 Valentem.

urbem, inquit¹, magis inuidia imperij, quàm vilius eius tē-
 poris noxiæ inuisam Romano nomini funditus sustulit, fe-
 citque suæ virtutis monumentum, quod fuerat aui eius clemē-
 tiæ: Carthago diruta est, cum stetit annis DCLXVII.
 abhinc annos CCLXXVII. Cn. Cornelio Lentulo, L.
 Mummio Coss. Haecenus Paterculus. Horatius autem
 de Carthagine sic loquitur duobus locis, ut eam incensam
 & flammis perditam fuisse inuat:
 Non incendia (inquit²) Carthaginis impiæ
 Eius qui domita nomen ab Africa
 Lucratus rediit, clariùs indicant
 Laudes quàm Calabriae Pierides. & alibi³:
 Non ut superbas inuidæ Carthaginis
 Romanus arces vreret.

Lucius etiam Florus⁴ in eandem sententiam de Carthagi-
 ne: Quanta urbs deleta sit (inquit) ut de cæteris taceam,
 vel ignium mora probari potest: quippe per continuos de-
 domibus ac templis suis sponte hostes immiserant: ut quate-
 nus urbs eripi Romanis non poterat, triumphis arderet. Et
 sanè verum est, incenso nauali & item Aesculapij templo,
 Carthaginem à Scipione iuniore captam fuisse, qui postea
 cum ad Senatum scripsisset, quid de capta Carthagine fieri
 vellent, iuberent: ac post multas inter Catonem & Nasicam
 in curia controuersias factum Senatusconsultum esset, de que
 omnium sententia Carthaginem euerti placuisset, Catone
 iam defuncto, funditus deleta est, ut Zonaras⁵ tradit: adii-
 cit insuper idem auctor: decreto Senatus cautum fuisse, ut
 id solum veluti sacrum ne cuiquam inhabitare ius fasque
 esset: ἐκ τούτων, inquit, οὐκ ἔδωκεν πῶποτες κατασθῆναι τὴν πόλιν.

¹ in priore
 volumine.

² lib. 4. Car-
 minum Ode
 8.

³ lib. Epodō.
 Ode 7.

⁴ lib. 2. cap.
 15. de bello
 Punico ter-
 tio.

⁵ anal. 10.
 mo 2.

Καρχηδονία ἀμνημονησάμεν, μήποτε εἰρηνήσῃν ἐκαίνοις περὶ
σάρτες ἀκριβέως καὶ πᾶσα ἀρδύλῃ ἀνάστατος γένηε, καὶ ἐπάρατον
ἐπιφύσῃ ὁ ἄνω αὐτῶν κατοικήσῃ τινα. Atque hæc quidem
de Carthagine.

Aliquot ante ipsam excisam sæculis cum Sidonij urbis
sua muros proditione Mentoris regis ab hostibus occupatos
deprehendissent, se ipsi cum uxoribus liberisque ac familia-
ribus ad quadraginta milia corporum adibus quisque suis,
ut Diodorus Siculus¹ narrat, inclusere: ignem admouere,
cuius vi consumpta deletaque urbs fuit, et miserè omnes
periere: Ab Alexandro dein Macedone Thebani, quod
Persarum Regis partes erant secuti, de communis Græcia
concilij sententia, eversa ciuitate capti, ducti, et in seruitu-
tem distracti sunt: ut idem Diodorus² scribit.

At eodem anno quo Carthago concidit, L. Mummius
Corinthum post annos CMLII. quàm ab Alete Hippotis
filijs erat condita, funditus eruit: quod legati Romanorum
appellati superbius et violati essent, ut ex Cicerone³, Pa-
terculo⁴, et Floro⁵ constat: hic quidem ab incolis tandem
desertam ciuitatem, direptam primùm, deinde tuba praci-
nente deletam fuisse memorat, cum omnis Achaia in dedi-
tionem accepta esset. Zonaras⁶ hoc amplius ex aliquo au-
ctore veteri, quarundam Achaia ciuitatum diruta mœnia,
liberas tamen et sui iuris relictas: Corinthios verò vendi-
tos, agrum ac territorium publicatum, muros aliâque omnia
eorum adificia diruta deletaque, ipsorum denique seruitu-
tem reliquorum Achiuorum libertatem publicè pronuntia-
tam ac proclamatam: itaque Corinthum prorsus eversam
fuisse, narrat his fere verbis: τείχη τε πινῶν ἀεικέλα καὶ ἐλθου-
σῶν παύσας καὶ ἀλτὸμοις πλεῶν τῶν κερυνήων ἀφῆκε, τῆς δὲ

¹ lib. 16. bi-
blioth.

² lib. 17. bi-
blioth.

³ pro lege
Manilia:
⁴ volum.
priori.
⁵ lib. 2. cap.
16. ubi de
bello Achai-
co. meminit
Eutropius
lib. 4.
⁶ tomo 2.
annal.

Κορινθίου τοῦ τε οἰκητοῦ ἀπέδρα, καὶ πλεῶν χρόνῳ ἐδημοσίωσεν,
ταῦτε τείχη καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα πύργα κατέσκαψεν, ἔσ. c.
ἔσ. postea, ἐκήρυξε πλεῶν τε τῶν δῆλων ἐλθουσιαι, καὶ πλεῶν τῶν κε-
ρυνήων δούλωσεν, ἔσ. c. καὶ ἡ μὲν Κορινθος οὕτως ἀνάστατος γένηε.
qua de re tota paulo aliter apud Pausaniam scriptum legi-
mus, ut tamen ad euerfionem Corinthi quod attinet, idem
quod alij tradat. Igitur et Corinthus ut Carthago, quasi
morte perijt: quando quidem muri adificiaque ipsius diruta,
et ager publicatus fuit: sed et ipsi Corinthij capitis dimi-
nutionem passi sunt: statum enim permutarunt, quod liber-
tate adempta serui pronunciatum atque distracti fuerint: sicut
et Byzantini sub Seuero Imperatore, quorum is bona pu-
blicauit, urbemque captam euerfis muris libertate ac iure
ciuitatis adempto, tributariam esse pronunciauit: eamque et
vicinè agrum Perinthijs donauit, atque attribuit. Sic enim
Dio¹ de Byzantio: ἔπαυσεν δὲ πλεῶν πόλιν τῆς τε ἐλθουσιαι καὶ
τῆς ἀξιομάτος τῆς πολιτικῆς, ἔσ. διασημώσεν ἀποφῆας, ταῦτε δὲ
αἰσας τῶν πολιτῶν δημόσιας, αὐτῶν τε καὶ πλεῶν χρόνῳ αὐτῆς πε-
ρὶ τοῦ ἐλαίσατο, καὶ αὐτῆς ἐκαίνοι οἶα κάμη χρόνοι. ἔσ. δὲ ὅτι
οὐχ ὑβρίζον. ταῦτα μὲν οὖν δις ἰσῶς πως ποιῆσαι ἔδοξε. ταῦτα δὲ δὴ
τείχη τῆς πόλεως ἀγαλῶσας, ἐκαίνοις. μὲν ἔσ. δὲ πλεον τῆς σερ-
σιως τῆς δόξης, ἐκ τῆς ἐπιδείξεως αὐτῶν ἐκαρπούμενος, ἐλύπησε.
Herodianus² quoque in eandem sententiam hac de re sic
scribit, ubi de Byzantio: ὁ δὲ ἔαλω ὑστερον λιμῶν πᾶσαι τε ἡ
πόλις κατέσκαψεν, καὶ τὰ τρωῶν τε καὶ λουτρῶν πύργους τε κόσμου
καὶ τιμῆς ἀφαίρεσεν. ὁ Βυζάντιον κάμη δουλοῦν ἀεικέλοις δῶρον
ἔδοξε, ὡσπερ καὶ Ἀντιόχεια λαοδικέσιν. Ex quibus Dionis et
Herodiani verbis planum perspicuumque fit, et Byzantium ipsam affectam infam-
ia, ob murorum eius euerfionem: quæ ciuitatum quedam

¹ vide Xiphi-
linum in se-
uero, et Zo-
naram lib. 2.
annal. in Se-
ueri imperio
rum Grego-
ram histor.
Romana
lib. 6.
² lib. 3. hist.

¹ cap. 12. quasi poena est. Suetonius in Galba¹: Praecesserat de eo fama
 scintillae simul atque auaritia, quod ciuitates Hispaniarum
 Galliarumque, quae cunctantius sibi accesserant, grauiori-
 bus tributis, quasdam etiam murorum disiectioe punisset.
² li. 1. histor. Hoc poena genere olim Athenienses, ut apud Thucydidem²
 legimus, in Thasios, Aeginetas, Samiosque deuictos & ex-
 pugnatos animaduertere, itemque in Mitylenaeos: ut in The-
 spienses Thebani, in Athenienses Lacedaemonij, quemadmo-
³ lib. 3. & li. dum idem Thucydides³ atque Diodorus⁴ tradunt: quod
⁴ sub finē. exemplum Romani quoque postea secuti sunt: Ac Titus
⁴ Diodorus sicutus lib. quidem Didius Romanorum dux Termisi magni Vaccao-
 12. & 14. rum oppidi muros aequauit solo, ciuiumque caesis ad XX.
 milia, quod pernicaces ac rebelles aduersus Romanam Remp.
 animos gessissent, reliquos eo loci sine muris habitare iussit:
 in Iberica. qua de re Appianus⁵ sic fere: οὐακκχίων μὲν, inquit, ἐκτείνον ἐς
 διομυλοῖς, Τέρμιτον δὲ μεγάλῳ πάλῳ αἰεὶ δουπέθ θήρωμαθλοῖς γε-
 νομδύῳ ἐξ ἐρυμνοῦ κητήγαγῳ ἐς τὸ πεδίον, καὶ ἐκέλευσεν οἰκῆν
 ἀπαχίσοις. Mitiorum aliquanto poenam annis superioribus
 proximis quaedam in hoc orbe Gallico ciuitates, haud ita mul-
 to post incendia prioris belli ciuili oppressa uerius quam ex-
 tincta, subiēre: quod earum propugnacula tantum ac turres,
 pinnasque siue coronae murorum disiectae ac diruta fuerunt.
 Sed ad ueterem historiam redeo.

Brutiorum oppida, in quibus Petiliam, Cosentiam, &
 Pandosiam, quod partibus Annibalis fauissent, hac si non
 poena, ignominia quidem certe Senatus Romanus olim affe-
 cit, ut iis agri ac territorij magna pars, & arma quoque
 adimerentur, ipsi Brutij tanquam non ultra liberi militia
 in posterum arcerentur, sed Consulibus & Praetoribus in
 prouincias proficiscentibus, comites atque asseclae quasique
 famuli

famuli quidam ire, atque officij publici causa sequi cogeren-
 tur: id quod cum Appianus¹ commentariis suis dignum pu-
 tarit, his quoque inserendum esse credidi: Βρυτίων δὲ μόνων, in-
 quit, οἱ μέγερ τελευτῆς αὐτῶν παρορυστάται ἐγεγῆτω πο, χωρῶν τε
 περὶ αὐτῶν αὐτῶν, καὶ ὄπλα εἰ τινα ἔω ἐπὶ χωρῆς ὡν Ἀνίβας ἀφῆ-
 ρητο. ἔστε δὲ μέλλον ἀπειπεῖν αὐτοῖς μὴ στρατεύεσθαι, ὡς ὅτι ἐλδύθῆ-
 ροις οὐσιν ὑπηρετῆς δὲ τοῖς τε ὑπᾶρσι καὶ στρατηγῆς τοῖς ἐς τὰ ἴδι-
 ἔθνη ἀγαμενίας, ἀποδοῖν ἐς τὰ δημοσίας ὑπηρεσίας οἷα θεράπον-
 τας ἀχρῶσθαι. Ex quibus intelligitur, haud ineptum esse quod
 in ueteribus glossis legimus Brutiani, οἱ δουλικῶς ἔξῃς χρεώ-
 σωῦτες. Antiochiae iura ciuitatis adempta, eamque Laodi-
 cēa à Theodosio suppositam atque attributam fuisse, ob id
 quod seditione propter indictionem nouorum tributorum
 concitata, statuas uxoris eius in foro positas populus An-
 tiochenus deiecisset, praeter² Theodoritum Zonaras³ me-
 morat, cuius haec uerba sunt: τοῖς ἀπιοχέοι δὲ φόρων ἔπιτα-
 ρήτων νέων, κληθεῖς ὁ δήμος εἰς ἀγανάκτησιν ἀφ᾽ ὅ καμὸν τῆς
 εἰσοπαρξέως, εἰκόνας τῆς παρορτερας γαμετῆς τῆ βασιλέως Θεο-
 δοσῆς ἐν τῇ ἀγορῇ τῆς πόλεως αὐτῶν ἰσαμύρας κατέσπασε, ἔσου-
 ρεν ἐν ταῖς δημοσίαις ὁδοῖς. δὲ ὅσων ὄργισθαι ἐκαίτος, τὰ τε τῆς πό-
 λεως ἀφείλετο δίκαια, καὶ τῆ ἐκ γάτων Λαοδικεία τῶ τῶ ὑπέ-
 ταξε, καὶ τοῖς αὐτῆς πολίταις ἠπειλά ἀφ᾽ ἡσῆν κακῶς. Ex quibus
 (opinor) exponi debet illud Herodiani quod paulo antè re-
 tulimus, Byzantium in seruitutem Perinthiis dono datam,
 sicut Antiochiam Laodicensis. Sed & Cyzicenos, qui se-
 ditione facta Romanos ciues uerberatos interfecerat, item-
 que Tyrios & Sidonios, qui seditionem commouerant, in
 seruitutem ab Augusto redactos, Samiis libertatem datam,
 Cyzicenis restitutam, iterumque ereptam Dio⁴ auctor est. ⁴ lib. 54. &
 Atque ita quidem à Romanis in totas ciuitates quae secus ⁵⁷ histor.

¹ in Anniba-
lica ad finē.

² lib. 5. eccle-
siast. histor.
cap. 19. &
20.

³ tome 3. in
Valentini-
no & Theo-
dosio.

⁴ lib. 54. &
⁵⁷ histor.

quidpiam admiserant, animaduersum legimus exemplo veterum Græcorum: apud quos Thebani quondam capite multæ Plataënsibus, eorumque uxoribus in seruitutem ex Lacedæmoniorum decreto redactis, Plataeam totam ad ipsa usque fundamenta diruere, agro dein publicato & in decennium conducto, ut Thucydides¹ tradit. Præterea Himeram urbem Annibal eis ἔδαφος κατέσκαψεν, hoc est funditus evertit, ut est apud² Diodorum Siculum.

Ceterum ut Byzantium, sic alia quoque ciuitates, ac multo quidem magis illa, quarum ciues non sunt capite diminuti, cum non ædificia, sed mœnia tantum eversa fuerint, non possunt quasi morte videri deletæ, quarum & genius, & corpus quasi quoddam permanserit, diminutione quidem aliqua prioris formæ, non tamen interuersione subsecuta. Corinthi autem & Carthaginis, aliarumque prostratarum & æquatarum solo ciuitatum veluti mortuarum, nullus iam genius, nullum etiam corpus est: sed quidquid superest, merum cadauer intelligitur: & verò pereleganter (nisi fallor) ita dicitur à Seruio Sulpitio³ in consolatoria quadam ad Ciceronem epistola, cuius verbis ea quæ superius exposuimus mirificè illustrantur. Quæ res mihi non mediocrem, inquit, consolationem attulit, volo tibi commemorare: si forte eadem res tibi minuere dolorem possit. Ex Asia rediens cum ab Aegina Megaram versus nauigarem, cœpi regiones circumcirca prospicere, post me erat Aegina, antè Megara, dextra Piræus, sinistra Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata & diruta ante oculos iacent: cœpi egomet mecum cogitare: Hem nos homunculi indignamur si quis nostrum interit aut occisus est, quorum vita breuior esse debet: cum uno loco tot oppidorum

cadauera proiecta iaceant? visne tu te Serui cohibere, & meminisse hominem te esse natum? Crede mihi cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. Inter oppidorum cadauera nominat Sulpitius Aeginam, Megaram, Piræum, & Corinthum: de cuius deuastatione, complanatione, atque adeo morte modò egimus. Mycenæ quoque Cleonæ, & Ilium Mercurius apud Lucianum¹ ditissimas & florentissimas olim vrbes fuisse ait, quæ nunc sunt mortuæ, hoc est eversa: Μυκῆνας δὲ καὶ Κλεωναὶ ἀρχαῖοι μὲν εἰς αἰῶνα, καὶ μάλιστα Ἰλιον. ἀποπνίξῃς γὰρ ὅτι τὸν Ομηροῦ κατέσκαψεν ὅτι τῆ μεγαληροῦ καὶ ἑπὶ πᾶσι, ἀλλὰ πάλαι μὲν ἦσαν διδακμοί, νῦν δὲ τινέσσι καὶ αὐταί. Sed vrbs etiam sepulta ruinas Tacitus², de Cremona loquens, & de Hierosolymis³, famosa vrbs supremum diem in annalibus dixit. Atque hæcenus quidem de infamia, de violenta quasi morte, capitisque deminutione, ac pœnis ciuitatum scripsimus. De naturali earum fato, sequenti capite agetur.

De naturali ciuitatum interitu ex variis causis. Ciuitates mori, nasci, viuere, reuiuiscere, egrotare, matresque habere, ita vt homines dicuntur. De natalitiis Romæ veteris & nouæ festis diebus. De ciuitatum fato, genio, & custodibus angelis. C A P. I X.

Cum fortuna, ut Seneca scribit¹ aduersus imperia, idem habeat iuris quod aduersus imperantes, aduersus vrbes idem possit quod aduersus homines, nihil priuatim, nihil publicè stabile sit, tam hominum quàm urbium fata voluantur: vt homines singulos, ita ciuitates quoque infamia notari pœna causa, capite minui, hoc est permutationem status pati, & interuersioni sive interitui violento subiacere, variis adductis exemplis docuimus. Restat vt ad hominum similitudinem, ciuitates quoque suo fato, & naturaliter mori de-

¹ lib. 3. histo.² lib. 13.³ epist. 5. lib. 4. familiarium Ciceronis epistol.¹ in dialogo qui Charon inscribitur.² lib. 19. annal.³ lib. 21. annal. sub initium.

monstremus. Ac Annæi quidem Senecæ temporibus Lugdunensem coloniam ita exustam fuisse, ut eam incendium nõ quomodo multas ciuitates vexauerit, sed totam abstulerit, & ubique armis quiescentibus cum toto orbe terrarum diffusa esset securitas, Lugdunum, quod antè ostendebatur in Gallia quæreretur: ciuitatem denique opulentam vni & huic non altissimo monti impositam tam breui temporis spatio arfisse, ut cum nulla res magna non aliquod habeat ruinae suæ spatium, in hac vna nox interfuerit inter urbem maximam & nullam, ipsius Senecæ literis ad Lucilium addocemur²: in quibus & de aliarum urbium naturali casu nõ nulla reperias, quæ statim recitabo, si prius hæc eiusdem argumenti ex Tertulliani libris deprompsero: Nulla iam Delos (inquit²) Rhene, Samos, & illa, si non mendax Plato in Atlantico, Libyam & Asiam adaquas nunc quæritur. vbi moneo, Senecæ verbum quod antè retulimus, Quærendi scilicet, esse à Tertulliano usurpatum: qui eadem de re alibi³ sic scribit: Legimus Hierapolin & Delon & Rhodum & Con. insulas, multis cum millibus hominum pessum abiisse: memorat & Plato maiorem Asia & Africa terram Atlantico mari ereptam. Sed ad Senecam nostrum reuertamur. Huius auctoris ex eo ipso quem antè indicauimus loco, hæc fere verba sunt. Quoties Asia, inquit, quoties Achaia urbes vno tremore ceciderunt, quot oppida in Syria, quot in Macedonia deuorata sunt? Cyprum quoties vastauit hæc clades? Quoties in se Paphus corrui. Frequenter nobis nunciati sunt totarum urbium interitus, &c. & paulò post. Non vides quemadmodum in Achaia clarissimarum urbium iam fundamenta consumpta sunt, nec quicquam exeret ex quo appareat illas saltem fuisse? Idem auctor ex terra

¹ epistol. 92.

² in lib. de pallio.

³ in Apologer.

motu alibi scribit¹ Paphum non semel corruisse, nobilemque & huic iam tum familiarem malo Nicopolim, Asiam verò duodecim vrbes simul perdidisse: sed & Helicem & Burim vrbes duas mari mersas, euersas, vastaque concussione suppressas fuisse: quod & ante Senecam Diodorus Siculus historiae suæ monumentis consignarat², & postea Marcellinus his verbis tradidit, vbi de tribus terræ motuum generibus: Aut chasmatia (ait³) qui grandiori motu patefactis subitò voratrinis terrarum partes absorbent, ut in Atlantico mari, Europæo orbe potior insula, & in Criseo sinu Helice & Bura, & in Ciminia Italiae parte oppidum Succunum ad herebi profundos hiatus abacta æternis tenebris occultantur. Hæc Marcellinus Nicomediae clade ac ruina velut ob oculos proposita subiunxit. Pompeios quoque celebrem Campaniæ urbem Regulo & Verginio Consulibus, ad Nonas Februarij desedisse terræ motu: denique Herculansense oppidum eandem cladem expertum fuisse tradit ibidem Seneca, ut Pisaurum, quò deducta fuerat ab Antonio colonia, Plutarchus⁴ his verbis: Πείσαι ἐξ ἡδὲ Ἀντωνίου πόλις κληρονομία, ὠκισμένη τῶν Ἀδριατικῶν χασμάτων ὑπὸ τῶν γῆτρων κατεπόθη. De Asia duodecim urbibus, quod apud Senecam duobus locis legimus, idem esse puto cum eo, quod de pronincia quadam, quæ Rhagæ ex eo casu dicta, & ad Ecbatanam sita est, luculenter Diodorus ille, quem supra nominauimus, scribit⁵: vbi de Antigono, qui Eumene superato atque interfecto, in media prope Ecbatana hibernauit: Οὗτος δὲ στρατιώτας ἑπιδηλῶν, αἰτ, εἰς ἀπασὴν πλὴν σατραπείαν, ἔμελλεν εἰς πλὴν ἑπὶ χιῶν πλὴν τῶν σατραπείων ἰσχυρῶς, ἢ τῶν πλὴν τῶν σατραπείων ἔχειν ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν αὐτῶν ἀτυχῶν ἐπὶ τοῖς ἐμπεραθεῖν χρονοῖς. Sequitur, πλείστας γὰρ ἔχουσα πόλις τῶν ἐν

¹ lib. 6. natural. quæst. in princip. & lib. 1. cap. 23.

² lib. 15. biblioth.

³ lib. 17. rer. gest.

⁴ in Antonij vita.

⁵ lib. 19. biblioth.

ἐκαίνοις τοῖς τόποις καὶ μέγιστα βύδα μνησθῆναι, τηλικούτως ἔχε σφ-
 μοι, ὥστε ἔτι πόλεις ἔτι αἰοικεῖν ἄπλοῦς ἀφαιδῆ-
 και, καθόλου δὲ πῶν γῶραι ἀλλοιωθῆναι καὶ ποταμοὺς αἰπὶ τῷ
 παρῶν ἄλλοιων ἀγῶνι φαίνονται ἐλίμνας. *Incredibilis prop-
 modum, nisi quod ab historico traditur, illa totius provincie
 momentanea immutatio fuit, ut urbes cum incolis omnino
 evanescerēt: alia flumina, paludēsque alie prioribus sublatis
 enascerentur. De duobus oppidis Herculanēo ἔ Pompeiis
 ita scribit Dio¹, ἔ post eum Zonaras, ut vi cineris ex Ve-
 seui montis conflagratione atque incendio effusi, tota dicat
 obruta ἔ appressa fuisse Imperatoris Titi temporibus: quas
 urbes ἔ alias innumeras, Antonius imperator ait² esse mor-
 tuas. Eius hæc verba sunt, ubi de contēnēdamorte disputat:
 πῶσαι δὲ πόλεις ὄλαι, ἢ οὕτως εἶπω, τὴ θήκασιν. Ἐλίκη, καὶ Πομ-
 πηῖοι, καὶ Ηρακλεῖοι, καὶ ἄλλαι αἰαεθμῆτοι, in quibus illa, ἢ οὐ-
 τως εἶπω, ut ἔ apud Modestinum nostrum³ articulus,
 Quasi, quandam proprietatem designat: cum ait, quasi
 morte interciderε ὕσιν fructum. Nec enim re vera moritur,
 quæ non vixit urbs. Sed plerumque fit, ut auctores veteres
 per quandam similitudinem figuratè, aut si maius καταχρη-
 στικῶς τῶν, ita de ciuitatibus tanquam de hominibus loquan-
 tur: eadēque omnia ferè ciuitatibus, quæ hominibus tri-
 buant: id quod perspicuè hoc toto capite demonstrabitur. Pli-
 nius⁴ ex antiquo Latio L I I I. populos interiisse sine vesti-
 giis. In Campano agro interciderε Tauraniam, esse ἔ Ca-
 silini morientis reliquias, auctor optimus tradit. Ioannes e-
 tiam poëta quidam epigrammaticarius, de Beryto exusta sic
 loquitur, ut eam esse mortuam, ἔ cum mortuis iacere di-
 cat, ἔ puluerē nominet. Eius auctoris hæc ferè verba sunt:
 Α δὲ ἐγὼ αἰπὸν ἀμῶν ἀπόλις πόλις, ἀμμιγα νεκροῖς*

¹ in Tito.

² li. 4. ἔ
eis ἐαυτῶν.

³ l. si ὕσιν fr.
D. quib. mo-
dis ὕσιν fr.
amitt.

⁴ lib. 3. na-
tur. histor.
cap. 5.

⁵ lib. 5. αἰθ-
ρολογ. c. 70.

Ἐπιδέταις καί μιν αἰπὸν ἀποτμοτάτα.
 Ηφαίστος μὲ ἐδάμασε, μὲ κλονοῖ ἐνοσσηγῆς,
 Φῶς, ἀπὸ τασαπῆς κάλλεος εἰρεὶ κῆρις.
 Ἀλλὰ τῷ δαείχοντες ἐμὰρ σοναχῆσατε μῶϊρδῶν,
 Σπείσατε Βηρυτῶν δακρυα καὶ Φηιδῶνα.

Et in alio epigrammate:

Βηρυτὸς γερῆ καί ται ὕσιν δαπέδαν.

Ut verò mori, sic è conuerso nasci urbes quæ conduntur, in-
 déque natalem Romæ diem dictum esse constat. Cicero¹. Lu-
 cius quidem Tarutius Firmanus familiaris noster in primis
 Chaldaicis rationibus eruditus, urbis etiam nostræ natalem
 diem repetebat ab iis Parilibus, quibus eam à Romulo con-
 ditam accepimus: Romamque cum esset in iugo Luna, na-
 tam esse dicebat, ἔc. Porro ut singulorum natalitij dies ce-
 lebrari à familiaribus ἔ amicis consueuerant, qua de re ca-
 pite sexto fuisse diximus: sic ἔ dies XI. Kal. Maias quo
 Roma, ἔ dies V. Id. Maias quo Constantinopolis condita
 fuit, magno erant in honore omnibus ciuibus. Itaque apud
 Imperatores Valentinianum, Theodosium, ἔ Arcadium²,
 inter feriarum dies, natalitij urbium maximarum Romæ
 atque Constantinopolis dies numerantur: ἄμεθλίοις ἡμέρας
 Græci vocant: de quibus ex Capitolino³, Mamertino⁴, ἔ
 Sozomeno⁵ accuratè, ut solet, ac elegāter differit Bar. Bris-
 sonius Iurisconsultus, ἔ amicus summus meus in suis diui-
 ni ἔ humani iuris obseruationibus⁶. Sic ciuitates ut ho-
 mines dicuntur viuere ac reuiuiscere, cum restituuntur. Ita-
 que apud epigrammaticarium quendam poëtam hoc legas⁷:

Τῶ πῶλι οἱ νέκρες παρῶν ζῶσαν κατὰ κῆρδῶν,
 Ημῶις δὲ ζῶντες τῶ πῶλι ἐκ φέροδῶν.

Dio quoque, ubi de Corinθο ἔ Carthagine simul excisis,

¹ lib. 2. de
dignitate.

² l. oēs dies.
³ 7. C. de fe-
riis.

⁴ in vertina-
ce.

⁵ in panegy-
rico Maxi-
mini.

⁶ lib. 5. hist.
ecclesiast.

⁷ cap. 17.
⁶ li. 1. ad d.
l. omnes. C.

de feriis.

⁷ lib. 1. ἀπο-
λογ. c. 90.
eis ἄλλοι. c.
pigram. 2.

O quantum (ait) mutata tuo fortuna regressu,

Ut sese pariter diffudit in omnia regni

Membra vigor, viuisque redit calor orbibus agris.

Mirum verò nemini debet videri; si ciuitas egrotare dica-
tur, quippe cuius corpus ex multis partibus constet: nam ut

³ Dionys. Ha-
licarnas.
lib. 6. quidam ait¹: πῶς χεῖμα ὃ δὲ ἐν πολλῶν σπιούργων ἦ, νοσῆν
πέφυκε κατὰ τὴν ἐν αἰσῶν μορῶν. Itaque ab egroto humano

corpore ad Reipub. corpus male affectum comparisonem

² Olynth. 2. deducunt saepe Demosthenes², atque Plutarchus³, et apud
et aduersus
Philipp. epi-
stolam. Dionem Tiberius in oratione funebri de Augusto: ἄλλ' ὡς
ἔστι τις ἀγαθὸς ἰατρός (inquit⁴) σώμα νεοσπῆος καὶ ἰατρῶν καὶ

³ in M. Cato-
ne, Camillo,
et Elami-
nio. Ἰλιασίδης, ἀπέδωκε πῶρτα ὑμῖν ὑγῆ ποιήσας: utq; in corpo-
ribus, sic in imperio grauissimum esse morbum, qui à capite

⁴ vide Dio-
nem lib. 56. diffunditur, Plinius ad Sempronium Rufum scribit⁵. Quin
etiam hominum fama, cuius nullum corpus est vel intelli-
gatur, egrotare tamen dicitur, quæ in discrimen aliquod addu-
cta est. Lucretius⁶:

Labitur interea res et vadimonia sunt,

Languent officia atque egrotat fama vacillans: hoc

⁷ ad finē epi-
stolæ 95. lib. 14. μεταφορικῶς et figuratè, ut agra fortuna apud Senecam⁷
dicitur. At verò ciuitatibus quasdam quasi fato calamita-
tes impendère, non tantum ex eo quod de Papho, Corintho,

Herculaneo, et Pompeiis supra diximus, sed ex eo etiam ap-
paret, quod Xanthus urbs Lyciorum in Asia semel ab Har-
pago Cyri regis praefecto, ut Herodotus⁸ scribit, atque ite-
rum à Bruto obsessa, quasi recurrente calamitatis fato, igne

⁸ lib. 1. ab ipsis ciuibus admoto atque accenso conflagrauit: sic enim
Plutarchus⁹: Ἐαῖτοι μὲν οὖν ἀπὸ πολλῶν χρόνων, ὡς ἔφη εἰ μὲν
μὲν τὴν ἀεὶ ὀδὸν διαφθορᾶς ἀποδιδόντες, τὴν δὲ τῶν ἀεὶ γίνωνται ἀνα-
νεώσθητο τῆν ἰσχυρὰν τὴν καὶ γὰρ ἐκαίνοι τὴν πόλιν, ὁ μολῶς ὄντι

⁹ in Bruto. Plutarchus⁹: Ἐαῖτοι μὲν οὖν ἀπὸ πολλῶν χρόνων, ὡς ἔφη εἰ μὲν
μὲν τὴν ἀεὶ ὀδὸν διαφθορᾶς ἀποδιδόντες, τὴν δὲ τῶν ἀεὶ γίνωνται ἀνα-
νεώσθητο τὴν ἰσχυρὰν τὴν καὶ γὰρ ἐκαίνοι τὴν πόλιν, ὁ μολῶς ὄντι

ἢ ἀποικίῳ κατακλιθεὶς, ἐαυτοῦ διεφθάρω. Caterum

data sunt ipsis quoq; fata sepulchris, ut est apud Iuuenale¹.

Miremur periisse homines? (ait quodam loco Ausonius)²

monumenta fatiscunt. Mors etiam saxis nominibusque venit. Verba qui-
dem ipsa interire Seneca³, et renasci Horatius⁴ dixere.

Quid enim mutationis periculo exceptum? Certis eunt cun-
cta temporibus, nasci debent, crescere, extinguui, ut inquit

Seneca⁵. Ergo quemadmodum humanum genus, quodque

est, quodque erit, morte damnatum est: ita eodem ipso teste,
Omnes quæ usquam rerum potiuntur urbes, quæque alie-

norum imperiorum magna sunt et decora, ubi fuerint ali-
quando quæretur, et vario exitij genere tollentur: alias

destruent bella, alias desidia, paxque ad inertiam versa con-
sumet, et magnis opibus exitiosa res luxus: et paulo post

idem auctor hæc esse fata publica tradit. Denique ut ani-
mas nascentibus, ita populis fatales genios diuidi ait Sym-
machus⁶: cuius opinionem recitat Prudentius his versibus⁷:

—sicut varia nascentibus, inquit,

Contingunt pueris anima: sic urbibus adfert

Hora diésque suum, cum primùm mœnia surgunt:

Aut fatum, aut genium cuius moderamine regnent.

et postea:

At sollers orator, ait, fataliter urbem

Sortitam quonam genio proprium exigat æuum:

Cunctis nam populis seu mœnibus inditur, inquit,

Aut fatum aut Genius nostrarum, more animarum;

Quæ sub disparili subeunt noua corpora sorte. Quem

locum et alios ex Prudentio et Virgilio nonnullos adfert

homo de literis præclare meritis Adrianus Turnebus⁸, ut

³ Dionys. Ha-
licarnas.
lib. 6.

² Olynth. 2.
et aduersus
Philipp. epi-
stolam.

³ in M. Cato-
ne, Camillo,
et Elami-
nio.

⁴ vide Dio-
nem lib. 56.
histor.

⁵ lib. 4. epi-
stol.

⁶ lib. 4.

⁷ ad finē epi-
stolæ 95. lib.
14.

⁸ lib. 1.

⁹ in Bruto.

³ epist. 59.
⁴ in lib. de
arte poet.

⁵ lib. 10. epi-
stola 72.

⁶ lib. 1. epi-
st. 40.
⁷ lib. 2. contra
Symmachum.

⁸ lib. 13. ad-
uersarior.
ut cap. 12.

² in epist. ad serenam.

doceat genios non solum hominum, sed etiam urbium, coloniarum, locorum fuisse: sed regni quoque genium Claudianus dixit illo in loco ¹:

Quid non perficeret scribentis voce Serenae,

Vel genius regni vel pietatis amor? & Romae quanda

² lib. 52. hist.

ad eum Genius populi dicata fuisse addocet his verbis Dio², ubi de simia loquitur: καὶ τέλος ἐπειδὴν πῶτα χόθην ἀπὸ λαύνης, ὅτι τὰ τῶν καὸδ τῶν ἡλίου τῶν δὲ μὲν ἰδρῶτι, καὶ οὐτὼ ἐδάλω, οὐτὲ ἔλαίῃ πλὴν ὀλίγοτε. Alexandria quoque Genij tem-

³ lib. 22. rer. gestar.

plum fuisse colligimus ex Ammiani Marcellini scriptis³, in

⁴ lib. 20. 25.

quibus etiam Genij publici commemorat⁴: quod autem Genios exagitat Prudentius contra Symmachum, recte, ut opinor, & pie facit: imprudenter & inscite, ne dicam impie, faceret, si humanarum rerum administrationem aliquam à Deo optimo maximo spiritibus & angelis celestibus concessam esse pernegaret. Nam & singulis hominibus, & civitatibus, & populis quoque ac gentibus, diuina officia, ut Tertullianus ait, immortales videlicet ac beatos angelos tanquam custodes attributos, atque addictos profitebitur, qui sacras delibavit literas⁵. Equidem ita sentio.

⁵ Daniel. 10. Ecclesiast. cap. 6. Ps. 34. Matth. cap. 18. Act. apostol. cap. 12. Epist. Pauli ad Hebr. c. 1. ad finem.

Non utilitas, sed vilitas legendum apud Vlpianum, Curtium, Vopiscum & Boetium. vilitas sui. Qui ex philosophis veteribus sibi mortem consciuerint. Non prior, sed propior legendum apud Proculum, Paulum, Senecam, & Tacitum.

C. A. P. X.

UT hominum, ita civitatum quoque fatum aliquod esse docuimus: nunc verba etiam suo quodam quasi fato laborare, premi ac perimi demonstrabimus. Nec vili hoc (ut speramus) eruditi quidem & aliquo in literis iudicio prae-

viri aestimabunt, quod Vilitatis vocabulum velut abiectum & nullius nominis, de sede sua plerumque ab Vtilitatis vocabulo extrudi deturbarique docebimus, dum hoc à vi quadam nominis ipsius propria & naturali suum quasi commodum ex alieno incommodo captare cogitur. Vlpianus¹, postquam docuit filiofam. iniuriam passo si praesens pater agere nolit, vel quia differt, vel quia remittit atque donat iniuriam, magis esse ut filio actio non detur: cum hac tamen exceptione, nisi patris persona vilis & abiecta sit, filij honesta: exceptionis huius rationem apponit his verbis: Neque enim debet pater vilissimus filij sui contumeliam ad suam utilitatem metiri: sic enim in plerisque omnibus excusis legitur. Quid est quod ait ad suam utilitatem? aut quae utilitas patris in actione remittenda, iniuria ve filij condonanda versatur? At quanto planior est Pandectarum Florentinarum lectio, quam Accursius ipse videtur agnovisse, Ad suam utilitatem metiri? ut Iurisconsultus dicat iniquum fore, si honesto filio illata contumelia ex vili patris conditione atque abiecta aestimetur. Sic apud Q. Curtium², ubi Nabarzan-² lib. 5. nes haec loquens inducitur: Quid ruimus, belluarum ritu, in perniciem non necessariam? Fortium virorum est magis mortem contemnere, quam odisse vitam, sepe tadio laboris ad utilitatem sui compelluntur ignavi, at virtus nihil in expertum omittit: itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est: Pro Ad utilitatem, legendum dico Ad vilitatem sui, hoc est ad vita contemptum, & ad mortem oppetendam, ut & apud Senecam³ in illo loco. Sed in nullo deprehendes vilitatem sui, ne negligentiam quidem. Tacitis nanque & brutis, quamvis in caetera torpeant, ad viuendum solertia est. & alibi⁴: Nec haec vilitas sui est aut dementia,

¹ l. sed si vilius. §. ait praetor D. de iniur.

² lib. 5.

³ epist. 122. ad finem.

⁴ lib. 1. de clementia. cap. 3.

pro uno capite tot milia excipere, ferrum ac multis mortibus unam animam redimere, nonnunquam senis & inualibrique veterum vel ob conscientiam criminis, vel tadio vita, vel dolore, id est valetudinis aduersa impatientia, vel iactatione, ut quidam philosophi, mortem sibi consciscabant: ut noster Vlpianus² ait: quem, cum philosophos nominauit, de Empedocle potissimum locutum arbitror: de cuius iactatione idem Horatius³ his versibus:

Deus immortalis haberi

Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam

Insiluit. Et Claudianus, ubi sic cecinit⁴.

Alter in Aetnaeas casurus sponte fauillas,

Dispergit reuocatque Deum rursusque receptis

Necit amicitias quicquid discordia soluit.

Empedoclem imitatus philosophus quidam Proteus, canisq; nominatus imperante Marco, se Olympia in ignem coniecit, quantum ex his Philostrati⁵ uerbis deprehendi potest: ubi de Herode sophista loquitur. Ἐλλ' ὅπως γὰρ καὶ τοῦς ἑταίροις ἐπέρωτα, ἀλλ' ὅπως καὶ τοῦς ἐν κώμα Πρωτέα λεγόμενα ποτὲ τῶν αἰσῶν ἀστειῶν. Ἐὖ μὲν γὰρ ἦν οὕτω παρὰ λέως φιλοσοφῶντων ὁ Πρωτεὺς εἶναι, ὡς ἐς τὴν ἑαυτῶν ἐπιθυμίαν.

Idemque de hoc ipso Proteo scribit Gellius⁶, qui Peregrinum Parianum philosophum ioculari istud Protei cognomen, ut & alterum Cynici habuisse innuit. Huius ut & Empedoclis Tertullianus etiam commemorat⁷, & Ammianus Marcellinus⁸ his uerbis, ubi de Simonide quodam, Immobilis conflagrauit, Peregrinum illum imitatus Protea cognomine philosophum clarum, qui cum mundo digredi statuisset, Olympiae quinquennali certamine sub Graeciae conspectu totius

¹ lib. 36. ca. di. Sic uilitatem animarum dixit Plinius¹. Enimuerò plerique veterum vel ob conscientiam criminis, vel tadio vita, vel dolore, id est valetudinis aduersa impatientia, vel iactatione, ut quidam philosophi, mortem sibi consciscabant: ut noster Vlpianus² ait: quem, cum philosophos nominauit, de Empedocle potissimum locutum arbitror: de cuius iactatione idem Horatius³ his versibus:

² l. si quis filio. S. eius qui deportatur. D. de iniusto rupto & irr. fac. testa. ³ in lib. de arte poetica ⁴ panegy. in consulat. Malij Theodori.

⁵ lib. 2. de uita sophistarum in Herode.

⁶ lib. 12. ca. 11.

⁷ in lib. ad martyres. ⁸ lib. 29.

ascenso rogo, quem ipse construxit, flammis absumptus est. Haecenus de Empedocle & Proteo.

Sed & apud Indos unum agreste & horridum genus esse, quos sapientes uocant, apud quos occupare fati die pulchrum sit, & uiuos se cremari iubeant, inquinarique putent ignem, nisi qui spirantes recipiat. Curtius¹ docet post Ciceronem²: cuius haec uerba sunt. Quae Barbaria, India vastior aut agrestior? In ea tamen gente primum hi qui sapientes habentur, &c. cumque ad flammam se applicuerint, sine gemitu adurantur. De iis Lucanus³ ita:

Quique suas struxere pyras, uinique calentes
Conscendere rogos: pro quanta est gloria genti
Iniicisse manum fati, uitamque repletos
Quod superest donasse Deis.

Ex his Indiae philosophis Zarmarus quidam fuit, cuius Dio⁴ meminit: ex his Calanus, quem Diodorus⁵, Cicero⁶, Plutarchus⁷ nominatim appellant. Ac de iis quidem philosophis qui se olim in ignem coniecerint, Alciatum quoque deprehendi cum iam superiora exscripsissem, aliquo loco⁸ ipsum eadem fere tradidisse, quae nos adductis uariorum auctorum testimoniis, quoniam & confirmauimus & illustriora reddidimus, idcirco non putauimus cuiquam hic illa relegendi minus iucunda fore. Ex Lactantio⁹ autem Empedoclem & Cleanthem insuper didicimus, itemque Chrysippum, Zenonem, Democritum, & Catonem philosophos sibi manus ipsos intulisse. De Catone quidem¹⁰ Hirtius sive Oppius, Plutarchus¹¹, Dio¹², Seneca¹³ & Gellius¹⁴, id ipsum literis mandarunt. Ab Euphrate itidem philosopho Adriani principis temporibus haustum uenenum ex Dionis historia paulò antè¹⁵ retulimus. De Diodoro (quod mirum

¹ lib. 8. ² lib. 5. Tusc. cul. quæst.

³ li. 3. de bello civili.

⁴ lib. 54. histor.

⁵ uide Diodor. Siculū lib. 17.

⁶ lib. 1. de diuinatione & lib. 2. Tusculan.

⁷ in Alexandro.

⁸ lib. 4. parricidii cap. 4.

⁹ lib. 3. Inst. cap. 18.

¹⁰ de bello Africano.

¹¹ in Catone Uticensi.

¹² lib. 43. histor.

¹³ epist. 24. & 71.

¹⁴ lib. 13. ca. 18 ¹⁵ cap. 4.

¹ de vita
beata ca. 19. est) Epicureo philosopho narrat ¹ Seneca gulam sibi præci-
disse. Nec tamen hos omnes iactatione potius, quam impa-
tientia doloris aut tædio vitæ (quod de Lucio quodam Do-
² lib. 7. na-
sural. histor.
cap. 53. mitio Massiliensi Plinius ² scribit) vim sibi attulisse affir-
mauerim.

³ epist. 24.
⁴ cap. 49. Sane tædium hoc vitæ non odium, sed fastidium esse in
quod prolabimur, ipsa impellente philosophia, scribit ³ Sene-
ca, quo verbo Suetonius quoque utitur in Tiberio ⁴, cum
ait: Satis constat Cn. Lentulum augurem, cui census maxi-
mus fuerit, metu & angore ad fastidium vitæ ab eo accitū,
& ut ne quo nisi ipso herede moreretur. Verumtamen recte,
ut videtur, ac sapienter apud Curtium Nabarzanis for-
tium virorum esse ait, magis mortē contemnere, quam odisse
vitam, & ad mortem non pigre ire satis esse: Emonendi e-
nim ac firmandi sumus (ut scribit idem ille quem in testi-
⁵ epist. 24.
ad finem.
vide & e-
pist. 26. ad
fin. monium lubenter cito Seneca ⁵) & ne nimis amemus vitā,
& ne nimis oderimus, etiam cum ratio suadet finire: sed nō
temerè cum procurſu capiendus est impetus: vir fortis ac sa-
piens non fugere debet è vitā, sed exire. Nam impetu quo-
dam & instinctu procurrere ad mortem, commune cum mul-

⁶ lib. I. epist.
in ea cuius
iniiiū, Diu
iam.
⁷ epist. 30.
vide & e-
pist. 55. ibi,
illum lauda
& imitare
quæ non pi-
get mori cū
iuuet viue-
re.
⁸ in Aure-
liano. tis ait Plinius ⁶: deliberare verò & causas eius expendere,
utq; suaserit ratio, vitæ mortisque consilium suscipere vel
ponere, ingentis est animi. Lenta animi firmitas, inquit ⁷ Se-
neca, est rarior: nec potest nisi à sapiente præstari, &c. &
statim: Quid ergo? non multos spectavi abrumpētes vitam?
Imò verò vidi, sed plus momenti apud me habent, qui ad
mortem veniunt sine odio vitæ, & admittunt illam, non at-
trahunt. Longius euagaremur, si hoc diuerticulum vellemus
insistere: Præstat, ut à rebus ad verba reuertamur.

Flavius vopiscus ⁸, ubi de Imperatoris Aureliani matre
loquitur,

loquitur, habuisse ait nonnihilum diuinationis: adeo ut
aliquando marito suo iurgans ingesserit, cum eius & stul-
titiā increparet & utilitatem, En Imperatoris patrē. Pro
Utilitatem hīc quoque restituendum esse Vilitatem profiteor.
Exprobrabat igitur Aureliani mater viro suo vilitatem:
erat enim Aurelianus modicis ortus parētibus, ut idem Vo-
piscus paulo antè dixit. Denique apud Boëtium ¹ in illo lo-
co: Quid igitur nostræ ne artes ita meruerunt, an illos accu-
satores iustos fecit præmissa damnatio? Itā ne nihil fortu-
nam puduit, si minus accusatæ innocentia, at accusantium
utilitatis? Vbi cum vetus codex meus habeat vilitas, contē-
do legendum vilitatis: idque ex verbis quæ præcedunt colli-
go. Quibus autem deferentibus (ait) perculsi sumus? quorum
Basilius unus olim regio ministerio depulsus in delatio-
nem nostri nominis, alieni aris necessitate compulsus est. Opi-
lionem verò atque Gaudentium, cum ob innumeras multi-
plicēsque (sic enim est in veteri meo manuscripto, non ut in
vulgatis, ob iniurias atque multiplices) fraudes ire in exi-
lium regia censura decreuisset, &c. quæ omnia, ut opinor,
vilitatem delatorum de quibus expostulat Boëtius, satis ar-
guunt, & Vilitatis nomen in pristinam eius loci possessio-
nem restituunt. Sic quoque apud auctores, quem locum Prio-
ris vocabulum iure quodam antiquitatis occupauit, in eum
Propioris nomen reponi debet. Apud Proculum ² Iuriscon-
sultum, ita legitur in Pandectarum Florentinarum auto-
grapho. Flumen istud in quo insulam contra frontem agri
tui eam natam esse scripsisti, ita ut non excederet longitudi-
nē agri tui, si alluuiōnis ius habet, & insula initio prior fun-
do tuo fuit, quàm eius qui trans flumen habebat, tota tua
facta est. Rectius multo alij codices, & Enatam pro eam

¹ lib. I. de cō-
solat. philo-
sophiæ.

² 1. insula
56. sub ini-
tium in ver-
sic. Proculus
respondit.
D. de adqui-
rend. rer.
dom.

natam: & Propior, non prior habent: ut in excusis quoque Florentinis hodie legitur, & ex superioribus atque inferioribus verbis legendum esse deprehenditur. Apud Senecam¹ ita hodieque scriptum est. Quid ergo? non ibo per priorū vestigia? Ego verò utar via veteri, sed si priorem planiorēmq; inuenero hanc muniam: ubi Priorem reijciendum esse Erasimus vidit, & alicubi apertiore legi ait, ipse verò vel potiore vel proniore mauult. Ego Propiorē ratione ad veritatem ductus nūc primū restituo: quæ ipsa patebat quidem omnibus, ut Senecæ verbum usurpen, nondū erat occupata. Apud Tacitum² quoque pro Agrippinæ sobrina prior, Agrippinæ sobrina propior pridem Cuiacius (quem honoris causa, ut eius de me deque re literaria meritum est, appello) reponendum esse animaduertit³. Ego etiam apud Paulum⁴, ubi scriptum est sobrinum sobrinam sobrina natum, eosve qui priore gradu sint: & si scio illud Priore defendi posse, attamen si quis Propiore adscribat, non inuitus id legero, & Bonum factum pronunciauero.

De litera R. eamque expungendam plurimis locis, qui apud Pliniū & Apuleium, apud Senecā, apud Marcellinum & Casarē castigatur. Itemque apud Ciceronem: ubi non Carnis, sed Canis legendum demonstratur, & Canis nomen ad conuicia traductum à veteribus. Horatij locus de cane, canina cæna, & mutato vino explicatur. CAP. XI.

⁵ lib. II. annal. **F**ormæ literis Latinis, quæ veterissimis Græcorum, sed nobis quoque pauca, ait Tacitus⁵, primū fuere, deinde addita sunt. Appium Claudium apud Romanos usum R literæ inuenisse, ut pro Valesis Valeris esset, & pro Fusis Furiis, ex Pomponio⁶ nostro didicimus: itaque ut Valesij & Fusij in Valerios Furiosque venerunt, ita arbor, labos, vapores etiam, & clamores, ac lases ætatis fuerunt, ut Quintilianus⁷ scribit. Ceterū fuit Appius Claudius, nisi fallor, is

qui cognomento Crassus dicebatur, & Consulatus cum Furio Camillo gessit, anno ab urbe condita CCCCV. Id ut ita existimem facit, quod L. Papiū Crassum, qui primus Papius vocari est desitus, Dictatorem cum L. Papiro Cursore magistro equitum factum fuisse, annis post Romam conditam CCCCXV. & quadriennio post Consulē cum C. Duillio in quadam Ciceronis ad Patum epistola¹ legimus. Hæc litera in linguam Romanam à Consule Claudio inuenta longè meliore conditione fuit, quàm tres illæ reliquis ab Imperatore Claudio adiectæ: quæ vsui imperitante eo, post obliteratæ in ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo etiam Cornelij Taciti tempore aspiciebantur, ut ipse Tacitus² auctor est. Nam ex quo tempore in usum venit, R litera, tantū abest ut suorum vocabulorum possessionē amiserit, ut in aliena etiam non semel aut facta librariorum stilis suis armatorum manu per vim irruerit, aut certe per horum socordiam & inertiam in ea clanculū irrepserit. Sed odiose nimis & malitiose fecit ut censeo: quamobrem nostro tanquā prætório aliquo interdicto, quod vi aut clam factum est restituetur. Apud Plinium³ ita libri Aldini quos emendatiores puto, scriptum habent. Lana & per se coacta (sic enim cum Cuiacio⁴ legimus non coacta) vestem faciūt, & si addatur acetum etiam ferro resistunt, imò etiā ignibus nouissimo sui purgamento: quippe abenis polientiū extracta in tormenti usum veniunt, Galliarum ut arbitror inuento: certe Gallicis hodie nominibus discernitur. Alij libri vetustiores Venetiis item excusi, multo deterius, abenis coquentium extracta indumentis vsuueniunt. Propius ad veritatem accedit Aldina lectio, & tamen mendosa est in vocabulo. Tormenti: nam neque de supplicij quæstionisve ullo genere,

¹ lib. 9. epist. Familiar. in 21.

² lib. II. annal. meminit & Suetonius Tranquillus in Claudio ca. 41.

³ lib. 8. natural. histor. cap. 48. ⁴ lib. 5. obseruat. cap. II.

neque de aliqua machina bellica sensit; opinor, Plinius. De-
me literulam, & statim apparebit vera lectio, Tomenti:
quæ Sigismundo etiã Gelenio viro doctissimo probatur¹: &
verò mihi venerat in mentē ac perplacuerat, prius quàm de
ipsius ad Pliniū annotationibus admonerer: merito sane: se-
quitur enim apud Plinium: Certè Gallicis hodie nominibus
discernitur, nec faciliè dixerim qua id etate cœperit, antiquis
enim torus è stramento erat, qualiter nunc etiam in castris
gausape. Bene autē ait Plinius, lanas in tomenti vsum veni-
re, id est tomenti loco esse. Ceterū aliud lana est, aliud to-
mentum: & lanæ appellatione tomentū non contineri noster

¹ vide in an-
notationib.
Gelenij in
Plinium.

² l. si cui la-
na. S. lanæ
D. de legat.

³ lib. 14. epi-
gram.

⁴ lib. de vi-
ta beata ca.
25.

⁵ lib. 4. de
lingua La-
tina.

⁶ in Tiberio
cap. 54.

⁶ in apolo-
gia pro se
ipso prima.

Vlpianus² ait. Tomentum verò duplex fuit: aut Lingonicū,
aut Circense. Martialis³ in tomento Lingonico:

Oppressæ nimium vicina est fascia plumæ.

Vellera Lingonicis accipe rassa sagis.

& in tomento Circensi:

Tomentum concisa palus Circense vocatur,

Hæc pro Lingonico stramina pauper emit.

Circensis etiam tomenti Seneca⁴ meminit quodam lo-
co. Nihilominus ero, inquit, si lapsa cervix mea in
manipulo fœni acquiescet, si super Circense tomentum
per suturas veteris linteï effluens incubabo. In culcitras
indè & inculcari solitum tomentum, quod stramenti loco

esset ex Varrone⁵ & Suetonio⁶ (ut & grammaticis in-
notuit) probari potest: in eo itaq; non immorabor diutius.

Alterum potius locum proponam, in quo vitium idem eo-
dem modo tollendum est. Apuleius⁷ ita scribit: Capillus
ipse, quem isti aperto mendacio ad lenocinium decoris pro-
missum dixere, vides quàm non sit amœnus ac delicatus, ho-
nore implexus atque impeditus, stuppeo tormēto assimilis &

inæqualiter hirtus, & globosus, & congestus, prorsus ineno-
dabilis diutina incuria non modò comendi, sed saltem expe-
diendi & discriminandi. Hic etiam pro Tormento, tomen-
tum stuppeum exaudio. Sed quoniam huic literæ quodam-
modo bellum indiximus, ex aliis aliquot sedibus quas iniu-
stè occupauerat, extrudamus. Apud Senecam¹ sic legitur.
Beneficium est arentibus siti & vix spiritum per siccas fau-
ces ducentibus monstrare frontem. At quid opus est fronte
sipientibus? aut quis omnium homo (dum tamen siccus sit)
non sibi fontem potius, quàm frontem exhiberi cupiat, & a-
pud Senecam recognoscat? Apud Ammianum Marcelli-
num in vocabulo Turbæ ter peccatum reperi: deleta enim R
litera, quæ tot ac tantas turbas excitat, Turbæ nomen suis lo-
cis restituendum esse autumo: idque verbis ipsis inspectis at-
que perpensis, illico patebit. Verba hæc sunt². Ardenti³ multo
quàm antea pugnabatur, hinc inde concinentibus tur-
bis. Legendum Tubis, cum ratio suadet, tum alterius loci si-
militudo comprobatur: ubi sic legitur³: omnes centurias & ma-
nipulos & cohortes in concionem vocavit, concinentibus tu-
bis: hoc autem est, quod alicubi Suetonius concinentibus si-
gnis dixit⁴. Item quo loco ita scribitur apud eundem Mar-
cellinum⁵: Reparatur lucis exordio prælium incitamento
turbarum, Repono Tubarum: nam & alibi⁶: Densis itaque
ordinibus (inquit) tum tubarum incitamentis, latera oppidi
cuncta adortus alacris miles, &c. Denique ubi sic est⁷: Si-
gnóque erecto, quod solet ad pugnam hortari, turbarum mi-
naciū accedente clangore. Turbas equidem auersor penitus,
idémque Tubas libenter audio: qui scio Tubarum clangorem
sæpe apud Marcellinum, & aneatorum clangorem legi:
Tubarum, inquit⁸, perciti clangore castrensium discedebant:⁸

¹ lib. 3. de be-
nefic. cap. 8.

² lib. 20.

³ lib. 21.

⁴ in Tiberio
cap. 37.

⁵ lib. 21.

⁶ lib. 20.

⁷ lib. 17.

⁸ lib. 19.

¹ lib. 24. *Et*, Iamque clangore Martio sonantibus tubis strepebant
² lib. 19. utrinque partes, *Et* ² aeneatorum clangore ductante urbem,
 ut mox casuram terribili corona cinxerunt. Sed apud Ca-
 sare[m] quoque in Manutianis libris anni LXIV eundem
 errorem se insinuasse mirum, *Et* verum est: qui tamen error
 (me iudice) non ipsi Manutio viro doctissimo, sed operis eius
³ lib. 8. com- librariis tribui debet. Nam quo loco ³ Hirtius de victis *Et*
 metar. Casaris de bello fugatis Bellouacis *Et* interfecto Corbeo loquitur: Cum ad-
 Gallico. uentare (inquit) Romanos existimarent, concilio repente can-
 tu barbarum conuocato conclamant, ut legati obsidesque ad
 Casarem mittantur. Ex veteri meo codice manuscripto re-
 stituendum (id quod in quibusdam impressis legitur) Cantu
 tubarum, assuero. Ad e[od]em autem ea mihi suspecta est litera
 qua de agimus, ut ex vno Ciceronis in Pisonem loco tollen-
 dam aliquando senserim, atque adhuc eximendam esse affir-
⁴ ex oratiōe mare ausim. Verba Ciceronis ⁴ haec ferè sunt: Ego istius pe-
 in Pisonem. cudit ac putidae carnis consilio scilicet aut praesidio niti vole-
 bam. Hic autem etsi non ignoro putidam carnem sic posse
 accipi, quemadmodum eiectum cadaver, quod verbum sta-
 tim subiicitur: attamen ut canem potius quam carnem à Ci-
 cerone nominatam existimem, haud leuibus argumentis at-
 que rationibus adducor: quas ideò lubet proponere, uti ne in-
 cautum aliquem viri optimè de literis meriti *Et* amici mei,
 (qui coniecturam hanc sibi neuiquam probari scripto testa-
 tus est) auctoritas forsitan moueat, *Et* in contrariam senten-
 tia[rum] nostrae opinionem facile traducat. Primum igitur malo
 Canis, quam carnis: quòd carnem alio eius orationis loco non
 nominat Cicero, Canem appellat: cum ait paulo post, His
 tu Clodiane canis insignibus Consulatum declarari putas?
 Canis namque nomen in foemino etiam genere frequenter

apud Plautum¹, Horatium², Persium³, Claudianum⁴, Se-
 necam⁵, aliosque auctores bonos legere meminimus. Id au-
 tem in conuicio *Et* maledicto ponebatur apud veteres: Te-
 rentius Chremetem *Et* Gnathonem sic loquentes facit inter
 se, quodam loco⁶:

Ch Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis.

Gn. ain verò canis?

Siccine agis? Horatius in maledicum quendam poetam:

Quid immerentis (inquit) hospites vexas canis

Ignauus aduersum lupos?

Quin huc inaneis si potes vertis minas,

Et me remorsurum petis?

Demetrium Cyni- cum Vespasianus in itinere obuium sibi post dominationem,
 ac neque assurgere neque salutare se dignantem, oblatrantem
 etiam nescio quid, satis canem habuit appellare, ut Sueto-
 nius refert⁸. Sed *Et* Menachmus Soides apud Plautum, ita
 mulierem alloquitur⁹:

Non tu scis mulier, Hecobam quapropter canem

Graeci esse pradicabant? Mu. non equidem scio.

Me. Quia idem faciebat Hecoba quod tu nunc facis,

Omnia mala ingerebat, què[n]que aspexerat,

Itaque adeò iure cœpta appellari canis.

Hoc Plautus: qui *Et* alibi Olympionem villicum, *Et* Stali-
 nonem senem ita inuicem loquentes inducit¹⁰:

St. Quid istuc est qui cum litigas Olympio?

Ol. Cum eadem qua tu semper. St. cum uxorene hem mea?

Ol. Quam tu mihi uxorem? quasi venator tu quidem es,

Dies atque noctes cum cane atatem exigis. Beatus Pau-
 lus ad Philippenses¹¹: βλέπετε τοὺς κύνες, inquit, βλέπετε τοὺς

κακὸν ἐργάτας, βλέπετε τὸν κἀπατομῆν. Hieronymus in

¹ Capiteiuis
act. 3. sc. 1. et
in Pannulo.

act. 5. sc. 4.
² Ode 5. Epō
don. *Et* epi-
stol. 2. lib. 2.

Et sat. 8.
li. 1. sermon.
³ satyra 1.

Et 5.
⁴ lib. 3. de
laudib. Sti-
liconis.

⁵ lib. 1. de i-
ra ad Noua-
tum cap. 1.

⁶ Eunuchi
act. 4. sc. 7.
⁷ in lib. epo-
don ode 6.

⁸ in Vespā-
siano cap. 13

⁹ in Menæ-
chmis act. 5.
scena 1. vi-
de. *Et* scen. 5.

¹⁰ Casina
act. 2. sc. 5.

¹¹ cap. 3.

^x ad finem. pro cœmio catalogi scriptorum ecclesiasticorum: Discant ergo Celsus, Porphyrius, Iulianus, rabidi aduersus Christum canes, discant eorum sectatores, qui putant ecclesiam nullos philosophos & eloquentes, nullos habuisse doctores, quanti & quales viri eam fundauerint, extruxerint & ornauerint, & desinant fidem nostram rustica tantum simplicitatis

² aduersus arguere, suamque potius imperitiam agnoscant: & alibi: Vigilantiū. huiusmodi oratores contra Apostolos pertonant, imò tam ³ Apologia aduersus rabidi canes contra Christi latrant discipulos. & compluribus in locis, quos referre piget, hoc vocabulum eodem sensu ^{Ruffini in} apud Hieronymum accipitur. Id Horatius, licet ad con- ^{tio lib. 2. &} tumeliam, alia tamen significatione pertraxisse videtur in ^{per totū lib.} illo loco ⁴: *Auidienus*

Cui canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquenneis oleas est, & syluestria corna. Tum ve-
ro non satis apta mihi videtur illa pecudis & carnis con-
iunctio apud Ciceronem: Pecudis autem & canis, quæ viro
illi erudito displicet, copulatio, arridet mihi, qui pecudum no-
mine oues, capras, boues, equos, mulos, asinos, & sues, non e-
tiam canes ac multo minus bestias, utputa leones, ursos at-

que pantheras contineri, de Iuris auctoribus didicerim: &
prætereà meminere apud Xenophontem legere: ὃν xexivm-
ετιοε ex hoc εἰς τὸν πρῶτον & τὸν δεύτερον, πρὸς ἀδελφὸν καὶ ἰ-
εἰς δὲ τὸν τρίτον, id est, Cibo & vino tentari & commoueri
valde ipsis caninum & belluinum esse videtur. Denique
Catullus, mœcham quandam & canem & putidam vocat
his elegantissimis & festinissimis hendecasyllabis:

Quæ sit queritis? illa quam videtis
Turpe incedere, ⁷ myrmicè ac molestè
Ridentem catuli ore Gallicani,

Circumsistite

⁵ l. 2. §. 1. & d. quæ admodū. §. hac a. Etioe ex hoc legis capite. D. ad leg. Aquil. ⁶ lib. 5. de Instit. Cyri.

⁷ al. mimicè

Circumsistite eam & reflagitate,
Mœcha putida redde codicillos,
Redde putida mœcha codicillos:
Non assis facis ô lutum, lupanar,
Aut si perditius pote est quid esse:
Sed non est tamen hoc satis putandum.
Quod si non aliud pote est, ruborem
Ferreo canis exprimamus ore:
Conclamate iterum altiore voce,

Mœcha putida redde codicillos, &c. Putidam vo-
cat Catullus, quod haberet os foetidum & dentes putridos:
Canem vel propter oris impudentiam, vel propter vomitus
& eructationes, quæ omnia Cicero quoque Pisoni expro-
brat: prætereà mœcham Catullus lutum, Pisonem Cicero
cœnum, Pisonis vitia lutulenta nominat. Igitur ut mœcham
à Catullo canem, sic etiam à Cicerone non carnem, sed ca-
nem potius Pisonem vocatum fuisse probabiliter verèque
dicimus: atque ita caninam literam R,

Irritata canes quod, homo quàm, planiū dicit, ut est
apud Lucilium, de medio tollendam esse iudicamus, quod ea
nomen paternum petulanter aded atque impiè inuasit, ut
ipsum pene patrem confoderet. Auidieno autem canis cogno-
men conuenire apud Horatium, præter omnium etiam recen-
tiorum interpretum opinionem intelligimus, quod de parco
& sordido nedum tenui victu Auidienus uteretur, & pran-
dium abstemium, in quo nihil vini potatur, plerumque sume-
ret: quod, quoniam canis vino caret, caninum dicebatur, ut
A. Gellius refert: qua ratione caninam à Plauto ² cœnam
esse nominatam censeo: quamobrem subiicit poëta:

Ac nisi mutatum parcat defendere vinum. Vbi mu-

¹ cap. ult. li. ² in Casinæ act. 5. scè. ³ 13. noct. Ast. ⁴ vlt.

o

tatum vinum exponimus (ut hoc quoque quod ab iisdem interpretibus omissum est, auctarij cuiusdam vice apponatur) vel aqua nimia dilutum & prope perditum, iuxta Gracorum illud proverbum, ἀπώλεσας τὸν οἶνον ἔπιχεας ὕδωρ: cuius Athenaeus meminit, vel ita ut vappam significet, quodque ut Graeci ἐκῆπιον, ita nos materna lingua (vin tournée) vinum versum dicimus: quippe cuius sapor deperierit, quodve acuerit: huius etenim ut qualitas omnino diuersa, sic eadem prope cū vino οὐσία est, si Iurisconsulto credimus: adeo

¹ l. in venditionibus. 9. in fi. D. de cōtrah. empt. & vendit. ² lib. 14. c. 6. ³ d. l. in venditionibus. 9. ult. D. de cōtrah. empt. & l. si quis vinum. 9. §. si acetū. D. de tritico vino & oleo leg.

⁴ lib. 3. epit. tit. 3. ⁵ volum. 4. ἐπι τῆς ἐπιλήθω παρὰ τὸν οἶνον. ⁶ l. 1. ad fin. l. 1. §. eādem. verò penā. C. de vet. iu. enucl. constitutione Latina & Graeca Pādectis Florentinis preposita.

ut Surrentinum vinum Tiberius Caesar generosum, acetum C. Caesar qui successit illi, nobilem vappam vocaret, auctore Plinio². Sanè Auidienum veteris aceti non parcum, idem poeta paulo post nominat, ad mutatum potius & acidum vinum aspiciens, ut arbitror, quàm ad illud quod ab initio acetum fuit, quodque ἐμπαμμα Vlpiano³, & ὄξος σκβασι Constantino Harmenopulo⁴ dicitur, quale est τὸ ὄξος ἐσκβασιμένον Δετ. τῶ σκβασι, ὃ δὲ καλοῦσι σκβασι ἀπὸ τῆς ἡδῆ σκβασι, ut Galenus⁵ tradit.

Ex filiisfam. contractu vel delicto, quatenus filius ipse vel paterfam. vivo & retento in potestate mortuo ve, aut emancipato ante postve litem contestatam, aut sententia terminatam filio: itémque ante, postve filij damnationem teneatur. Explicata l. 3. §. ex furtina. D. de peculio: & l. 3. §. si filiofa. D. rer. amot. & de translatione iudicij à filio in patrē exponitur, & emendatur l. Tam ex contractibus. 57. D. de iudiciis.

CAP. XII.

Admodum prudenter, meo quidem iudicio, constituerat Iustinianus¹, ne Δετ. σκβασι per siglorum siue sigillarum captiones, malitias, obscuritates, & compendiosa a-nigmata, sed δι' ὄλου, & per literarum consequentiam libri legum exscriberentur: librarium qui secus faceret pena falsi

teneri, & librorum utpote domino inutilium estimationem in duplum ei reddere sanxerat: cogitans futurum esse, ut si more quisque suo per compendia dictionum eos exscriberet, alius verò ex animi sententia interpretaretur, quæ in iis legendis obscura reperisset, à multis nec admodum accuratis, nec intelligentibus librariis multa magnaque, ac horrenda etiam errorum monstra in pulcherrimum optimorum librorum latifundium inueherentur: id quod & olim euenerat, & postea quoque neglecto Iustiniani præcepto accidit. Ea monstra nos non igne aut ferro, sed assiduo & indefesso animi labore, literaria denique armata vi persequimur, atque adeo unum ingens de medio nunc iam tollemus, fugabimus quidem certe: quo facilius autem id exequamur, hac via & ratione adoriri placet.

Si quis cum filiofa. contraxerit, duos habere debitores filium in solidum, & patrem duntaxat de peculio Vlpianus ait¹. Sed & ex causa delicti, quoties nemo filiumfa. defendit, in eum iudicium dari Iulianus docet²: utrunq; his verbis quæ præponemus extulit Caius³. Filiusfa. ex omnibus causis tanquam paterfa. obligatur, & ob id agi cum eo, tanquam cum paterfam. potest: & Vlpianus: Tam ex contractibus, inquit⁴, quàm ex delictis in filiumfa. competat actio. In patrem verò actio datur de peculio ex omnibus filiifam. contractibus, adeo ut etsi filius fideiussor vel quasi interuentor acceptus sit, vel compromiserit, de peculio patrem obliget⁵. Sed & si filiusfa. minor contraxerit, & captus sit qui ipse in solidum ex contractu conuentus restitutionis auxilium recte postulat, pater tamen eius de peculio tenebitur, neque beneficio restitutionis in integrum adiunatur⁶. Itémque si eius obligationis nomine, ex qua in patrem agi non potuit de pe-

¹ l. si quis cū filiofa. 45. D. de peculio. ² l. quoties enim. 33. D. de noxal. act. ³ l. filiifam. D. de oblig. & action. ⁴ l. tā ex cōtractibus. 57. D. de iudiciis. ⁵ l. §. sed se filius D. de peculio. l. 1. §. I. C. Ne filius pro patre. ⁶ l. 3. §. sed utri. versic. sed an hoc. D. de minoribus.

culio, filiusfa. in solidum condemnatus fuerit, actione iudicati pater de peculio tenebitur: quia sicut stipulatione, ita iudicio quoque cum filio contrahitur, nec origo iudicij, sed ipsa iudicati velut obligatio spectatur: idque Papinianus apud Vlpianum docet¹. Idemque putat, si quasi defensor condemnatus fuerit, ut scilicet iudicati actio aduersus patrem de peculio detur. Plane si cum impubere filiofa. contractum sit, eatenus in patrem actio de peculio datur, quatenus impuberis peculium locupletius effectum fuerit²: cuius diuersitatis rationem nullam probabilem Bartolus, ut opinor, adfert. Ego hanc esse censeo, quod ipse quoque filius hoc casu in solidum conueniri non possit, sed quatenus impubes locupletior factus esset, quatenus etiam in impuberem patremfa. danda esse actionem Imperator Antoninus Pius rescripsit³. Sed et si delictum ver- setur in contractibus filiofa. actio de peculio in patrem com- petit⁴. Plus est quod dico, ex poenalibus causis (ex quibus non solet in patrem de peculio actio dari, ut Vlpianus definit⁵, et nos suo loco⁶ explicauimus) in quantum locupletior effectus est: pater in id quod ad patrem peruenit, actio de peculio competit. Igitur ex furtiua causa, praeter quam quod a filiofa. qui furtum admisit, condici posse constat⁷, in patrem quoque dominumve., in quantum locupletior factus est, ex furto facto actionem dandam verius est, ut scribit Vlpianus⁸: cuius verba sic accipe, non ut ex furto agatur condictitia aduersus patrem aut dominum de peculio quatenus locupletior est ob peculium serui vel filiofa. nam ita simpliciter de peculio ex poenali causa teneretur, quod fieri non solere diximus, sed potius ut ex furtiua causa, quae poenalis est, in id duntaxat teneatur pater aut dominus actione condictitia, quatenus peculium ex furto aliove quo delicto simili

¹ d. l. 3. §. Idem scribit. D. de peculio.

² l. 1. §. si cum impubere. D. de peculio.

³ l. pupillus. D. de aucto. tutor.

⁴ l. ex contra- ctibus. D. de oblig. et act.

⁵ l. ex poena libus. §. 8. D. de reg. iur.

⁶ in cometa- rio ad tit. D. de reg. iur.

⁷ l. 3. §. ex furto facto. D. de peculio.

⁸ l. ex causa. D. de con- dict. fur.

⁸ l. 3. §. ex furtiua. D. de peculio.

(ut puta rebus amotis, quarum paulo post Vlpianus idem commemorat) locupletius effectum est: et hoc Iulianus quoque sensit, cum apud Paulum respondit¹ ex persona filiae quae res amouit, dandam condictionem in peculium. Itemque Mela et Fulcinius apud eundem Paulum², si filiofa. res amouerit, vel in ipsam ob res amotas dari actionem in solidum scilicet, et rerum amotarum, quia displicuit eam furti obligari: vel de peculio dandam actionem aduersus patrem. De peculio autem, id est quatenus ex ea poenali causa ad patrem peruenit, non quatenus peculij totius feret aestimatio: sic enim Papinianus ipse exponit³. Viua quoque (inquit) filia quod ad patrem ex rebus amotis peruenit, utili iudicio petendum est: et sane quemadmodum ex causa furtiua soli filiofam. vel eius heredi condici potest, auctore Iurisconsulto⁴, non etiam patri, ut scilicet pater non de solida re praestanda vel eius vera aestimatione, sed de eo quo auctum est peculium obligetur: ita et ex rebus amotis ut arbitror, nec ulla diuersitatis ratio adferri potest. Quamobrem illa Vlpiani verba⁵, Et est verius in quantum locupletior dominus factus est, ex furto facto actionem de peculio dandam, non ita ut in omnibus etiam Florentinis excusis distinguuntur legenda sunt: sed potius post verbum, Ex furto facto, sicilicet adponatur, idque ad ea quae praecedunt non quae sequuntur referatur: nam et alio loco⁶ Vlpianus noster libro 41. ad Sabinum: Si seruus vel Filiusfam. furtum commiserit, condicendum est domino id quod ad eum peruenit. et Imperatores eum cuius seruus aliena bona vi rapuit, si conuentus noxali iudicio seruum noxae dedere maluerit, nihilominus in id quoque teneri quod ex bonis raptis ad eum peruenit statuunt⁷. Hoc ita, si actio aduersus seruum filiumve instituta

¹ l. pen. D. de condic. furt.

² l. 3. §. si filiof. D. Rer. amotarum.

³ l. viua. §. D. Rer. amot.

⁴ l. ex causa. D. de condic. furt.

⁵ d. §. ex furtiua.

⁶ l. si seruus. D. de condic. fur.

⁷ l. 4. C. de noxal. actio.

¹ l. *et* si con non fuerit. At si condemnato filio (qui iudicatum facere demnatus. debet cum teneat condemnatio, sed non potest, quia forsitan 35. D. de no- xal. actio. castrense peculium aliudve quid in bonis non habet) regres-
² vide. l. 3. sum habeat actor ad patrem, quid fiet? aut quatenus patrem §. Idem scri conueniri posse dicemus? Vlpianus eodem libro 41. ad Sabinum ait¹, patrem quoque post condemnationem filij duntaxat de peculio posse conueniri: quod sic accipio, ut quamuis mentario de si ex poenali causa primum aduersus patrem actum fuisset, regulis iuris non in amplius ex delicto filij condemnatus foret quam ad ad l. 10. eius eum peruenisset, ut iam docuimus: attamen quia primum sit.
³ l. 3. §. sed cum filio iudicium constitutum, eoque iudicio filius condemnatus est (qua ratione cum filio quasi contractum intelligitur) iudicati quoque actione patrem de in rem verso, sed et si nihil versum sit, neque locupletiore ex filij delicto pater effectus sit, de peculio teneri existimem ex Papiniani² sententia, cuius paulo ante mentionem fecimus. Atque haec quidem locum habent cum filius aut viuo filiofam. pater ex contractu vel delicto ipsius filij conuenitur. Sin autem filius ex potestate patris exeat, ex contractibus quidem actio in filium datur, causa cognita, in id quod facere potest³, praeter quam si patremfam. se esse cum contraheret mentitus fuerit, dolo et enim fecit⁴: ex delictis vero, in solidum adhuc conuenitur filius⁵. Pater vero quatenus tenebitur ex contractibus aut delictis filij, qui vel decesserit, vel per emancipationem se patrem aut alias de potestate patris exierit, videndum est: et constat perinde patrem teneri, ut si filius viuus vel in potestate ipsius esset: nisi quod actio de peculio, quae perpetua fuisset, temporaria esse incipit, et usque ad annum utilem producit, quo elapso euanescit ex edicto⁶. Quod si post litem actio annalis est. l. iurem qui tutelam 38. §. vlt. D. de admin. et peric. aut.

ceptam et cum filio contestatam decesserit filius, transferretur quidem iudicium in patrem: ita tamen, ut in tantum condemnatur in quantum viuo filio et in potestate retento eum teneri diximus: sed intra annum duntaxat. Idemque dici debet, si finito ac terminato iudicio filius decesserit: nam si quidem ex delicto condemnatus fuerit filius, et ante quam iudicatum faceret quod debebat mortuus fuerit, iudicati actionem aduersus patrem de in rem verso et de peculio intra annum dari, qua in solidum et perpetuo aduersus filium si viueret experiri actor potuisset, nemo negauerit. Sed et ex contractu, mortuo filio post litis contestationem, transferri iudicium in patrem duntaxat de peculio, et quod in rem eius versum est, Vlpianus eodem libro 41. ad Sabinum ait, cuius verba ad actionem ex contractu, non ex delicto pertinere alibi ostendimus², et ex eo satis apparet, quod de in rem verso et de peculio actionem transferri dicat in patrem: quem ex poenalibus causis de peculio non teneri constat, sed in id tantum quod ad eum peruenit. At quod lite contestata, tum deinde mortuo filio, iudicium de peculio in patrem transferri dicit, transferendi non dandi verbo utitur, ideo quia iam ceptum esset iudicium aduersus filium. De peculio autem conuenitur pater mortuo filio utiliter et recte, si intra annum utilem a morte filij iudicio pulsatur. Si lis non modo cepta, sed finita esset cum filio, post eius mortem non transferri actio vetus in patrem sed noua, iudicati scilicet de peculio in eum dari diceretur. Nam et in hac specie, si videlicet quasi procurator alicuius filiusfa. iudicium acceperit, mortuo eo in eum quem defendit transire siue transferri actionem veterem quae cepta et instituta est, vel ea finita et sequuta condemnatione filiusfa. procuratoris, actionem iudi-

¹ l. tam ex contractibus 57. D. de iudic.

² ad l. ex poenalibus. D. de reg. iur.

cati aduersus eum quē ipse defenderit, dari Vlpianus noster tradiderat¹ iis verbis, quæ ut librorum aut notariorum potius latissima culpa (dum celerius quàm diligentius scribunt) in omnibus etiam Florentinis libris deprauata passim leguntur, atque ut ea corrigi restituique oportere iudico, lubens proponam. Vulgata excusorum librorum lectio sic habet: Mortuo eo in eum quem defendit iudicij translatio datur. Quam lectionem (etsi paulo asperior ea est) non omnino aspernandam putarem, quippe cum alibi quoque sic Vlpianus idem de operarum iudicio² translationem heredi extraneo non esse dandam, & de iniuriarum actione³ si pater eius, cui contumelia illata est, lite contestata cœperit abesse, vel etiam negligere executionem pater vilis, causa cognita translationem filio competere scripserit: nisi me Pandectæ Florentina (quæ ut vetustate, sic etiam auctoritate aliis omnibus antistant) ad veram & germanam lectionem veluti manu ducerent. Nam etsi hoc modo, In eum quem defendit transactio vel iudicati datur, atque adeo perperam scriptum habent, cum neque quod pertineat, nec quod referendum sit Transactionis vocabulum, nec quemadmodum de eo satis commodè transigi queat ullus viderit: attamen si quisquam hominum politiorum hæc verba Transfertur actio (quæ pro illo Transactio apud Vlpianum restituimus) legerit, non dubitamus quin Iurisconsulti mentem, sed verba etiam ipsa nos affectos esse fateatur, & pro sanato tam desperato loco (qui quo melius habere videbatur hoc magis laborabat) Vlpianum ipsum aliquam nobis gratiã debere sentiat. Equidem etsi nulla in re Suffenus videri velim, attamen cum cogito quanto sit plenior, quantoque elegantior lectio quam restituimus (ut pote cum duos litis videlicet contestata & sententia

¹ l. tam ex contractibus. in fin. § 7. D. de iudic.
² l. si operarum. § 29. D. de oper. libert.
³ l. sed si vnus. §. sed etsi pater. D. de iniur.

sententia prolata casus complectatur, quorum priori duntaxat vetus lectio accommodari potest, Florentina neutri cōgruit) & quia sua quemque delectant, de hac quidem opera nostra cum mihi gaudeo, tum præstantissimo Iuriscōsulto gratulor. Illi autem scriptori librario qui pro Transfertur, ne verbum iam semel exaratum denuo poneret, ac tanquam integrum facile perciperetur, dimidiatum & mutilum hoc modo Trās. adhibito puncto scripserat, malè alios precari sinam.

Translatio litis à domino in procuratorem à procuratore in dominum ut fiat. Præsentia domini quam vim habeat. Procuratori vel aduersus eum quando actio iudicati competat vel nō. Vtiles actiones directis præferri. De translatione iudicij à tutore in pupillum à domino in manumissum statuliberum, eumque qui ad libertatem proclamauit, & de actione iudicati. Exponuntur l. ordinata. D. de libera. causa. l. Pretor. D. de noxal. act. & confirmatur emendatio l. Tam ex contractibus. D. de iudic.

CAP. XIII.

SED de translatione iudicij quæ diximus, ut omnino intelligantur, sciendum est, aut iudicis, aut partium, id est litigatorum intuitu translatum iudicium dici: & ab vno quidem iudice in alium transferri cum Vlpiano¹ pronunciamus, si iudici nouo res rursus iudicanda committatur, quo de genere hîc loqui non instituimus. Ad illud autem alterum quæ pertinere videbuntur, omnia si poterimus è nostris, id est Iurisconsulorum libris proferemus. Atque hoc quidem imprimis admonebimus, non modò ex parte actoris translationem litis in procuratorem fieri posse², quo casu stipulatio iudicatum solui à reo facta, domino qui satis accepit committitur: sed etiam reum qui proprio nomine iudicium accepit, si velit procurato-

¹ l. pen. §. ult. D. de vacat. & excusat. mun.

² l. in cause. § si ex parte D. de proeurator.

rem dare in quem actor transferat iudicium, audiri debere: ita ut solemniter pro eo iudicatum solui satisfactione careat¹: nihil enim arbitratur interesse Imperatores² utrum ab initio, an cepta iam lite negotium ad personam procuratoris transitum fecerit. Rursum illud tenendum est, dominum siue actorem siue reum, quomodo ante litem contestationem mutandi procuratoris vel accipiendi iudicij liberam potestatem habet, sic à procuratore in se iudicium transferre posse post litem contestatam, sed causa cognita³: non temere igitur, sed cum causa cognitione id permittitur, propterea quod litem contestatione cum procuratore facta, ipse procurator propemodum dominus litem efficitur⁴: adeo ut Severus et Antoninus Imperatores non videri sibi rationem habere sententiam eius rescripserint⁵, qui cum cognovisset inter petitorem et procuratorem, non procuratorem sed ipsam dominam litem condemnavit, cuius persona in iudicio non fuit: posseque ut re integra denuo de causa cognosci. Debit enim iudex in persona procuratoris non etiam domini siue mandatoris sententiam concipere, quoniam lite contestata ille rem suo iam quodammodo nomine exequitur, ut de dolo eius excipi post litem contestatam possit⁶, ipseque alium procuratorem recte det, quod ante litem contestationem inutiliter faceret⁷. At quemadmodum lite contestata, iudicium à procuratore transferri nisi causa cognita non potest, ita interdum accidit (quod forsitan aliquis miretur) ut si lite contestata postulet dominus, cuius nomine defensor sine mandato alius extitit litem suo nomine suscipere, non aliter ipse dominus audiatur (ut Modestinus ait⁸) nisi causa cognita: cum scilicet ante litem contestatam in presentia fuerit dominus: domini enim defensori adsidentis presentia vim talem habet ut mandato comparetur, et

¹ l. qui proprio. 46. D. de procurator.

² l. nihil arbitramur. C. eod.

³ l. ante litem. post litem.

⁴ l. procuratoribus. l. nulla. C. eod. tit.

⁵ l. i. C. de sententia. et interlocutoria. iudic.

⁶ l. si procurator. §. i. D. de doli exceptis.

⁷ l. quod qua. l. neque tutores. §. ult. C. de procuratoribus.

⁸ bis cuius nomine. 64. D. de procuratoribus.

defensor, cui dominus adfuit, non iam pro defensore, sed pro vero procuratore habeatur: quod nec Accursio nec Bartolus suboluit, verbis tamen Iurisconsulti omnino congruit: sed rationi quoque ac iuri consentaneum esse dixerit, qui et in vero procuratore, presentiam domini ut et eius ad adversarium literas huius esse potestatis didicerit (quod Modestinus idem addocet¹) ut et si postea mutata voluntate procuratorem esse noluerit, tamen iudicium quo procurator expertus est ratum esse debeat. Ceterum translationem iudicij ut à procuratore in dominum etiam post litem contestationem, causa scilicet cognita, ita et in alium procuratorem fieri iure posse nemo negaverit. De assertore profecto non dubitatur si post susceptum liberale iudicium causam deseruerit, in alium assertorem omne iudicium transferri: nam hoc ita placuisse Paulus² refert. Translatione autem iudicij à procuratore in dominum actorem facta, stipulatio quoque iudicatum solui à reo facta committitur, et à procuratore qui factis accepit, in dominum transfertur³. Iudicio autem à defensore (qui cum dominus abesset, ipse iudicatum solui cautio nem exposuerat) in dominum reum postea translato, non committitur stipulatio iudicatum solui⁴. Illud omittendum non est, quod ex Iuliani quodam responso⁵ colligitur, quando si absentis defensor satisfecerit, et antequam iudicium ipse acciperet, soluendo reus esse desierit, frustra defensor iudicium recusaturus est: qui cum satisfecerit domini loco habetur, et fideiussoribus obligabitur ad quos actor ire potest: ex eo se qui, ut non facile à defensore, qui iudicatum solui cauerit, nisi causa cognita translatio accepti iudicij permittenda sit: quod actoris nonnunquam, ut superiore casu, intersit cum defensore potius, qui recte cauerit, quam cum domino qui soluendo

¹ l. si procuratorem. 65. D. de procuratoribus.

² lib. 5. sententia. tit. 1. §. ult.

³ l. in causa §. sed si procurator. D. de procuratoribus. 4. l. i. §. ult. D. Quibus.

⁴ mod. pig. vel hypoth. sol. l. si ante. §. ult. D. iudicatum solui. §. l. Titius. D. de procuratoribus.

non est experiri. Sed & à procuratore, qui mandato domini iudicium susceperit (nisi causa cognita) litem cœptam necdū finitam transferrinon posse verius est: & manente iudicio, ut Paulus ait¹, sine iusta causa non debet cum domino procurator agere, ut transferatur iudicium in dominum: nondum enim perfecit mandatum. Hæc viuo defensore vel procuratore locum habent, sed & procuratore mortuo iudicium in mandatorem siue dominum plerunque transferri verum est, quod ipse procurator acceperat: ut ex ipso quod interpretatur Vlpiani responso docuimus². Quod si dominus litem in se non transtulerit, procurator aut condemnatus fuerit aut vicerit, actio iudicati domino & in dominum hæredi & in heredem, non cognitori vel in cognitorem, non procuratori vel in procuratorem datur: sic accipio quod Paulus lib. 1. sententiarum³ tradit. Ideoque si in procuratorem detur, eam recte recusabit: nisi in rem suam non alienam procurator factus sit, & nisi se liti alienæ ex sua voluntate, id est sine mandato procuratorem vel defensorem potius obtulerit: quæ omnia Paulus & Vlpianus tradunt⁴. Adde ex eiusdem Vlpiani scriptis⁵ tertiam exceptionem, nisi cum proprio curatorio nomine condemnatus esset, hæres ex assè domino litis extiterit. Sanè si actor malit dominum potius conuenire, quàm eum qui in rem suam procurator est, dicendum est ei licere⁶. Idem actor filiofam. qui quasi defensor condemnatus fuit, omisso iudicati actionem de peculio aduersus patremfam. recte instituere poterit, ut noster Vlpianus docet⁷. Sed & procuratore post condemnationem defuncto, dari actionem iudicati placere aduersus dominum quem defendent, & hoc Vlpianum sensisse⁸ iam iam ostendimus. Atque hæc quidè de procuratore siue defensore cõdemnato sic habet.

¹ l. si mandato. §. sed si mandato. D. Mandati.

² d. l. tam ex contractib. §. tit. 2. de cognitor.

³ l. 4. in princi. D. de re iudica.

facit. l. eum qui. D. de minorib. l. si procurator meus. in fine l. Plautius ait. D. de procurat.

⁴ l. si quis cõ procuratorio. §. in princ. D. de procurat.

⁵ l. si actor 29. D. de procuratoribus

⁶ l. 3. §. idem scribit. in fi. D. de peculio.

⁷ d. l. tam ex contractib. in fi. D. de iudic.

est, quod ipse procurator acceperat: ut ex ipso quod interpretatur Vlpiani responso docuimus². Quod si dominus litem in se non transtulerit, procurator aut condemnatus fuerit aut vicerit, actio iudicati domino & in dominum hæredi & in heredem, non cognitori vel in cognitorem, non procuratori vel in procuratorem datur: sic accipio quod Paulus lib. 1. sententiarum³ tradit. Ideoque si in procuratorem detur, eam recte recusabit: nisi in rem suam non alienam procurator factus sit, & nisi se liti alienæ ex sua voluntate, id est sine mandato procuratorem vel defensorem potius obtulerit: quæ omnia Paulus & Vlpianus tradunt⁴. Adde ex eiusdem Vlpiani scriptis⁵ tertiam exceptionem, nisi cum proprio curatorio nomine condemnatus esset, hæres ex assè domino litis extiterit. Sanè si actor malit dominum potius conuenire, quàm eum qui in rem suam procurator est, dicendum est ei licere⁶. Idem actor filiofam. qui quasi defensor condemnatus fuit, omisso iudicati actionem de peculio aduersus patremfam. recte instituere poterit, ut noster Vlpianus docet⁷. Sed & procuratore post condemnationem defuncto, dari actionem iudicati placere aduersus dominum quem defendent, & hoc Vlpianum sensisse⁸ iam iam ostendimus. Atque hæc quidè de procuratore siue defensore cõdemnato sic habet.

Quid verò sentiendum, si procurator controuersiam usque ad exitum iudicij perduxerit & vicerit? Respondet Iurisconsultus, actionem iudicati non procuratori, sed domino indulgeri: quamobrem si agat iudicati, vel etiam ex stipulatu iudicatum solui procurator, non in rem suam datus, neque ad eandem rem procurator factus exceptione repelli debet¹. Sanè procuratore in rem suam dato, preferendum non esse dominum procuratori in litem mouendam, vel pecuniam suscipiendam, dato scilicet à procuratore qui in rem suam factus est, Vlpianus ait²: hac addita ratione: Qui enim suo nomine utiles actiones habet, rite eas intendit: ex quo sequitur, ut si ipse velit utilibus actionibus experiri, repellatur dominus qui vel actione translata in procuratorem in rem suam factum, vel actione iudicati aduersus eum qui priore iudicio victus est, directa experiri velit. Nec nouum est, utiles actiones preferri directis: nam & quo casu à domino in procuratorem iudicium transfertur, si deinde procurator satis acceperit, licet procuratori committatur stipulatio iudicatum solui, tamen domino dandam utilem actionem directa penitus tollenda Vlpianus ait³. Atque hæc de translatione iudicij à domino in procuratorem, à procuratore vel defensore in dominum, satis superque dicta sint.

Procuratori autem in eo similis est tutor, quod siue condemnauit, siue ipse condemnatus est, iudicati actio nec ei nec aduersus eum, sed vel pupillo vel in pupillum datur⁴, siue tutore auctore pupillus, siue ipse tutor infantis præsertim vel absentis iudicium dictauerit aut susceperit: nec cogendus est tutor cauere, ut defensores solent⁵. Cum enim in ea conditione sint tutor & curator, ait Vlpianus⁶, ut non debeant videri se liti obtulisse, idcirco debet in eos denegari iudicati

¹ l. si procurator. 28. D. de procurator. facit l. hoc iure. D. de solutio. ² l. procuratore in re. 55. D. de procurat.

³ l. in causæ. §. ult. D. de procurat.

⁴ l. 2. D. de ministr. tut.

⁵ l. 1. §. 1. D. de ministr. tut.

⁶ l. 4. §. tutor. D. de re iudicata.

actio: nam etsi tunc propriè ac verè non videntur se liti obtulisse, cum ad accipiendum iudicium auctores esse non potuerunt, propter infantiam vel absentiam pupilli aut adulti minoris, ut Imperator Pius rescripsit¹: attamen curatoribus condemnatis actionem iudicati utilem aduersus adultam datur.
² l. i. c. Quà ri Antoninus Caracalla rescripsit², multis exinde, id est post do ex factio Pium rescriptis declaratum tutore condemnato semper in pupillum dādā actionem iudicati idem Vlpianus auctor est³:
³ d. l. 2. semper autem, id est sine distinctione, siue auctore tutore pupillus iudicium acceperit, siue ipse tutor pupillum defenderit, & siue pupillus infans vel absens siue maior infante vel præsens esset, nisi abstentus sit hereditate pupillus postquam tutor eius rei quæ petebatur iudicatus fuerit, id est post condemnationem tutoris: quo casu in tutorem non datur iudicati actio, non magis quam si pupillus adoleuerit, aut matrem obierit: quæ omnia noster Vlpianus tradit⁴. Quòd si non pupillus, sed tutor qui ipse iudicium suscepserat decesserit, vel tutela excusatus aut aliàs remotus abierit, transferetur id iudicium in pupillum, vel iudicati actio dabitur, ut mortuo procuratore in dominum transferri vel iudicati dari ostendimus. Sed quòd iudicati actionem ipsi pupillo dari diximus, si tutor condemnauerit & vicerit, tunc etiam locum habet, cum secundum actorem decreto pratoris interposito relictum à tutore sententia dicta fuerit: nam iudicati actionem ad pupillum non minus transferri, quam si tutor obtinuisset, ex
⁵ l. tutor. 6. Papiniani definitione⁵ constat: in qua transferendi verbum latiùs & pinguiùs paulò accipitur de actione quæ competit quidem, sed eius nomine nondum cœpta lis & contestata est, cum ea propriè transferri dicatur, quæ in iudicium deducta fuerit, ut ex iis quæ hæctenus de translatione iudicij tracta-

¹ d. l. 2.

² l. i. c. Quà ri
do ex factio
tutor.

³ d. l. 2.

⁴ l. ult. D. si quis cautio-
nib. facit l.
5. in princip.
D. quādo ex
factio tutor.

⁵ l. tutor. 6.
D. quādo ex
factio tutor.

uimus apparet. Quibus addatur id duntaxat, quod uno verbo expeditum erit: A domino quoque in seruum heredem & liberum esse iussum, itémque in statuliberum, qui ve ad libertatem proclamauerit, iudicij translationem fieri. Ad prius membrum hæc Vlpiani verba¹ pertinent: Si eum hominem quem à Titio petieram, pro quo satis de lite acceperā, Titius liberum heredemque reliquerit, si quidem re vera ipse fuit, dicendum est iudicium in eum transferri, & si non patiatur id fieri, committi stipulationem. Ad posterius verò quod Vlpianus idem ait²: Si ad libertatem proclamauerit is, cuius nomine noxale iudicium susceptum est, sustineri debere id iudicium quoad de statu eius iudicetur: & si quidem seruus fuerit pronuntiatus (ait) noxale iudicium exercebitur, si liber inutile videbitur. Cum autem est inutile iudicium noxale aduersus dominum, tunc Prator decernere debet, ut iudicium illud quod cœptum est in eum transferatur, secundum quem, cum ad libertatem proclamasset, sententia dicta est: finito autem iudicio noxali, & facta aduersus dominum damnatione antequam seruus ad libertatem proclamaret, qui postea liber esse pronuntiatus est, actio iudicati non in dominum qui nec possidet, nec dolo possidere desit, sed aduersus eum qui ereptus est in libertatem competit: & hoc nimirum sensisse Vlpianum³ existimo, ubi ait: Si cum possessore hominis furti agi noxali cœperit, deinde is cuius nomine agebatur in libertatem proclamauerit, sustinendum iudicium ut si liber iudicatus sit, in ipsum transferatur iudicium, & si damnatio facta sit, iudicati actionem potius in eum dandam. Ergo ut mortuo procuratore diximus, vel cœptum iudicium in dominum transferri, vel priore iudicio finito cum procuratore, hoc deinde mortuo dari actionem ius-

¹ l. si eum ho-
minē. 34. D.
de fideiuss.

² l. penult. in
princi. D. de
noxal. actio.

³ l. ordinata
§. ult. D. de
liberali cau.

¹ d. l. tam ex
cōtractibus.

dicati aduersus dominum¹: sic & in specie proposita Iurif-
consultus ait, noxale iudicium cum domino, id est possessore
cceptum transferri ad eum qui liber effectus sit, vel si fini-
tum fuerit prius iudicium antequam seruus proclamaret,
post sententiam pro libertate dictam, aduersus liberum pro-
nunciatum iudicati actionem dari. Cuius questionis tra-
ctandæ à Iurisconsulto seruatus ordo, interpretationem &
emendationem ad Vlpianum nostram magis magisque a-
struit atque confirmat. Caterum quod proclamatione ad li-
bertatem suspendi iudicium noxale diximus, & euentum li-
beralis causæ expectari, ut si pro libertate pronuntiatum
fuerit, iudicium transferatur, vel iudicati detur in liberum,
& noxale nullum sit: sin contra libertatem, utile sit, & exer-
ceatur noxale iudicium, quæri potest an locum habeat in
statulibero, cuius nomine noxale iudicium dominus suscepe-
rat. Et sustinendum equidem noxale iudicium, ut priore ca-
su adhibito Iurisconsulti testimonio probatum fuit, isto non
putem: nam siue rei iudicatæ tempore adhuc in suspenso sit
statuta libertas, ex Sabini & Cassij sententia, quam &
Caius sequitur², heredem (à quo scilicet fideicommissaria
libertas defuncti testamento relicta est) aut alium quemuis
dominum, qui statutam, id est sub conditione libertatem de-
bet, tradendo seruum liberari, quia toto suo iure cederet ve-
rum est: siue ante peractum ac terminatum noxale iudicium
conditio libertatis expleta vel ipsa per fideicommissum re-
licta libertas præstita fuerit, auctore Caio³ translationem
iudicij fieri in statuliberum, id est in quondam statuliberum
in eum qui statuliber fuerat, postea à liber euasit, assero: idque
ut per se clarum sic ei regulæ⁴ consequens est, quæ dicitur
Noxam, id est noxalem actionem caput sequi: siue statim
post

² l. prætor
decernere.
D. de noxal.
actio.

³ d. l. prætor
D. de noxal.
actio.

⁴ l. noxalis.
7. l. qui ex
pluribus 20.
D. de noxal.
actio. l. 1. c.
eod.

post peractum noxale iudicium, & postquam ad sententiam
actor peruenerit, ante deditioem tamen aut oblatam litis æ-
stimationem, & antequam actor qui vicit noxali iudicio
actionem iudicati¹ aduersus dominum exercet, conditio sta-
tura libertatis impleta sit, arbitrio iudicis absoluendū quon-
dam dominum, recteque ipsum recusare actionem iudicati,
quæ aduersus liberum effectum potius competit, arbitror at-
que affirmo. Ac de iudiciorum translatione, de que iis quæ ad
eam pertinent questionibus ita ut scripsi sentio. Scripsi au-
tem ex mente Iurisconsultorum quod potui, omissis & post-
habitis interpretum siue Doctorum naniis: quippe qui aut
omnino nihil in hac iuris parte viderint, aut si quidquam,
omnino male id ipsum tradiderint.

¹ l. si quis à
multis. S. I.
D. de noxa.
act.

Improbata Florentinarum Pandect. lectio in l. 2. in princi. D. Si quis cautio.
Duo apud Senecam loci, apud Varronem, Tacitum, Paulum Iurisc. Lam-
pridium, Sidonium, Claudianum, Dionem, singuli castigantur à librariis
compendio scribentibus deprauati. Explicatur Pollionis locus: de accla-
mationibus & carmine comitorum.

GAP. XIII.

IN quodam Vlpiani responso¹ mendum unum haud leue
in Pandectis ex illicita & improba per compendium scri-
bendi ratione ortum, paulo ante indicauimus. Nunc alterum
proponemus. Vlpianus idem libro LXXIV. ad edictū ait²:
Nō exigimus reū iudicio sisti, si negotiū propter quod iudicio
sisti promisit, fuerit transactū: sed hoc ita, si non prius id nego-
tiū transactū sit, quàm sisti oporteret. Caterum si postea tra-
factū est, exceptio doli opponi debet, &c. quæ sequuntur. Quid
illud est? Sed hoc ita, si nō prius id negotiū transactū sit. Imo
verò tunc potissimum non exigimus reum iudicio sisti, si an-
tequam sistendus sit, de negotio transactum fuerit. Nam qua

¹ l. tam ex coh
tractib⁹. D.
de iudiciis.

² l. 2. in princ.
D. si quis
cautionibus

Q

¹ l. neque in
puberes. S.
ult. D. de in
ius voc.

ratione dicimus¹ in ius vocatum dimittendum esse, si dum in ius venit de re transactum fuerit, ac multo magis si ante vocationem in ius transactio facta sit: eadem ratione si ante diem stipulatione iudicio sistendi causa comprehensum, si antequam committatur eiusmodi stipulatio transactum fuerit, tunc potius, quam si post commissam stipulationem transactio fieret, exigere à reo non debere ut iudicio se sistat, Iurisconsultum respondere oportuit. Et verò ita respondisse optimum Iuris auctorem indicat contraria quæ subiicitur species his verbis: Cæterum si postea. quibus ostenditur, post commissam stipulationem si transactum sit, agenti ex stipulatu ad pœnam, ob id quod reus ad diem iudicio status non sit, exceptionem opponi vel doli, vel etiam transacti negotij: quasi qui de re transegerit, de pœna quoque transegisse intelligatur. Transactum autem accipimus, ut eodem libro idem auctor scribit², non solum si Aquiliana stipulatio fuerit subiecta, sed et si pactum conuentum fuerit factum. At cum in manuscriptis libris *Modo*, & *Non*, eadem scribendi ratione in angustum contrahi plerunque videamus, ita scilicet *mō*, & *nō*: facile potuit unum alterius vice legenti (aut potius negligenti ac dormienti) Græculo librario Pandectarum Florentinarum scriptori obrepere. Placet igitur, ut quemadmodum in excusis quibusdam legitur: Sed hoc ita, si modo prius, &c. ita legamus. Facilem & procliuem esse librarij scriptoris lapsum ex unius non literula, sed virgulæ aut apicis omissione quis non videt? Atqui crebrum & frequens non in eo tantum genere, sed in eo ipso verbo librariorum peccatum, propositis aliquot locis, demonstrare possum. Seneca in epistolis ad Lucilium, ubi de moribus hominum luxuriosorum conqueritur, eos ait Saturnalia Claudij tempo-

² l. 2. D. de
transact.

ribus Decembri mense celebrare, genioque indulgere tunc potissimum solitos: perinde quasi toto anni spatio voluptati operam non darent, qui tamen aliud nihil unquam curabāt. Igitur ita quandam¹ epistolam inchoat: December est mensis, quo maximè ciuitas desudat: ius luxuria publice datum² est, ingenti apparatu sonant omnia: tanquam quicquam inter Saturnalia non intersit, & dies rerum agendarum: ubi pro Non intersit, restituendum Modo intersit: ea quæ statim subiiciuntur aperte probant: Adeo, inquit, nihil interest ut non videatur mihi errasse qui dixit olim mensem Decembrem fuisse, nunc annum: & quod Saturni mensem toto anno celebratum ab Imperatore Claudio idem Seneca in *Apolococyntosi*³ scribit. Eodem in verbo apud ipsum quem modo nominavi Senecam, à librario peccatum fuisse circa cuiusdam epistolæ³ initium deprehendimus: ubi, Expecto epistolam tuas (inquit) quibus mihi indices circūitus Sicilia totius, quid tibi noui ostenderit, & omnia de ipsa Charybdi certiora. Nam Scyllam saxum esse, & quidem non terribile nauigantibus optimè scio. Charybdis an respondeat fabulis perscribi mihi desidero. Nam pro Non terribile, omnino legendum est *Modo* terribile: qua voce id significat Seneca suis etiam temporibus Scyllam respondisse fabulis, & periculosissimum fuisse nauigantibus: inde illud credo iactatum est, Incidit in Scyllā. Sanè Plinius⁴ in freto Siculo esse scopulum Scyllam, item Charybdim mare vorticosum ambo clara scuitia testatur & alibi Seneca ipse ad Lucilium⁵: Nec me Charybdis & Scylla, & fabulosum istud fretum deterrere potuisset. Transnatastem ista, non solum traiecissem, dummodo te complecti possem. Itaque ratio castigationis eius manifesta est. Sed ex illo contracte, breuiter que, ac veluti per no-

¹ epist. 18.
² lib. 2.

³ in ludo de
morte Clau
dij Cæsaris.
⁴ epist. 80.
⁵ lib. 11.

⁴ lib. 3. na-
tur. hist. cap.
8. meminit
Seneca epist.
14. lib. 2.
⁵ epistol. 45.
lib. 6.

tas scribendi more, in aliis etiam vocabulis insignia & verò innumera coaluisse menda constat: ex quibus hæc pauca in medium exempli gratia proferam, ut eadem opera tum studiosos lectores, tum optimos ac vetustissimos auctores adiue-
 1 lib. 7. de lingua Latina statim in ipso initio. ¹ Est apud Varronem ita scriptum: Quom oratio natura tripartita esset, ut superioribus libris ostendi, cuius prima pars quemadmodum vocabula rebus essent imposita, secunda quo pacto de his declinata in discrimina ierunt, tertia ut ea inter se ratione coniuncta sententiam efferant: prima parte exposita, de secunda incipiam hinc, &c. De hac quidem lectione (quam vetustam esse non diffiteor) complures viri eruditissimi, qui ad Varronem suas vel notas vel commentarios annis superioribus ediderunt, nihil immutare ausi sunt, aut potius nihil immutandum esse censuerunt. Ego autem, qui ex ipso Varrone didici naturam ad vocabula imponenda homini ducem fuisse², verbi autem unius cuiusque duas naturas esse. A qua re & in qua re vocabulum sit impositum³, & (ut idem alibi loquitur) verborum naturas duas esse, etymologiam & analogiam, natura quadruplicem esse formam, ad quam verba in declinando accommodari debeant⁴: facile adducor, id quod antè posuimus orationem natura tripartitam esse, ut credam nec in superioribus aut inferioribus libris ostendisse Varronem: neque verò id sensisse in hoc loco de quo agimus: quid igitur? Naturæ ne verbum ut spurium & subditivum foras extrudemus? Placet, sed ita ut ipsius vice alterum ei ex compendiaria scripturæ ratione vicinum atque affine substituamus hoc modo: Quom oratio nostra tripartita esset, &c. nam his literis nra scriptores librarij crebro utuntur, cum & Natura, & Nostra, breuiter designare volunt. Et ita sentio: præsertim quod Varronis

² lib. 5. de lingua Latina sub initio.

³ lib. 4. de lingua Latina sub initio.

⁴ lib. 8. de lingua Latina.

orationem, id est ipsum de lingua Latina opus tripartitum fuisse, idem auctor ad finem libri præcedentis testatur, his fere verbis: Quocirca quoniam omnis operis de lingua Latina tres feci partes, prima quemadmodum vocabula imposita essent rebus, secunda quemadmodum ea in casus declinatur, tertia quemadmodum coniungerentur: prima parte perpetrata, ut secundam ordini possimus huic libro faciam finem. Quæ propemodum omnia verba in septimi qui sequitur libri principio, ita ut paulo antè descripsimus, more suo repetit Varro. Cui qualem opellam nauauimus, talem Tacito atque Lampridio historia Romana scriptoribus grauissimis daturi sumus. Nam cum illius de Agricola mortui hæredibus agentis hæc ferè sint quæ apponam¹. Satis constabat, lecto testimonio Agricola, quo cohæredem optimæ uxori & piissimæ filia Domitianum scripsit, letatum eum velut honore iudicioque: tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, ut nesciret à bono patre nõ scribi hæredem nisi malum principem. Illud Testimonio esse librarij cuiusdam, cum Tacitus Testamento scripsisset, facile assentietur, qui ad sententiam auctoris optimi propius animum aduerterit, non ignorans utrumque verbum Testamento scilicet ac Testimonio, in paucas literas temone adposito ita Testõ, contra-
 2 l. de eod. 12. §. 1. ver- sic. Item si ei. D. ad exhibend.
 bi solere. Sanè apud Paulum Iuriscons. eodem prorsus errore in vulgatis libris legitur alicubi². Denique si quis optandi gratia ad exhibendum egisset, & post litem contestatam alterius testimonio optio data sit, ad exhibendum agere potest. Reijciendum enim illud Testimonio, & reponendum Testamento ex Florentinis, id est omnium optimis ac vetustissimis libris, nemo qui recte sentiat negauerit. Aelius verò Lampridius ubi de acclamationibus à Senatu in Alexandri

¹ ex libro de vita Iulij Agricola.

& in salutatione patris patriæ, & in adoptione Imperato-
 ris, & in votis suscipiendis, & in precatatione cōsulari ad Cō-
 sulem renunciandum vsurpabantur: ut ex ¹ Cicerone, ² Li-
 uio, ³ Suetonio, ⁴ Dione, ⁵ veteribusque inscriptionibus palā
 fit. Renunciabatur etenim Consul in comitiis: quorum car-
 men ut precatationem solemnem, sic illa etiam quæ retulimus
 aut similia verba continebat: idque Plinius & Livi-
 cent. Ille ⁶ ad Traianum, Vidit te P.R. in illa, inquit, vetere
 potestatis suæ sede, perpeffus es longum illud carmen comitio-
 rum nec iam irridendam moram: Consulque sic factus es, ut
 unus ex nobis quos facis Cōsules, & c. tu comitiis nostris pre-
 sidere, tu nobis sanctissimum illud carmen præire dignatus es,
 tuo iudicio Consules facti, tua voce renunciati sumus: ut idē
 honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator
 existeres. & Nam quod precatatus es ut illa ipsa ordinatio
 Comitiorum bene ac feliciter eueniret nobis, Reipub. tibi,
 Numini Au- nonne tale est (sic emendo ubi vulgo legitur, nobis reip. nonne
 gusti susce- tibi tale est) ut nos hunc ordinem votorum cōvertere debeat
 ptum a ple- mus, Deos denique obsecrare, ut omnia quæ facis, quæq; fa-
 be Narbonē cies prosperè cedant tibi, Reipub. nobis, vel si breuius sit optā
 sum propo- dum, ut uni tibi, in quo & respub. & nos sumus. Livi-
 nitur hac 7: Consules in rostra ascenderunt, & concione aduocata, cūm
 prefatione, Quod bonū faustum fe-
 Quod bonū faustum fe-
 lixque sit
 Imp. Cesar-
 Diui filio
 Augusto P.
 P. & c.
 6 plinius in
 panegy. Traiani.
 7 lib. 38.
 8 Nerone
 4p. 37.

solemne carmen precatationis, quod præfari prius quàm popu-
 lum alloquantur magistratus solent, peregisset: Consul ita
 cœpit, & c. Vetustæ ominis illius, quod publicè priuatimve
 aliquid aggressuri præfabantur, formulæ vestigium indican-
 te, ac velut in rem præsentem deducente Plinio apud Sueto-
 nium ⁸ deprehendimus: ubi, Et in auspiciando (inquit) opere
 Isthmi magna frequentia clarè, ut sibi ac populo Romano
 bene res verteret optavit, dissimulata Senatus mentione:
 Nam

nam utrobique optandi verbum eandem vim habet: sic Bo-
 num sit apud Vergiliū, Hoc bene sit apud Persium, ex anti-
 quo illo more quo secundum aliquid & prosterum omina-
 bantur, iamque ab aliis animaduersum fuit. Præterea cōie-
 cturam illam adiuuabant hæc ex oratione Opilij Macrini
 ad Senatū verba, quæ Capitolinus ¹ literis cōsignauit: Dia-
 dumenum filium meum vobis notum, & imperio miles do-
 nauit, & nomine Antoninum videlicet appellans, ut coho-
 nestaretur prius nomine, sic etiam regni honore: quod vos P.
 C. bono faustoque omine approbetis petimus, ne vobis desit
 Antoninorum nomen, quod maxime diligitis.

Quæ omnia ut vera sint, nihilomagus tamen de veteri
 lectione apud Pollionem immutandum quicquam esse nunc
 cenfeo. Etenim solemne hoc quoque verbum Omnes, in ac-
 clamationsibus peragendis & finiendis fuisse reperio: quo, ea
 quæ in votis & acclamationibus pronunciata essent, vno se-
 natorum omnium consensu esse approbata testarentur. Ita-
 que post acclamationes in Senatu Tacito Imperatori factas,
 habitæque oratione à Metio Falconio Nicomacho senatore
 consulari (qua Tacitum ipsum vehementer commotum &
 totum senatorium ordinem concussum fuisse Flavius Vopif-
 cus ² scribit) statim acclamatum fuisse, Omnes omnes, idem ² in Tacito.
 Vopiscus auctor est. Coacto etiam in ade Concordiæ Sena-
 tu, cūm Aelio Scorpiano referente de imperio Aurelij Va-
 lerij esset acclamatum, & posthæc Manlius Statianus qui
 primæ sententiæ tunc erat, in Probi laudes excurrisset, suam-
 que orationem his fere verbis clausisset. Decerno igitur P.
 C. votis omnium concinentibus nomen Casareum, nomen
 Augustum, addo procōsulare imperium, patris patriæ reue-
 rentiam, pontificatum maximum, ius tertiæ relationis, tribu-

R

¹ in vita
Probi Imp.

nitiam potestati: post hac acclamatum esse. Omnes omnes,
idem Vopiscus¹ tradit. Nam qui Omnes dicebat, hoc intelli-
gebant, Omnes idem rogamus, omnes consentimus: nam &
cum in Maximi atque Balbini gratiam ut principes fieret

² in Max-
mo & Bal-
bino.

Vectius Sabinus in Senatu sententiam dixisset, post hac ac-
clamatū fuisse uno consensu, Capitolinus² expressit: Aequū
est, iustum est: sententia Sabini omnes consentimus: ac dein-
de populo ad rostra conuocato, cum orationem de senatus sen-
tentia, & de sua electione habuissent, populum Ro. cum mi-
litibus, qui forte conuenerant, acclamasse Gordianum Casarē

³ in Commo-
do.

omnes rogamus: sic post Commodi mortē acclamauit senatus,
ut est apud³ Lampridium, Præroga præroga, Omnes cense-
mus unco trahendū. & de Imp. Claudio, ut est apud Trebel-

⁴ in Clau-
dio.

lium Pollionem⁴: Claudius dux fortissime habeas virtutibus
tuis deuotioni tuæ. Claudio statuā omnes dicamus, Claudii
Cōsulem omnes cupimus: atq; ex hac acclamationū formula

⁵ in panegy-
rico Traia-
ni.

illud Plinij⁵ forsitan exponi debet, unus solūque censebat
(inquit) quod sequerentur omnes, & omnes improbarēt, im-
primis ipse qui censuerat: adeo nulla magis omnibus displicēt,
quā quæ sic fiunt tanquā omnibus placeāt. Ergo in Pollio-
ne, Omnes retineo, id ipsum in Lampridio uocabulum reij-
cio, & Nomen infero: quod compendij causa scriptor ita
oēn designarat, ut antē diximus.

⁶ epist. pe-
nult. lib. 9.

Apud Sidonium⁶ quoque Apollinarem, in illius ad Ge-
lasium carminis loco, in quo vulgo legitur:

Seuerianus ista rhetor altius
Afer uasferque, domnulus politius
Scholasticusque, sub rotundioribus
Petrus camænis dictitasset acrius
Epularis usquequaque, nec stilus

Verum uetaret, ut stupenda pangeret.

mendum quod ipsa & uersus & sensus ratio in Epularis
nomine subesse indicat, auctoritate ueteris mei libri, qui ha-
bet Epularis, ita castigandum est ut legatur Epistolaris. Im-
prudens, minimèque intelligens librarius lineā uirgulā ue-
illam, quæ summis literis appingenda fuit, omiserat: eoque mo-
do adulterinum germani loco nomen substituerat. Denique
apud Claudianum¹ eodē librorum errore, in impressis co-
dicibus hodie legitur.

¹ Lib. I. in Eu-
tropium.

paruis exercita furtis.

Quæ uastare penum neglectaque sruerat arce
Claustra remoliri: non uerbiore rapina
Peccet in orbe manus.

At ex ueteri meo manuscripto restituendum

nunc uerbiore rapina Peccat in orbe manus.

sequitur enim, quidquid se Tigris ab Hemo.

Diuidit hoc certa proponit merce locandum

Institor Imperij caupo famosus honorum.

Cum itaque articulus Non, prima uocabuli litera temone
adposito designetur, ita n. cui nota siue single si literulā ad-
dideris hoc modo n. c, Nunc efficies: ac rursus si c detraxeris
aut etiam omiseris, abnutium illum articulum non istum tē-
poris quem indicauimus exprimas: inde accidit, ut per impru-
dentiam librorum uocabuli unius loco alterum omnino
diuersum irreperet. Quo in genere perniciosè illos iam pridē
ut in Latinis, ita in Græcis quoque libris exscribēdis errasse
uideo. Adferā exemplum ex multis unum, quod testimonij
loco sit. Apud Chrysostomum Dionem², ubi mētem uisui²
comparat, sic scriptum legimus: καὶ ὅτι οὐκ ἔστι (sic enim lego
non τῆ) καὶ πλείονος οὐκ ἔστι τῆ οὐκ, καὶ οὐκ ἔστιν εἰς τὴν οὐκ
² in oratione
de regno &
tyrannide.

ἄλλοι δὲ τῶν πλησιώτατα ὄντων ὑμῶν ἢ ἴσα μετ' αὐτοῦ ὄντων τε καὶ ἀφ' αὐτῶν ἐξελκυσταί. ἄλλοι δὲ τῶν ἢ μὲν τῶν Φρονίμου δ' ἄνοια, ἢ πρὸς τὰς αἰδέσθαι καὶ ἰσχυρὴ γίνεται δ' ἰσχυρῶν, ἢ δὲ τῶν ἀφρονος ἄλλοι ἐν σώματι. ἢ ἐκείνους δ' ἄλλοι φουλάτῃν ἄλλοι ἐν αὐτοῖς. Si sic legas ut vulgo in Aldinis (alia enim, ut arbitror, non extant) exemplaribus legitur, μετ' αὐτοῦ τε καὶ ἀφ' αὐτῶν, & verbis Latinis Græca reddas, nempe tale quiddam elicies: Sanorū oculorum aciem ad asinum & astra pertingere atque penetrare: quo quid frigidius, aut etiā ineptius dici potest? nec enim asino cum astrorum potius concentu atque harmonia, quàm cum Lyra sono quidquam est negotij. At quanto illud melius & ad sententiam oratoris clarissimi aptius, si pro ὄντων ὄντων vel ὄντων, id est οὐρανῶν reponatur: ut & astris cælum domicilium videlicet suum restituas, & ab ipsorum consortio asinum, id est vile, abiectum, & fustuario addictum atque assuetum animal diuellas: quem ignarus aliquis librarius adeo temere atque immeritò syderibus adiunxit, ut astrologi & philosophi veteres, optima ratione taurum, leonem, ceteraque generosorum (in quibus aliquid simile virtutis inest) animalium signa cælo donauere.

Exponuntur l. vestis. 23. l. Inter vestem. 35. l. ornamentorum. 39. D. de auro & arg. lega. & defensa Florentina lectio in d. l. vestis. §. muliebria. Vestimentorum quæ virilia, muliebria, vel communia dicantur. Pallia, togæ, tunica. Muliebrium vestium usus viris indecorus. Cænatoria vestes. Triclinaria vestimenta. Mitra sint ne vestimentorum an ornamentorum numero. Conciliatur l. Quamuis. 26. in fine cum. §. muliebria. d. l. vestis. 23.

C A P. X V.

¹ l. in testamentis. 12. D. de diuer. reg. iur.

Regula iuris¹ docet, testatorum voluntates plenius & pinguius interpretari oportere: quamobrem ad mentem potius atque sententiam testatorum, qui plerumque abusiue loquuntur, aspiciamus, quàm ad propriam vocabulorum si-

gnificationem descendimus¹: adeò ut quamuis si stipulatus fuero de te vestem tuam quacunque muliebris est dare spondes? & solitus esses muliebri quadam veste uti, nihilominus eam quasi muliebre deberes: propterea quòd non tam quid senserit promissor, quàm id quod in re sit, aestimari debeat: magisque ad mentem stipulatoris, quæ cum significatione vsuque communi congruit, quàm ad mentem promittentis, quæ à verborum proprietate vsuque communi aliena & remota est, referre debeamus interpretationem eius quod actum esse dicitur. Attamen si testator vestem muliebrem legauit, qui ipse solitus fuerit uti quadam veste, quæ etiam mulieribus conueniens, aut quæ ipsa muliebris est, eam dicimus legatam intelligi, non quæ re vera aut muliebris aut virilis sit, sed de qua senserit testator: non videri autem de ea sensisse, quæ ipse quasi virili utebatur: & ideo muliebris vestis legato non cedere, sed virilis: quæ inter contractus & ultimas voluntates differentia, duobus Pandectarum capitibus ex libro 4. Pomponij ad Q. Mutium desumptis continetur², ut in commentario de diuersis regulis iuris antiqui demonstrauimus³: ubi etiam hac de re tota plenius atque subtilius disputare ac differere certum est, si denuo liber ille formis excudetur: quod vel ad emendanda & castiganda operarum plurima, eaque grauissima errata, vel ad illustrandos adhuc aliquot eius tituli obscuros ac difficiles locos percupimus. Sed quod ait Pomponius⁴, Si & ipse solitus fuerit uti quadam veste, quæ etiam mulieribus conueniens est, sic explico: ut cum vestimentorum quedam sint virilia, quæ ipsius patris causa parata sunt, quibus legatis ea tantummodo deberi, quæ ad usum virilem saluo pudore attinent, Paulus⁵ ait: quædam muliebria, quibus legatis omnia quæ ad usum mulie-

¹ l. nõ aliter in princ. & §. 1. D. de legat. 3.

² l. inter vestem. 35. D. de auro et arg. legat. & l. si mihi & Titio. 110. §. ult. D. de verb. oblig. ³ ad l. quoniam idem sermo. 67. D. de reg. iur. ⁴ d. l. inter vestem.

⁵ lib. 3. sententia. tit. 6. de leg.

¹ dicto tit. 6. brem spectant debere auctor idem est ¹. ea nimirum intelligens, quæ matris causa comparata sunt, quibus vir non facile uti potest sine vituperatione, ut Vlpianus loquitur²: vel, ut legimus apud Varronem³, quæ habere mulier ex instituto debet, quæ de eo genere sunt quo indutu mulieres uterentur est institutum: Nonnulla communia, quibus idem Iurisconsultus promiscuè mulierem cum viro sine reprehensione uti definit⁴: præterque ea, quædam familiarica, quædam puerilia percenseat: de communibus accipi verba illa Pomponij iudicem. Inter quæ penulam palliūque Vlpianus enumerat, non omnem penulam, non quodlibet pallium, sed illud scilicet, quod eiusmodi sit ut eo uterque sine reprehensione, saluòque pudore uti possit. Rectè verò Domitius Vlpianus iuris peritissimus, Iuris professor splendidissimi Papiniani discipulus, Alexandri Imperatoris familiaris & socius, auctore Lampridio, imò etiam tutor, penulas in communibus numerat: nam de iis ita constitutum fuisse ab Imperatore illo tradit Lampridius, ut ostenderet utriusque sexui convenire. Penulis intra urbem (inquit⁵) frigoris causa ut senes uterentur permisit, cum id vestimenti genus semper itinerarium aut pluvie fuisset. Matronas tamen intra urbem penulis uti vetuit, in itinere permisit. Sanè & in virilibus & in muliebribus palliola siue pallia ponuntur à Iurisconsulto⁶: cuius verba ex Pandectis Florentinis hæc ferè sunt, ubi de muliebribus loquitur: Veluti stola, pallia, tunica, capitia, Zona, mitra. Scio in vulgatis libris palliorum loco pallas legi, quod etsi non improbo, qui pallam honestæ mulieris esse vestimentum, hoc est tunica pallium ex Plauto⁷, Martia Pandectarum Florentinarum auctoritati cum eiusdè Martia.

⁵ in Alexandro Severo.

⁶ d. l. vestis. & l. Titia. §. l. eod. tit.

⁷ Menæchmis act. 3. sc. 2. & act. 4.

⁸ lib. II. epigram. ad uxorem.

⁹ in lib. de genere vestimentorū. in verbo, Pallia.

ialis accedat testimonium ex illo loco¹, ex quo viris & mulieribus convenire pallium ostenditur:

Ad cenam venies, sed sic diuisa recumbes,

Ut non tangantur pallia nostra tuis. non puto

fas cuiquam esse, Florentina lectione repudiata, quæ vetus est, amplecti nouam.

Ut pallio & tunica, sic toga non solum viri, sed & femine olim utebantur, si Nonio, quem supra nominavi antiquissimo Grammatico credimus, qui fuisse id commune vestimentum & diurnum & nocturnum, & muliebri & virile memorat². Asconius quoque antiquissimus & ipse Grammaticus ad illa Ciceronis verba ex oratione 3. contra Verrem: Eripies igitur pupillæ togam prætextam. Togam prætextam commune fuisse virorum & mulierum vestimentum his verbis docet: Toga communis habitus fuit & marium & feminarum, sed prætexta honestorum, toga vilicrum: quod etiam circa mulieres seruabatur. At cum tunicas ut pallia tam in virilibus quam in muliebribus vestimentis Vlpianus ponat, Pallia verò etiam ex communibus esse Iurisconsulto ipso auctore dixerimus: meritò quispiam querat, utrum tunica quoque ipse in communibus numerari debeant.

Equidem non puto quaslibet tunicas communes fuisse, sed ut substrictas & breues tunicas citra humerum desinentes (erat enim id vestimentum sine manicis, auctore Nonio³, quod genus Græci dicunt Ἐπιμάσας) quibus viri Romani uti cæperunt, cum initio sine tunicis toga sola, ut scribit Gellius⁴, amicirentur, negare nolim, in promiscuo usu mulieribus etiam fuisse: ita equidem talares siue longas, itémque chiridotas, id est manicatas, siue (ut Plautinum⁵ vocabulum usurpem) manuleatas, prolixas videlicet ultra brachia, &

² in verbo Toga. in lib. de genere vestimentorū.

³ in lib. de genere vestimentorū. in verbo. Tunica. cap. 3. li. 7.

⁵ in Pseudolo act. 2. sc. ult.

vsque in primores manus ac prope in digitos tunicas (quibus uti virum Romae atque omni in Latio indecorum fuit, auctore Gellio¹, & ut Augustinus ait², flagitium) non in communibus vestimentis numeratas, sed in muliebribus fuisse crediderim. Et sanè Quintilianus viriles tunicas à muliebribus & militaribus separat hoc modo: Cui laticlavi ius (inquit³) non erit, ita cingatur, ut tunicae prioribus oris infra genua paulum, posterioribus ad medios poplites vsque perveniant: nam infra, mulierum est, supra centurionum. Adde quod P. Africanus Pauli filius P. Sulpitio Gallo homini delicato inter pleraque alia quae obiectabat, id quoque probro dedit, quod tunicis vteretur manus totas operientibus. Verba Scipionis apud Gellium⁴ extant haec fere: Nam qui quotidie unguentatus aduersum speculum ornetur, cuius supercilia raduntur, qui barba vulsa, feminibusque subuulsis ambulet, qui in conuiujs adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica inferior accubuerit, qui non modò vinosus, sed virosus quoque sit, eumne quisquam dubitet, quin idem fecerit quod Cinædi solent? Delicatos autè cinædos, & parum viros fuisse habitos à veteribus, qui vestimentis muliebribus induerentur, apparet etiam ex eo, quod apud Quintilianum⁵ in hac verba eum quem modò dixi sermonem Scipionis referencia scriptum legimus: Nam si est signum adulteræ lauari cum viris, erit & conuiuere cum adolescentibus, deinde etiam familiariter alicuius amicitia uti, ut fortasse corpus vulsum, fractum incessum, vestem muliebrem dixerit, mollis & parum viri signa, si cui (cùm signum id propriè sit, quod ex eo de quo quaeritur natum sub oculos venit) ut sanguis è cæde, ita illa ex impudicitia fluere videntur. & alibi⁶ Ut monilibus (inquit) & margaritis ac veste longa,

¹ cap. 3. lib. 7
² in 3. de doctrina Christiana

³ cap. vlt. lib. II. Institut. orator.

⁴ in supradicto loco.

⁵ lib. 5. Institut. orator. cap. 9.

⁶ cap. I. lib. II.

ste longa, quae sunt ornamenta feminarum, deformatur viri. Huc quoque pertinet quod Menæchmus Sosides & Pencilus apud Plautum¹ inter se colloquuntur:
Pe. Satin sanus es? occisa est hæc res. non ego
Te indutum palla exire vidi istinc foras?
Me. Va capiti tuo. omnes cinædos censes nunc, quia tu es?
Tun' me indutum fuisse pallam prædicas?
Batalos eosdem Clemens Alexandrinus nominat²: Turpissimum profecto fuit existimatum, non apud Romanos tantum, sed & in Græcia, & apud alias quoque licet barbaras nationes antiquis, si homines muliebri vestimentum assumerent. Quocirca, Lycij cùm iis luctus inciderat, muliebrem vestem induebant, ut deformitate cultus commoniti, maturius stultum proiicere mærorem vellent: idque Valerius Maximus³, & Plutarchus⁴ memoriae prodiderunt. Nec moueor illis Iulij Pollucis⁵ verbis: οτι οι βαρβαροι και ταις ηθελωπεπεσιν ησαν εοδητων εχουεν. nam ex præcedentibus apparet, hæc cum dubitanter protulisse illis additis: ει μη ελεγε & Diogenes Laërtius ex iure non scripto, id esse docet alibi⁶ ne homines in forum, hoc est in conspectum aliorum, nudi aut vestibus muliebribus amicti prodeant. Romae quidem certè, si vir muliebribus istis vestibus, manicatis videlicet ac talaribus tunicis, velis non togis amiciretur, eum pro delicato impuro & impudico haberi solitum, etsi ex iis quae diximus apparet satis, attamen Ciceronis testimonium certissimum atque locupletissimum, si ad illustrandum Gellij locum attulero, rem gratam studiosis, ut puto, facturus sum. Is igitur præterquam quod Verri soleas, pallium purpureum, tunicamque talarem obiicit, hæc omnia scilicet muliebria: ipse inquam Cicero ita in Catilinariorum greges inuehitur⁷.

¹ Menæchmis act. 3. sce. 2.

² lib. 3. paedagogi. cap. 3. ad finem. *μαλλον δε εν αιθραις βαρβαροις ειναι γυναικας καλειν τουτους εθελω.*

³ lib. 1. cap. 1
⁴ εν ταις ηθελωπεπεσιν
⁵ lib. 7. διομασιν εν. c. 2.

⁶ lib. 3. de vitis philosophorum in Platone.

⁷ orat 2 in Catilinam.

Postremum autem genus est, non solum numero, verum etiam genere ipso atque vita proprium Catilinae, de eius delectu, imo vero de complexu eius ac sinu: quos pexo capillo nitidos aut imberbeis aut bene barbato videtis, manicatis & talariibus tunicis, velis amictos non togis: quorum omnis industria vitae, & vigilandi labor in antelucanis cenis exprimitur: in his gregibus omnes aleatores, omnes adulteri, omnes impuri, impudicique versantur. Hac Cicero. Sed & apud Tacitum¹ Tiberius literis ad Senatum compositis (quibus immensum & pudendum luxum Romanorum, in cenis praesertim, utensilibus & mensis reprehendit) promiscuas vi-
¹ lib. 3. annual.
² lib. 7. de vero iudicio & providentia Dei.
 ris & feminis vestes nominatim notat. Saluvianus² itidem Massiliensis Episcopus, ubi de Romanorum in semetipsis feminas profitentium moribus conqueritur: Quis credere (ait) aut audire etiam possit, conuertisse in muliebrem tolerantiam viros non usum suum tantum atque naturam, sed etiam vultum, incessum, habitum, & totum quicquid penitus aut in sexu est, aut in usu viri? & paulo post: Cum enim muliebrem habitum viri sumerent, & magis muliebrem gradum fingerent, cum indicia quaedam sibi monstruosa impuritatis innecterent, & femineis tegminum illigamentis capita velarent, atque hoc publice in civitate Romana urbe illic summa & celeberrima: quid aliud quam Romani imperij dedecus erat, ut in medio Reip. sinu execrandissimum nefas palam liceret admitti? Inter cenandum profecto cum ad hilaritatem relaxatur animus, & prope in lasciviam soluitur, de illa siue morum cocinnitate ac temperantiam, seu rusticam severitatem atque tristitiam nominare malis: aliquid si non multum, remittere Romani praesertim sub Imperatoribus, (penes quos extincto iam, & ut ita loquar, sepulto veteri

cenatorio munere, sola dignitas permanerat) paulatim assuevere: adeo ut nonnunquam vestimentis muliebribus uterentur. Et hoc est quod sequitur apud Pomponium: Nam & Quintus Mutius ait (sic enim legendum esse non Quintus Titius, ipsa capitis inscriptio arguit) scire se quendam Senatorem muliebribus cenatoriis uti solitum. Cœnatoria vestes, quas & Syntheses à veteribus nominatas accepimus, erant mollicinae, hoc est delicatiores & pretiosiores reliquis: & ut Apuleius loquitur¹, lautiuscula, pellucida, scilicet ex lino tenui, vel serico atque purpurea. Ad has illud Plinij² refero. Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertium octingentis milibus venisse, iam tunc posuit in Capitonis criminibus. Itemque illud, ubi de purpura³. Huic (rubram Tarentinam intelligit) successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter AEdilis curulis primus in pretexta usus improbatur, quæ purpura quis non iam, inquit, Triclinaria facit? Triclinaria nanque vestimenta, cenatorias vestes interpretor apud Plinium, ut apud Aufidium: cuius verba Labeo⁴ lib. 2. posteriorum à Iavoleno Epitomatorum retulit. Nec tamen de stragula veste, quæ tricliniis iniiciebatur, si quis exponet, valde repugnabo: cuius Livi⁵, Clemens Alexandrinus⁶, & Apuleius⁷ meminere apud Senecam⁸ quoque scriptum legitur, id quod subiiciam: Pone in instrumentis splendentibus, & delicato apparatu nihilo me felicioram credam, quod mihi molle erit amiculum, quod purpura conuiuis meis substernetur: nam de toralibus haud equidem arbitror accipi posse, cum ea proprie stragulorum non sint: nec in veste, sed in suppellectile numeretur, ut Paulus⁹ docet, triclinaria vero vestimenta vocentur apud Aufidium¹⁰. Sed ut ut sit, ad molli-

¹ lib. 7. de lino aureo. cap. 48.
² lib. 8.
³ cap. 36. li. 9
⁴ l. apud Aufidium. 20. D. de optio. leg. 4.
⁵ lib. 9. de cad. 4.
⁶ lib. 2. pædagogi. cap. 3. & 9.
⁷ lib. 2. de lino aureo. cap. 25. de vita beata.
⁸ l. 3. l. 5. D. de supell. lega.
⁹ d. l. Apud Aufidium. D. de rit. vino & oleo leg.

riem profecto & luxum plerunque homines in cœnis veste muliebri utebantur : quos ad exemplum Africani (cuius verba superius expressi (Seneca quoque insectatur ad Lucilium scribens: Non videntur tibi contra naturam (inquit¹) viuere, qui commutant cum fœminis vestem. Non viuunt contra naturam, qui expectant ut pueritia splendeat tempore alieno? Ex his fuit senator ille, de quo Mutius apud Pomponium, ut modò diximus. Ex his Cornelius Fronto, qui Adriano Imperatore celeberrimus causarum patronus fuit.

Hic enim, ut apud Dionem² legimus, à cœna nocteque iam intempesta & silenti, Turbonem præfectum pratorio tanquam iudicaturum muliebri cœnatoria indutus, atque amictus, & amico suo adfuturus adiit : καὶ μεθ' αὐτὸν τίνος ἢ σπουδερῆσιν ὑπέχετο (inquit) διαίτην αὐτῶν, ἐν τῇ σολῇ τῇ δὲ πνίτιδι ὡς ἄν εἶχεν ἐς τὸ διασημεῖον αὐτῶν ἐσπλάγη, καὶ ἠσπασατο εὐτὶ γὰρ τῶν ἐσπλάγῃ παρ' ἑσπλάγῃ τι τῶν χαρῶν, ἀλλὰ τὸ ἔσπευεν. Ἐγὼ γάρ γε χροστέιδμος nam σολῶν δὲ πνίτιδα, tametsi vestem cœnatoriam non male quis interpretetur, deque cœnatoria virili accipiat, cùm vestis qualibet sæpe à Græcis³ appelletur

σολῆ: attamen muliebrem cœnatoriã exponere, quòd eo verbo Pomponius utitur, malo: & rectè (ut arbitror) cùm sint muliebria vestimenta stolæ: ideòque Caius Caligula Cæsar Liniam Augustam proauiam Vlysses stolatum identidem appellarit, ut est relatum à Suetonio⁴: quasi non mulierem illam esse, sed potius fœminea veste amictum hominem uafum atque ignobilem argueret. Sanè in muliebribus vestimentis etiam stolas Vlpianus⁵ connumerat: in quibus & mitras, quod aliqua difficultate non caret, cùm idem Iuris auctor mitras ornamentorum esse doceat eodem libro⁶: Separentur autem & diuersa sint adeò à vestimentis orna-

¹ epist. 123. lib. 22. qui locus ex illo Cellij valdè illustratur.

² vide Xiphilinum in Adriano.

³ Plutarc. in Antonio.

Dio lib. 39.

41. & 43.

ubi αὐτὸν σολῆν ἢ τὴν σολῆν ἢ τὴν δὲ πνίτιδα ὡς ἄν εἶχεν ἐς τὸ διασημεῖον αὐτῶν ἐσπλάγη, καὶ ἠσπασατο εὐτὶ γὰρ τῶν ἐσπλάγῃ παρ' ἑσπλάγῃ τι τῶν χαρῶν, ἀλλὰ τὸ ἔσπευεν.

⁴ in Caio Caesare.

lib. cap. 23.

⁵ d. l. vestis.

⁶ muliebria.

D. de auro & arg. leg.

⁶ L. argumēto. §. ornamētorū. D. de auro & arg. lega.

menta, ut horum appellatione vestem muliebrem non contineri, nec errorem hæredis ius mutasse Paulus responderit¹: hoc scilicet significans, si ornamenta Sempronio vestis muliebris Titio legata fuerit, mortuo testatore heredem in Titij necem non posse quidquam, quod vestis numero sit Sempronio, cui ornamenta legata fuerint, præstare: cùm vestem ornamentorum appellatione contineri ius non sinat. Denique mitras & anademata, quamuis corpus tegant, tamen ornamentorum non vestis esse: ut chorus apud Euripidē² subindicat his verbis.

ἐγὼ δὲ πλοκαμὸν αἰαδέτοισ

μίτρασιν ἐπρόθυμιζομαι. ita noster Paulus apertè profectur alio loco³: in quo sic illa duo Iurisconsultus coniunxit, ut Lucretius⁴ illo versu,

Et bene parta patrum fiunt anademata mitra.

Cùm verò Græcis ea sint anademata, quæ redimicula dicunt Latini, propterea Virgilius poetarum Latinorum princeps rectè quodam loco⁵ mitris redimicula, ut Lucretius & Paulus anademata coniunxit his ferè verbis:

Et tunica manicas, & habent redimicula mitræ.

Sunt autem ut redimicula, sic mitra præsertim versicolores ornamēta capitis. Itaque Plinius de Polygnoto Thasio, Primus (inquit⁶) mulieres lucida veste pinxit, capita earum mitris versicoloribus operuit, plurimùmque picturæ primus contulit. Igitur anademata, siue redimicula & mitra, cùm ornamenta sint, vestis numero haberi, aut legato vestis muliebris cedere non possunt. Et hoc plerunque ita se habet, ut ornamentorum potius, quàm vestis esse censeantur mitræ: propterea quòd his uti mulieres venustatis & ornatus causa primùm ceperunt: verumtamen cùm adstringendis mi-

¹ l. ornamētorum. 39. eod. tit.

³ l. quamuis. in fi. eod. tit. ⁴ lib. 4. de rer. nat.

⁵ lib. 9. Aeneid.

⁶ lib. 35. natural. histor. cap. 9.

¹ Claudiani licrum capillis haud parum apta sint, unde illud poeta ¹:

lib. 2. in Eutropium.

Inq; orbem tereti mitra redeunte capillos

Strinxerat, atque adeo mitra vestis quoque

usum praebeant: si magis tegendi quam ornandi capitis causa comparata fuerint, muliebribus vestimentis annumerata

² d. l. vestis. §. muliebria. D. de auro et arg. leg. ³ Sed huius rei probatio incumbet ei,

qui mitras tegendi capitis gratia paratas à testatore, et vestium legatarum nomine mitras quoque comprehendisse dixerit. In dubio, mitras ornamentorum esse pronuntiabimus.

Eademque ratione dicemus ex diuerso, quamuis quaedam ex veste magis ornatus gratia quam quo corpus tegant comparentur, tamen quòd eo nomine sint reperta, potius habenda esse vestis numero quam ornamentorum, ut Paulus recte

⁴ quamuis tradit ³, quod statim explicabitur.

in princip.

D. de auro et arg. leg.

Exponitur l. quamuis. 16. D. de auro et arg. leg. De pellucidis vestibus siue lineis, siue sericis, et bombycinis variorum auctorum prolata testimonia. Emendatus Lampridij locus. Còe, itèmq; Tarentina vestes, et Tarentina purpura apud Horatium et Pollucem. Marcellini et Tertulliani castigatur et exponuntur loci duo, de vestium et gemmarum pondere. De sibilis, et quae vestium aut ornamentorum numero cedant. Exposita l. Argumento. 25. D. de auro et arg. leg. Ralla vestis, quae et vitrea et pellucida.

C A P. XVI.

¹ l. quāuis. D. de auro et arg. leg.

Quod Paulus ait ¹ quaedam ex veste magis ornatus quam corporis tegendi gratia comparari, quae tamen quòd eo nomine reperta sint, vestis non ornamentorum numero haberi conueniat, non satis cognitum cuilibet esse arbitror. Exemplum quidem interpres Accursius non adfert: quem tamen ut pote veterem, excusatione dignum iudico: quòd nulla res consummata sit dum incipit, sed et in omni alio negotio longè semper à perfecto fuere principia. Ego de pertenuibus, utputa lineis, sericis, et bombycinis proponere

soleo, quae vestimentorum esse Vlpianus ait ¹, et tamen ita sunt plerunque pellucida, ut corpus magis nudent quam tegant: λεπιδά χλαίδια nominantur à Dione ², apud quem ea Quintus Ruffus Calenus in oratione ad Senatum Ciceroni exprobrat sic fere: τίς μὲν γὰρ οὐχ ἔχει τὴν τὰ λεπιδά. ταῦτα χλαίδια; τίς δὲ οὐκ ὀσφραίνεται τῶν πολεμίων τῶν κατεπιπομένων; Ac de lineis quidem vestibus Seneca grauiissimi auctoris verba illa ³ intelligo. Quid si contigisset illi videre has nostri temporis telas, in quibus vestis nihil celatura conficitur, in qua non dico nullum corpori auxilium, sed nullum pudori est: ut et illa sunt Hieronymi aduersus Iovinianum ⁴. Nunclineis et sericis vestibus et Attrebatum ac Laodicea indumentis ornatus incedis. Rubent buccae, nitet cutis, et c. et illa denique Flauij Vopisei ⁵: Iam quid lineas petitas Aegypto loquar? quid Tyro et Sidone tenuitate perlucidas, micantes purpura, plumandi difficultate pernobiles? Linearum appellatione carbaceas et byssinas telas comprehendere puto, quarum et Virgilius ⁶, et Apuleius ⁷ mentionem faciunt. De sericis autem et bombycinis, praeter Lucanum, qui de ornatu et cultu Cleopatrae ita cecinit ⁸:

Candida Sidonio perlucent pectora filo,

Quod Nilotis acus compressum pectine Serum

Soluit, et extenso laxauit stamina velo.

Lampridius meminit ⁹, apud quem Antoninus Heliogabalus primus Romanorum holoserica veste usus fertur, cum iam subserica in usu essent. Et paulò post de eodem Heliogabalo sic scribit: Cuius placuisset commentum ei dabatur maximum praemium, ita ut sericam vestem donaret, quae tunc et in raritate videbatur, et in honore. Idem auctor de Alexandro ¹⁰: Vestes sericas ipse raras (sic enim legerim po-

¹ d. l. vestis. 25. in princ. eod. tit.

² lib. 46. histor.

³ ex episto. 21.

⁴ lib. 2.

⁵ in Carini Imp. vita.

⁶ in II. Aeneid.

⁷ lib. 8. et 11. de asino aureo.

⁸ lib. 10. de bell. pharsal.

⁹ in Antonino Heliogabalo.

¹⁰ in Alexandro Seuero.

cap. 22. lib. 11.

bombycibus: Telas araneorum modo texunt (inquit) ad vestem luxumque foeminarum, quae bombycina appellatur. Prima eas redordiri rursusque texere inuenit in Ceo mulier Paphila Latoi filia, non fraudanda gloria excogitatae rationis, ut denudet foeminas vestis. Et ubi de bombyce Coa. Nec pu duit (inquit) has vestes usurpare etiam viros, leuitatem propter aestiuam. In tantum a lorica gerenda discessere mores, ut oneri sint etiam vestes. Assyria tamen bombyce adhuc cedi mus. Haec Plinius. Et in eadem sententia alicubi Claudianus: minimaeque viriles (inquit).

2. lib. 2. in Eutropium.

Munditiae compti (vetus codex meus habet culti) vultus onerique vel ipsa Serica. Seneca profecto in mari bus, quo loco sui temporis hominum luxuriam notat, ut et πλοῦς, quas Clemens quodam loco vocat, id est euul sos pilos, ita vestium pellucidarum usum reprehendit. Quod vides istos (inquit) sequi, qui aut vellunt barbam, aut inter uellunt, qui labra pressius tondent et abradunt, seruata et submissa caetera parte: qui lacernas coloris improbi sumunt, qui perlucens togam: qui nolunt facere quicquam, quod hominum oculis transilire liceat. Qui locus cum uno illo A. Gellij et altero Ciceronis, quos superiore proximo capite indicavi, compositus aque comparatus maximam lucem accipiet, ac vicissim dabit: si addas quod Portius Latro in Catilinam scribit in haec verba: Sunt quos in foro quotidie in oculis ciuium calamistratos, ac vestibus collucetes passim obuolitare cernimus. Et quod Clemens Alexandrinus, tanquam eos quos iam attulimus Senecae locos exponens, tradit in paedagogi libris: τοῦ δὲ ὁ μαλακώτερον ἀποκλιναίτες, γυναικίζονται· χυρῆς ἄδῳ ἀδῆναις καὶ πορνικαῖς ἀποκλειόμενοι· χαίρεισι δὲ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ περὶ περμύνοι, καὶ μασιχλωπώροντες, ὅσοντες μᾶλλον. Tenues ac

3 epistola. 115. 4. lib. 2. paedagogi cap. 10.

5 lib. 3. paedagog. cap. 3. sub initio et toto fere cap. 3. τοῦ δὲ ὁ μαλακώτερον ἀποκλιναίτες, γυναικίζονται· χυρῆς ἄδῳ ἀδῆναις καὶ πορνικαῖς ἀποκλειόμενοι· χαίρεισι δὲ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ περὶ περμύνοι, καὶ μασιχλωπώροντες, ὅσοντες μᾶλλον.

pellucidas huiusmodi vestes in Coa et Ceo insulis texi solitas ex Plinio ante diximus. Itaque Coas ne an Ceas purpureas vestes apud Horatium exaudire oporteat, qui ambigunt frustra sese, ut opinor cruciant: tu de vulgata lectione nihil immutaueris, quae sic habet,

1 ode 13. lib. 4. carmin.

Nec Coae referunt iam tibi purpurae,
Nec clari lapides tempora: et alio loco,
Altera nil obstat Cois tibi pene videre est,
Ut nudam nam et apud Tibullum:
Illa gerat vestes tenues quas foemina Coa

2 lib. 1. ser mon. ecloga 2. 3 elegia 3. lib. 1.

Texuit, auratas disposuitque vias. Caeterum ne putes per lucidas vestes, et vela verius quam togas (ut Cicero loquitur) ex barbaris tantum et longinquis regionibus aduehi solitas: Tarenti quoque in Italia non longe a Calabria et Appulia pertenuis, et pellucida vestes ex lana ianthino siue violaceo succo tineta, vel purpura rubra Tarentina colore saturata (quibus Tarentini ad luxum et voluptatem uterentur) confici solebant: quae Tarentina dicebantur, ut Iulius Pollux ad Commodum Imper. scribit, καὶ μὲν τῶν ἑργατικῶν χηρῶν καὶ τρυφῆς. De quibus nimirum illa Horatij carmina intelligenda sunt.

4 huius purpurae Plinius meminit ca. 39. lib. 9.

5 lib. 7. οὐνομασιχλῶν. ca. 17. meminit Galenus in lib. περὶ τῆς ἀσθενείας ἐπιφ. 1. lib. 2.

Tanto cum strepitu ludi spectantur et artes,
Diuitiaeq; peregrinae: quibus oblitus actor
Cum stetit in scena concurrat dextera laeva
Dixit adhuc aliquid? nil sane. quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.

Quibus verbis Horatius (nam ipsius quoque mentem obiter exponere nihil prohibet) a populo plausum dari ait actoribus non propter eorum orationem, sed propter vestitum

ornatumque pretiosum, luxuriosum, & superuacaneum, ei similem quo Tarentini plerunque amicirentur homines luxu diffuentes, & prope perditum: quod Claudianus noster addocet his versibus¹:

¹ in panegy.
² in Manly
Theodo.
cons.

At non Pythagoræ monitus, annique silentes

Famosum Oebalij luxum pressere Tarenti.

Atque ipsi quidem Tarentini solos se viuere, quod otio & voluptatibus fruere, dicebant: alios autem homines non viuere, sed ad viuendum se comparare, ut apud Athenæum² traditur. Horatius autem veneni nomine idem intellexit

² lib. 4.

³ in carmine
de phœnice.

quod Claudianus³, cum ita cecinit: tenebrasque serena

Ence secat, Tyrio pinguntur crura veneno.

Sed ex diuerticulo in viam ut dicitur: Lacernas coloris improbi, varias & perlucens sericas togas, ut Annaeus Seneca & Clemens Alexandrinus, sic Lucanus, Iuuenalis, Prudentius, & Marcellinus, seculi sui hominibus exprobrant. Ille quidem his versibus⁴: cultus gestare decoros

⁴ lib. 1. de
bello phar.
sal.

Vix nuribus rapuere mares: fecunda virorum

Paupertas fugitur: totoque accersitur orbe

Quo gens quæque perit. Iuuenalis⁵ verò his:

⁵ sat. 2.

—sed quid

Non facient alij, cum tu multitia sumas

Cretice? & hanc vestem populo mirante, perores

In Proculas & Pollineas? est mœcha Labulla.

Damnetur si vis, etiam Carphinia, talem.

Non sumet damnata togam, sed Iulius ardet

Aestuo: nudus agas, minus est insania turpis: & postea:

Quid? non proclames in corpore iudicis ista

Si videas? quero an deceant multitia testem:

Acer & indomitus libertatisq; magister.

Cretice pelluces. Prudentius¹ quoque istis:

Sed pudet esse viros? quærun vanissima quæque

Queis niteant: genuina leueis ut robora soluant

Vellere non ouium, sed Eoo ex orbe petitis

Ramorum spoliis, fluitantes sumere amictus

Gaudent, & durum scutulis perfundere corpus:

Additur ars, ut fila herbis saturata recoctis

Illudant varias distincto stamine formas.

Vt quæque est lanugo fere mollissima tactu,

Pectitur, hunc videas lasciuas præpete cursu

Venantem tunicas, anium quoque versicolorum

Indumenta nouis texentem plumea telis:

Marcel-
lini autem hæc sunt quæ adscribam¹: Alij summum decus¹ ex lib. 14.
in princip.
in carrucis solito altioribus & ambitioso vestium cultu po-
nentes, sudant sub ponderibus lacernarum, quas in colli exer-
ta fibulis (sic enim legendum non singulis) ipsis adnectant ni-
mia subtegminum tenuitate peruia, filis extantes crebris à
locis omnibus, maximeque sinistra, ut longioris fimbriæ tuni-
cæ perspicua luceant varietate liciorum effigiata in species
animalium multiformes. Quod ait Marcellinus, Sudant sub
ponderibus lacernarum: hoc ad aurum & gemmas siue la-
pillos lacernis intertextos, & ut Clemētis² verba usurpem,
αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἀειερῶν καὶ χρυσῶν ἑρρασίω refero, ad auro-
tas inquam ac sericas paragaudas auro intextas, quales pri-
uatis virorum vsibus contexere conficeretque Imp. prohibi-
bent, & à gynaciariis tantum suis fieri præcipiunt quodam
loco³. Sic pondera gemmarum, & sudantes digitos idem
argumenti genus persequens Iuuenalis dixit⁴ his versibus:

Cum pars Niliacæ plebis, cum verna Canopi

Crispinus Tyrias humero reuocante lacernas

² cap. 10.
lib. 2.

³ l. 1. C. de ve-
stib. holoue-
ris & auro-
tis lib. 10.

⁴ satyra. I...

Ventilet aestiuum digitis sudantibus aurum,

Nec sufferre queat maioris pondera gemmae,

Difficile est satyram non scribere. Sic Heliogaba-

lum usum esse aurea omni tunica, usum & purpurea, usum

¹ in Antoni- & de gemmis Persica Lampridius auctor est¹, cum graua-
no Helioga- ri se diceret onere voluptatis. Hoc oneris nomen eodem sen-
balo. su Tertullianus (ut mea fert opinio) usurpauit in illo loco²:

² lib. 2. ad v- xorem. Nam quanto diues aliqua est, & matrona (sic enim lego,
non matrona) nomine inflata, tanto capacem domum oneri-
bus suis requirit, campum in quo ambitio decurrat. Nam

³ cap. 5. lib. Plinius³ quoque ubi de anulis & gemmis: Multis hoc modis
33. natural. (inquit) ut cetera omnia luxuria variauit, gemmas addedo
histor. exquisiti fulgoris, censuque opimo digitos onerado. & paulo
post, Galliae Britanniae que in medio dicuntur vsa, hic nunc

⁴ ad Letam solus excipitur, ceteri omnes onerantur. & Hieronymus⁴:
de instiutio Nec collum (inquit) auro & margaritis premas, nec caput
ne filia. gemmis oneres. & noster Claudianus⁵:

⁵ panegy. Substringitque comam gemmis, & colla monili
i 6. consulat. Circuit, & baccis onerat candentibus aures. & Seneca:

⁶ lib. 2. de Quid refert quantum habeat quot lecticarios, quam one-
tranquil. vi ratas aures, quam laxam sellam, &c. De Zenobia scribit
1a cap. 14.

⁷ in lib. de Trebellius Pollio⁷ ductam esse per triumphum ea specie ut
triginta ty nihil pompabilius po. Ro. videretur. Iam primum (ait) orna-
ranis, ubi de ta gemmis ingentibus, ita ut ornamentorum onere laboraret.
Zenobia. Fertur enim mulier fortissima sapissime restitisse cum dice-
ret se gemmarum onera ferre non posse. Simile est quod Lu-

⁸ lib. 10. canus Cleopatram cultu laborare ait quodam loco⁸:

Plena maris rubri spoliis colloque comis que

Diuitias Cleopatra gerit, cultuque laborat. Seneca

⁹ lib. 1. de Diuitias Cleopatra gerit, cultuque laborat. Seneca
traquil. vi. 1a cap. 1. ca⁹ etiam de ambitioso vestium cultu loquens, ponderis no-

men usurpauit. Placet non in ambitionem cubile compositum,
non ex arcula prolata vestis, non ponderibus aut mille tor-
mentis splendere cogentibus expressa, sed domestica & vi-
lis, nec seruata, nec sumenda sollicitè. Claudianus denique
ad Honorium¹:

Quis iunxit lapides ostro? quis miscuit ignes

Sidonij rubrique maris? tribuere colorem

Phoenices, Seres subtegmina pondus Hidaspes. Quod
verò apud Marcellinum pro singulis restituo fibulis adne-
stant, perspicue rectum est: idque tum ratione, tum auctori-
tate poetarum principis² comprobatur, cuius illud est:

Aurea purpuream subnectit fibula vestem. Et sa-

nè magnum ac prope necessarium fuisse fibularum usum in
vestimentis veterum nemo nescit³. Illud notandum, quod ait
Ulpianus⁴ vittas margaritarum, item fibulas, ornamento-

rum magis quam vestis esse: quod ego de iis fibulis accipio,
qua in muliebri cultu percensentur à Plinio⁵: nam fibula ve-

stimentis annexa quin vestimentis, quorum ornandorum
causa sunt adhibita, quasi principalibus accessionis loco ce-
dant, neminem inficias iturum crediderim: licet de exemptis,
& à veste separatis aliud statuendum putem. Sed redeo ad

pellucidas vestes, quas rallas ab antiquis vocatas reor, eo
quod Rallam vestem à raritate dictam Nonius⁶ auctor est.
Plautus⁷ verò tunicam rallam à tunica spissa separat. Seneca
etiam pellucidis vestibus spissas aut spissatas videtur op-
ponere⁸, apud quem haec legas: Quare tres gratia, & quare
sorores sint, & quare manibus implexis, quare ridentes,
quare iuuenes, & quare virgines soluta ac perlucida veste.
Alij quidem videri volunt unam esse, quae det beneficium:
alteram quae accipiat: tertiam quae reddat, &c. & paulo

¹ in panegy-
r. in 4. Hono-
rij consulat.

² Virgil. lib.
1. Aeneid.

³ vide Clau-
dianū lib. 2.

in Eutropiū.
& Sidoniū

Apollinarē
in Anthemij

panegyrico
& in Maio-
riano.

⁴ l. argumē-
to. D. de au-
ro & arg.

lega.

⁵ lib. 33. na-
tural. histor.

cap. 1. Fabri-
cā etiā Deūm.

fibulas &
alia mulie-
bris cultus

sicut in au-
reis.

⁶ in lib. de

genere vesti-
mentorū.

⁷ Epidico. a-
ctus 2. sce. 2.

Tunicā ral-
lā. tunicam.

spissā linteo

lū casticiū.

⁸ lib. 1. de be-
nefic. cap. 3.

post: Inueniam alium poetam, apud quem praecingantur &
¹ in triginta spissis aut phryxianis prodeant: Trebellius Pollio¹ graues
 tyrannis. pellucidis opponit in Celso. Discumbere milites, inquit, ne in-
² satyra 9. feriora nudarentur, cum sagis iussit hieme grauibus, aestate
 perlucidis. Iuuenalis etiam cum dixit²:

—pingues aliquando lacernas

Munimenta togae duri crassique coloris,

Et male percussas textoris pectine Galli.

³ lib. 12. Insti. Quintilianus alicubi³ sericis opponit, quas esse pellucas
 int. orator. docuimus: Do tempore (ait) ne crassa toga sit non serica, ne
 cap. 10. intonsum caput non in gradus atque anulos totum comptum.
 Hoc ille. Sanè quemadmodum pingues lacernas Iuuenalis,

⁴ cap. 82. ita Suetonius togam pinguem dixit in Octauio⁴. Hieme
 quaternis cum pingui toga tunicis & subucula thorace la-
 neo, & feminalibus & tibialibus muniebatur. Cum autem
 perlucere dicamus ea, quae adeò rara sunt ut lucem transmit-

⁵ lib. 1. natu- tant (qua significatione accipitur apud Senecam, ubi ait⁵:
 ral quest. Quid enim simile speculis habent nubes, cum illa non perlu-
 cap. 5. ceant, haec transmittant lucem. Illa densa & coacta, haec rara

⁶ cap. 6. lib. sint?) Eius verò naturae sit vitrum ut perluceat: ideòq; idem
 1. natural. Seneca⁶ in nube aliquid dicat esse vitrum simile, quod potest
 quest.

⁷ lib. 1. Car- perlucere: & Horatius⁷ fidem arcani prodigam perlucidio-
 minum ode rem vitrum nominet: propterea, ut arbitror, perlucida vesti-
 18. ad Variu. menta vitrea veteres vocabant, ut Nonius Marcellus do-
⁸ in libello cet, cuius haec verba sunt⁸: Vitreum pertenuè & perluci-
 de impro- dum quidquid est auctoritate veterum dici potest. Varro
 priis. Modio. Quam istorum quorum vitreae togae ostentant tuni-
⁹ in lib. de cae clauos, sic enim duobus locis apud ipsum Nonium⁹ versus
 improprie & de gene- ible Varronis legi debet. Vitreas telas eodem sensu Claudia-

torum.

nus

nus dixit his versibus¹:

Palla graues humeros velat, quam neuerat vxor,

Illi percurrens vitreas sub gurgite telas. Ac pel-

lucas quidem utpote leniores, tenuiores, & deliciores
 non Romanis modò, sed etiam Graecis veteribus in usu ali-
 quo, praesertim cenatorias vestes fuisse vel ex eo colligitur,
 quod apud Valerium² de Polemone & Xenocrate relatum
 est. Cum è conuiuio non post occasum solis, sed post ortum
 surrexisset, domumque rediens Xenocratis philosophi paten-
 tem ianuam vidisset, vino grauis, unguentis delibutus, sertis
 capite redimito, pellucida veste amictus, refertam turba do-
 ctorum hominum scholam eius intrauit. Albis quidem certe
 vestibus Romanos cenatoriis, ut Athenienses forensibus a-
 miciri atque indui solitos verum est, idque alio loco, si erit
 commodum, demonstrabimus. Nunc ad alia omnia nos ani-
 mus trahit, cui in hoc scriptiois genere nonnihil indulgeri
 omnino necesse est.

pena militares & communes. Munifices, Principales, Beneficarij. Festus & Va-
 lerius explicantur. Fronto emendatur. Legionès puniebantur. Suetonij locus
 ut legendus. Exauctoratiois ignominiosae, itémque missionis ignominiosae
 formula. Exponuntur & conciliantur inter se l. 2. §. Ignominiae. D. de iis qui
 not. in fa. & l. milites. 13. §. Et si sine. D. de re milit. CAP. XVII.

POenarum siue capitalium, siue non capitalium qua-
 dam sunt militum propriae, quaedam paganorum, qua-
 dam communes. Rursum quaedam paganorum, eae vel humilio-
 rum, id est plebeiorum, vel etiam honestiorum hominum per-
 sonis infliguntur, de quibus alibi: de militaribus & commu-
 nibus hoc loco dicturi sumus. Poenae militum huiuscemodi
 sunt (ait Modestinus³) Castigatio, pecuniaria multa, mune-
 rum indictio, militia mutatio, gradus deiectio, ignominiosa milit.

¹ in panegy-
 ric. in Probiu
 & Probin.
 atque Olibr.

² lib. 6. cap.
 11. de varie-
 tate casuum.

³ l. 3. §. pœ-
 nae. D. de re

V

missio: nam in metallum aut in opus metalli non dabuntur nec torquentur. Hac Modestinus, qui inter militum pœnas pecuniariam multam percensuit, non quod ea sit militum propria, sed quod ut paganis, ita militibus nonnunquam indicatur atque irrogetur. Nec mirum est pœnas quasdam cœmunes esse: cum & militum delicta siue admissa aut propria sint, aut cum cœteris communia: unde & persecutio aut pro-

1. 2. D. de re militari. 2. d. l. 2.

pria aut communis est, ut Menander scribit¹: Proprium militare delictum idem esse ait², quod quis uti miles admittit in exercitu scilicet vel in castris, & hoc quidem castrense peccatum dicere cum Vopisco possumus: cuius hæc verba sunt³: Militibus ita timori fuit, ut sub eo posteaquam semel cum ingenti seueritate castrensia peccata correxit, nemo peccauerit. Castrense igitur siue militare delictum est, quod extra castra & in pace nullum aut perleue saltem esset: veluti contumaciæ, segnitix, vel desidiæ crimen (ut est apud

4. l. omne de licit. in princip. D. de re milit.

Menandrum⁴) aut si (quod pagano neutiquam prohibetur) miles artem ludicram fecerit, vel in seruitutem se venire passus sit: nam capite puniendum esse militem ex ea causa Menander idem apud Macrum auctor est⁵. Ex quo apparet, militari delicto non semper propriam pœnam, sed plerunque communem iniungi: ut & ex eo quod miles qui in bello arma amisit vel alienauit, capite punitur, humanè militiam

6. d. l. 3. §. miles.

mutat, auctore Modestino⁶: nam armorum amissio, itémque alienatio delictum est militare, & quidem graue (ut Paulus docet⁷). Itaque flagitium militare, ut Imperatores loquuntur⁸, dici potest. Polybius quidem hoc ipsum non in delictis, quæ ἀδικήματα nominat, militaribus, sed in criminibus, quæ ἐγκλήματα vocantur, posuit: ut & alia quæpiam, veluti si quis locum stationemve deseruerit, si honoris consequendi

7. l. qui com. meatus. §. ar. ma. eod. tit. 8. l. & militibus. C. de test. militis.

gratia fortiter se fecisse quis apud Tribunum mentitus sit. In delictorum autem ordinem hæc retulit idem auctor, furtum in exercitu admissum, falsum testimonium, præposteram libidinem, & si quis eadem ex causa, id est ob consimile factum tertio mulctatus fuerit. Historici clarissimi & vetustissimi hæc verba sunt¹: Ἐυλακοπέται δὲ καὶ ὁ κλέψας τὴν ἴσιν ἐκ τῶν ἐραποπέδου καὶ μὲν ὁ μὲν τυρήσας ψυδὴν, τῶν ἀπλησίως. Ἐὰν τῆς ἴσιν ἐκ ἀκμῆ τῶν ἀρχησάμενος βίρηθῃ τὰ σώματι· τῶς δὲ τῶς οὐ τῶς τῶς αὐτῆς ἀγίας ζήμιωθίς. Ἐὐτα μὲν οὖν ὡς ἀδικήματα καὶ ἐλοισιν. εἰς δὲ ἀνδρίας τίθεασι καὶ ἐραπώτικῆν ἀρχαίω τὰ σώματα τῶν ἐκκλημῶν, ἐὰν τίνες ψυδὴν τῶν αὐτῶν ἀδραγαθίας ἐπαγγίλωσι τοῖς χιλιάρχοις, ἐνεκεν τῆ τιμᾶς λαβῆν. ὁμοίως αἱ τῆς ἐς ἐφεσρέαι ταχθέντες φόβον χάριν λίπωσι τὸ δόξαν τῶν τῶν ἀπλησίως ἐὰν τῆς ἀποβρίψῃ τὴν τῶν ὀπλων κατ' αὐτὸν τῶν κίνδυνον ἀφ' ὅσον. Duplex verò pro criminis admissi qualitate, aut potius pro animo iudicis, militaris pœna præstituitur: una communis, altera propria. Etenim militiæ mutatione soli milites, capitæ pœna & milites & pagani plecti solent. Erat militiæ mutatio exempli gratia (ut id obiter dicam) cum ex iis qui equo meruerant, peditum numero iuebantur militare: aut qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcribebantur: ut de iis decretum fuisse à Senatu ait Valerius², quos bello Tarentino captos, & à Pyrrho rege ultro missos recepisset. Hoc autem est gradu pelli, gradu militiæ deiici, ut Modestinus noster loquitur³, ut Menander ait⁴ in deteriozem militiam dari: sed equitem gradu pelli, peditem militiam mutare idem Iurisconsultus sentire videtur, cum ita scribit⁵: Qui in pace deseruit, eques gradu pellendus est, pedes militiam mutat. Ammianus Marcellinus: Equites, inquit¹, quartæ sagittariorum cohortis, quæ ad rebellè defece-

1. ex lib. 6. histor.

2. lib. 2. cap. 2. ubi de Cotta, itém ubi de Calpurnio.

3. d. l. 3. §. qui stationis. & §. si plures. & §. seditionem.

4. l. 4. §. qui filii. eod. tit.

5. l. non omnes. §. qui in pace. eod. tit.

1. lib. 29.

ματας (ait) παρ' ετερος μὲν ὁ Αἰχμηταί, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Καίσαρ
 ἐπεσφάτευσεν, ἔπειτα μὲν πλείους σφάξαι ἀλλὰ καὶ δὴν ἀπα-
 θύοντες, ὡς τε καὶ Ἰν Καίσαρα πρὸς δεινὰ καὶ τῶν στρατιωτῶν πρὸς
 κριθεῖν ἀπὸ τῆς οἴτου δεινὰ καὶ ἑτέροις πρὸς τῶν ἐκλιπόντων
 δεκά τευ δεινὰ καὶ περὶ ἄλλοι. *Lucius autem Calphurnius Pi-
 so Consul cum in Sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret,
 & Titius equitum praefectus fugitiuorum multitudine ho-
 stium circumuentus, arma ipsis tradidisset, his praefectum i-
 gnominia generibus affici iussit, eum toga laciniis abscissis
 amictum, discinctaque tunica indutum, nudis pedibus a ma-
 ne noctem usque ad principia per omne tempus militiae ades-
 se: interdixit etiam ei conuictum hominum, usumque balneo-
 rum, turmasque equitum, quibus praefuerat, ademptis equis
 in funditorum alas transcripsit, ut est apud Valerium¹. Lu-
 cullus quoque ad Mithridatem & Tigranem debellandos
 missus hanc ignominiae labem ignauis & meticulosis, & ut
 Caesaris uerbum usurpem, fugitiuis militibus suis aspersit, ut
 eos in aliorum commilitonum conspectu iuberet tunicatos
 & discinctos fossam ad duodecim pedum altitudinem fode-
 re: idque Plutarchus idem memoriae prodidit² sic fere: ἐπα-
 νελθὼν δὲ Λούκευλλος ἀτιμίαι πινὰ πρὸς φθόρου νενομισμένῳ
 παρ' ἑσέβαλε καλῶσας & χιτῶσιν ἀζώσοις ὀρυξάει δάδεκα ποδῶν
 τὰ φερον, ἐφεστώτων καὶ θεωμῶν (sic enim lego non θεωμῶν) τῶν
 ἄλλων στρατιωτῶν. Erat haec quasi quaedam poena, ignominia
 quidem certe haud leuis, praesertim principalibus militibus,
 obire cogi uilia quaedam ministeria potius, quam munera mi-
 litaria: a quibus munifices quosdam milites nominatos Pan-
 lus³ tradit, & unus omnium optimè Vegetius⁴ explicat
 his uerbis: Fascicularia tamen, id est lignum foenum aquam
 stramen etiam legitimi milites in castra portabant: munifi-*

¹ lib. 2. cap. 2.

² in Luculli vita.

³ l. munus. 18. de verb. sign.

⁴ lib. 2. cap. 19.

ces enim ab eo appellantur, quod haec munera faciant, & fa-
 cere cogantur quae principales milites non faciunt, qui pri-
 uilegiis muniuntur, ut idem auctor alibi scribit¹: ubi prin-
 cipalium siue principum (hoc enim proprium eorum uer-
 bum est) militum nomina & dignitates enumerat: in quibus
 Tribuni maior & minor, Ordinarij Augustales, Flauiales,
 Aquiliferi, Imaginarij, Optiones, Signiferi, Tesserarij, Cā-
 pigeni, Metatores, Beneficiarij, Librarij, Tubicines, Corni-
 cines & Buccinatores, Censores, Torquati, Cādidi percē-
 sentur. Ex quibus illud Festi uerbum, alioqui perobscurū,
 licet intelligere. Munifices qui non uocabant, sed principi
 (non Imperatori, ut puto, sed militi) munus faciebant: con-
 trā Beneficiarij dicebantur, qui uocabant muneris officio.
 Haec Festus: at beneficiarios ab eo appellatos, quod benefi-
 cio Tribunorum promouerentur, idem Vegetius tradit²: ex
 quo intelligendum illud Suetonij de Tiberio³: Venit etiam
 in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones a cō-
 meatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse am-
 bigua, &c. nam de promotis ad Centurionatum militibus
 loquitur, quod alioqui difficile obiter adnotatum uolumus.
 Beneficiariis uerō & reliquis principalibus turpe quodam-
 modo & inhonestum erat, si poena causa, quod munifices obi-
 re tenebantur, ipsi potissimum discincti stramenta & ligna
 secare, aut fossam fodere cogentur. Itaque Senatus Rom.
 acceptis à M. Marcello literis, ut eorum, qui apud Cannas
 Rempub. deseruerant, opera sibi ad expugnationem Syracu-
 sanorū uti liceret, rescripsit indignos esse qui in castra reci-
 perentur: caterū se ei permittere ut faceret quod expedire
 Reip. iudicasset, dum ne quis ex eis munere uacaret, &c. ut
 Valerius Maximus auctor est⁴: quod sic accipiendum ex².

¹ lib. 2. cap. 7.

² d. cap. 7. ³ cap. 12. in Tiberio.

⁴ lib. 2. cap. 2.

¹ in vita Marij.

uis quæ modò diximus palam est, ut eos non principalium, siue principum, sed munificum loco legi Senatus vellet pœnæ causa. Milites igitur Mariani apud Plutarchum¹ ita de Mario queruntur, cum à Teutonibus ad pugnam provocatus esset, quòd ipsis liturgis, id est munificibus & operariis ad fossas excauandas, exhauriendum cœnum, & flumina diuertenda perpetuò uteretur: ad dimicandum verò in aciem exire aduersus hostes non sineret, sed tanquam fœminas sub ianitorum custodia contineret: τὴν δὲ καταγωγὴν (aiunt) ἀειδρίαν ἢ μὲν Μακεδονίας εἰρηγὰ μάλιστα ὡς περ ζωῶν καὶ θυρωροῦ; φέρε παρόντες ἀνδρῶν πάθος ἐλθόντων ἐρώματα ποταμῶν ἄλλοις ἀναμύθι μαχομένοισι ὑπὸ τῆς ἐλθόντων, ἢ μὲν δὲ λήτρης γήσεται, ἀφ' ἧς πᾶσι, ὅταν δέηται παροῦσι ὀρυσθῆναι, καὶ πηλὸν ἐκκαθάρασθαι, καὶ ποταμοὺς τινὰς ὡς ἀπέπειν; ἐπὶ ταῦτα γὰρ, ὡς εἰσὶν, ἢ οὐκ εἰς πολλοῖς πόνοις ἡμαῖς. Sed ut ad rem, fuit hæc quoque antiquitùs militaris animaduersionis, Iubere ignominia causa militi venam solui, & sanguinem mitti: cuius rei rationem & originem subtiliter indagat A. Gellius in noctium Atticarum libris². M. Cato memoria tradidit, ut apud Iulium Frontonem relatum est³, in furto comprehensis inter commilitones dextras esse præcisas, aut si lætiùs (ma-
⁴ 1. 3. §. miles. versic. qui aliena. D. de re militari. 5 lib. 6. histor.

² lib. 10. ca. 8.
³ cap. 4. lib. 1. στρατηγικῶν.

⁴ 1. 3. §. miles. versic. qui aliena. D. de re militari. 5 lib. 6. histor.

fecissent, ipseque Germanicus Caesar graui concione habita circumfusos repressisset, ipsique supplces & vera exprobrari fatētes orassent eum ut puniret noxios, ignosceret lapsis, & duceret in hostem: præterea seditiosissimum quemque vinctos traxissent ad legatum legionis primæ C. Cetroniū: hic iudicium & pœnas de singulis in hunc modum exercuit, ut Tacitus¹ scribit: Stabant pro concione legiones districtis¹ lib. 1. an- gladiis, reus in suggestu per Tribunū ostendebatur: si nocentē² adclamauerant, præcepit datus trucidabatur, & gaudebat cadibus miles tanquam semet absolueret: nec Caesar arcebat quando nullo ipsius iussu penes eosdem sauitia facti & inuidia erat: Hæc ex Tacito. Ad hoc exacta per ipsos milites pœna genus illud Marcellini² referendum videtur: Cum in-
² ex lib. 19. rerum germanicarum.

lib. 4. ^{spat.} legionum distribueret, ut Iulius Fronto auctor est¹. Et no-
^{μαματων.} nam quidem legionem apud Placentiam Iulius Caesar, qua-
 quam adhuc in armis Pompeius esset, totam cum ignominia
^{2 in Iulio.} missam fecit, ut Suetonius² memorat. Decimam legionem
^{cap. 69.} Octavius Augustus (ut ex eodem Suetonio³ didicimus) con-
^{3 in Octavio.} tumaciùs parentem cum ignominia totam dimisit: Sic enim
^{cap. 24.} potius quam Diuisit, legendum esse, cum alter ille locus argu-
^{4 l. 3. §. pen.} mento est, tum verò hac nostri Modestini⁴ verba manifestò
^{D. de re mil.} comprobant. Et cum multi milites in aliquod flagitium con-
 spirent, vel si legio deficiat, auocari militia solet. Quid enim
 aliud est legionem militia auocari, quam exauctorari, hoc est
 sacramento solui, & ignominia mitti? Postremo ignominio-
^{5 d. l. 3. §. pæ.} sam missionem Modestinus⁵ idem inter militum pœnas cõ-
^{na. D. de re} numerat, cuius vim Ulpianus⁶ & Macer⁷ explicant, &
^{militari.} verò exemplum illustrissimum Herodianus⁸ adfert, quod
^{6 l. 2. in prin} suo tempore ac loco proponemus: nunc ad Suetonium, si pla-
^{cip. §. 5.} cet, reuertamur. Is ergo postquã de Decima legione id scri-
^{D. de ijs qui} psit quod modò exposuimus, adiicit statim⁹: Item alias im-
^{not. infra.} modeste missionem postulantem, citra commoda emeritorum
^{7 l. milites.} præmiorum exauctorauit. Hoc ipsum Iulius Fronto¹⁰ ita
^{13. §. misio-} extulit: Caius quoque Caesar cum quadam legiones eius se-
^{num. D. de} ditionem mouissent, adeo ut in perniciem quoque ducis vide-
^{re milit.} rentur consurrectura, dissimulato metu processit ad milites:
^{8 lib. 2.} postulantibusque missionem, ultro minaci vultu dedit: exau-
^{9 in Octa-} ctoratos pœnitentia coëgit satisfacere Imperatori, obsequē-
^{nio. cap. 24.} tioresque in reliquum operas edere. Alexandrum Seuerum
^{10 cap. 10.} Imperatorem seueritatis tantæ fuisse in milites Lampridius
^{lib. 1. §. 8. spat.} narrat¹¹, ut sepe legiones integras exauctorauerit, ex mili-
^{μαματων.} tibus Quirites appellans, nec exercitum unquam timuerit.
 Quo in loco verum est aspexisse Lampridium ad veterem

^{11 in Alexā-}
^{dri Seueri}
^{vita.}

& solemnem, sed ab eo qui formulas collegit omissam, à Bu-
 deo tamen illo animaduersam¹ exauctorationis formulam:
 in qua exauctorati, Quirites quasi priuati pagani & ple-
 beij nec iam amplius milites nominabantur: ut ex eo satis
 apparet, quòd Alexander idem Seuerus in concione quadam
 ad milites expressit, cum esset mota seditio à legione, cuius
 socij erant in vincula coniecti, ob id quòd Antiochiæ laua-
 cris muliebribus & deliciis vacarent. Igitur orto tumultu,
 Continete (inquit post pauca) vocem truculentam campo ac
 bellis necessariam, ne vos hodie omnes vno ore atque vna
 voce Quirites dimittam, & incertū an Quirites: non enim
 digni estis qui vel Romanæ plebis sitis, si ius Romanum non
 agnoscitis. Cum nihilominus post ista fremerent, exclama-
 uit, Quirites discedite, atque arma deponite. Mirando exē-
 plo depositis armis, depositis etiam sagulis militaribus, om-
 nes non ad castra, sed ad diuersoria varia recesserunt, &c.
 arma collecta populus ad palatium tulit: eam tamen legio-
 nem quam exauctorauit, rogatus per dies XXX. prius-
 quam ad expeditionem Persicam profisceretur, loco suo
 restituit. Hæc ex Lampridio, cui has antiquæ ac perelegan-
 tis formulæ reliquias debemus. Nam quòd Quirites pro mi-
 litibus eos vocabat Seuerus apud Lampridium, qui seditio-
 nem facerent, & statim exauctorandi essent, hos illum exē-
 plo Iulij Caesaris præstantissimi Imperatoris ita nominasse
 constat: primùm ex eo² quòd Placentiæ orto inter milites
 tumultu atque seditione, cum eorum nonnulli militiam de-
 tractarent, alij ad Pompeium transfugere constituissent, ad
 ipsos ita loquutus fertur: ut delictis exprobratis longam ora-
 tionem hoc verbo quod Dio retulit concluderet: *πρωτα δε*
αυτο δει Αγα. Τωτα της εργατας, ω, τι δει υμας ονομασαιμι; οβ

^{1 in annota-}
^{tionibus ad}
^{l. 2. D. de ijs}
^{qui not. in-}
^{sa.}

^{2 vide Dio-}
^{nem lib. 41.}
^{histor.}

1 lib. 1. anal.

2 in Julio cap. 70.

3 lib. 42. histogr.

4 lib. 19. anal.

αὐτοὶ ὡς καὶ αὐτοὶ καὶ βούλεσθε καὶ φατέ, ἀλλ' ὡς τὰς χεῖρας καὶ
 ἐμοὶ συμφέρει. quo verbo eos cum ignominia missos fecit, ut
 Suetonius tradit, nōsque paulò antè diximus. Tum verò ex
 verbis Germanici: qui in concione quadam ad milites apud
 Tacitum¹, Diuus Iulius (inquit) seditionem exercitus ver-
 bo uno compescuit, Quirites vocando qui sacramētum eius
 detrectabant: & ex eo denique quod Suetonius sic ferè scri-
 bit², Decumanos autem Romæ cum ingentibus minis, sum-
 mōque etiam urbis periculo missionem & premia flagitan-
 tes, ardente tunc in Africa bello, neque adire cunctatus est,
 quanquam deterrentibus amicis, neque dimittere: sed una
 voce qua Quirites eos pro militibus appellarat, tam facillè
 circumegit & flexit, ut ei milites esse confestim responde-
 rint: & quamvis recusantem ultro in Africam sint secuti,
 ac sic quoque seditiosissimum quemque & prædæ & agri
 destinati tertia parte multavit: quæ omnia Dio³ diligenter
 expressit quodam loco, in quo verba etiam Caesaris retulit
 huiusmodi: ἀλλ' ὀρθῶς γὰρ ὡς Κουεῖται λέγετε καὶ ἴδ' ἡκαμῆκα τι
 καὶ καταπέτρασθε, deinde adijcit, πῦρτας αὐτοὺς ὡς ἄρα χεῖμα ὡς
 μηδὲν δῆθεν αὐτῶν διόρυμος θῆκε: καὶ πῖς ἦν πεταγμένον χροῖον
 ἐπρατευμένοις, καὶ ἄ γέρεα ἐπελῆ δῶσιν ὑπέχετο λεγόντων δὲ
 τούτων, κατεπλάγησαν ἐκ τῆς ἀλῆς αὐτῶ δ' ἀνοίας, ἔ μάλιστα
 ὅτι Κουεῖταις ἀλλ' οὐ πραπίώταις αὐτοὺς ὠνόμασε καὶ ἄπεινωθέν-
 τες, φοβηθέντες τε μὴ πᾶσι τὴν δῆνον, μεταβάλλοντο. Antonius
 quoque Primus Flavianarū partiū dux prætorianos, quibus
 infensus erat, eadē ratione paganos quasi nō iam milites, sed
 Quirites nominavit apud Corn. Tacitum⁴, ubi sic scribit:
 Mox infensus prætorianis: Vos, inquit, nisi vincitis, pagani,
 quis alius imperator, quæ castra alia excipiet? Illic signa ar-
 μαῶν vestra sunt, & mors victis. Nā ignominia consumpsit

stis. His prætermisissis aliū ex Lucani quinto locum in eā rem
 doctissimus Budæus indicat. Ad eam verò formulam Vlpia-
 ni quoque nostri¹ verba pertinent: quibus ostendit, non eum
 duntaxat infamia notari, qui ab exercitu ignominia causa
 ab Imperatore, eōve cui de ea re statuendi potestas fuerit, infa-
 dimissus erit, hoc nominatim addito Ignominia causa, quòd
 semper addere debeat cur miles mittatur: sed etsi (ait Vlpia-
 nus²) eum exauctorauerit, id est insignia militaria detraxe-
 rit, inter infames efficit, licet non addidisset Ignominia cau-
 sa, se eum exauctorasse. Bene verò Iurisconsultus. hæc ver-
 ba, id est insignia militaria detraxerit (sic enim ex Pandē-
 ctis Florentinis legere malo) ad coarctandam latiore ex-
 auctorandi significationem addidit. Exauctoratio siue mis-
 sio, non omnis ignominiosa est. Missiones etenim alia sunt
 non ignominiosæ, sed honestæ: ut causaria, eaque quæ hone-
 sta specialiter nominatur³. Sed neque ignominiosa missio si-
 ue exauctoratio semper cum armorum ademptione fiebat: si
 arma non adimerentur, in exauctorando addi necesse erat
 Ignominia causa, vel certe delictum proferrī nominatim ob
 quod missio fieret (ut statim explicabimus) ne aliqui vide-
 retur honestè missus is qui exauctorabatur. At profectò quæ
 per ademptionem armorum fiebat exauctoratio siue missio,
 ignominiosa erat, honesta esse non poterat: quoniam insignia
 militaria, id est arma primum, ac deinde sagulum militare
 deponere iuebatur is miles, qui militari sacramento igno-
 minia causa soluebatur, nec ab exercitu tantum proficisci, sed
 discinctus etiam & nudus in exilium quasi quoddam abire
 cogebatur: quo missionis genere Imperator siue dux, aliūve
 hac de re statuendi potestatem habens, maximam infamiae
 labem ipsi aspergebat, etiam si non præfaretur militem à se

¹ l. 2. §. igno-
minia. D. de
iis qui not.

² d. §. Ignominia. ver-
sic. sed & si.

³ l. 2. §. igno-
minia. D. de
iis qui not.
infa. l. mili-
tes. 13. §. Mis-
sionū. D. de
re milit.

¹ in Vitellio cap. 10.

ignominia causa exauctorari. Ad hanc exauctorationem, armorumque ademptionem hac Suetonij de Vitellio verba pertinent: De Bebriacensi victoria & Othonis exitu, cum adhuc in Gallia esset audit: nihilque cunctatus, quicquid praetorianarum cohortium fuit, ut pessimi exempli uno exauctoravit edicto, iussas Tribunis tradere arma. Eodem illud

² ex lib. 7. decad. 3.

Livij² refero, ubi de Marcello scribens: Quae ignavia militum (inquit) erat ab Hannibale victus cohortibus quae signa amiserant hordeum dari iussit, Centurionesque manipulorum, quorum signa amissa fuerant, districtis gladiis discinctos destituit. Itemque illud Dionis³ de Octavio, qui milites

³ lib. 49. histor.

ob supplicium de commilitonibus sumptum exacerbatos ademptis armis a militia dimisit: ἐπει δὲ καὶ ὡς ἐθεοσιώοιτο (inquit) δίκη τινὰς αὐτῶν ἔδωκε. πρὸ ζυγῶν τῶν τε βῆτι τούτων τῶν λοιπῶν σιωπῶν τε αὐτοῖς ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλο τί, καὶ περὶ τῶν στρατῶν ἔπει δὲ πάλαι ἀφείλετο, καὶ τῆς στρατίας ἐπαύσε. Postremo illud

⁴ vide Xiphilinum in Severo sub initium.

etiam Xiphilini⁴ ex Dione: qui Severum scribit, arrepto imperio, post Pertinacis caedem antequam urbem ingrederetur praetorianos venire ad se in campum iussisse, cumque ipsis perfidiam in Pertinacem multa & gravi oratione exprobrasset, arma & equos ademisse, urbemque Roma expulisse, illos vero tunicatos atque discinctos, abiectis armis, & equis dimissis, varia in loca sparsim semotos abiisse: ἦν τι ὄπλων (ait) ἀπέλυσε, τοῖς τε ἵπποις ἀφείλετο, καὶ τῆς Ρώμης ἀπήλασεν. ἐντα δὲ οἱ μὲν ἄλλοι καὶ ἀκύντες ἔπει δὲ πάλαι ἀφῆρίπτοω, & τοῖς ἵπποις ἠφίεσαν, ἐν τε τοῖς χιτῶσιν ἄλζωσοι ἐσκεδῶνιωτο. Addit

⁵ lib. 2.

Herodianus⁵ a Severo Imp. admonitos praetorianos, ut discincti vestibus militaribus exuti & nudati, quam longissime ad urbe Roma excederent: si secus facerent, eorumque aliquis intra centesimum lapidem deprehensus esset, capite

penas luiturum. Haec nanque inter caetera locutus fertur: τοῖς τε περὶ ἀληφῶσιν ὑμᾶς στρατιώταις κελύω ἀποζῶσαι τε ὑμᾶς καὶ ἀποδύσασθαι εἰ τινὰς ἀέλικιαδε ἐσθῆτας στρατιωτικὰς, γυμνοὺς ἀποπέμψειν. ὁ δὲ γῆγῶ τε ὑμῖν ἀπιέναι ὡς παρρωπῆται τῆς Ρώμης, ἀπειλά καὶ δῆμιον καὶ παρρησίᾳ καὶ ἀδύσασθαι κεφαλῶν εἰ τις ὑμῶν ἐν τῶν ἑκατοσὺν σημείου ἀπὸ τῆς Ρώμης φανείν. Armis vero & insignibus militaribus non detractis, salva existimatio manebat eorum, qui sacramento militari soluti essent, nisi tamen adderetur ignominia causa, missionem illam & exauctorationem fieri, vel nisi delictum in mit-tendo exprimeretur. Quinimo exauctorati etsi ut iurciurando, ita stipendio soluerentur: attamen plerunque retinebantur sub vexillo, donec premia finita militia, id est com-moda emeritorum premiorum ipsis praestarentur, ut ex Ta-cito & Suetonio colligitur. Ille sic scribit¹: Igitur volutatis inter se rationibus placitum, ut epistola nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis, exau-ctorari qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo: cete-rorum immunes, nisi propulsandi hostis: legata quae petiue-rant exolui, duplicarique. Huius vero verba superius appo-sui², quibus ostenditur Augusti iussu legiones quae missionem immodestius peterent, ita exauctoratas fuisse, ut quamvis in-famia non irrogaretur, neque arma detraherentur, attamen nulla spes ipsis finita militiae premia consequendi relinque-retur. Quod idcirco auctor optimus apposuit, ut non simpli-citer, sed cum adiectione mulctae quasi cuiusdam, id est cum ademptione premiorum atque commodorum exauctoratas fuisse ab Octavio legiones intelleremus. Enimvero exau-ctoratio simplex stipendio & sacramento soluit, infamiam non irrogat: ideoque qui status controversiam patitur, & de

¹ lib. 1. an-nal.

² ex cap. 24. in Octavio. vide & in C. Caligula cap. 44.

libertate litigans necdum sententia data militis se dedit (cum non debeat per id tempus licet reuera liber sit, nomen militiae dare, siue ex libertate in seruitutem siue contra petatur¹) quod *Arrius Menander Iurisc.* eum dicit² exauctoratum, id est militia remotum castris eici, licet liber apparuerit finito atque terminato postea liberali iudicio, sic exponimus, ut tamen existimatio salua sit ei, qui missus & exauctoratus est: nam & qui litis causa militiam appetierunt, cum ab *Seuero & Antonino Impp.* rescriptum sit³ sacramento solui solere, attamen exauctoratus eo nomine, quod cum litem haberet hoc animo militiae se dedit, ut sub obtentu militiae pretiosorem se aduersario faceret, non utique infamis erit nec prohibendus lite finita militiae eiusdem ordinis se dare, alioquin etsi relinquat litem, vel si transigat, retinendus est: idque *Iurisc. Menander*⁴ notat. Præterea si quis euitandorum munerum causa militiam subierit, & ab exercitu dimissus sit, sepius rescriptum ait *Vlpianus*⁵, hac missione non ladi existimationem: & recte, propterea quod sine armorum ademptione, sine ignominia mentione, & ex alia, quam quæ infamiam importet, causa miles esse desierit. Sollet quidem in missione ignominiosa, delictum exprimi ob quod fit missio: & item adici plerunque verba huiusmodi: *Missionem ignominia causa fieri: ut in illo Vlpiani loco*⁶, Et si princeps dimiserit, & adiecerit Ignominia causa se eum mittere, ut plerunque facit non dubitabitur, &c. & in quadam ignominiosa missionis formula quam *Hirtius*, vel ut quidam volunt *Oppius*, proponit⁷. *C. Auiene*, quod in Italia milites populi Rom. contra *Remp.* instigasti, rapinasque per municipia fecisti, quodque mihi Reique pub. inutilis fuisti, & pro militibus tuam familiam, iumentaque in naues imposuisti,

¹ l. qui stat. 8. de re mili. ² l. qui de libertate. 29. D. de liber. causa.

³ l. 1. C. qui militare poss. lib. 12.

⁴ l. qui cum no. §. no om nis. & §. ex auctoratio. D. de re mili. 5 d. l. 2. §. ignominia. vers. est & quartum. D. de us qui not. infam.

⁶ l. 2. sub ini tiu. in vers. Et si princeps D. de iis qui not. infam.

⁷ lib. 1. de bello Africa no. citat *Cuiacius* ad l. 8. de excusat. tut.

imposuisti, tuaque opera militibusque tempore necessario *Respub.* caret, ob eas res, ignominia causa, ab exercitu meo te remoueo: hodieque ex *Africa* abesse, & quantum potes, proficisci iubeo. Quibus verbis, & infamia notatur is qui mittitur¹, & in urbe sacroque principis comitatu agere ac morari prohibetur, ut *Iurisconsulti* docent²: quod is qui mittit, illum abesse quamprimum & proficisci iubet. Semper autem debet addere cur miles mittatur (ait *Vlpianus*³) hoc est, non modò cuius delicti vindicandi causa, sed etiam qua finis, & ut loquuntur nostri, ad quem effectum: atque adeò palam disertèque debet is qui mittit edicere, ob delictum sacramento solui militem ignominia causa. Caterum etsi sine ignominia mentione dimiserit, eaque verba **IGNOMINIAE CAUSA** (quæ plerunque addi solere vel ipsa formula satis arguit) in missione facienda non pronunciarit, per errorem forsitan obliuionemve, aut breuitatis gratia, vel alia qualibet ex causa, nihilominus tamen ex *Macri Iurisc.* opinione ignominia missus intelligetur is, cuius delictum aut flagitium, siue commune siue militare, quod missioni causam dedit, palam ab exercitu duce aliòve prolatum fuerit: atque ita putarim *Vlpiano Macrum*⁴ non incommode conciliari posse, quo loco satis difficili, ut nostri quoque profitentur: Et si sine ignominia mentione (inquit) missi sunt, nihilominus ignominia missi intelliguntur: præsertim cum apud *Hirtium* quoque siue *Oppium* aliquot adhuc ignominiosæ missionis exempla extant, in quibus ignominia mentio ne tenuissima quidem habetur. Sic enim apud illum⁵ *Cæsar*: Itémque te *A. Fonte* quod *Tribunus militum* seditiosus, malusque ciuis fuisti, ab exercitu dimitto: *T. Alliene M. Tiro. C. Clusiane*, cum ordines in meo exercitu beneficio non

¹ l. 3. C. de re milit. lib. 12. ² d. l. 2. §. Ignominia missis. D. de iis qui not. infam. l. milites. 13. §. I. ad fin. D. de re milit. d. l. 3. C. eod. tit. ³ d. l. 2. §. ignominiosa autem. D. de iis qui not. infam.

⁴ l. milites. 13. §. & si sine. D. de re milit.

⁵ lib. de bello Africano.

virtute consecuti, ita vos gesseritis ut neque bello fortes, neque pace boni aut utiles fueritis, & magis in seditione concitandisque militibus aduersariorum nostrorum Imperatoris quam pudoris modestiæque fueritis studiosiores, indignos vos esse arbitror qui in meo exercitu ordines ducatis, missosque facio, & quantum potestis abesse ex Africa iubeo. Ad ignominiosam missionem illa Valerij Maximi verba¹, quæ modò sum relaturus, pertinere censeo. Nam Publius Rutilus Consul eo bello quod in Sicilia cum fugitiuis gessit, Q. Fabium generum suum, quia negligentia Taurominitanam arcem amiserat, prouincia iussit decedere. Hæc de communibus & propriis militum pœnis habui quæ scriberem: de paganorum pœnis differemus sequentibus libris, si qualia nobis ad hunc edolandum ac edendum otia Deus opt. max. fecit, talem perpoliendorum illorum (quod speramus) facultatem postea concesserit.

¹ ex lib. 2. cap. 2. ubi de disciplina militari.

Cassij, Macrini, Maximini, & Aureliani seuitia in milites. Emendatus Galliani locus. Militum & veteranorum in pœnis priuilegia. Proditorum & transfugarum pœna. Manuum præcisio. De saxo deiectio. Decimatio. Suetonij & Marcellini duo loci explicantur, & Macri. Iuriconsulti responsum, vitiosa interpunctioe sublata, exponitur.

CAP. XVIII.

A Pœnis militaribus, de quibus affatim superiore capite disputatum est, non erunt prorsus aliena quæ hîc dicturum sumus: quod verò pleniorẽ aliquam tractationem desiderarent, ea secernenda, & veluti secundæ mensæ loco lectoribus talium epularum auidis præbenda, satyræque modo proponenda curauimus. Nam quod ab Auidio Cassio disciplina militaris tenace milites qui aliquid prouincialibus per vim abstulissent, in illis ipsis locis in quibus peccauerant, in cru-

cem sublatos: quod ipsius iussu denos catenatos in profluentem, vel in mare mersos: quod multis desertoribus manus excisas, aliis crura poplitesque incisos ab ipso legimus¹, cum diceret maius exemplum esse uiuentis miserabiliter criminosi, quam occisi: hæc & alia huiusmodi supplicia siue tormenta (ut ita loquar) extraordinaria pœnarum militarium numero adscribenda esse nunquam profecto duximus, quod crudelitatis potius Cassianæ aliquot indicia quam aut iustitiæ, aut militaris etiam seueritatis exempla esse uideantur. Etenim Vulcatius Gallicanus primùm Cassium etiam id supplicij genus inuenisse narrat, ut stipitem grandem poneret pedum octoginta & centum, id est materiam (ubi malo, Item materiam) & à summo usque ad imum damnatos ligaret, & ab imo focum apponeret, incensis que aliis, alios fumi cruciatu, timore etiam alios necaret: quo nullum crudelius aut immanius supplicij genus, maiusue tormentum Siculi tyranni, ut Horatius loquitur, inuenere. At leue tamen ipsum uidebitur, si, quo genere in milites, centuriones, tribunos Opilius Macrinus animaduerteret, in memoriam reuocauero. Nam si ulla historiarum est fides, non modò in crucem eos tulit, & seruilibus suppliciis semper affecit, sed Tribunum qui excubias deserui passus erat, carpento rotali superadnexum per totum iter uiuum atque exanimem traxit: & cum quidam milites ancillæ hospitis pudorem deprauasse suspecti essent, atque per quendam frumentarium ille didicisset, adduci eos iussit, interrogauitque utrum esset factum: quod cum constitisset, duos boues miræ magnitudinis uiuos subito aperiri iussit, atque his singulos milites inferi capibus, ut secum colloqui possent, exertis: quæ omnia² in Opilio Capitolinus narrat. Hæc sanè crudelitas non magna, ut

¹ vide Vulcatij Gallicani in Auidio Cassio.

² in Opilio Macrino.

ipse Opilius credebatur, sed omnibus tyrannicis immanitatibus tristior fuit: quam tamen idem auctor in Maximino, ut et alias haud multo leuiores obiter notat, carpitque sic ferè¹: Senatus eum tantum timuit, ut vota in templis publicè priuatimque mulieres etiam cum suis liberis facerent, ne ille unquam urbem Romam videret: audiebat enim alios in crucem sublato, alios animalibus nuper occisis inclusos, alios feris obiectos, alias fustibus elisos, atque omnia hæc sine delectu dignitatis, cum videretur disciplinam velle regere militarem: cuius exemplo ciuilia etiam corrigere voluit, quod non conuenit principi, qui velit diligi. Erat enim ei persuasum, nisi crudelitate, imperium non teneri. At illa ut videtur supra modum immanis poena, qua Imperator Aurelianus militem affecit, si Flauio Vopisco² credimus: solus enim omnium militem, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, ita puniuit, ut duarum arborum capita inflecteret, quas ad pedes militis deligaret, easdemque subito dimitteret, ut scissus ille utrinque penderet. Atqui Cassium, Macrinum, Maximinum, et Aurelianum non tam Imperatores Romanos aliquis, quam ob iniustitiam et crudelitatem tyrannos et carnifices verè nominauerit. Macrinum quidem Macellinum à seruis suis dictum, quod macelli specie domus eius cruentaretur sanguine vernularum: et Maximinum tam crudelem fuisse, ut illum alij Cyclopem, alij Busiridem, alij Sironem, nonnulli Phalarim, multi Typhonem vel Gygem vocarent, Capitolinus³ memorat. Igitur quibus illi suppliciiis affecere milites, ea ne quis inter militares poenas referat: præsertim cum et Octauium Augustum et Adrianum, qui post Casarem Octauium disciplinam militarem superiorum principum incuria labantem retinuisse

¹ Iulius Capitolinus in Maximinis.

² in Aureliano.

³ in Opilio Macrino et in Maximinis.

à Spartiano dicitur, in milites tam duriter aut malitiosè potius animaduertisse non reperiat: Nam etsi aspero et abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget, quia vires armis constant, quæ ubi à recto itinere descuerunt, oppressura sunt nisi opprimantur, ut sapienter Valerius¹ pronunciat: nihilomagus tamen excarnificari milites, sed vel castigari vel puniri oportuit. Denique,

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

Quos ultra citràque nequit consistere rectum.

(ut ait poëta) Milites profectò in metallum, in ve opus metalli dari, torqueri, ad bestias, in furcam damnari, aut aliis plebeiorum poenis affici ius prohibet, ut noster Modestinus² scribit: cuius sententiam Diocletiani et Maximiani rescripto³ confirmari, nec minus illud ad milites, quam ad veteranos qui militarint, et missionem impetrauerint pertinere censeo. Nam veteranorum etiam priuilegium in delictis habere prærogatiuam, ut qui Decurionibus, idem et ipsis eorumque liberis ad primum duntaxat gradum honor habeantur: et à cæteris separentur in poenis, ideò que nec ad bestias, nec in metallum, nec in opus publicum dentur, neque fustibus cadantur, et Imperator Antoninus rescripsit⁴, et Iurisconsultorum responsis⁵ continetur. Milites quidem etsi proditores aut etiam transfugæ fuisse arguantur, poena verò proditorum aut transfugarum, tanquam hostium et perduellionum non ciuium, illa sit ut vivi exurantur⁶, aut furca suspendantur, auctore Paulo⁷: attamen ipsos plerunque capite tantum puniri Iurisconsultus Paternus tradit: adeo ut non modò non exuri aut suspendi, sed ne torqueri quidem possint, nisi postquam exauctorati fuerint: quia tum pro hoste non pro milite habeantur⁸. Planè quòd Modestinus eum

¹ lib. 2. cap. 2. ubi de Africano posteriore.

² l. 3. §. 1. ver sic. Nam in metallum. et §. 15 qui ad hostem. D. de re milit. §. l. milites. C. de quaestionib.

⁴ l. honor. §. C. de poenis. §. l. 1. et l. 3. D. de priuilegiis veteranorum. §. l. aut damnatum. §. hostes autem. l. si quis aliquid. §. 1. D. de poenis. §. l. si quis aliquid. §. 1. l. proditores. D. de re militari.

1 L. 3. §. 15
qui ad ho-
stem. D. de
re militi.

qui ad hostem confugit & rediit, torqueri, ad bestiasque vel in furcam damnari, quamuis milites nihil eorum patiantur, scribit¹: sic equidem esse temperandum, adhibita interpretatione, autumo: ut tamen qui ad hostem confugerit & redierit, si miles erat, neque torqueri, neque ad bestias vel in furcam damnari, neque exuri, aliisve plebeiorum pœnis affici, nisi prius exauctoratus, queat. Exauctoratus autem armis ademptis, vel ignominia missus quod amissa militari dignitate, iam paganus est & infamis, ideo humiliorum & plebeiorum pœnis recte illa ex causa, qua præcipua est, afficitur. Quinimo proditorem & transfugam, quia pro hoste nõ pro milite habetur, ut iam ex Paterno diximus, ideo ubicumq; inuentus esset, siue in hostico siue in pacato loco, licebat etiam non exauctoratum sine metu legis Corneliæ de sicariis, cui-

2 L. in fi. D.
ad leg. Cor-
nel. de sicariis.

libet quasi hostem (ut Martianus² auctor est) interficere. Apud veteras Romanos transfuga atque proditores variis supplicijs subdebatur. Q. Fabius Maximus, cuius aliqui mansuetissimum ingenium fuit, transfugarum dextras præcidit, ut Iulius Fronto³ narrat, & Valerius Maximus his verbis⁴: Omnium, inquit, qui ex praesidijs Romanorum ad hostes transfugerant, captique erant, manus abscidit, ut trunca præ se brachia gestantes, metum defectionis reliquis iniicerent. Idemque à Romanis, iussu Claudij Flacci, ad Capuam fuisse factum Appianus tradit in illo loco: ῥωμῆσιν δὲ

3 lib. 4. §. 1.
τῶν μὲν ἄλλων.
cap. 1.
4 lib. 2. cap.
2. ubi de
Q. Fabio.

5 in Anniba-
lica.

(inquit⁵) τῆ μὲν πόλιν φερούσῃν ἐπέστησαν, καὶ ὅσοις ἔθεν ἀντομῶν τῶν τῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀπέτεμον. Vxeloduno etiam expugnato, cum necessitate coacti oppidani se tradidissent, Caesar qui suam lenitatem cognitam omnibus sciret, neque veretur ne quid crudelitate naturæ videretur asperius fecisse, neque exitum consiliorum suorum animaduverteret, si tali ra-

tione diuersis in locis plures rebellare cœpissent: exēplo supplicij deterrendos reliquos existimauit. Itaque omnibus qui arma tulerant, manus præcidit, vitamque concessit: quo testator esset pœna improborum, ut ab Hirtio vel Oppio relatum est¹. Porro in transfugas durius aliquando animaduersum à Romanis legimus. Et Africanus quidem superior de uicta Carthagine, cum omnes qui ex Romanorum exercitibus ad Pœnos transferant in suam potestatem redegisset, grauius Romanos quam Latinos transfugas puniisse traditur: Hos enim, id est Romanos tanquam patriæ fugitiuos crucibus affixit, illos autem tanquam perfidos socios securi percussit. Posterior autem Africanus, euerso Punico imperio, exterarum gentium transfugas in edendis populo spectaculis, feris bestiis obiecit. L. Paulus, Perse Rege superato, eiusdem generis & culpæ homines elephantis proterendos substrauit: quæ nobis exempla idem Valerius² suppeditauit, ac totidem fere verbis proposuit. De Scipione Africano, qui² Carthaginem deleuit, L. Florus in eandem sententiam: Scipio (inquit³) exemplo patris eius Aemylj Pauli, qui Macedonia uicerat, ludos fecit, transfugas atque fugitiuos bestiis obiecit. Cæterum Romani milites transfuga ita plerunque apud veteres præsertim Romæ plecebantur, ut verberati aut securi percuterentur, aut de saxo Tarpeio deicerentur. Linius⁴: Verberati ac securi percussi transfuga ad duo milia hominum. & paulò antè: Recepti perfuga CCCLXX. quos cum Romam misisset Consul, virgis in comitio cæsi omnes, ac de saxo deiecti. Seneca⁵: Et cum ceruicem noxio præcidi imperabo, & cum parricidam in suâ culeo, & cum mittam in suppliciū militare, & cum Tarpeia proditorem hostemve publicum imponam, sine ira eo vultu

1 lib. 8. commentarior.
Caesaris de bello Gallico.

2 lib. 2. cap.

3 in epitome Liniij deca. 6. lib. 51.

4 lib. 3. de cad. 3.

5 lib. 1. de ira cap. 16.

animòque ero, quo serpentes & animalia venenata percussio. Fuit olim id pœnæ genus ordinarium & legitimum, Romæ nascentis initio, & vigente Republica. Ergo nõ affectatæ tantummodò tyrannidis rei (ut de Manlio Plutarcho scribit) non qui perlati falsi testimonij post accusationem cõuicti essent (ut ex A. Gellio² colligitur) sed & qui cædem admisisse dicerentur, pœnam hanc luebant, ut de saxo deijcerentur: ἀπὸ τοῦ ἑὸς τοῦ τε ῥωμαίου (ait Dionysius Halicarnassæus³) ἔπι τῶν ἀδόντων ἢ κολασίς. Plutarchus verò generaliter ait⁴, ex saxo Tarpeio fontes deturbari solitos: πάλω πέτρῳ ἐπὶ νῦν ἐν τῷ καπιτωλίῳ τῶν πηδῶν κελύθει ἀφ' ἧς ἐπίπτον τοὺς κελύθει, atque ita etiã ille Dionysij locus exponi potest, ut in damnatos capitalis criminis, eo ultimi supplicij genere Romani olim animaduerterint. Igitur habita Romæ post Cæsaris obitum funebri oratione ab Antonio, cùm ex plebe multi iam tumultuari occiperent: πῶς τῷ θρασυτέρων οὐπαμί κτ' τῶν καπιτωλίς πετρῶν ᾤσθη, ut Dio scribit. Ac Tiberij quoque imperatoris temporibus incesti damnatum è saxo Tarpeio precipitatum legimus apud Tacitũ: cuius hæc verba sunt⁵: Sextus Marius Hispaniarum ditissimus defertur incestasse filiam, & saxo Tarpeio deiicitur⁶. Verumtamen hoc illorum temporum sæuitiæ quibus in omne genus crudelitatis Tiberius iam tum eruperat, tribuendum puto. Carnificinæ quidem eius ostendi locum auctor est Suetonius⁷, Capreis, unde damnatos per longa & exquisita tormenta precipitari coram se in mare iubebat, excipiente classiariorum manu, & contis atque remis elidente cadauera, necui residui spiritus quicquam inesset. Sanè precipitationis supplicium iam inde post leges Porciam & Valeriam frequentari desit Romæ, ac paulatim

¹ vide Plutarchum in Camillo, & Mamertini in panegyrico Iuliani.
² cap. i. lib. 20.
³ lib. 8.
⁴ in Romulo.

⁵ lib. 44.
⁶ lib. 5. annual.

⁷ in Tiberio cap. 62.

ac paulatim obsoleuit: adeo ut non posse quem sic damnari, ut de saxo precipitaretur, Modestinus Iurisc. responderit¹. Itaque τῶν τε ῥωμαίου dixit Dionysius, non etiam τῶν νεώτερον ῥωμαίου. & Plutarchus ἐπίπτον, non πίπτον. Beatus item Augustinus tale supplicium, ut horreo precipitetur, insolitum Romanis legibus & potestates Romanas eo nunquam usas fuisse, multis in locis² asseuerat: ut mirum non sit, quòd grauius quibusque supplicij dignos esse nemo negauerit) eo pœnæ genere affectos, posteriorum Imperatorum & Iurisconsultorum tempore non legamus. Huic de pœnis militariibus commentationi finem imponere maiorem in modum cupiebam, vel ideo quia in eodem argumento quasi campo, in quo se alij³ quoque superioribus annis etsi satis infeliciter, ne imperite dicam, exercuissent, pigeret spatari: non enim lubenter ipsi loca peragramus ullius antè

Trita solo: iuuat integros accedere fontes

Atque haurire, iuuatque novos decerpere flores: verùm ea relegendi quæ paulò antè de cohortibus post decimationem hordeo pastis ex Plutarcho & Suetonio disserueram, venit in mentem è re literaria facturum esse me, si nõ nullos de decimatione, quos illi non attigissent, locos indicarem: atque adeo nihil eorum, quæ hoc de toto pœnarum militarium genere commodè atque appositè dici possent, intactum relinquerem. Nam etsi decimatio quidem ipsa, propriè ac reuera non pœna, sed ad supplicium capitis quod decimatis infligitur, quidam quasi gradus est: attamen cùm decimatas legiones hordeo pastas legimus, sic interpretari nos oportet, ut decimo quoque milite illarum legionum cæso atque trucidato, reliquis superstibus hordeum pro tritico datum

¹ l. si diuino. §. ult. D. de pœnis.

² lib. 2. aduersus literas Petilianæ cap. 20. & lib. 3. contra Cresconium cap. 49. & in tractatu II. de cap. 3. Ioannis.

³ Cœli⁹ Rhodiginus lib. 10. lectio. antiq. ca. 5. Laetius lib. 4. commentar. Reip. Romæ. ne. cap. 8.

¹ lib. de castrametat. Rom. & li. 6. histor. ² lib. 2. ³ lib. 3. & ¹⁴ & ¹⁷. ⁴ lib. 2. belli civilis. ⁵ in Caligula cap. 28.

intelligamus : & decimare sit decimum quemque supplicio afficere. Igitur ut Polybij¹, Liuij², Taciti³, & Appiani⁴ testimonia, quæ alij recitarunt, omittam : de decimatione legionum extat pulcherrimus (si, uti decet, attentius introspicatur) apud Suetonium locus, ubi de C. Caligula loquitur⁵ : Prius quam provincia decederet, consilium inuit nefanda atrocitatis, legiones, quæ post excessum Augusti seditionem olim mouerant, contrucidandi: quod & patrem suum Germanicum ducem, & se infantem tunc obsedissent: vixque à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perseueraret. Vocatos itaque ad concionem inermes, atque etiam gladiis depositis (sic enim malo quam Dispositis, ut insignibus militaribus detractis exauferatos & discinctos significet) equitatu armato circumfedit: sed cum videret suspecta re plerosque dilabi, ad resumenda, si qua vis fieret, arma: profugit concione, &c. Fiebat vero per sortitionem hæc decimatio, qua militum eorum, qui præ hostium metu per ignauiam fugerant, aliudve quodpiam delictum militare admiserant, decimus quisque sorte ductus capitis pœna plectebatur: eam enim conditionem supplicij (ait Cicero⁶) maiores in bello timiditati militis propositam esse voluerunt. Quamobrem ad sortitionem huiusmodi refero, quod de militibus, qui Placentia seditionem commouerant, Dio in hæc verba scribit⁷, relata concione Caesaris : Ταῦτα εἰπὼν ἐπεκλήρωσεν αὐτοὺς ὅτι θανάτου, καὶ τοῖς μὲν δρασυστάταις (ἔπει γὰρ οὐκ ἔδρασαν οὐδὲν ἔλαχον) ἐδίωξε. τοῖς δὲ ἄλλοις ὡς ὁδὸν σφῶν δειρόμενος διήκει. Eo pertinet etiam quod Plutarchus in eos Mummij milites, qui primi fugam fecerant, & sine armis in castra redierant (cum ille ad Spartacum intercludendum missus pugna contra M. Crassi præ-

⁶ in oratione pro Cluentio.

⁷ lib. 41. histor.

ceptum commissa superatus esset) ita Crassum ipsum animaduertisse tradit¹, ut patria, id est Romana militari pœna¹ in vita M. Crassi. post multos annos in usum reuocata, quingentos in quinquaginta decurias partiretur, ex quibus singulos sorte ductos in omnium conspectu trucidaret: quo animaduersionis genere ad exemplum Crassi Caluinus Octauij Caesaris in Iberiam legatus, in milites qui Propratorem à barbaris interceptum deseruerant, usus est: ut ex illa militari castigatione laudē & nomen, quale Crassus inuenerit: συγκαλέσας γὰρ αὐτοὺς (ut est apud Dionem²) ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλοις τὴν τοῦ λοιποῦ στρατοῦ. ἡγεῖσθε, ἔδύο τε ἑκατονταρχίας ἐδεκάταυσε, ἔἑκατονταρχίας συγχοῖς, ἄλλοις τε καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν πύλων καλουμένων στρατευόμενον ἐκόλασε. Ταῦτα δὲ ποιήσας, ὡς καὶ ὄνομα καὶ οὐκ ἐπὶ Κρασοῦ Μάρκου ἔπει τῆς στρατῶς διακωσῆς λαβὴν, ἡγεῖσθε τοῖς ἐπιδητήσις ὄρμησε, καὶ ἔχαλεπὸς αὐτοὺς κατεργάσατο. Hæc Dio. Sed ipsius quoque Plutarchi verba pro meo more adferam: πεντακοσίοις δὲ τοῖς ἡγεῖταις (ait) καὶ μάλιτα τοῖς πρέσβυταις ἐς πενήκοντα ἀφαιμάσας, ἀφ' ἑκάστης ἀπέκτεινεν ἓνα τὸν κλήρω λαχόντα πάντων τῶν στρατῶν πολλῶν χρόνων κόλασμα τοῖς στρατιώταις ἐπαγαγόν. καὶ γὰρ ἀρχὴν τῆς θανάτου τῶν ἑσπέρων ἡγεῖσθε, καὶ δρᾶται πολλὰ φεικῶδη ἔσπευπά. ἡγεῖσθε πλεονάζον ἀποδύτων ἡγεμόνων. Quibus omnino consentanea sunt, quæ de ista militari consuetudine M. Tullius eleganter differit³: Statuerunt enim ita (inquit) maiores nostri, ut si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduertetur: ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret. & statim: Nam miles qui locum non tenuit, qui hostium impetum vimque pertimuit, potest idem postea & miles esse melior, & vir bonus, & ciuis utilis. Quare ne in bello propter hostium metum delinqueret, amplior ei mortis

² lib. 48. histor.

³ in oratione pro Cluentio.

Et supplicij metus est à maioribus cōstitutus: ne autē nimis multi pœnā capitis subirēt, idcirco illa sortitio cōparata est. Et paulò post. Quòd si hoc exemplū ex re militari ad animadversionē censoriā transferendū fuit, sortitione idipsum factū esse oportuit. Hęc militū decimationē post Crassum ab Imperatoribus Romanis in exercitu frequēter usurpatā fuisse, illa exēpla satis demōstrāt, quæ superiore capite protulimus:

¹ in Galba cap. 12.

quibus addatur quod apud Suetoniū de Galba legitur¹: Nā cū classiarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinū statū cogeret: recusantes atq; insuper aquilā & signa pertinaciū flagitātes, non modò immisso equite disiecit, sed decimavit etiā. De Opilio quidē Macrino Capitolinus scribit, cūm seditiones militares pateretur, multos sæpius decumavisse, aliquādo etiā cētesimasse, quod ver-

² in Opilio Macrino.

bū (inquit²) propriū ipsius est, cūm se clemēre diceret, quādo eos centesimaret, qui digni essent decumatione atq; vicesimā tione. Ad decimationē referēdū crediderim, quod Marcelli-

³ lib. 24.

nus³ de Iuliano scribit, cūm Surena dux Persicus Romanorū procuratorū tres turmas aggressus paucissimos trucidasset, inter quos strato Tribuno unū vexillū rapuisset, statim ira immāni cōcitū Imperatorē cū armigera manu festinatione ipsa tutissimū peruolasse, & grassatoribus fœda cōsternatione depulsis (inquit Marcellinus) residuos duos Tribunos sacramēto soluit, ut desides & ignavos (hęc fuit opinor exauctoratio simplex, sine armorū adēptione, sine ignominiosa missione) decē verò milites ex his qui fugerāt exauctoratos capitali addixit supplicio, secutus veteres leges: nā quod de veteribus legibus Marcellinus aspergit, ad suppliciū capitis

⁴ l. non omne. 6. §. qui in acie. D. de re milit.

(quo eos qui in acie fugā priores fecerint, spectantibus militibus puniendos esse propter exemplum Iuriscōsultus⁴ docet)

id est, ad decimationē, exauctorationē, & capitale suppliciū (quod in cōspectu militū aliorū decimis quibusq; sorte ductis infligeretur) pertinere iudico. Rursum illa verba Iuriscōsulti, Spectantibus militibus, cūm in excusis etiā Florentinis libris perperā distincta sint, aliter atque in ipsorū autographo (in quo versus integri continuo calami ductu exarati aspiciuntur) ita ut ad fugam in acie factam referantur: ego cum iis quæ proximè subiiciuntur, omnino connectenda esse assue-ro: ut propter exemplum, inspectantibus militibus, capite puniendum esse dicat Menander eum, qui prior in acie fugam fecerit. Quod fit in acie, non potest non spectantibus militibus fieri, aliter atque si in castris fieret: nam in acie, in pro-cinctu, & prope concinentibus tubis attentos esse omnes, at-que hoc agere conuenit. Quamobrem nihil necesse est addi Spectantibus militibus, fugam in acie factam: sed cūm exem-plo opus sit ad alios ab ignavia deterrendos milites, idē iis spectantibus capite pœnas luit, qui prior fugam fecerit. Hoc autem est, quod Plutarchus duobus locis², quos antè protu-

² in Lucullo & in crasso

li: ἀπὸ τῶν ἡωρῶν, & ἐφ' ἑσπέρῳ καὶ ἡωρῶν ἀγῶν στρατιῶ-
 τῶν: quod Iulius Fronto³, In conspectu armati exercitus, Cæ-
 sar, In conspectu multitudinis quodam loco⁴ dixit, & In om-
 nium conspectu, ubi de fugitiuis militibus Cæsaris à Pom-
 peio captis, Labieno traditis, & ab ipso deinde trucidatis
 loquitur⁵. At, Labienus (inquit) cūm ab eo impetrauisset ut
 sibi captiuos tradi iuberet, omnesque deductos ostentationis
 ut videbatur causa, quo maior perfugis fides haberetur,
 commilitones appellans, & magna verborum contumelia
 interrogans, solerētne veterani milites fugere, in omnium
 conspectu interficit: quo Cæsaris sermone illum Menandri
 nestri locum illustratum omnino esse arbitramur. Ad exem-

³ lib. 4. §. a-

mm. i eo exēplo quod superiore ca-pite addu-ximus.

⁴ lib. 5. cōmē-tar. de bello Gallico.

⁵ lib. 3. cōmē-tar. de bello ciuili.

Præclarum illud igitur Platonis: Nō solūm, inquit, scientia, quæ est remota à iustitia, calliditas potius, quàm sapientia est appellanda: verum etiam animus paratus ad periculum, si sua cupiditate non utilitate communi impellitur, audaciæ potius nomen habeat, quàm fortitudinis. Itaque viros fortes & magnanimos, eosdémque bonos & simplices, veritatis amicos, miniméq; fallaceis esse volumus, quæ sunt ex media laude iustitiæ. Hactenus Cicero: cuius & itē Iustiniani nostri verba, *ἡ δὲ τῆς καὶ ἄλλω δρετῶ τεταγμένη, ἡ δὲ καὶ μέγας διακοσμίως*, de uniuersali, nō de particulari iustitia exponi debere, unius Aristotelis auctoritas cōprobat: qui iustitiam uniuersalem (quæ à Iustiniano *τελειωτάτη δρετὴ* dicitur) *καταπένη τῶν δρετῶν, καὶ τελεία μάλιστα δρετῶ* nominat¹. Quod autem apud Imperatorem legimus, ἡ παύσιος

¹ lib. 5. ethicor. Nicomach.

² Bene, id est,

ut apparet ex aliis eiusdē Iustiniani verbis

No. 22. §. δευτερον ὃ ἐκαίνο.

ibi. καὶ ἀφ' ἧς καὶ πλείον γὰρ πλείον μου λέγοντι legas

fit quisq; de re sua, ita

ius esto.

³ in C. Martio Coriolano.

⁴ lib. 2. Tusc. cul. quæst.

φωνή τῶν ἐν ὀπλοῖς ἰσχυρῶ δρετῶ ὀνομαζέσθαι μόνω, virtutis nomen, quod ipsum generale est, soli omnium virtutum fortitudini (nam τῶν ἐν ὀπλοῖς ἰσχυρῶ, καὶ τῶν αἰδρίων eandem esse interpretor) veluti proprium ac peculiare patria loquendi forma, id est² Latino idiomate tribui: noster Plutarchus ipsum his verbis docet³: *ὁ δὲ καὶ μὲν οὖν ἐν τοῖς ἰσχυροῖς ἢ πρώτῃ μὲν μάλιστα τῆς δρετῆς ὃ καλεῖται πολεμικῆς καὶ πρακτικῆς ἐκὼ δαυτε καλεῖται, καὶ ἐν τῷ τῶν αἰδρίων τῶν αἰδρίων ἐν τῶν αἰδρίων ὀνομαζέσθαι, καὶ τῶν αἰδρίων ὀνομαζέσθαι, καὶ τῶν αἰδρίων ὀνομαζέσθαι. Sed & ipse Cicero, cum ita scribit⁴: Atqui vide ne cum omnes recte a-nimi affectiones virtutes appellentur, non sit hoc proprium nomen omnium, sed ab ea una quæ cæteris excellat omnes nominata sint: appellata est enim à viro virtus: viri autem propria maximè est fortitudo, cuius munera duo maxima sunt: mortis, dolorisque contemptio. Utendum est igitur his, si virtutis*

si virtutis compotes, vel potius si viri volumus esse, quoniam à viris virtus nomen est mutuata. Rectè autem Cicero: nam ut Paterculum¹, ut Tacitum², Spartianum³, Valerium⁴, & Plinium⁵ omittā, apud quos virtus fortitudinem plerunque significat, ut in libris iuris ciuilibus etiam accipitur. Sic loquuntur Imperatores⁶: Vlpianus Iurisc. ita loquitur in illo loco⁷: Quod si publicè præda virtute militum recuperata, nulli pretium matris pater numerauit, protinus postliminio reuerfa non cum domino, sed cum marito fuisse declaratur. Apud eundem iuris auctorem⁸, his personis quæ non virtutis gratia cum bestiis pugnaverunt, pro se allegare per-mitti à prætore, pro alio prohiberi. & paulò antè: Eos qui virtutis ostendenda causa hoc faciunt (de iis qui cum bestiis depugnant loquitur) sine mercede, non teneri edicto de infamibus⁹ de Senatusconsulto ex veterum opinione traditur. Sed & alio apud eundem Vlpianum loco⁹: Sabinus & Caspius responderunt athletas omnino artem ludicram non facere, virtutis enim gratia hoc facere. Mamertinus panegyristes militarem ornatum intelligens, virtutis ornatum nominat, separátque à pacis habitu Maximianum Imp. alloquens his ferè verbis¹⁰: Vidimus te, Casar, eodem die & in clarissimo pacis habitu, & in pulcherrimo virtutis ornatu. Bona venia Deum dixerim, ne Iupiter quidem ipse tanta celeritate faciem celi sui variat, quàm facile tu Iupiter togam (sic enim pro totam legendum esse nuper admonui¹¹) prætextam sumpto thorace mutasti, hastam posito scipione rapuisti: à tribunali temet in campum, à curuli in equum transtulisti. Ex poëtis verò Latinis, præter Virgilium & Lucanum, præter¹² Ennium, ¹³ Lucretium & ¹⁴ Plautum illis vetustiores, & recentioribus inquam poëtis Claudianus quoque bellicam

¹ volum. 2. ² lib. 18. anal. ³ in Adriano lib. 3. ca. 2. ⁴ lib. 5. cap. 2. ⁵ lib. 2. ca. 1. ubi de Rutilio. ⁶ lib. 22. ca. 4. ⁷ l. ab hostib. ⁸ 2. C. de postlim. reuer. et redempt. ab hostib. ⁹ l. si quis ingenuam. 20. D. de capt. & postlim. ¹⁰ l. 1. §. Item senatusconsulto. 20. versic. Deniq; & versic. His igitur. D. de postul. ¹¹ l. 4. sub iniitū. D. de iis qui not. inf. ¹² in panegyrico ad Maximianum. ¹³ in appèdib. ad comētar. de reg. iur. ubi de consuli insignibus. ¹⁴ vide Cic. li. 1. de offic. ¹⁵ lib. 2. de rer. natura. ¹⁶ Amphitrone act. 1. scena 1.

a

virtutem, id est fortitudinem intellexit, cum ita cecinit:

Quisnam audeat stricto leges imponere ferro, (sic enim ex vetere meo codice legendum, ubi vulgati codices habent, leges vibrato)

Inflammata semel, nescit mitescere virtus. Marcus etiam Varro lingua Romanae peritissimus, ubi de militaribus vocabulis¹: Duplicarij dicti, ait, quibus ob virtutem duplicia cibaria ut darentur institutum. Caesar quoque Imperator, idemque scriptor facundissimus innumeris propemodum locis virtutem cum appellat, fortitudinem intelligit. Exempli gratia hocce proferam, Qua de causa (inquit²) Heluetij quoque reliquos Gallos virtute precedunt, quod fere quotidianis praeliis cum Germanis contendunt. Item: Intellecturum quid inuicti Germani exercitatissimi in armis, qui intra annos XIV reatum non subissent, virtute possent. Itemq; Desperantes iam de pugna, & dispersos subito adortum magis ratione ac consilio, quam virtute vicisse. Et ut alios omittam,

uno & eodem loco bis id verbi ea qua dicimus significatione posuit³. Caesar primo & propter multitudinem hostium, & propter eximiam opinionem virtutis praelio supersedere statuit, quotidie tamen equestribus praeliis quid hostis virtute posset, & quid nostri auderent periclitabatur. Item: Equites vero ut turpitudinem fugae virtute delerent, omnibus in locis pugnabant, quo se legionariis militibus praferrent: & alibi saepe⁴. Sed & ipse Cicero alicubi: Quid loquar, inquit⁵, de re militari? in qua cum virtute nostri multum valuerunt, tum plus etiam disciplina. Item alio loco ad Plancum Imperatorem sic scribit⁶: Nam & in re militari virtutem, & in administratione iustitiam, & in omni genere prudentiam mihi tuam exposuit. Itemq; de Pompeio inquit⁷, Humanitiam.

¹ li. 4. de lingua Latina.

² lib. 1. commentar. de bello Gallico. sub initium.

³ lib. 2. commentar. de bello Gallico.

⁴ li. 6. commentar. de bello Gallico.

⁵ lib. 7. de bello civili.

⁶ lib. 2. & 3. Hirtius lib. 1. de bello Alexandrino.

⁷ lib. 1. Tusculanae quaest. sub initium.

⁸ epist. 3. lib. 10. familiar. epistol.

⁹ in oratione pro lege Manilia.

tate iam tanta est, ut difficile dictu sit, utrum hostes magis virtutem eius pugnantem timerint, an mansuetudinem victi dilexerint. Et alio loco¹: Eam enim ex bello gloriam virtute perperimus, ut eius aeterna insignia posteris nostris relinquere vellemus. Ergo apud veteres, ut e Seneca² didicimus: Macte virtute esto, sanguinolentis & ex acie redeuntibus dicebatur. Hanc animi virtutem cum alia quoque sint plurima, nominavit Caesar, ubi de Labieno³: Tantis subito difficultatibus obiectis ab animi virtute auxilium petendum videbat: hic enim animi virtutem vocat, quod paulo ante animum ac virtutem dixerat: ubi de Vercingetorige: Neque ullum fere diem intermittebat, quin equestri praelio, interiectis sagittariis, quid in quoque esset animi ac virtutis suorū periclitaretur. & animi fortitudinem alio in loco⁴, ubi ita est: Hic cognosci licuit quantum esset hominibus praesidij in animi fortitudine. Fortitudo igitur generis nomen veluti proprium sibi adsciscit, ut virtutem qui nullo alio adiecto pronunciauerit, de fortitudine plerumque sensisse intelligatur. Interdum tamen ambiguitatis tollendae gratia, virtuti aut bellicae, aut militaris, aut Martiae nomen additur. Seruius⁵ apud Triphoninum Iurisc. Spe reverendi civibus, inquit, in virtute bellica magis, quam in pace Romani esse voluerunt. Plinius⁶, ubi de anulis: Manus & prorsus sinistrae maximam auctoritatem conciliauerunt auro (legerim lubentius Aureo, ut ad anulum referatur) non quidem Romanae, quorum more ferreum id erat & bellicae virtutis insigne. Panegyristes quoque⁷: Sed neque illum virtutes tuae bellicae (inquit) a liberalitate, neque illius opes a bellica virtute reuocarunt. Suetonius de Augusto⁸: Nec parcior, inquit, in bellica virtute honoranda super triginta ducibus iustos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta

¹ lib. 2. de inventione.

² epist. 67.

³ li. 7. commentar. de bello Gall.

⁴ li. 3. commentar. de bello civili.

⁵ l. in bello. in principi. D.

⁶ de capt. & postlim.

⁷ cap. 1. li. 34.

⁸ Mamertin. in Panegyrico Maximi.

⁹ in Augusto cap. 38.

decernenda curavit. At miles apud Plautum:

¹ Epidico act. 3. sc. 4.

Virtute belli armatus, ait¹, promerui ut mihi

Omnes mortales deceat agere gratias. Et Caesar: tum

² li. 5. comēt. de bell. Gall.

maxime (inquit²) quod qui virtute belli omnibus gentibus præferabantur, tantum se eius opinionis deperdisse, ut populi

³ in carmine quo de Reipub. statu et temporibus Domitiani queritur. ⁴ lib. 3. de oratore.

R. imperia perferret, gravissimè dolebāt. & Sulpitia poetria³, — duo sunt, quibus extulit ingens

Roma caput: virtus belli, & sapientia pacis. Et Cicero ipse: Sin aliquis excellit unus è multis (ait⁴) effert se, si

⁵ in oratione pro Muræna.

unū aliquid affert, aut bellicā virtutē, aut usum aliquē militarē (quæ sanè nūc quidē obsoleuerūt, aut iuris sciētia, &c.

⁶ in oratione pro lege Manilia.

Et alio loco: Omnia latent, inquit⁵, in tutela ac præsidio bellicæ virtutis. Et paulò antè: Rei militaris virtus præstat cæ-

⁷ lib. 10. de Asino aureo.

teris omnibus. Et alibi⁶: Atq; in hoc bello (inquit) Asiatico

⁸ lib. 28.

& regio nō solum militaris illa virtus, quæ est in En. Pōpeio singularis, sed aliæ quoq; virtutes animi multæ & magnæ requiruntur. Bellandi virtutem paulo post nominat idē Cicero:

At Apuleius Madaurēsis philosophus Platonicus⁷, virtute Martia præpotēti præfertur (ait) Ulysses modicus Aiaci ma-

ximo. Et Ammianus Marcellinus⁸: Nā inter arma & lituos conditionis æquatio leuiora facit pericula, & Martia

virtutis potestas, aut id quod ausum occupat, aut inopinata mors si acciderit, nullū ignominia sensum, sinēmq; secū viuē-

di simul & dolēdi perducit. Videtur autē Apuleius & Marcellinus alludere ad etymō. & originē vocabuli Græci ζεῦς,

quod ἀπὸ τοῦ ζεῦος, à Marte veteres Græmatici deducūt: ideo ipsum ζεῦς nomē ab optimis & vetustissimis Græca lingue

⁹ lib. 11. & 13. biblioth.

auctoribus, ita ut ad militarē & bellicā virtutē referant, v-

¹⁰ lib. 1. 3. 4.

surpari solet. Nā ut Diodorū Siculū⁹ mittā, atq; Thucydidi-
dē¹⁰, quod eorū libros omnibus in præoptu esse scio, & minime

vulgari munere interea lectores, laborūmq; nostrorū amatores donē, nitidissimi oratoris verba, quæ in impressis libris de-

siderātur, in mediū proferā. Ita igitur Lysias¹: οἱ δὲ ἡμέτεροι

¹ ἐν τῷ ὅσπια φιλῶ τοῖς κολεῖν ἡλὼν βοητοῖς.

παῖδοι (ait) ἔδοξα εἰδότες τοὺς ἐν ᾧ πολέμῳ κινδύους, δι-

λονομίζοντες τὸ ἀκλεῖα θάνατον ἀθάνατον ᾧ δὲ τῷ ἀγαθῶν ὄπι-

λείπειν λόγον, ἐκ ἐφοβήθη ὁ πλῆθος τῶν ἐλαπτῶν, ἀλλὰ τῆ ἐαυτῶν

ζῆσιν μάλλον ὄπισθεν. Et paulò post, ἀνδρες εἰ ἀγαθοὶ γυμνο-

νοί, καὶ τῷ μὴ σωμῆσθαι ἀφιδήσασθε, ἵνα ὅτι ζῆσιν ἢ φιλοψυχίασθε-

τες, καὶ μάλλον τοὺς περὶ αὐτοῖς νόμους ἀρχαυόμενοι, ἢ τὸ πρὸς τοὺς πο-

λεμίοις κινδύων φοβούμενοι, ἐσησθε μὲν Ἑσπαιον, &c. Ex-

recentioribus quoque noster Plutarchus ita Catonem phi-

losophum ad trecentos (qui ei erant à consiliis) loquentem fa-

cit², ut eos ad bellum aduersus Cæsarem fortiter ac strenuè

ineundum adhortaretur: se non modò laudibus, verum etiam

admiratione prosecuturum illorum virtutem esse, si aduersis

resisterent, & pro libertate belli periculum subirent: ἰσαμύων

δὲ πρὸς τὰ δεινὰ (inquit) καὶ δεχομύων τὸν ἄσπ' τῆς ἐλευθερίας

κινδύων, ὅτι ἐπαυεσόμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ θαυμάσιος πλὴν

ζῆσι πλὴν, καὶ παρέξων ἑαυτὸν ἀρχοντα καὶ σὺναγωνίζόμενοι ἀρχι-

οῦ πλὴν ἐχρῶ πλὴν τῆς πατρειδὸς ἐξελέγξωσιν. Idem au-

ctor³, ubi de Marco Catonis filio loquitur, qui ut amis-

sum ensē recuperaret, denuo in hostes impetum fecit: οἷα δὲ

νεθυίας, inquit, ὅτι τε δραμμείος πλείσις παιδύμεσι, ἔμεγα-

² in Catone Vticensi.

³ in vita Aemilij.

⁴ in vita Aemilij.

⁵ in Antonij vita. vide in vita Caij Marij.

fidei spectata hominibus testimonium Plutarchus denūciat, ut amissum & creptum *ἄρετῆς* nomen suum esse vindicet probetque. Igitur & citari eos, & licet per longum iter ex Latio in Graciam, attamen pro consuetudine huius provinciae literariae ad veritatem astruendam evocari ius civile patitur, vel ipso Iuriconsulto Callistrato auctore¹: qui si probabitur saepe in aliam civitatem testimonij gratia plerisque evocatos, non esse dubitandum ait, quin evocandi sint, quos necessarios in ipsa cognitione deprehenderit qui iudicat. Sed producti adsunt Latini testes Sallustius, Metellus. Tacitus Hirtius siue Oppius, Paterculus, Marcellinus, & Valerius: quorum fidem excuti & examinari nihil necesse est. Recitanda potius & cognoscenda ipsorum testimonia, quae velut actuarius aliquis hinc bona fide transcribere non recuso. Et apud Sallustium quidem Catilina sic ad coniuratos loquitur²: Nisi virtus atque fides vestra satis spectata mihi foret, nec quicquam opportuna res cecidisset, &c. sed quia multis & magnis tempestatibus vos cognovi, fortes fidisque mihi, eò animus ausus est, &c. Ex epistola verò Q. Metelli (quam cum in exilio esset ad Cn. & L. Domitios dedit) haec verba retulit Gellius³: At cum animum (inquit) vestrum erga me video, vehementer consolor, & fides virtusque vestra mihi ante oculos versatur. Audi nunc Tacitum⁴: Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum Senatui scripsit, neque dempsit aut addidit vero, sed fide ac virtute legatos, se consiliis superfuisse. Itémque haud multo post: Proximo Magnetes (inquit) L. Scipionis & L. Syllae constitutis nitebantur, quorum ille Antiocho, hinc Mithridate pulsus, fidem atque virtutem Magnetum decorauere. Praeterea idem auctor alibi L. Vitellium Imperatori dixisse tradit⁵: Frustra Vespas-

¹ l. 3. §. vlt. D. de testib.

² in coniuratione Catiline.

³ cap. 13. lib. 15.

⁴ lib. 3. annal.

⁵ lib. 19. annal.

fra Vespasianum timeri, quem tot Germanicae legiones, tot provinciae virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spaciis arceat. In urbe ac sinu cauendum hostem, &c. Hirtius autem siue Oppius, ubi de Gabinio¹: Adeoque¹ est à barbaris contemptus, ut Salonam se recipiens in oppidum maritimum, quod ciues Romani fortissimi fidelissimique incolebant, in agmine dimicare sit coactus. & aliquanto post: Cassius (inquit) fidei magis, quam virtuti legionum confidebat. Velleius Paterculus, ubi de Mithridate²: Quo tempore neque fortitudine aduersus Mithridatem, neque fide in Romanos quisquam Rhodiis par fuit. Ammianus Marcellinus³ Hariobaudem vacantem tribunum fidei fortitudinisque notae nullo conscio, legationis specie ad Hortarium miserat regem iam pacatum. Restat ut Valerij verba proferatur. Fabius autem Maximus (ait⁴) cuius non dimicare vincere fuit, cum praecipua fortitudinis Nolanum peditem dubia fide suspectum in castris haberet, illum plene pro tribunali laudando, omniq; genere honoris prosequendo, animum suum à Pœnis ad Romanos coegit remocare. Porro ut virtutem siue fortitudinem & fidem, ita perfidiam & ignauiam ab auctoribus inter scribendum copulari animaduertimus, cum de militibus sermo fit. Tacitus⁵: Hortatur milites, ait, ut hostem vagum, neque paci aut praelio paratum, sed perfidiam & ignauiam fuga confitentem exuerent sedibus. & alibi⁶: Praerat classi Claudius Apollinaris neque fidei constans, neque strenuus in perfidia. Praeterea quemadmodum apud Plutarchum *πῆρ' ἄρετῆς δίδοναι*, sic experimentum virtutis dare apud Velleium Paterculum legitur⁷, ubi de Germanico: Magna in bello Dalmatico experimenta virtutis, in multos ac difficiles locos praemissus Germanicus dedit. sic apud Tacitum: Centuriones virtutis ex-

¹ in lib. de bello Alexandrino in commentar. Caes.

² ar.

² volum. 2.

³ lib. 18.

⁴ lib. 7. cap.

³ ubi de Fabio Maximo.

⁵ lib. 13. annal.

⁶ lib. 19.

⁷ lib. 2.

¹ lib. 3. anal.

perta legimus. Tunc tripartitum (inquit¹) exercitum plures in manus dispergit, praeponitque centuriones virtutis experta. Sic denique fidem & virtutem militum experiri dux dicitur à Caesare, quem ipse imprudens penè praetermissi: etsi eum haud dubiè non modò in aliorum numerum referre, sed praeter illis omnibus nominare debuerat, vel ideo quòd solus coe-

² lib. 2. commentar. de bello civili.

eturam nostram auctoritate sua omnino asserere atque approbare potuit. Apud hunc² etenim milites uniuersi discedentem ex concione Curionem cohortantur, magno sit animo, neu dubitet praelium committere, & suam fidem virtutemque experiri. Haec sunt itaque peregrinorum, & velut in aliam ciuitatem euocatorum testimonia: domesticorum autem, id est Graecorum, imò ipsius quoque Plutarchi nonnulla suppetent, quae non idcirco repudiaturi sumus (meo quidem iudicio) quòd nullus idoneus testis in re sua intelligatur: cum de voluntate, deque sententia Plutarchi potissimum quaeramus, quae (ut in testamentis fieri assolet) non aliunde certiùs exquiri aut elici (ut mea fert opinio) quam ex alijs eiusdem Plutarchi locis unà compositis atque comparatis potest. Ex quibus aliquot à me inter legendum olim adnotatos proponam: sed ita, ut coniecturae nostrae firmandae ac stabiliendae alios apud ipsum Plutarchum nonnullos reperiri posse inficias non eam, quibus conquirendis otium non habeo. Is autem ut de Fregellanis & Marcello, sic de Firmianis & Catone propemodum in eandem sententiam alibi³ scribit: οὕτως οὖν ἐπιτήσας ἐπαύθαι πλὴν στρατιᾶς ὁ Κατων ἐκέλευεν αὐτὰς προσηλαθῆναι ἀπὸ τῶν ἄλλων τοῖς φερμανοῖς, οἷς αἰεὶ πιστοὶ ἐρχήτο καὶ παρορμῶσι. & de Antonianis militibus⁴, οἱ δὲ στρατιώται καὶ πόρον τινα καὶ παρορμῶν εἶχον ὡς αὐτῆκα πορὸν ἐπιφρονοσμοῦ καὶ ἰσοσώτῳ ἐπεδεί-

³ in M. Catonis vita.

⁴ in Antonij vita.

ξαυτο πιστῶν καὶ δραπέτῳ, ὡς καὶ τῆς Φυγῆς αὐτῶν φάραγγος γαρομῶν, ἡμέρας ἐπὶ ἀσυμμάχῳ. Idem auctor dicitur dicitur ἀποδῆξιν πρὸς ἄλλοις dixit¹ alio loco: id autem est, δραπέτης πείθειν¹ in Catonis philosophi concione ad trecentos negotiatores ciues Romanos, ipsius in Africa consiliarios: Philopamenis. ἐπεὶ δὲ σιωπῆλλον, inquit², δραπέτης ἀπὸ τῶν πελαγονίων, in Catonis καὶ διελευσίων πολῶν ἔπαυνοι τῆς παρορμῶν αὐτῶν, καὶ τῆς πί- Vticensis vi- τα. τῶν καὶ ἐπεδείξασθαι, καὶ χροῖμασι, καὶ σώμασι, καὶ βουλαῖς ὡφελιμώτατοι γυρόμενοι, πρὸς ἀλλὰ μὴ ἀφελυθῆναι τῆς ἐλπίσι, &c. ubi παρορμῶν καὶ πίστεως, animi & fidei explico: Suetonius³ in Othone, Animum fidemque praetorianorum³ cap. 8. erga se penè internicione amplissimi ordinis expertus est. Sequitur apud Plutarchum in eiusdem concionis extremo: οὐ μὲν ἄλλ' ἐκείνοις γε δεῖν ἐφῆ βουλεύεσθαι καὶ ἑαυτοὺς σὺμβουλοῦσθαι αὐτῶν τῆς παρορμῶν δραπέτης καὶ παρορμῶν αὐτῶν. & paulò antè, ubi de suscepto à Catone post Pompeij mortem imperio loquitur: εἰς καὶ Κατων ἀδούμενος καὶ οἰκτεῖρων ἀδράς ἀγαθοῖς καὶ πίστεως δεδωκότας πείθειν, ὅτι ξένος ἐρήμους καὶ ἀπὸ τοῦ ἀπολιπέιν, ὡς ἐστὶν τε πλὴν δραπέτῳ, καὶ πρὸς ἄλλοις Κυρήνῳ. qui locus illi omnino respondet, quem non castigandum modò, sed exponendum etiam atque illustrandum suscepimus: nam quid est aliud ἀδράς ἀγαθοῖς, καὶ πίστεως δεδωκότας πείθειν, nisi ἀδράς δραπέτης καὶ παρορμῶν & πίστεως πείθειν δεδωκότας. Enimuero δραπέτῳ τε⁴ lib. 19. 17. καὶ βύνοιδου Diodorus⁴, cum de re militari loquitur, plerumque copulat: Plutarchus verò & alij quoque vetustiores, & 18. bibliotheca. δραπέτῳ καὶ παρορμῶν, ut ipse⁵ Thucydides: apud què παρορμῶν, ut apud Plutarchum, alacritatem ac studium (sic Caesar⁶ vocat) exponimus: ea verò virtutis militaris est quaedam species, cui segnitiam tarditatemque contrariam esse arbitra-⁵ lib. 2. hist. ⁶ lib. 4. commentar. de bello Gallico, & lib. 3. de bello civili.

mur, quam Thucydides ἀθυμία τε ἔβραδυτήτα quodam lo-
 1 lib. 5. & 7 co¹ nominat. Apud Plutarchum denique ἀγαθόν, virum for-
 histon. tem interpretamur, τῆς πόλεως. Δρετῆ κεκοσμημένον, bellica
 2 lib. 1. an- virtute præditum: & militia bonū, ut Agrippam² Tacitus
 nal. sub ini- vocat: quod verbum in panegyrico ad Honorii³ usurpauit
 tium. Claudianus, cum ait:
 3 in panegy. notis regimur frui mūrque quietis
 in 4. consul. Militiaq; bonis, ceu bellatore Quirino,
 Honorij. Ceu placido moderante Numa. Sanè hac ipsa si-
 4 Thucydi- gnificatione ἀγαθόν alij quoque auctores Græci⁴, & in his
 des lib. hist. Lysias dixit in eo, quem ope manuscriptorum codicum adiu-
 2. 4 5. & 7. Diiodorus si ti antè attulimus, loco: ut in illo eiusdem orationis⁵ altero,
 culus lib. 19. cuius verba (quod in excusis libris hac etiam desiderantur)
 & 20. Plu- in studioforum gratiam adfero: εὐόμουλον δὲ ἀποδιδόναι μὲν αὐ-
 tarchus in Antonio & τοῖς μὲν πόλεων ἀποσπῆσαι, ἀγαθὸν δὲ εἶναι μὲν ὁλίγων, καὶ εἶναι
 Bruto. Xeno ψυχᾶς ἀλλοτείας ἀφ' ἧς θάνατον κεκτῆσθαι, πλεὺ δὲ ἐκ τῆς κιν-
 phon lib. 3. δωῶν μὴ μὲν ἰδίαν ἀπολείπειν. Sed & ὁ ἀγαθὸν ἀπὸ τῆς
 de institut. Cyri. Δρετῆς ἢ γὰρ ἀνδρίας, bonum pro virtute siue fortitudine
 5 ἐκ τῆς ἐπι- illò in loco accipitur, quem non vtiq; omnes intelligunt apud
 τὰς πῆς κα Thucydidem⁶: οἷς δὲ βεβαίως τὴν ἀρετὴν ἀγαθόν, inquit, μὴ
 εὐθὺς βον- 6 lib. 4. hist. ἀρετῆς τις ἀπὸ αὐτοῖς πολυμνηστῶν ἀρετῆς ἐστι. nam alibi⁷
 δοῖς. 7 lib. 1. histo. quoz; idē auctor ita loquitur, ὅτι οὗ τ' ὀπίστη μὲν, ait, ἐς ὃ ἴσον
 8 lib. 2. histo. in oratione καὶ ἐπὶ τῶν πόλεων, τῆς δὲ ψυχῆς ἀπὸ τοῦ ἀρετῆς ἐστὶν ὅτι ἡμεῖς φύ-
 Cnemi & σφ' ἐχόμεν ἀγαθόν, ἐκείνοισ ἐκ δὲ ἡμῶν διδάσκει. Eademque qua
 Braside ad paulò antè ἀγαθόν ostēdimus ratione, κακὸν καὶ κακίαν ἀπὸ τῆς
 Peloponne- 9 lib. 5. in dialogo δὲ καὶ ἀλίας, malum pro ignaui, vitium siue malitiam
 s. in dialogo Meliensium pro ignaui dixit⁸ ille ipse Thucydides. Atque ista qui-
 & Atheniē dem, ὡς ἀφ' ἑαυτῶν, adnotare libuit. Nunc verò iam
 sium κακὸ- (si videtur) adhibeat modum oratio, & illuc unde defle-
 τικ καὶ ἀλίας copulantur. xit redeat.

Iure meritoque à nobis restitutum in illo Plutarchi loco
 virtutis vocabulum, ut fidei verbo iungeretur, inde appa-
 ret: quod militi ut ignaui, sic perfidia quoque maximo vi-
 tio vertitur: contra verò & virtus, id est fortitudo fidésq;
 atque animi alacritas in milite requiri, & si adsint, mirificè
 commendari solent, ut antè ostendimus: idque vel his verbis,
 ex oratione Commodi principis ad milites ab Herodiano¹ lib. 1. histo.
 relatis, cōprobari potest: ὅσα δὲ ἀπὸ αὐτῶ ἐμὴ βασιλεὺς νεῦρα ἀ-
 γόμεως ἐπιδείξασθε, τούτων πλεὺ δὲ ξαυ πῆρας τὴν ἀγαθῆς καὶ ἀν-
 δρίας ἀποδοῦσα. quibus addantur illa² ex Macrini concione² apud Hero-
 ad milites: ἡρτηται ὃ νῦν πῶσα ἢ ῥωμαίων Δεχθὴ τῆς ὑμῶν τέρας³ apud Hero-
 ἀνδρίας τε καὶ πῆρας. In duce alicuius exercitus & impera-³ cap. 10. lib.
 tore, virtus illa quam Quintilianus³ imperatoriam, στρατη-⁷ Institut.
 γικὴν Δρετῆ⁴ Herodianus post⁴ Diiodorum Siculum nomi-⁴ lib. 1.
 nat: & verò ea quæ multum (ut ait⁵ Caesar) cum in omni-⁵ lib. 16. bi-
 bus rebus, tum præcipuè in bello & in re militari potest for-⁶ de Philippo.
 tuna siue felicitas, desideratur atque laudatur. Itaque pane-⁶ li. 6. cōmēt.
 gyristes⁷ ad Theodosium imperatorem: Nam cum duo sint, de bello Gal-
 ait, quæ claros duces faciant, summa virtus summâque feli-³ de bello
 citas, scire obuium est, qua fuerit felicitate præditus, qui te⁷ ciuili.
 genuit. Appianus⁸, ubi metu Annibalis qui ad XXXII. Latinus Pa-
 ab urbe stadium castra posuerat, magnum Romæ tumultum negyrico
 excitatum ait, illum στρατηγὸν δὲ Δρετῆ καὶ δῆτυχίας ἀμαχόν, Theodosij
 propter virtutem & felicitatem inuictum imperatorem vocat. Augusti.
 Cicero⁹ quoque existimare se ait, Maximo, Marcello, Sci-⁹ in oratione
 pioni, Mario, & cæteris magnis Imperatoribus, non solum pro lege Ma-
 propter virtutem, sed etiam propter fortunam sæpius impe-¹⁰ nilia.
 ria mandata, atque exercitus esse commissos. & ad Plancum
 imperatorem¹⁰ scribens: Omnia summa (inquit) consecutus¹⁰ epist. 3. &
 es, virtute duce, comite fortuna: & Fortuna suffragante⁵ lib. 10. fa-
 miliar.

videris res maximas consecutus, quod quanquam sine virtute non potuisses, tamen ex maxima parte ea quæ es adeptus, fortunæ temporibusque tribuuntur, &c. Magna spes in te & in tuo exercitu, magna expectatio. & de Pompeio

¹ in oratione pro Archia poeta.

Imp. ¹ Quid? noster hic Magnus (inquit) qui cum virtute fortunam adæquavit, nonne Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum in concione militum civitate do-

² lib. 41. histor.

navit? Dio ² quoque de Pompeio, itémque de Casare, ubi eos inuicem cõparat: ἔργα τε ἀξιοῦσθα, inquit, ἀποδεδῆγμένοι, καὶ πολλῆ μὲν ἀρετῆ, πολλῆ δὲ καὶ τύχῃ κερζημένοι, καὶ ἀξιο-

³ lib. 48. histor. statim in ipso initio ubi de Casaris interfectio-

σπρα τῆ γλώτῃ, ἃ ἀξιοῦσθα τοὶ ἡσθμ. & alio loco: ὡς πού τῶ, τῆ δὲ καὶ ἐφῆρε καὶ ὁ δαμόνιον ἠγῶ ἀνδρα ὡς δὲ βεργάτις σφῶν (Casarem intelligit) ἐς ἄσπυτον καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς τύχης πῶς χωρῆσθαι ἀποτέλειται παρῆν. Rursum Cicero de Mu-

⁴ in oratione pro Murena

rana Imp. illam militum orationem quodam loco ⁴ exprimit: Me saucium recreavit, me præda donavit, hoc duce castra cepimus, signa contulimus, nunquam iste plus militi laboris imposuit, quàm sibi sumpsit: ipse cum fortis, tum etiam felix.

⁵ de bello Alexandrino.

Hirtius siue Oppius de Euphranore: Cui subsidium (ait) ⁵ nemo tulit, siue quòd in ipso satis præsidij pro virtute ac felicitate eius putarent esse, siue quòd ipsi sibi timebant: itaque v-

⁶ volum. 2.

nus ex omnibus eo pralio bene rem gessit, solus cum sua quadriemi victrice periit. Velleius Paterculus ⁶ ubi de P. Scipione Africano AEmiliano loquitur, Misusq; in Hispaniam fortunæ virtutisque expertæ in Africa, respondit in Hispania. & multo post: Vsus Casar virtute & fortuna sua, Perusiam expugnauit: & postea ubi de bello Germanico sub Augusto: Moles deinde eius belli translata in Neronem est, quod is sua & virtute & fortuna administravit: & aliquanto post: Eadem & virtus & fortuna subsequenti tem-

pore ingressa annū Imperatoris Tiberij fuit, quæ initio fuerat. Denique, ut finem exemplis adferendis faciam, de M. Antonino philosopho. scribit Capitolinus ¹ sic fere: Speciale ¹ in ei⁹ vita. ipse bellum Marcomannicum, sed quantum nulla unquam memoria fuit, tum virtute, tum etiam felicitate transegit: & eo quidem tempore, quo pestilentia grauis multa millia & popularium & militum interemerat. Hæc profectò est felicitas rerum gestarum, qua benevolentiam, ut rebus aduersis, odia exercitus Imperatoribus conciliari Curio apud Casarem docet ². Cæterum quomodo Casar ipse dicebat ³, ² li. 2. cõmẽt. de bel. civili. non minus se in milite modestiam & continentiam, quàm ³ li. 7. cõmẽt. de bello Gallico. virtutem atque animi magnitudinem desiderare: quamuis fortitudinem duntaxat & fidem in milite plerunque requiri, variis auctorum testimoniis comprobatum antea fuerit: Sic & in duce vel Imperatore, licet hæc duo potissimum expeti atque laudari consueverint, virtus & felicitas, ut modo demonstraui: nihilo minus tamen Cicero ubi de Imperatore ad bellum Mithridaticum deligendo disserit ⁴, in ⁴ in oratione summo Imperatore scribit quatuor has res. inesse oportere: ⁴ in oratione pro lege Manilia. scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. & paulo post: Neque enim illæ sunt solæ virtutes Imperatoriae quæ vulgo existimantur, labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo. & postea: Non enim solum bellandi virtus in summo atque perfecto Imperatore quaerenda est, sed multæ sunt artes eximia huius administræ comitèsque virtutis. Ac primùm quanta innocentia debent esse Imperatores? quanta deinde omnibus in rebus temperantia? quanta fide? quanta facilitate? quanto ingenio? quanta humanitate? Verum Imperatoriae virtuti multas artes veluti comites

addit Cicero, quæ non sunt Imperatoris propria, sed in omnibus ferè bonis ac studiosis viris, præcipuè verò in magistratibus elucere debent, ad quas uniuersalis Iustitiæ nomen pertinet, ut initio diximus. Illud profectò admittendū, quod ut per se satis apertum & clarum est, ita ipse Cicero innuit: Bellicæ virtutis arctiorem significationem esse, cum de milite, quàm cum de duce exercitus vel Imperatoris loquimur. Virtus militaris est fortitudo: Imperatoria virtus præter fortitudinem, alia per multa complectitur. In Imperatore enim & στρατηγία, siue στρατηγικὴν σὺνέσιον (nam utrunque à Diodoro¹ usurpatur) καὶ πλεὺν καὶ τὸν πόλεμον, ut Thucydides² loquitur, ἐμπειρίαν, id est consilium, reique militaris peritiam (ut omittam cætera) inesse oportet: in milite nihil necesse est. Gladio superare militis est. Imperatoris autem, ut ait Cæsar³, non minus consilio quàm gladio: adeò quidem, ut Philippus ille Macedo maioribus ob Imperatorium consilium, quàm ob virtutem militarem laudibus afficeretur atq; commendaretur, ut Diodorus Siculus tradit⁴: φασι δὲ καὶ ἄλλοι σενεμ. (hæc optimi auctoris verba sunt) τὸν Φίλιππον σεμνωέσθαι μᾶλλον ἔπι τῆ στρατηγικῇ σὺνέσει καὶ τοῖς ἀφ' ἧς οὐμιλίας ἐπιτεύγματασιν ἢ ἔπι τῆ καὶ τοῖς συμμαχίας αἰδρίαι. τῷ μὲν γὰρ καὶ τοῖς ἀγῶνας κατορθώματ' ἐμοτέραν ἀπὸ τοῖς τοῖς στρατηγικῶν, τῷ δὲ ἀφ' ἧς οὐμιλίας γινόμενων ἐπιτευγμάτων ἄλλοι μόνον λαμβάνειν πλεὺν ἐπιγραφίω. Præstantissimus apud Lacedæmonios olim dux fuit Brasidas: Hic verò, ut est apud Thucydidem⁵: αὐτίκα ἑαυτὸν ᾤχεσθ' ἰσχυρὸν καὶ μέτερον ἐς τοῖς πόλεσι, ἀπέστησε τοῖς πολλὰ, τοῖς δὲ ἀεθροσία εἶλε τῷ χρείων quamobrem ab optimo auctore statim ipsi ut ἀρετῆ, sic etiā ξυώσεσι tribuitur: & alibi ab eodem ipso Themistocles Atheniensis tanquam αὐτῆ στρατηγῆς ξυωετώτατος laudatur⁶ in oratione

¹ vide Diodorū Siculū lib. 15. biblioth.

² li. 6. histor. ³ lib. 1. de bello ciuili.

⁴ lib. 16. ad finem.

⁵ li. 4. histor.

⁶ li. 1. histor.

oratione ab legatis Atheniensium ad Lacedæmoniorum concilium habita. Itaque apud ipsum Thucydidem¹, ubi de Pistratidis Atheniensium tyrannis ita scribit: καὶ ἐπιτηδὸν σὺν ἐπιπλεῖστον δὲ τῶν οὐτῶν ἀρετῶν καὶ ξυώσεων. virtutem, non quomodo scholiastes Græcus facit, iustitiam, sed ex superioribus locis fortitudinem expono: præsertim cum subiiciat statim: πλεὺν τε πόλεω αὐτῶν καλῶς διεκρίνοισθαι, καὶ τοῖς πόλεμοις διέφερον. & non ita multo post de Hermocrate Syracusano: αὐτῆ καὶ ἐς τοῖς ἀφ' ἧς ξυώσεων ἀφ' ἧς ἀρετῆς, καὶ καὶ τὸν πόλεμον ἐμπειρίαν τε ἰκανὸς ἡρόμενος, καὶ αἰδρίαν ἐπιφαιής. Cum igitur neminem fere Imperatorem præstantissimum fuisse, qui non idem fortissimus miles fuerit historia doceant: nihil minus plerunque vsuuenit, ut qui miles optimus esset, idē tamen ob imprudentiam reive militaris imperitiam, ducis officio neutiquam rectē fungeretur. Marcelli quidem interfecti transfixum lancea cadauer aspectans Annibal, etsi nec ore ac vultu letitiam ostentasse, nec insolentius quidquam protulisse, à Plutarcho² traditur: Appianus³ tamen auctor est, ab Annibale (dum intueretur vulnera que pectore Marcellus exceperat) ipsum ut militem collaudatum, ut ducem atque imperatorem irrisum, ac reprehensum fuisse: καὶ αὐτῆ, inquit, τῶν σώματι ὁ Annibal ἐπιτίσας, ὡς εἶδε τοῖς τραύματα ἐπιτέρων, ἐπήνεσε μὲν ὡς στρατιώτην, ἐπέσκωλε δὲ ὡς στρατηγόν. Et sanè Marcellus loci speculandi castris egressus, & hostilibus insidiis deinde circumuentus, nec pro atate (maior iam enim LX. annis erat) neque pro veteris prudentia ducis tam improvidè se collegamque & prope totam Rempub. in præceps dederat, ut scribit Liuius⁴. Φροῖμου γὰρ ἔστιν ἀρχοντος (ut ait Xenophon⁵) καὶ οὐ μὴ ποτε κινδύωθεν ἐκόντα, πλεὺν ἢ πρὸς αὐτῶν ἀρετῆσιν ἢ ὅτι πλεῖστον ἔξῃ τῶν πολεμίων. Varum adeò

² in Marcelli vita.

³ in Anniballica.

⁴ lib. 7. de cad. 3.

⁵ in Hipparchico.

1 volum. 2.

2 in Calbe vita sub initium.

3 lib. 19. ant.

temporibus Augusti grauem & bonae voluntatis virum, magis Imperatoris defectum consilio, quam virtute destitutum militum, se magnificentissimumque perdidisse exercitum. Paterculus¹ tradit. Denique alia est atque alia virtus imperatoris & militis. Aliud imperatoris officium, aliud militis munus. Ille bene ac prudenter imperare, hic lubenter & cum animi quadam alacritate studioque parere debet. Hoc facile atque ab innumeris, illud difficillimo negotio atque a perpaucis praestari potest. Itaque laudat noster Plutarchus AEmilij Pauli factum, qui (cum Imperator in Macedonia venisset) id tantum opera dare milites iussit, ut singuli promptas & paratas manus, gladiosque praecutos & bene secantes haberent: reliqua sibi cura futura esse dixit. Optimi auctoris haec verba sunt²: δις ἡ Γαῖον Αἰμίλιον λέγουσι πρὸς τὴν Μακεδονίαν διώσαντων τὸν Λαβόντα ῥα λίσσας καὶ ἀειεργίας οἷον ἀφρατῆρ' ὄσον αἰάπλεων, πρὸς γυνῶσαι πρὸς χεῖρα ποιῆσαι ἐπιμύλιον καὶ πρὸς μάχην οὐδὲν ἔκαστον, αἰπὸν δὲ τῶν ἀνῶν μὴ ἠσθῆναι. Antonius quoque dux Flauiani exercitus apud Tacitum³, cum milites Cremonam expugnare cuperent, quatenus arma rapturi imperium ni ducerentur, optima ratione, verèque dixisse fertur: Diuisa inter exercitum ducisque munia, militibus cupidinem pugnandi conuenire, duces prouidendo, consultando, conctatione sepius, quam temeritate prodesse: ut pro virili portione armis ac manu victoriam iuuerit, ratione & consilio propriis ducis artibus profuturum. Ac de virtute quidem particulari, quae auidia & ἀρετή, fortitudo & virtus nominatur, & τῆ δόξα καὶ μαλακία, timiditati & ignauiæ opponitur, satis superque disputatum fuit: ut verear ne longiorem aliquis orationem fastidierit, atque respuerit: quae tamen, si cum magnitudine utilitatis

comparatur, fortassis etiam breuior videbitur. Nam ἀεὶ πολιτικὸς ἀρετῆς, de virtute civili, quam τὸν εἰρηναίους ἀρετῆς, ab Herodiano¹ appellata, speciem alteram esse arbitror, plenè ac luculenter alio loco² differuimus. At ἀεὶ ἀρετῆς, de virtute, hoc est recta ratione: cui contraria est κακία, quam Cicero³ vitiositatem, Seneca⁴ malitiam interpretatur, Graeci πομπῆν quoque & μαθησίαν nominant, scribere hoc loco non instituiamus. Pleni sunt philosophorum libri, qui patent omnibus: professorum scholae nihil aliud personant. Id potius, quod istis ignotum puto, quodque vel prudentissimum alioqui scholiastem fugit, nedum ut incautum lectorem ac aliud agentem non falleret, ὅς ἐστι ἀπὸ τῆς τραχηλῆς πρὸς δὲ ὡχίαν στυμωδόμενος admonebo. Quemadmodum in Plutarcho fecimus, ita in Themistio ἀρετῆς nomen (quod deletum atque oblitteratum ita est, ut nusquam appareat) reponendum videri, quo loco de Socrate loquitur. Ait enim illum in carcere vinctum, nihil egisse, aut amicis ad ipsum visentibus dixisse illiberaliter, demisso atque abiecto animo, sed de vita & anima philosophatum, deque iis quae apud inferos gererentur, qualia & quanta virtutem eo loci bona & praemia, quae itidem ibi vitiositatem & malitiam supplicia expectarent differuisse. Sed ipsa Themistij⁵ verba (ut in impresso eruditissimi viri Henrici Stephani libro leguntur) exscribamus: ἀλλ' ἔστι δὲ ὅτε κατεδικάσθη αὐτῷ ἀθηναῖοι, ἔστι δὲ ὅτε ἐν τῷ ἐξυλῶν ἔδρῳ ἀθηναῖος ἢ τραπεζιὸν ἔσφαξεν, ἢ εἴπετο πρὸς τοὺς ἐταίρους τοὺς εἰς τὸ δισμωτήριον στυμωδόμενος ἀπὸ ἀεὶ ψυχῆς ἐφιλοσόφῃ, καὶ ἀεὶ τῷ ἐν ἄδου ἐξηλαίῳ, ὅποσα μὲν ἀγαθὰ ἐκεῖ ἀεὶ μὲν ἔστι, ὅποσα δὲ κακία τιμωρήματα καὶ καρατήρια. Mancum & mutilum esse sermonis huius extremum agnoscent statim, ut pronuntiatum audierint, qui tereis ac delicatas aureis habent, quiq; in veterum Graecorum

1 lib. 2. hist.
2 in appen- dic. ad comē tar. de reg. iur.
3 lib. 4. tu sc. quest.
4 epist. 31.

5 oratione 2.

lectione vel mediocriter exercitati sunt: nam cum ὁπότε αὐτῶν ἀγαθὰ ἐκείνῃ αἰεὶ ἀπὸ τοῦ ἀγῶνι, si ad Socratem referatur, supplendum sit necessario relatiuum hoc αὐτῶν, ὅτι αἰεὶ ἀπὸ τοῦ ἀγῶνι legendum, non αἰεὶ ἀπὸ τοῦ ἀγῶνι: tum verò, quòd in secundo membro καὶ αὐτῶν legatur, ex eo si non veram, verisimilem quidem certè coniecturam, & minimè aspernandam facio, aliquid in priore membro inserendum & agglutinandum esse, quòd τὴν κακίαν opponatur atque respondeat. Igitur ἀπερὶ τοῦ ἀγῶνι, λέγεται ὅτι αἰεὶ ἀπὸ τοῦ ἀγῶνι ἀγαθὰ ἐκείνῃ αἰεὶ ἀπὸ τοῦ ἀγῶνι καὶ αὐτῶν ἀμωρῆματα καὶ κατὰ φύσιν. Quorum verborum sententiam modò Latinam fecimus, esse verò adeò perspicuam existimamus, ut ipsa setueri apud omnes, eruditis autem & a quis iudicibus probare possit.

Litis causa abesse. Defensio vetus lectio apud Vlpianum, itèmq; duobus apud ciceronem locis. Obseruare, curare, colere, obsequi. Defensio vetus & item noua locis aliquot restituta ex libro veteri apud casarem lectio. Quintiliani locus expositus, vulgata lectione defensa. Priuati ludi & Iuuenales. Publicum à priuato. spectaculum qui discernitur. Attelani thymelici xyfici, & c. ut non infames, ita notati & viles non admittuntur ad honores. Exposita l. i. c. de dignitat. lib. XII. conciliata l. 4. c. de spectacul. lib. XI. cum initio l. 4. D. de iis qui not. infam. & prolato Tertulliani testimonio, in quo multa mendacastigantur.

C A P. XX.

PRæclarè de re literaria illos mereri semper existimaui, qui in castigandis veterum auctorum libris operam ponerent: sunt verò aut fuerunt hac ætate in Gallia, Germania & Italia complures eruditi viri, summo Dei opt. max. beneficio ad restaurandam illorum intermortuam & prope sepultam dignitatem velut è cælo demissi: quorum exemplo nos quoque sedulo in idem studium, si quãdo vacat incumbimus.

Sed quod aut felicitate, aut ingenij bonitate atque industria nonnulli eorum ab aliis facillè superabantur, haud peræquè omnibus laborem studiumque suum successisse pridem ipsi deprehendimus: id quod is quoque perspiciet ac re ipsa experietur, qui coniecturas illorum non leuiter & summis tanquam digitis attingere, sed frequenti cogitatione, ut ait Seneca, pertractare, animòque attentissimo versare voluerit: quod qui faciet, qui (ut veterem & aliquot iam seculis receptam, labascentem tamen lectionem aliqua ratione fulciat) aduersus tantorum virorum auctoritatem depugnabit & vincet: non minore virtute ac solertia præditum eum esse oportere, nec minorem ei gratiam aut gloriam, quàm illis quos antè diximus, debitum iri arbitror. Quamobrem in eo militia genere lubenter ipse me, tanquam arx aliqua tenenda sit, interdum exerceo: quanto autem literarum bono id faciam, ex iis quæ nunc iam proponuntur iudicari volo.

Vlpianus id Edictum¹ explicans, quo Prator ei, & aduersus eum qui sine dolo malo Reipub. causa absuit, ita succurrit: ut ne vel obsit vel prosit ei, quod interim euenit: & Reipub. causa solos eos abesse, qui non sui commodi causa, sed coacti absunt²: dolo malo autem abesse Reipub. causa intelligens eum, qui alicuius commodi captandi gratia id egerit, ut Reipub. causa abesset³. Hæc verba statim subiicit: Sed & qui data opera, & sine lucro hoc affectauit, vel qui maturiùs profectus est, vel qui litis gratia cœpit Reipub. causa abesse. Hunc igitur ait abesse dolo malo, non tantum qui lucri faciendi causa, sed & qui nulla spe commodi cuiusquã proposita, id egerit: operamque dedit, ut abesset: itèmq; illum qui maturiùs & celeriùs profectus est, non videri Reipub. causa abesse sine dolo malo: ac multo magis eum, qui litis eui-

¹ Ex quibus caus. maiores in integ. restit.

² l. reipublicæ. D. ex quib. caus. maior.

³ l. nõ verè. D. ex quib. caus. maior. res.

tandē gratia id affectavit, ut Reipub. causa peregrē mitteretur: itaque non sine detrectatione abesse inciperet: nihil enim commentum hoc absentia illius ad auxilium restitutionis in integrum à Pratore obtinēdum ei prodesse: qua ratione cum lege Julia de adulteriis cautum sit, ne quis inter reos referat eum, qui tunc Reipub. causa aberit: quod æquum non sit visum, absentem Reipub. causa inter reos referri, dum Reipub. operatur: necessariò adiectum in lege verbum hoc,

¹ l. si maritus. 15. §. legis. Julia. D. ad leg. Jul. de adulter.

² Antonius Augustinus in emendat. & opinion. libris. post Priscianum lib. 18.

³ l. penult. D. de hered. instit.

⁴ l. 1. c. Qui militare possunt. lib. 12.

⁵ in orationibus.

⁶ οὐκ ἔστιν ἔτι Ὀλυμπιόδωρον βλάβης λόγος.

Sine detrectatione, noster Vlpianus tradit: quia si quis evitandi criminis id egerit (sic enim ex P. Florentinis legimus, ut causa vel gratia intelligatur more Græco, quem alij priorem notarunt, non exprimat) ut Reipub. causa abesset, nihil illi commentum hoc proficiet: quo nihil clarius demonstrari potest. Sic igitur apud Vlpianum interpretamur, Litis gratia abesse Reipub. causa, ut apud Paulum³, litis causa hereditatem institui, ut apud Impp. Severum & Antoninum litis causa militiam appetere in illo loco⁴: Non autem ignoratis eos qui litis causa militiam appetierunt, postulantes aduersariis, solui sacramēto solere: quod loquendi genus à Græcis fluxit, ex quorum aliqua peruetusta lege Lysias, si bene memini, hæc verba refert alicubi⁵: δίκης χάριν ἀπεινά, litis gratia abesse legimus: ubi eum qui litis gratia militauerit, non modò cum detrectatione, dolòque malo abesse Reipub. causa, ut loquuntur nostri, sed omnino Reipub. causa non abesse subindicat, & verum est. Sed verba clarissimi oratoris lubet appingere⁶: ἐπειδὴ δὲ ἐκείλη ὁ ἀρχὼν εἰς τὸ δικαστήριον ἀπαρτῆς τοῖς ἀμφοισὶν ἰσότητος καὶ τὸν νόμον, ὑπωμῶσά μεθ' ἡμῶν τῶν Ὀλυμπιόδωρον δημοσίᾳ ἀπεινά στρατεύόμενον. Ἐπομῶντος δὲ τούτου, ἀπομῶσά μεθ' οἱ ἀπὸ δικῆς καὶ δίκης

ἑαλλόντες Ὀλυμπιόδωρον τρυφῶν, ὕπερον ἡμῶν λέγοντες, ἐπεισάγουσι δίκας ἀπὸ φίλων, τῆς δίκης ἐνεκα ἀπεινά τρυφῶν, καὶ οὐ δημοσίᾳ. Ἐποστὲα οὐδ' ἐκλιπεῖν τιτὸ ἀμφοισὶν ἰσότητος ἐκόντα, ὅτε ἀπειδήμεις σὺ. ἐπειδὴ καὶ ἡ σὴ διεγερθῆ δόξασα σοὶ ἐνεκα τῆς δίκης ἀπεινά καὶ οὐ δημοσίᾳ. Quæ cum ita sint, quis non opinionem eorum¹ improbat, qui Litis gratia, quo sensu ab Vlpiano dictum sit adeo nesciunt, ut eius loco, Dicis gratia restituendum esse idcirco indicent, quoniam in exscribendo sepiissime librariorum id verbum deprauasse ipsi alijve² animaduertent. Sed si quid obscurum aut ignotum nobis est, non ideo tamen corruptum ac deprauatum statim videri debet. Hoc tamen argumento sane leuissimo commoueri quosdam nimia forsitan eruditionis suæ opinione delusos scimus, ut illa Ciceronis verba³, Postea sum cultus à te, tu à me obseruatus in petitione quaesturæ (quæ sine dubio Ciceroniana sunt) pro suspectis habeant: quoniam quid sit Obseruatus apud Ciceronem, non satis percipiunt: & in veteribus quibusdam schidis Quatus legitur. Itaque lubentius illi Ornatu, agnoscerent (ut opinor) quòd Cicero ipse quodam loco scripserit⁴, Semper te non modò tuendum mihi, sed etiam augendum atque ornandum putavi: vel forsitan Iouatus, quod est iuuatus, mallent propterea quòd apud eundem auctorem alibi legitur⁵: Se à te postea defensum in periculo capitis, adiutum in petitione Praturæ. itémque⁶: Nihil tibi nihil gratius facere posse, quàm si omnibus tuis opibus, omnino studio Lamiam in petitione iuueris: quod ut facias, vehementer te rogo. & ad Catonem⁷: Nam quod ais nulla re allici hominum mentes oportere ad magistratum mandandū nisi dignitate, hoc tu ipse, in quo summa est dignitas, non seruas. Cur enim quemquam ut studeat tibi, ut te adiuuet ro-

¹ Duarenus ad l. iurisci. §. Do. lo malo. D. de pactis cap. 47. lib. 1. disputat. anniuersar. & Vertranius Maurus ad lib. 5. Varronis de lingua Latina. ² Antonius Augustinus lib. 2. emendat. cap. 2. Victorius cap. 24. lib. 8. variar. lect. vide Cuiacii ca. 43. lib. 5. obseruat. & Pithæi cap. 8. lib. 2. adiuersar. ³ ex philipp. ⁴ epist. 17. lib. 7. famil. epist. ad Trebatium. ⁵ in oratione pro Milone. ⁶ epist. 17. Lamia uno. lib. 11. familiar. epist. ⁷ in oratione pro Murena.

gas? Veruntamen cum latius nonnunquam protendatur, ut aliorum complurium, ita huius quoque verbi vis & facultas, & adeo quidem ut non modo parentes à liberis sed liberi quoque à parentibus Latino & Iurisconsultis familiari sermone obseruari dicatur¹, hoc est coli ac diligenti: tum verò duarum Obseruandi significationum, quas vetustissimus interpres Asconius alio ad Ciceronem loco² attulit, ut vel spectulari sit vel venerari, posteriorem ei de quo agimus optime conuenire quis non videt? ut obseruare sit venerari, officii prosequi, demereri, atque hac ratione adiuuare candidatos: quo sensu Caesar subleuare dixit, ubi de Lentulo³: Caesaris-que (inquit) in se beneficia exponit quæ erant maxima, quòd per eum in collegium Pontificum venerat, quòd prouinciam Hispaniã ex Pratura habuerat, quòd in petitione Consulatus ab eo erat subleuatus. Reuera enim adiuuabant & subleuabant candidatos ij, qui eos obseruabãt: qui quòd erãt tenuiores, plerumq; ideo affectatorum, deductorum, & comitũ officio fungebantur: nec solũ candidatos, sed & oratores & magistratus quoque hac obseruantie genere prosequiebantur, ut ipsius Ciceronis & item Taciti testimoniis locupletissimis confirmare possum. Multi, ait⁴, obuiam prodierunt de prouincia decedenti, consulatum petenti. Solet fieri, &c. & Quid habet admirationis tali viro aduenienti, candidato, consulari obuiam prodisse multos, quod ni esset factum, magis mirandum videretur: quid si etiam illud addam quod à consuetudine non abhorret, rogatos esse multos? &c. & Homines tennes unum habent in nostrum ordinem aut promerendi, aut proferendi beneficij locum, hanc in nostris petitionibus operam atque affectationem. Neque enim fieri potest, neque postulandum est à nobis aut ab equitibus Romanis, ut

suos

¹ 1. quidam cum filium. 132. de verbor. obligation.

² in 2. orat. contra Verrem. vide Donatum quoque in Terentium in prologo Heautontimor.

³ lib. 1. de bello civili.

⁴ in Orat. pro Muræna.

suos necessarios candidatos sectentur totos dies, à quibus si domus nostra celebratur, si interdum ad forum deducimur, si uno basilicæ spatio honestamur, diligenter obseruari vide-mur & coli. Tenuiorum & non occupatorũ amicorũ est ista assiduitas, quorũ copia bonis & beneficis deesse non solet. & paulò post: Itaque & legi Fabia, quæ est de numero sectatorum, & S. Consulto, quod est L. Casare Consule factum, restiterunt. Nulla est enim poena, quæ possit obseruantiam tenuiorum ab hoc vetere instituto officiorum excludere. Idem Cicero ad Gallum¹: Miror cur me accuses, cum tibi id face-re non liceat: quod si liceret, tamen non debebas. Ego enim te (inquis) in consulatu obseruaram. Itaque clientes, tribulés ve qui candidatos aut magistratus deducebant atque comita-bantur, ij & obseruare atque etiam obsequi dicebãtur. Hoc quidem vocabulum ea significatione apud Senecã & Marcellinũ legere memini: Seneca² ubi de Druso Libone maio-ra sperante quàm ipsius seculo quisquam sperare poterat aut ipse vllò, Quum æger (inquit) à Senatu in lectica relatus es-set non sane frequentibus obsequiis. ita nanque legendum nõ ut male quidam reponunt exequiis: & obsequiorum nomẽ ad clientes & necessarios, qui officij causa deducere ac prosequi potentiores in publicum solebant referendum censeo. itaque subiicit Seneca, Omnes enim necessarij deseruerant impiẽ iam non reum sed funus. At Marcellinus ubi de Leontio præfecto urbi loquitur³: Illuc de industria pergens (ait) præfectus ab omni toga apparitioneque rogabatur enixius, ne in multitudinem se arrogantem immitteret, & minacem ex commotione pristina sæuientem, difficilisque ad pauorem recti tetendit: adeo ut eum obsequentium pars desereret, licet in periculum festinantem abruptum. Obsequentes

¹ epist. 27. lib. 7. familiar. epist.

² epist. 71.

³ lib. 15. rer. gest.

enim togatos, qui praefectum urbi comitabantur, interpre-
 tor: quos Tacitus prosequi dixit in illo loco¹: Quis Saleium
 nostrum egregium poetam, vel si hoc honorificentius est, pra-
 clarissimum vatem deducit, aut salutat, aut prosequitur?
 Idem Tacitus² de observantia & veneratione, qua togati
 prosequerentur oratores & patronos, eosque qui à Cicero-
 ne³ ac Vitruvio⁴ forenses atque disertissimi nominantur, ita
 scribit: Iam verò qui togatorum comitatus & egressus, qua
 in publico species? qua in iudiciis veneratione? quod gaudium
 consurgendi, assistendi que inter tacentes in unum conuersos?
 &c. & paulò post: Ac me deiungere à forensi labore consti-
 tui, nec comitatus istos & egressus, aut frequentiam saluta-
 tionum concupisco. Sed ad candidatos reuertamur. Hi (uti
 diximus) à vicinis, à libertis, à clientibus, itémque à tribuli-
 bus suis salutatione, deductione, affectatione, comitatu, simi-
 lique officij genere observari solebát. Imo etiam à coloniis &
 municipiis. Itaque de Iulio Caesare, & M. Antonio loquens
 Hirtius siue Oppius: Hunc etsi augurem, inquit⁵, prius fa-
 ctum, quam Italiam attingeret in itinere audierat, tamen
 non minus iustam sibi causam municipia & colonias aduen-
 di existimavit, ut iis gratias ageret, quòd frequentiam atque
 officium suum Antonio praestitissent. de affectatione illa ete-
 nim & observantia qua de agimus, eum locum exponen-
 dum credo. Sed & ipsi candidati observare tribus diceban-
 tur & τὰς δεξιῶσι, quòd illas cum ambitionis tempora po-
 stularent, prehensabant, & plurimis officiis, interdum etiam
 adversus leges de ambitu latis, turpi largitione demereban-
 tur, ipsarumque tribuum suffragia venabantur quodam-
 modo ac denunciebant sibi. Vtrumque horum ex ipso Cice-
 rone addidici: cuius verba more meo proferam, ut studioso

¹ in lib. de
oratoribus.

² in supra d.
loco.

³ lib. 1. de o-
ratore.

⁴ lib. 6. cap.
8.

⁵ lib. 8. de
bello Galli-
co in comen-
tar. Caesaris.

lector (huius etenim, ut sit, voluntatem & ingenium ex
 meo metior) quod poterit gratificer: Dubitatis, inquit¹, quin
 eas tribus, in quibus magnas necessitudines habet Plancius,
 cum ille non ediderit, iudicavit officiis ab hoc observatas non
 largitione? & Noli enim putare Laterensis legibus istis,
 quas senatus de ambitu sancire voluerit, id esse actum: ut
 suffragatio, ut observantia, ut gratia tolleretur, &c. quae se-
 quuntur. & statim: Neque hoc liberis nostris interdicen-
 dum est, ne observent tribules suos, ne diligant, ne reficere
 necessariis suis suam tribum possint, ne par ab his minus in
 sua petitione respectent: ubi, ut id obiter dicam, verbum
 Respectandi elegantissimum, non modò in Expectandi mu-
 tandum est, ut scholiastes vir alioqui doctus innuit, sed &
 agnoscendum & retinendum, & ut ita loquar, amplecten-
 dum est: quippe quod multò maiorem, quam illud vim ha-
 bet, hanc nimirum retro & vice mutua expectandi. Sequi-
 tur apud Ciceronem: Haec enim plena sunt officij, plena ob-
 servantia, plena etiam antiquitatis. & postea: Noli tollere
 ex ordine nostro liberalitatem, noli maleficium putare esse
 gratiam, noli observantiam sancire poena. Quinti quoque
 Ciceronis Marcum fratrem admonentis, ut in petitione
 Consulatus gerere se debeat, haec ferè verba sunt²: quibus
 ut observari solerent candidati, planè ac perspicuè declara-
 ri puto. Et quoniam affectationis (inquit) mentio facta est,
 id quoque curandum est, ut quotidiana cuiusque generis &
 ordinis & aetatis utare: nam ex ea ipsa copia coniectura
 fieri poterit, quantum sis in ipso campo virium ac faculta-
 tis habiturus. Huius autem rei tres partes sunt una salta-
 tatorum cum domum veniunt, altera deductorum, tertia
 affectatorum. Deinde adiicit Quintus, maius esse deducto-

¹ in libello
de petitione
consulatus.

rum quàm saluatorum officium. Hi autem omnes ac multo magis affectatores siue comites ut Observare Latino vocabulo, quod nobis Gallicè loquentibus erit courtizer, ou faire la court: ita ἑρεπιδία à Gracis auctoribus dice-

¹ lib. 6. hist.
² lib. 38. &
45.
³ in vita Ciceronis.

bantur: ex quibus & Thucydidem ¹ & Dionem ² mitto, Plutarchum lubet assumere. Is ait ³ Ciceronem circa patium habitasse, concessis fratri suo paternis adibus: quò salutatores quotidiani (à quibus observabatur & in his à Pompeio) minus laboris ac molestiæ caperent: id quod his verbis tradit: οἰκίαν δὲ πλεὺ μὲν πατρῶν τὰ ἀδελφῶν ἑρεπιδίαν, ἀλλ' οὐδ' ἔκει τῶν παλαιῶν, ὡς τῶν μὴ μακρὰν βαδίζοντες εὐοχλάσαι τοὺς ἑρεπιδίοντες αὐτῶν. ἑρεπιδίον δὲ καὶ ἡμέραν ἔπειθ' ἑρεπιδίοντες, &c. Πομπηῖος δὲ καὶ Κικέρωνα ἑρεπιδίε. Similiter quòd tribus à candidatis magistratum ambientibus observari solitas ex Cicerone docuimus, id Plutarchus idem ὄχλον ἀλίσκεσθαι, καὶ ἑρεπιδίε-

⁴ in Catone Vicensi.

σθαι quodam loco ⁴ dixit: ubi sic est: ποιούμηνος τὰ δεξιῶσθαι, μήτε τοὺς φίλους εἰσάσαι, οἷς ὄχλος ἀλίσκεται καὶ ἑρεπιδίεται, ποιῶν, ἀπέτυχε τῆς εὐχῆς. Græco autem isti vocabulo cùm Latinum curandi verbum omnino respondeat, eadem quoque significatione qua ἑρεπιδίαν diximus, à Plinio

⁵ lib. 1. epistol.

usurpatur ⁵, ubi de quodam Regulo: Est enim locuples (in-

⁶ l. utrum. 107. in fi. D. de verb. obligat.

quit) factiosus, curatur à multis, timetur à pluribus, quod plerunque amore est fortius. Id verò sic apud Iabolenum ⁶ etiam Iurisconsultum accipi debere sentio, quod ab inter-

⁷ lib. 2. de tranquill. vi-

pretibus animaduersum non fuit: & insuper alio Latine cap. 13. & de bre-

uit. vite cap. 2.

no itidem vocabulo dici Colere. Seneca ⁷: Quemadmodum (ait) non placet sibi si illum mendicus coluerit, nec

⁸ in Othone cap. 2.

contumeliam iudicabit, si illi homo plebis ultimæ salutanti mutuam salutationem non reddiderit. Suetonius ⁸: Post

patris deinde mortem, libertinam aulicam, gratiosam, quò efficacius coleret, etiam diligere simulavit, quamuis anum, ac pene decrepitam: ubi, Quo efficacius coleret, ita equidem interpretor, ne frustra observaret, sed pro sui obsequij premio vel honores, vel aliud quidpiam consequeretur. Atque ita forsitan eo in Ciceronis loco ex quo dissertationis huius initium fecimus, id verbi exponi debet: Postea sum cultus à te, tu à me observatus, &c. Hæc omnino sunt, quæ de posteriore Observandi significatione ab Asconio relata dicere ad illum Marci Tullij locum omni ratione fulciendum ac stabiliendum oportuit. Nam ad priorem, Speculandi scilicet (quod τῆρην ὁρᾶται τῆρην & ὁρᾶται τῆρην Græci² vocant, & φυλάτῆρην quoque³ Thucydides) illud Quinti fratris verbum pertinere constat, ubi de candidatis etiam loquitur: Fac ut te bene noris: id est, ut intelligas eum esse te, qui iudicij ac periculi metum maximum competitoribus asserere possis: fac ut se abs te custodiri atque observari sciant: cùm diligentiam tuam tum auctoritatem vimque dicendi, tum profecto equestris ordinis erga te studium pertimescent. Eademque significatione hoc nostrum Observandi verbum ex veteri meo codice apud Casarem restitui oportere censeo, ubi, Veritus (ait⁴) ne militum introitu & nocturni temporis licentia oppidum diriperetur, eos qui venerant collaudat, atque in oppidum dimittit, portas murosque observari iubet. & statim: Tribunos militum & præfectos circummittit, atque hortatur non solum ut ab eruptionibus caveant, sed etiam singulorum hominum occultos exitus observent. In impressis libris ut non malè Asseruari, sic Asseruent pessimè profectò legitur.

² Thucydides lib. 1. 4. & 8. Dio lib. 42. & 43. & 4. libi sæpe. ³ lib. 6. histo. 7. & 8.

⁴ lib. 1. commentar de bello civili.

Sed quando Ciceroni eloquentia parenti ac principi au-

xilium tulimus; & verò Casarem ab illo secundum adiuuare cœpimus, pergamus porro ipsūque à correctorum (penè dixi corruptorum) temerariis aliquot ictibus vindicemus.

¹ li. i. cōmēt. de bello Gallico sub initium.

Eius de Arari hæc verba sunt: Flumen est Arar, quod per fines Heduarum & Sequanorum in Rhodanum influit incredibili lenitate, ita ut oculis in utram partem fluat, iudicari non possit. Quæ non modo in omnibus impressis, verum etiam in meo vetustissimo & optimo libro extant: à quodam tamen erudito scholiaste, qui variarum lectionum libellum ad Casarem excudi & peruulgari non ita pridem curauit, ad eò concutitur (si diis placet) oppugnaturque integerrima lectio, ut eam nisi quis fulcierit, statim ruituram existimes. Ait non lenitate legendum, sed leuitate: quoniam nihil minus quàm lenitas Arari congruere videatur, nimia leuitate fieri aliquando possit, ut visus fallatur: & apud Lucretium leuitatis nomen ea significatione positum reperitur. At scholiastem illum nec Ararim vidisse, nec in Gallia unquam fuisse deierauero. Quis enim nescit, nisi forte Partibus aliquis qui nunquam Ararim biberit, segnem, tardum, lentum, & lenem illum esse, ac tum maxime talem videri, cum Isara, Druentia, aut ei qui vicinior est, & in quem influit Rhodano comparetur? Plinius² quidem sic scribit: Rhodanus fluuius ex Alpibus se rapiens per Lemanium lacum, segnemque deferens Ararim, nec minus se ipso torrentem Isaram & Druentiam. eodemque pertinet illud

³ ex lib. 2. de Claudiani³:

Ruffino.

Inde truces flauo comitantur vertice Galli,

⁴ ex panegy. in consulat. Manlij Theodori.

Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit.

itemque illud eiusdem poëtæ⁴:

Diuersoque tuas coluerunt vertice voces.

Lentus Arar, Rhodanusque celer, & diues Iberus.

Tum verò quis aliqua ratione aut aliquo sensu præditus, non statim dicet, ut oculis in utram partem aqua fluat iudicari non possit, hoc non celeritate ipsius aut leuitate, sed segnitie potius ac lenitate fieri? Equidem ita sentio: qui & alio apud ipsum Casarem loco¹ (ad quem veluti scopulum plerique omnes impingere atque adhaerescere solent) vetustissimi mei libri auctoritate fretus, veram & germanam lectionem repono. Nam cum ita passim scriptum sit: Omnes verò se Britanni glasto inficiunt, quod cæruleum efficit colorem: neque ita legendum, neque restituendum est ex Florentino codice, vltro glasto inficiunt, ut rectè Pet. Victorius Italorum doctissimus notat², qui non glasto in veteribus exemplaribus, sed vltro ut apud Pomponium Melam legi testatur: neque verò immutandum vltro in Luteo, ut ille de quo nunc agebam scholiastes optimè vidit: qui tamen in eo valde hallucinatus est, quod pro Glasto, reponendum Glaucō. & illa, Quod cæruleum efficit colorem, tāquam spuria, & à studiose quodam interprete adiecta, obliteranda esse coniicit. Quid igitur? Ex nitri flore & arena contusis & ari Cyprio mistis cæruleum colorem temperari Vitruuius³ auctor est. Ex quo facile perspicitur, illius mei clarissimis literis perscripti libri omnino integram & incorruptam esse lectionem, quam ex suo itidem vetusto codice doctor meus antè protulerat⁴. neque ambigi amplius oportere (licet de vitro herba, quæ Isatis dicitur, potius quàm de nitro locutum Casarem Turnebus quodam loco censeat⁵) quin ita Casar scripserit: Omnes verò se Britanni nitro inficiunt, quod cæruleum efficit colorem. Silurum profecto in Britannia coloratos vultus, & tortos plerunque crines fuisse Tacitus⁶ tradit. Britannos

¹ li. 5. cōmēt. de bell. Gall.

² lib. 19. variar. lect. c. 3.

³ lib. 7. c. 11.

⁴ Cuiac. cap. 11. lib. 5. obseruat.

⁵ cap. 17. lib. 6. aduersar.

⁶ in Agricola.

Lucanus ad crinium & barba colorem aspiciens, flavos nominat, ubi sic ait¹:

— celsos ut Gallia currus

Nobilis & flavis sequeretur mista Britannis.

² lib. 3. *insti-
tur. orator.
cap. 6.*

*Est etiam apud Quintilianum² locus unus, qui cum in discrimen & periculum haud exiguum ab eruditissimo Iurif-
consulto familiari meo adductus sit, opem atque auxilium
nostrum implorat: uti ne inuito & (quod caput est) sano ac
bene valenti audacem potius quam artificem medicam ve
manum adhiberi sinam. Cum enim ita scriptum sit in omni-
bus libris: Qui artem ludicram exercuerit, in quatuordecim
primis ordinibus ne sedeat: Qui se Pratori in hortis ostende-
rat, neque erat productus, sed in XIV. ordinibus. Nempe
intentio est, Artem ludicram exercuisti. Depulsio, Non exer-
cui artem ludicram. Questio, quid sit artem ludicram exer-
cere. Ille amicus meus verba haec, Pratori in hortis, corrupta
esse autumat: & coniecturam probat, quam octo anni sunt
aut eo amplius, cum ipsi ego in familiari ac domestico sermo-
ne indicaram: quemadmodum inter amicos eosdemque lite-
rarum amatores fieri assolet, ut quidquid in buccam venerit
de literis suaviter garriant, quod tamen effutitum & publi-
catum nolint. Dixeram igitur apud Quintilianum, pro Prae-
tori legendum videri P. R. id est populo Romano. Adiecit
ipse³ (ut error ex errore gignitur) pro, in hortis, reponendum
in orchistra: propterea quod apud Ausonium quoque hoc il-
lius vice verbum ex veteribus libris restitutum fuerit. Ve-
runtamen ut vera & integra est vulgata lectio, sic planam
(nisi fallor) & perspicuam sententiam continet. Nanque ita
censeo, verbum Produci hanc plerunque vim habere, ut fo-
ras in publicum prodire, & (ut Cicero⁴ loquitur) in prospe-
ctum*

⁴ lib. 3. *in
Verrem.*

*ctum populi produci significet, quod & in publicum produ-
ci Caesar¹ quodam loco inquit: eoque verbo Suetonius uti-
tur, ubi sic scribit²: In circo aurigas cursorésque & confe-
ctores ferarum, & nonnunquam ex nobilissima iuventute
produxit: & Hieronymus aduersus Pelagianos³. Diuersis
(inquit) testimoniis scripturarum eandem questionem teris
in theatrales praestigias, quae unum eundemque hominem,
personarum varietate mutata, in Martem Veneremque pro-
ducunt: ut qui prius rigidus & truculentus inceserat, po-
stea soluatur in mollitiem foeminarum: ideoque producti di-
cuntur scenici mimi & pantomimi, qui ludorum causa in
theatrum & (ut est in edicto Pratoris⁴) qui artis ludicae
pronuntiandiue causa in scenam prodeunt⁵. Igitur hanc
Quintiliano questionem propositam fuisse autumo, utrum
is qui non esset productus, qui in publicum non prodisset, quo
loco passim homines (ut Iurifconsultus ait⁶) spectaculi causa
admittantur, sed in hortis tantummodo & priuatis specta-
culis operam inter scenicos dedisset, lege theatri, aut Sena-
tusconsulto circa illam Augusti temporibus facto, teneretur:
quasi artem ludicram exercuisset, etiam si nondum se publi-
casset, nondum se uniuersorum oculis praeuisset, sed Praeto-
re forsitan pretium offerente copiam sui fecisset, eique se in
hortis & priuatis spectaculis ostendisset. Opponuntur horti
publico. Itaque Pamphilippus quidam apud Plautum⁷:
Non metuo, inquit, per hortum transibo, non prodibo in
publicum. Ut vero publicos ludos curabat Praetor, un-
de ludorum gratia prodire à Iurifconsulto dicitur⁸: ita etiam
priuata spectacula nonnunquam in conspectu praetoris tele-
brata fuisse accepimus. Suetonius de Nerone: Non dubita-
uit etiam (inquit⁹) in priuatis spectaculis operam inter sceni-*

¹ li. 1. *comet.
de bell. ciui.
2 in Octauio
cap. 43. vide
3 in Nero-
ne cap. 4.
2 lib. 3 ad-
uers. Peta-
gian.*

⁴ de iis qui
notantur
infamia.
⁵ vide Brisso-
nii nostrum
lib. 14. de
verb. signif.
ubi alios his
omissis locos
indicat.
⁶ l. 2. §. ult.
D. de iis qui
not. infam.

⁷ in Stich.
act. 4. sc. 2.
⁸ l. no est. 7.
D. de manum-
miss. vind. fa-
cit l. 1. C. de
praetorib. li.

XII. Plutar-
ch⁹ in Bruto.
Dio lib. 48.
54. & 55.
⁹ in Nerone
cap. 21.

cos dare, quodam pratorum HS decies offerente. Illa eadem domi aut in hortis exhibebantur quamobrem de ipso Nerone Suetonius¹: Flagitantibus, inquit, cunctis caelestem vocem, respondit quidem in hortis se copiam volentibus facturum. & paulo post: Mox & ipse aurigare atque etiam spectari sapius voluit, positoque in hortis inter seruitia & sortidam plebem rudimento, uniuersorum se oculis in circo maximo praebeat, aliquo liberto mittente mappam unde magistratus solent. Tacitus quoque optimus historiae Romanae auctor, de ipso Nerone sic scribit²: C. Lexanio M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero, promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis: quos ut parum celebres & tanta voci angustos spernebat: ubi animaduertendum est, Iuuenales ludos priuatos fuisse, atque ad publico theatro velut aduersos opponi ab ipso Tacito, cum ait³: Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos Iuuenalium vocabulo, in quos passim nomina data. Iuuenalibus enim, ut est apud Suetonium⁴, Nero senes quoque consulares, anusque matronas recepit ad lusum. Iuuenalium verò ac Priuatorum ludorum Sidonius meminit in Narbone his versibus⁵:

Ianus forte suas bifrons Kalendas
Anni tempora circinante Phæbo
Sumendas referebat ad curuleis,
Mos est Cæsaris hinc die bis vno
Priuatos vocitant parare ludos:
Tunc cætus iuuenum, sed aulicorum,
Elei simulachra torua campi
Exercet, spatiantibus quadrigis.
Iam verò Iuuenalibus peractis,

& paulo post:

Quem te praeberis sequente in auro
Intra aulam socii mei expetitus, &c. Ad priuatos ludos illud etiam pertinet, quod de Heliogabalo Imperatore Lampridius memorat in hac verba: Quadrigas Circensium in tricliniis & in porticibus sibi semper exhibuit, pransitans & cœnitans, &c. Item: Inde itum est in hortos, ubi varius inuenitur certamen aurigandi parans. Caterum, ut urbanum aut rusticum praedium, itémque familia non loco, sed materia, genere, opere & genere usus à Iurisconsultis omnibus, excepto Neratio, distinguebantur²: ita non loco, sed spectatorum raritate aut frequentia, publicum à priuato spectaculum discernebatur. Nam & in circo siue hippodromo (qui locus erat publicus, ὁ πῶς μὲν λέγεται, ut est apud Herodianum³, ὁ πῶς οὖν οὐκ ἐκλεχτοῦ) priuatum spectaculum nonnunquam fuisse celebratum, & in priuato loco passim homines spectandi causa potuisse admitti didicimus. Itaque Lampridius: Iunxisse etiam camelos, inquit⁴, quaternos ad currus in Circo priuato spectaculo. Serpentes per Marsicae gentis sacerdotes collegisse fertur. & Ulpianus⁵: Scena est, inquit, ut Labeo definit, quae ludorum faciendorum causa quolibet loco, ubi quis consistat moueaturque spectaculum sui praebiturus, posita sit: in publico priuatoque vel in vico, quo tamen loco passim omnes spectaculi causa admittantur. Vbi etsi plenius accipi scenae vocabulum videtur, attamen ut apud Tacitum⁶ & Suetonium⁷ non ad priuatam, & ut cum ipso Tacito⁸ loquar, domesticam, sed ad promiscuam scenam theatrumque publicum referri conuenit. Publico enim theatro & promiscuo spectaculo non priuatae sce-

¹ in Heliogabalo.

² l. quæ admodum de supelleg. vrbana. 2.

³ D. de verb. signif. cum similibus.

⁴ lib. 2. histo.

⁵ in Heliogabalo.

⁶ l. 2. §. ait

prator. D. de iis qui not.

inf.

⁷ lib. 14. annal. ubi de Nerone. Ra-

tusq; dedecus

amoliri si

plures scædas

set, nobiliu

familiaru po

steros, egesta

te vanales i

scenâ deduc

xii, & c. No

tos quoq; e-

quites Rom.

operas are-

næ promitte

re subegit do

nis ingētib⁹

nisi quod

merces ab eo

qui iubere

potest vim

necessitatis

adfert.

⁸ in Domitiano cap. 7. Interdixit histrionibus scenam, intra domū quidā exercendi artem iure concessit.

⁹ sic loquitur Tacitus lib. 15.

na qui operam exhiberet, apud Romanos scdaturum dehone-
 statum & ignominia notatum fuisse docet AEmilius Pro-
 bus: In scenam verò prodire (inquit¹) & populo esse specta-
 culo, nemini in eisdem gentibus (de Lacedæmoniis & Graiis
 loquitur) fuit turpitudini, quæ omnia apud nos partim in-
 famia, partim humilia, atque ab honestate remota ponuntur:
 & Vlpianus noster illis verbis innuit, quæ modò retulimus:
 Quo tamen loco (ait) passim omnes spectaculi causa admit-
 tantur. Ex quibus illud etiam colligo: quæstioni à Quinti-
 liano propositæ ita responderi posse: Eum qui prætori in hor-
 tis & priuatis spectaculis se ostenderit, non usque adeò videri
 artem ludicram exercuisse, ut in XIII. ordinibus se-
 dendii ius non habeat, quippe quem edicto prætoris de infamibus
 non apprehendi constet. Cuius edicti verbis ita conceptis:
 Qui artis ludicræ, pronuntiandiue causa in scenam
 prodierit, pantomimos atque histriones non etiam Attellanos
 contineri verius est. Hoc enim genus ludorum ab Osciis
 acceptum tenuit iuuentus, nec ab histrionibus pollui passa
 est, ut Linius scribit². Et verò Italica seueritate temperatum,
 ideòque vacuum nota fuisse, neque tribu moueri, neque à
 militaribus stipendiis repelli solitum Valerius Maximus
 auctor est³. Sanè Suetonius Attellanarum actorem Datum
 quendam & philosophum, & eundem histrionem κατὰ γέν-
 σιν αὐτῶν alicubi⁴ vocat, sed ideo nihil de veteri more aut iure
 immutatum censuerim. Attelanis addendi sunt athletæ, thymelici,
 xyfici, agitadores, & qui aquam equis spargunt, cæteraque
 eorum ministeria, qui certaminibus sacris deseruiunt, quos
 ignominiosos non haberi Vlpianus ait⁵. Hos autem omnes
 etsi, cum infames non sint, honores petere militia (ut
 verbo Menandri⁶ utar) id est ad militiam aspirare, legique
 verbo Menandri⁶ utar) id est ad militiam aspirare, legique

¹ in princip.
libelli de vi-
ta Impera-
torum.

² li. 7. ab ur
be condita.

³ lib. 2. cap. 1

⁴ in Nerone
cap. 39.

⁵ l. 4. in prin-
cip. D. de iis
qui not. inf.
⁶ l. 4. §. ad
tempus. D.
de re milit.

atque in numeros recipi non prohibeantur, attamen quòd
 vilia ista & ab honestate propemodum remota munia, mi-
 nisteriaque obeunt atque artificia profitentur, non usque
 adeo vacuos nota & macula omni esse crediderim, ut ad
 alios equitum senatorumve honores admitti debeant: non
 magis quàm eos, qui sunt ex ultimis negotiatoribus, vel mo-
 netariis, abiectisque officiis, vel deformibus ministeriis sta-
 tionariis, omnique officiorum face, diuersisq; turpibus lucris
 pascuntur: quos à dignitatibus repelli Theodosius & Valen-
 tinianus Imp. præcipiunt¹. Ac de illis potius, quàm (quod
 Graci facere videntur interpretes) de istis exponendum reor,
 quod Constantinus² ait famosis & notatis, & quos scelus
 vitæ aut turpitudine inquinat, & quos infamia ab honesto-
 rum cætu segregat, dignitatis portas non patere: notatorum
 enim vocabulum si non ad athletas, quoniam & ipsis merito
 coronatis tribui ciuilium munerum vacationem solere Dio-
 clet. & Maximia Imp. aiunt³: at certè ad quadrigarios siue
 agitadores, & Xysticos, reliquasque huiusmodi viles humi-
 lesque personas (quas Theodosius Arcadius & Honorius
 Imp. etiam inhonestas vocant⁴, licet artem ludicram, au-
 ctore Vlpiano⁵, non faciant, & ignominiosæ non habeantur)
 pertinere puto: de quibus etiam ut de scenicis & arenariis,
 Tertullianus loquitur, cum ob vitæ turpitudinem eos à di-
 gnitatibus & honoribus arceri tradit⁶. Sed verba optimi
 auctoris, ut castigentur quæ deprauata sunt, proferam. Ete-
 nim ipsi actores & administradores spectaculorum, quadri-
 garios, scenicos, Xysticos, arenarios illos amentissimos, qui-
 bus viles animas scemina, ut illis etiam (sic malo quàm quod
 est in vulgatis, amantissimos quibus viris animas sceminis
 aut illis etiam) corpora sua substernunt, propter quos in ea

¹ l. nequis. 6.

² c. de digni-
tat. lib. 12.

³ l. 1. c. eod.
tit.

⁴ l. 1. c. de
athletis lib.

⁵ l. 1. c. de
spectacul.

⁶ l. 4. c. de
spectacul.

& scenic.

lib. 11. vbi

pantomimo-
rum & hi-

strionum, sce-
nicorum sci

licet, item-
que agitato-

rum imagi-
nes honesto

loco, quo

principum

statue collo-
cantur, poni

prohibent

Imp. in

aditu verò

circi vel in

theatri pro-

sceniis collo-

cari nõ ve-
tant.

⁵ d. l. 4. in
princip. D.

de iis qui
not. inf.

⁶ in lib. de
spectaculis.

committunt, quæ (sic lego non quia) reprehendunt ex eadem arte (sic malo quàm parte) quam magnificiãt, deponunt, & deminuunt, immò manifestè damnant ignominia & capitis minutione: arcentes curia, rostris, senatu, equite, cæterisque honoribus omnibus simul & ornamentis quibusdam. Quãta peruersitas, Amant quos multant, depreciant quos probant. Artem magnificant, artificem notant. Quale iudicium est, ut ob ea quis offuscetur per quæ promeretur? Imò quanta confessio est male rei, quarum (forsitan qua re vel quantum) auctores cùm acceptissimi sint, sine nota nō sunt. Cùm igitur humana recordatio etiam obstrepente gratia voluptatis damnandos eos censeat, ademptis bonis dignitatum in quendam scopulum famositatis, quanto magis diuina iustitia in eiusmodi artifices animaduertit? Hactenus Tertullianus. Atque hoc quidem veteris iuris vestigium, quoniam ab interpretibus iuris ciuilibus obseruatum non fuit, ipse hoc loco indicatum, & adnotatum esse volui.

De prescriptione rei iudicatæ. Iurisconsultorum formulæ quedam apud Ciceronem explicatæ. Scribere, præscribere. De plurimorum Ciceronis locorū lectione disputatū: itēque de lectione l. ait prætor. in princ. D. quæ in fraud. credit.

C A P. XXI.

¹ l. singulis.
⁶ D. de except. rei iudicatæ.

PAulus ait ¹, Singulis controuersis singulas actiones, unūque iudicati finem sufficere probabili ratione placuisse, ne aliter modus litium multiplicatus summam atque inexplicabilem faciat difficultatem: & addit, parere ergo exceptionem rei iudicatæ frequens est. Hoc scilicet significans, quia iudicati finis vnus sufficiat, ideo ex sententia & re iudicata sæpenumero prescriptionem oriri, quæ rem eandem in iudicium deducere denuo volenti opponatur: nec enim eadem de re iudicium bis adipisci quenquam ius sinit. Quamobrem

Phormio apud Terentium ¹:

At tu qui sapiens es, magistratus adi,
Iudicium de eadem causa iterum ut reddant tibi,
Quando quidem solus regnas, & soli licet
Hic de eadem causa bis iudicium adipiscier.

Exceptione itaque rei iudicatæ excluditur, qui rem, quæ antè in iudicium venerit, petit. Huc referendum est illud Ciceronis ²: Quid his paucis diebus, nōne nobis in tribunali Q. Pompeij Prætoris urbani familiaris nostri sedentibus, homo ex numero disertorum postulabat, ut illi unde peteretur vetus atque usitata exceptio daretur, Cuius pecuniæ dies fuisset? quod petitoris causa comparatum esse non intelligebat, ut si ille inficiator probasset iudici, antè petitam esse pecuniam quàm esset cœpta deberi, petitor rursus cùm peteret ne exceptione excluderetur, quod ea res antè in iudicium non venisset. Huc quoque pertinet Quintiliani locus ille, in quo: Super hoc est (inquit ³) an etiam in publicis causis bis de eadem re agere liceat (ubi malim agere non liceat. nam sequitur) in quo illud dicitur priuatis litibus, quando & minus momenti & plus numeri habeant succursum esse hac lege, Publicas actiones maioris, quàm ut cadant exceptione. Eadem verò res causæve esse intelligitur, cùm idem est corpus quantitas eadem, idem ius eadem causa petendi & eadem conditio personarum: quæ nisi omnia concurrunt, alia res est, ut Paulus & Ulpianus tradunt ⁴. At hæc omnia si concurrant, alio tamen ac diuerso iudicij genere agatur, quæsitum est utrum eadem res sit, & tanquam de eadem re alio modo agēti præscribi atque utiliter obiici possit rei iudicatæ exceptio. Et generaliter definit Iulianus exceptionem rei iudicatæ obstare, quoties inter easdem personas eadem quæstio reuocatur, vel

¹ in Phormione act.
2. sc. 2.

² lib. i. de oratore.

³ in sermone declamat. 266.

⁴ l. cùm queritur. 12. & duab. seqq. l. cū de hoc. D. de except. rei iudicatæ.

¹ l. si quis cū alio genere iudicij: & ideo si quis hereditate petita singulas totum. 7. D. de except. rei iudic. fundi petita, familiae herciscundae vel communi diuidundo agat, exceptione summouebitur. Idem erit probandum, & si quis debitum petierit à debitore hereditario, deinde hereditatem petat, vel contra: quae omnia Ulpianus retulit¹, ego huc congeffi, ut intelligatur quid sibi velit Cicero cū ita scribit²: Quae cū Zeno didicisset à nostris, ut in actionibus praescribi solet, de eadem re dixit alio modo. Nam quod quidam vir alioqui doctus contra omnium codicum fidem mauult legere, Vt in actionibus fieri solet, de re eadem scripsit alio modo, probare non possumus: qui actionibus plerumque praescribi, quod etsi alio modo, id est alio actionis aut iudicij genere, de re tamen eadem agatur, scimus, & (ut nostri loquuntur) actiones excludi opposita exceptione rei iudicatae: quam ut Graeci ἀποκλειστικῶν, sic nostri quoque Iurisperiti praescriptionem rei iudicatae multis locis nominant³: eademque ratione doli praescriptionem⁴, quae plerumque doli exceptio dicitur. Praetoris quidem exceptionibus multas excludi actiones ait Tullius⁵. Eas exceptiones ideo praescriptiones nominatas putauerim, quod, cū ex iis penderet (ut est apud Quintilianum⁶) à Praetore dictari ante actiones, ipsisque actionibus praeponi & praescribi solerent. Praescribere namque apud Ciceronem⁷ & Caesarem⁸ est, ante scribere. Actione autem mutata eandem rem persequentibus, atque adeo de re eadem licet alio modo agentibus, praescribi solitum de re iam ante iudicata, his verbis ab Ulpiano perspicue demonstratur: De eadē re agere videtur (inquit⁹) & qui nō eadē actione agit, qua ab initio agebat: atque haec ad eum latius atque inflatus Afranius praescribebat. ⁹ l. de eadem. 5. D. de except. rei iudic.

sed

sed etiam si alia experiat, de eadem tamen re: ut puta quis mandati acturus, cū aduersarius ei iudicio sistendi causa promississet, propter eandem rem agat negotiorum gestorum, vel condicat, de eadem re agit. Recteque ita definitur eum demum de eadem re non agere, qui prorsus rem ipsam non persequitur. Ceterum cū quis actione mutata experitur, dummodo de eadem re experiat, etsi diuerso genere actionis quam instituit, videtur de ea re agere. Et haec tenus quidem Ulpianus. Verum ei quem exposuimus Ciceronis loco retenta vulgata, eademque integra lectione, potest alia quoque nec à priore multum remota, nec minus commoda interpretatio ex nostro Pandectarum iure adhiberi, haec scilicet: Eiusdem rei causa complures olim actiones committebant, non quo simul omnes eodem iudicio recte utiliterque dictarentur, sed potius quo laxior agendi facultas esset, vnāque ex pluribus electa intenderetur: ut puta legati nomine, in rem vel in personam: ex contractu cum seruo qui negotiatur in peculiari merce habito, tributoria vel de peculio: ex noxa sciente domino data, cū utroque modo aut suo scilicet, aut serui nomine teneatur dominus⁴, pura noxalisve actio exerceretur⁵. Ex ijs verò concurrentibus actionibus cū electa vna regressus ad alteram consumptam scilicet ac peremptam non daretur⁶, ut plenè planèque in regularum iuris commentario demonstrauimus⁷: intererat tamen aliquando vna potius quam altera experiri, ut puta legatario qui rem quam aestimationem consequi mallet, vindicatione potius, quam conditione utendum: & tamen ei qui hac expertus esset illa non dabatur, aut si forte datam intenderet exceptione rei iudicatae repellebatur. Ergo ut neque plus peteret actor, ne forsitan causa caderet, neque non inte-

f

¹ l. cum filius. §. pen. D. de leg. 2.
² l. plurima. §. 1. D. de oblig. & act. l. ne mo ex his. 43 §. ult. D. de diuer. reg. iur. aut.
³ l. huiusmodi. §. ult. & l. si seruus. §. cū homo. D. de leg. 1.
⁴ l. quod in herede. §. 1. D. de tributio. act.
⁵ l. 2. in fi. & l. 4. §. cū dominus. D. de noxal. act.
⁶ d. l. §. si de tracta. D. de nox. actio.
⁷ d. §. 1. l. quod in herede. l. pro socio. §. ult. D. pro socio.
⁸ ad d. l. nemo ex his. & l. nunquam actio nes 133. D. de reg. iur.

rim ius suum integrum persequeretur atque obtineret, antè
debat rem diligenter explorare, & tunc ad agendum pro-
cedere, ut Caius admonet¹. Quamobrem adibat² olim ad
Iurisperitos: ij consultoribus & clientibus suis ut responde-
re ut cauere, ita scribere & prescribere iura formulas a-
ctiones dicebantur. Et cauere quidem plurimis locis à Bris-
sonio nostro² animaduersis, quibus alios ex primo Ciceronis
de oratore, ac tertio epistolarum libro³ addendos moneo. Scri-
bendi autem & cauendi & respondendi verba (unde Iurif-
peritorum cautiones & responsa prudentum appellata sunt)
Iurisconsultorum esse propria nos idem addocet Cicero, ubi
de Seruio Iurisc⁴. Seruius hic nobiscum hanc urbanam mili-
tiam respondendi, scribendi, cauendi, plenam solitudinis ac
stomachi sequutus est, Ius civile didicit, &c. Eodem scribē-
di verbo in Topicis⁵ ad Trebatium Iuriscōsultum idem au-
ctor utitur: Cū multis multa saepe scripsisses (ait, sic enim
ex veteribus non cauisses lego) veritus sum ne si eo grauarer,
aut ingratum id aut superbū videretur. Et in epistola qua-
dam ad eundem⁶: Quod si scribere oblitus es, minus multi-
iam te aduocato causa cadent. Pomponius quoque noster,
ubi successionem iuris auctorum perenset⁷, Massurius Sa-
binus (ait) in equestri ordine fuit, & publicè primus scripsit,
posteaque hoc cepit beneficium dari à Tiberio Casare. Ap-
pium denique Claudium actiones scripsisse traditum, ut idē
Pōponius refert⁸. Atque hoc quidē forese verbū, Actiones
scribendi, non modò Iurisconsultorū qui formulas dictabant,
sed oratorum etiam qui causas cū egissent, plerunque re-
tractabant, munus morēque significat: ut apud⁹ Plinium,
cuius illud est ad Capitonem: Dices, potes simul & scribere
actiones & componere historiam? Apud Senecam¹⁰ profe-
lib. 14.

¹ I. qui in al-
terius. 42. in
fi. D. de di-
uer. reg. iur.

² lib. 3. de
verb signif.
in lexico.

³ epistola. 1.
lib. 3 famil.

⁴ in orat. pro
Murena.

⁵ in proœmio
Topic.

⁶ epist. 14. li.
7. famil.
epist.

⁷ l. 2. §. ult.
D. de orig.
iur.

⁸ d. l. 2. §. in
ris. civilis.
vers. fuit au-
tem. de orig.
iuris.

⁹ in epist.
suades. lib.
5. epist.

¹⁰ epist. 93.
lib. 14.

Et quod legimus quodam loco, Denique ut breuiter tibi for-
mulam scribam, Talis animus sapientis esse viri debet, qua-
lis Deum deceat: tanquam è Iurisconsultorum non item ora-
torū penu (nec enim ut actionis, ita formulę nomen ad utro-
que pertinet) mutuatum quomodo alia pleraque apud eundē
auctorem accipimus, & translationem recognoscimus. Præ-
scribere autem dicebantur Iurisconsulti, cū suis clientibus
præcipiebant, quibus actionibus ius suum experirētur, quas
quod certę solemnēsque olim essent, formulas quoque nomi-
nabat. Itaque Cicero præscribendi verbo usus est quodam in
loco¹: Nihil Sex. Aelius tale (inquit) nihil multis annis an-
tè T. Coruncanius, nihil modò P. Crassus, à quibus iura ciui-
bus præscr bebantur. Cū autem apud Romanos olim eadē
de re complures periti viri, ut hodięque in foro patroni cau-
sarum litiūque ordinatores, quos aduocatos dicimus, aut
simul aut separatim consuli solerent: Ad quem secundo aut
posteriore loco adibat, is vel idem sibi videri quod alius
quoque antea respondisset, profitebatur (indēque forsitan illa
formula promanauit: Idem Q. Cornelio videbatur, de qua
statim dicemus) vel de eadem re alio modo agendum pronū-
ciabat, & scripto testabatur, ac fortassis etiam opinioni suę
(quod verisimile est) hunc quasi titulum præscribebat præpo-
nebatque: De eadem re alio modo: tum deinde formulā qua
sibi ad ius consultoris persequendum ex concurrentibus va-
riis actionibus aptior commodiorque videretur, non indica-
bat modò, verū etiam literis mandabat. Hoc erat scribere,
illud præscribere: siue quod Iurisconsultus alia ut intendere
tur actio præciperet, aut certè admoneret alio modo, id est
alio iudicij genere agi posse ac debere: nā alibi quoque Tul-
lius² præscriptum & formulam coniunxit, actiones autem
f 2

¹ in lib. de
Senectute.

² in oratore
ibi, Quid est
quo præscri-
ptū aliquod
aut formulā
expressas
quum in suo
quodque ge-
nere præstet
& genera
plura sint?

à Iureconsultis formulas plerunque nominari constat: siue quòd ad separandas actiones à se aut ab aliis prolatas, illa solemnna verba tituli vice post primam infererentur, ac secundæ itémque tertiæ atque adeo reliquis præponerentur: non modò à consultis pluribus, sed vel ab uno. Quis enim dubitat, quin quod frequenter apud nos vsuuenire certum est, olim quoque accideret, ut omnes unus idémque iurisperitus de aliqua facti specie consultus enumeraret formulas? Igitur illas eo titulo quem diximus præposito distinguebat, ut quam vellet potissimum cliens eligeret. Equidem cum hæc omnia, quæ modò tractauimus, à mente ac sensu Ciceronis aliena non esse arbitror, tum etiam non video quæ probabilior interpretatio adferri possit ad illud quod ait Tullius, in actionibus præscribi solitum à Iurisconsultis: *De eadem re alio modo: εἰ δὲ τῶ ἑωυτοῦ μὴ ὄρον, ἀλλὰ ἑαυτοῦ ἑωυτοῦ ἑωυτοῦ οὐτῶ κριτέτω.* Caterùm ei quo de agimus loco assimilés aliquot apud eundem auctorem à nobis olim animaduersos, quod nemo alius designauerit, hîc proferre iuuat. Ergo ita in epistolis¹: Sed tamen non parcam operæ (inquit) & ut vos soletis in formulis, sic ego in epistolis de eadem re alio modo. Huc etiam spectat quod est in quæstionibus Tusculanis²: Itaque illius veræ elegantissimæ philosophiæ, quæ ducta à Socrate, in Peripateticis adhuc permansit: & idem alio modo dicentibus Stoicis, cum Academicis eorum controuersias disceptarent. Et in libris de finibus³: Quæ est igitur ista philosophia, quæ communi more in foro loquitur in libello suo? præsertim cum quod illi verbis suis significant, in eo nihil mouetur de ipsis rebus, nihil mutetur, eadem res maneat alio modo? ubi pro. *Mouetur, equidem Nouetur lubentiùs legerim: ut eiusdem*

¹ lib. 13. fam. epist. 300.

² lib. 4. Tuscul. quæst. sub initium.

³ lib. 4. de finibus.

modi sit verbum hoc, cuius illa sunt *Mutetur, Maneant*, quæ verba statim subiecta video. Nam & nouandi verbo alibi utitur Cicero¹, & hoc loco ut alibi quoque reprehendit Stoicos, eorúmque familiæ ductorem atque auctorem Zenonem: qui cum idem sentiret quod omnes, quibus rebus eandem vim tribueret, iis alia noua & commentitia nomina imponeret, verba modò mutaret, de opinionibus nihil detraxerit: hoc est, nihil nouaret. Quid interest (inquit²) nisi quod ego res notas notis verbis appello, illi nomina noua quærunt, quibus idem dicant? & postea: Hæc igitur cum ego tot nominibus à Stoicis appellata partim nouis & commentitiis, ut ista, *Producta & Reducta*, partim idè significantibus, &c. &: Audebo igitur quæ secundum naturam sunt, bona appellare, nec fraudare suo veteri nomine potius, quàm aliquod nouum exquirere. & alibi³: *Quamquam ex omnibus philosophis (inquit) Stoici plurima nouarunt, Zeno quoque eorum princeps non tam rerum inuentor fuit, quàm nouorum verborum.*

Potest etiam è nostris, id est Iurisconsultorum libris illustrari, quod Cicero ad Trebatium Iurisperitum expressit⁴: Hoc quemadmodum vos scribere soletis (inquit) in vestris libris, idem Q. Cornelio videbatur. Ad veterem nanque Iurisconsultorum consuetudinem, æqualium aut superiorum auctoritatem sententiis atque opinionibus suis adiungendi, aspexisse Ciceronem certum est: quæ ad recentiores quoque Iurisconsultos, quorum in Pandectis responsa extant, permansit atque retenta est, ut exemplis penè innumeris in eam rem prolati confirmare possum. Celsus quodam loco sic scribit⁵: *Verùm constitit, ut quæ primùm viam direxisset, eadem demum ire agere deberet, nec amplius mutandæ eius potestatis*

¹ lib. 3. de oratore. Verba nouamus

& facimus

ipsi. & lib. 3. de leg. Nihil habui sanè

nò multum quod putarè

non adum in legibus. &

lib. 15. epist. famil. & li. 3. de finibus. sub initium: &

lib. 5. de finibus.

³ lib. 3. de finibus. bonor. & malor. sub initium.

⁴ epist. 17. li. 7. famil.

⁵ l. si cui simplicius. 9. D. de seruitus.

tem haberet, sicuti Sabino quoque videbatur, &c. Paulus ad
¹ l. Iulianus. Sabinum ¹ ita: Iulianus scribit valere talem stipulationem,
 20. D. de iu- Cùm morieris dotis nomine tot dari? quia & pacisci soleant
 re dot. ne à viua exhibeatur: quod non esse simile accepi: aliud est
 enim differre ex actionem, aliud ab initio in id tempus stipu-
 lari, quo matrimonium futurum non sit. idque & Aristoni,
² l. si ego. 26. & Neratio, & Pomponio placet. Idem auctor alio loco ²:
 D. de acq. her. Si ego & seruus meus, vel filius hæres institutus sit, si iussero
 red. filio vel seruo adire, statim & ex mea institutione me hære-
 dem esse. Pomponius scribit idem, & Marcellus probat &
³ l. si postula Iulianus. Valens quoque alicubi ³: Si postulante me susse-
 te. 67. D. ad Etiam hereditatem (inquit) ex decreto Pratoris adieris, & nec
 Trebellianū ego postea eam mihi restitui velim, nec bonis me immiscere:
 hoc fieri debet, ut, quod Octaüeno non ineleganter videba-
 tur, à Pratore perinde actiones in me dentur, ac si heredita-
 tem recepissem, quod est iustius. Denique ut alios omittam,
⁴ l. ei quoq. Neratius ⁴ postquam dixit ei legatorum nomine satisfdari,
 13. D. de le- cui datur actio in eum qui prætermisita institutione, ab in-
 gat. vel fi- testato hereditatem possidet, hæc ferè subiicit. Et nisi satisfda-
 deico. nom. bitur, in possessione legatorum seruandorum causa mittitur:
 caueat. nam hæc quoque Prator perinde salua esse vult, atque ea
 que iure ciuili debentur: Idem Aristoni placet. Sed quid
 exemplis in re perspicua opus est? Alium potius locum apud
 ipsum Ciceronem indicemus, qui ex illo veterum Iuriscon-
 sultorum more solemniter explicandus videtur. In quadam eius
⁵ epist. 10. li. ad Trebatium epistola, ita scriptum legimus ⁵. Valde metuo
 7. familiar. ne frigeas in hibernis (inquit) quamobrem camino luculento
 utendum censeo. Idem & Mucio & Manilio placebat,
 præsertim qui sagis non abundares. Nam illa verba, Idem
 & Mucio & Manilio placebat, cùm Cicero literis ad Iu-

risconsultum exaratis asperserit, non dubito quin eius con-
 suetudinis memor id fecerit, cuius & alia ad eundem Tre-
 batium epistola commemorat, ut antè ostendimus. Et quo-
 niam de actionibus & formulis veteribus iuris ex Cicerone
 dicere cœpimus, hanc quoque, Qua de re agitur proferamus.
 Scribentis ad Trebatium Iureconsultum Ciceronis hæc ver-
 ba sunt ¹: Sed quæ ex statu contentio efficitur, eam Græci ¹ ex lib. To-
 xπῖν ἄδου vocant, Mihi placet id, quoniam quidem ad te scri-
 picorū ad si-
 nem.
 bo, Qua de re agitur vocari. Quibus autem hoc, Qua de re
 agitur continetur, hæc continentia vocentur, quasi firma-
 menta defensionis: quibus sublatis, defensio nulla sit. Ait Ci-
 cero ἔ xπῖν ἄδου à se vocari, Qua de re agitur, quoniam ad
 Trebatium scribat, qui Iurisconsultus atque adeò formula-
 rum iuris ciuilis peritus fuit. Quintilianus in Institutioni-
 bus hac de re loquens: Paulum in his secum (inquit ²) etiam
² lib. 3. Insti-
 tut. orator.
 cap. 11.
 Cicero dissentit: nam in Rhetoricis quemadmodum supra
 dixi, Hermagoram est secutus: in Topicis, ex statu effectam
 contentionem xπῖν ἄδου existimat, idque Trebatium qui Iuris
 erat consultus alludens, Qua de re agitur appellat. Et sanè
 verba hæc sollemnia fuere in formulis edictorū, exceptionū,
 & stipulationum, quæ venditionibus aliisque contractibus ³ l. pretor.
 adhibebantur. In Edicto de operis noui nuntiatione, Prator ³ l. pretor.
 ait: ³ Quem in locum nuntiatum est, ne quid operis noui fie-
 ait. 20. in-
 ret, Qua de re agitur, &c. In Edicto, Quæ in fraudem cre-
 princ. & §.
 deinde ait
 prator. D. de
 oper. no. nū-
 ciat.
 ditorum facta sunt, ut restituantur ⁴, ait Prator: Quæ Lu-
⁴ l. ait præ-
 tor. 10. D.
 quæ in frau-
 dem credit.
⁵ l. 1. in prin-
 cip. D. vi
 possidetis.
 dius Titius fraudandi causa, sciente te, in bonis quibus de ea
 re agitur fecit, ea illis si eo nomine quo de agitur, actio ei ex
 Edicto meo competere esse oportet, ei si non plus quàm an-
 nus est, cùm de ea re, qua de agitur, experiundi potestas est,
 restituas, &c. In Edicto interdicti, Vti possidetis ⁵, ait Præ-

tor: Vti eas ades, quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis. Sic in Edictis interdictorum de superficiebus¹, de itinere actûque priuato², de aqua quotidiana & aestiua³, de fonte⁴, de cloacis⁵, vtrubi⁶, & de migrando⁷. Sic in Edicto interdicti, Quod vi aut clam, Prætor ait⁸: Quod vi aut clam factum est, Qua de re agitur id cum experiendi potestas est restituas. Itemque de precario, ait prætor⁹: Quod precario ab illo habes, aut dolo malo fecisti, ut desineres habere, Qua de re agitur id illi restituas. Extat hæc exceptionis formula, hodièque apud Iulianum¹⁰: Si ea pecunia, qua de agitur, non pro ea re petitur quæ venit, neque tradita est, ut & stipulationis in ouium emptione adhibita apud Varronem¹¹, cuius hæc verba sunt: Cum emptor dixit, Tanti sunt mihi emptæ? & ille respondit, Sunt, & expromisit numos: emptor stipulatur prisca formula sic: Illasce oues, qua de re agitur, sanas rectè esse, vti pecus ouilum quod rectè sanum est extra luscam surdam minam, id est ventre glabro, neque de pecore morbofo esse haberèque rectè licere, hæc sic rectè fieri spondes? Ait, Illasce oues, qua de re agitur. quo exemplo apud Vlpianum illa Edicti Prætorij verba, quæ paulò antè retulimus, Quæ Lucius Titius fraudandi causa, sciente te, in bonis, quibus de ea re agitur, fecit, castigari sic debent, ut legatur, In bonis qua de re agitur. Nisi fortè quis malit, In bonis quibus de agitur, deletis illis, Ea re, quod ita quoque paulo post loquatur Prætor, Eo nomine quo de agitur. & De ea re qua de agitur. Sed hoc nihil moror. Priscis profectò Prætorum, & Iurisconsultorum formulis hæc verba, Qua de re agitur, quibus de ipsi agimus, includi solita manifestum est. Eoque aspexisse Ciceronem¹² credimus, quo loco, Itaque (inquit) si mihi homini vehementer

¹ l. i. in princip. d. de superficie.

² l. i. in princip. d. de itinere actûque priuato.

³ l. i. in princip. & §. deinde ait prætor. d. de aqua quotid. & aesti.

⁴ l. i. in princip. & §. deinde ait prætor. d. de fonte.

⁵ l. i. in princip. d. de cloacis.

⁶ l. i. d. vtrubi.

⁷ l. i. d. de migrando.

⁸ l. i. in princip. d. quod vi aut clam.

⁹ l. 2. in princip. d. de precario.

¹⁰ l. qui pendentem. 25. d. de actio. emp.

¹¹ ex lib. 2. cap. 2. de re rust.

¹² in oratione pro Muræna

vehementer occupato stomachum moueritis, triduo me Iuriconsultum esse profitebor. Etenim qua de scripto aguntur, scripta sunt omnia, neque tamen quicquam tam angustè scriptum est, quo ego non possim, Qua de re agitur, addere. Sed hæc ipsa verba etiam cum philosophum ageret, non modò cum ad Iuriconsultum scriberet, aut de Iurisprudencia loqueretur, usurpauit Cicero¹, vbi de Chrysisippo: Hæc differens (inquit) qua de re agatur, & in qua causa consistat, non videt. Quamobrem iure meritoque, apud eundem auctorem², vbi sic omnes libri scriptum habent: Omnis autem in quaerendo, qua via quadam & ratione habetur oratio, præscribere primùm debet, ut quibusdam in formulis, ea res agatur: ut inter quos differitur, conueniat quid sit id, de quo differitur. Hoc positum in Phædro à Platone probauit Epicurus, sensitque in omni disputatione id fieri oportere. Iure, inquam, & merito Dionysius Lambinus, illorum verborum loco, Ea res agatur, hæc restituit, Qua de re agatur: quod ipse quoque fieri debere iam pridem animaduerteram, & probaui semper, non item hoc, Ea de re agitur, quod ille in scholiis ad Ciceronem suis, id est laboriosissimis & eruditissimis attulit, neque id, quod Adr. Turnebo³ placet, Ea res agitur. Ad ita sentiendum ut facio, aduersus omnium quos videram librorum fidem, præterquam quod illa subiiciuntur, Conueniat quid sit id de quo differitur, his rationibus commoueri me atque adduci passus sum: primùm, quod formularum Cicero meminuit, Iuriconsultorum formulas intelligens, in quibus non Ea res agitur, aut Ea de re agitur, sed Qua de re agitur, aut Quo de agitur inseri solitum didiceram. Deinde verò, quod Platonis⁴, quem sententiæ illius auctorem ibi laudat Cicero, verba hæc in memoriam reuocaueram: *Ἐὲ πῶς τὸ πᾶν μὴ*

¹ in lib. de Fato.

² lib. 2. de finib. bon. & mal. sub initium.

³ cap. 17. lib. 2. aduersar.

⁴ in Phædro.

Ἐρχὴ τοῖς μὲν οἰοῦσι καλῶς βαλῶναι, εἰδέναι δὲ αὐτῶν ὅτι ἢ βε-
 λή, ἢ ἀπλοῦτος ἀμφοτέρων ἀναίτη. *Quæ cum Latinè interpreta-
 ri voluerit, non potuit illa αὐτῶν ὅτι ἢ βελῶν, nisi hoc modo,
 Qua de re agitur, bene propriè, atq; ut Quintiliani verbū
 usurpem, significanter dicere. Summum atque firmissimum
 illud argumentum erat (quod ipsum per se satis ad coniectu-
 ram nostram approbandam, ut reliqua omnia deficerēt, va-
 lere videbatur) nō modò ex Ciceronis auctoritate, ac loquen-
 di consuetudine, sed ex alterius penè gemini loci similitudine
 desumptum. Etenim ubi M. Callidij oratoris optimi faculta-
 tem in dicendo laudibus prosequitur, ita ferè scribit¹: Erant
 autem & verborum & sententiarum illa lumina, quæ vo-
 cant Græci ἠμῶτα, quibus tanquam insignibus distingue-
 batur omnis oratio. *Qua de re agitur autem illud quod mul-
 tis locis in Iurisconsultorum includitur formulis, & ubi ef-
 fet videbat. Ergo cūm utrobique formularum iuris habeat-
 ur mentio, quidni ut hīc, Qua de re agitur, ita ibi quoque
 legemus, Qua de re agatur: præsertim cūm hoc ipsum sen-
 tentiæ ratio exposcat? Quidni etiam existimabimus, cūm,
 hoc & altero ubi de Chrysippo loquitur loco iam antè à no-
 bis indicato, id verbi, Qua de re agatur videre, usurpauerit
 Cicero, alibi² quoque ubi sic erat: Et ego Piso, inquam, si est
 quisquam qui in causis acutè videre soleat quæ res agatur,
 optimè ab ipso Lambino, Qua de re agatur esse restitutum?
 Hoc equidem exemplo, ubi apud eundem Ciceronem scri-
 ptum est³: Hæc refelli possunt, sed pugnare nolo: ad id enim
 quod agitur, nihil interest, omnibūsne partibus visa res nihil
 differat, an internoſci non possit etiam si differat: si quis, Ad
 id enim quo de agitur, malit reponere quàm retinere Quod
 agitur, ei astipulabor atque assentiar. Sed ne manum quidem**

¹ in prouto.² lib. 5. de fi-
nibus.³ lib. 4. Ac-
dem. quæst.

ideo verterim: nec enim hoc loco de formulis loquitur. & ve-
 rò alibi¹ quoque idem auctor sic scribit, non quibus verbis¹ in oratione
 quidque dicatur queritur, sed quæ res agatur. Ac de illis sa-
 nè formulis hæctenus: de aliis quoque postea si commodum vi-
 debitur, dicemus.

complures Pandectarum loci ex tit. ad leg. Jul. peculat. & de sacrileg. &
 de residuis contra Græcos & Accursium exponuntur. Publicæ rationes
 in Prouincia per quem confectæ, ubi relicta, quò relata. Quæstores ve-
 teres & noui. In Pauli & Ulpiani responsis nomen Sinus restitutum,
 & quid significet ostenditur Pœna peculatus ordinaria & extraor-
 dinaria. Explicatur aduersus Accursium l. i. c. de crim. peculat. & l.
 ob pecuniam. 81 D. de furt. CAP. XXII.

EV M quoque qui pecuniam publicam in usus aliquos
 retinuerit, nec erogauerit, hac lege teneri Labeo libro
 trigesimo octauo posteriorum scripsit. Cum eo autem, qui cūm
 prouincia abiret, pecuniam quæ penes se esset ad ærarium
 professus retinuerit, non esse residuæ pecuniæ actionem: quia
 eam priuatus fisco debeat: & ideo inter debitores eum fer-
 ri, &c. Verba sunt Pauli Iurisconsulti² ex libro singulari de² ex l. sacri-
 iudiciis publicis: quæ cūm uno propemodum spiritu legi de-
 beant, diuisa tamen illa & separata, duas ut leges aut certè
 paragraphos (quomodo nostri loquuntur) constituent, in im-
 pressis omnibus etiam Florentinis libris videas. Vt autem
 intelligantur, sciendū est ad legem Iuliam de residuis ea per-
 tinere: qua lege tenetur is, apud quem ex locatione, emptione,
 alimentaria ratione, ex pecunia quæ accepit, aliãve qua cau-
 sa, pecunia publica resedit. Sed & qui pecuniam publicam in
 usum aliquem delegatam atq; acceptã retinuerit, nec in eum
 erogauerit, hac lege tenetur: qua lege damnatus, amplius ter-
 tia parte quàm debet, punitur. Et hæc quidem ex ipso Pau-
 lo³ & Martiano⁴ licet addiscere: quos cūm publicam pecuniã
 eod.

¹ l. 1. sacri-
legi. IX. S.
vlt. D. ad
leg. Jul. pe-
culat. alias
est l. cum eo.
D. ad leg.
Jul. peculat.² l. 2. D. eod.
tit.³ l. lege Tu-
lia. 4. S. lege
Iulia. D.
eod.

nominant, de pecunia pop. Rom. locutos censeo, non de alicuius Reip siue ciuitatis, quæ sub ditione pop. Rom. est, quæ quæ adeo priuatorum instar habet. Nam curator Reip. penes quæ est administratio rerum ad ciuitatem aliquam pertinētium, si quid pecuniæ per fraudem ciuitati subtraxerit, non publici alicuius criminis reus est ex lege Iulia, sed furti, hoc est priuati delicti, quasi priuato cuiusdam furtum fecerit, pænali actione in duplum cõuenitur¹. Igitur pecuniæ po. Ro. publicæ debitor ex ratione administrationis, non quasi priuatus tenetur de residuis: Quasi priuatus debet, neq; lege Iulia de residuis cõuenitur, qui rationibus redditis, cùm administratione finita ex prouincia discederet (sic enim interpretor) quam pecuniam in sinu habebat, eã ad ærariũ professus sit, ac deinde retinuerit: Sed hoc intra annũ scilicet, quo elapso, pecuniã eadẽ lex Iulia residuã esse iussit, ut Paulus refert². Cuius sententiam nullo modo affecutus est Accursius: ego satis exposuisse uideor. Veruntamen huc etiam aliquid lubet animo è scriniis Tullij conferã, quæ ut aliorũ quoq; auctorũ veterũ arculas Iurisprudentiæ locupletãdæ atq; illustrãdæ causa, cùm opportunum est, compilare soleo: si prius adiecero, hallucinatos fuisse in hoc loco explicãdo Græcos quoq; interpretes, quod nõ Prouincia abiret, sed in prouinciã abiret, perperã legisse uideãtur³. Nã quod ait Paulus noster Ad ærariũ professus, sic exponendum puto, ut rationes per Quæstorem aut præfectum delectũ à senatu, ex uel prætorũ numero sorte ductum præturã uel perfunctum confectæ, consolidatæ, atque in prouincia relictæ ex lege Iulia de residuis, totidem postea uerbis ad ærarium in urbẽ, ab eo qui prouinciã administrasset, referrẽtur. Ac per Quæstorem quidẽ aut Proquæstorem, qui pecunias curabat, ad Augusti usque tempora confici solitas rationes apparet ex his, quæ

¹ l. i. §. i. D. de administ. rer. ad ciuit. pertinent.

² d. l. 4. §. vlt.

³ lib. 60. b. a. filicón. tit. 45. them. II.

apud Ciceronem legimus, quo loco ad Atticum ita scribit¹: Ego Laodiceæ Quæstorem Messinium exspectare iussi, ut confectas rationes lege Iulia apud duas ciuitates possim relinquere. & ad Caninium Sallustium Proquæstorem²: De rationibus referendis non erat incommodum te nullam referre, quam tibi scribis à Bibulo fieri potestã: sed id uix mihi uideris per legem Iuliã facere posse, quam Bibulus certa quadam ratione non seruat: tibi magnopere seruandã censeo. & paulò post: Rationes mei Quæstoris nec uerum fuit me tibi mittere, nec tum erant confectæ: eas nos Apameæ deponere cogitabamus. & postea: Omnis enim pecunia ita tractatur, ut præda à Præfectis, quæ autem mihi attributa est, à Quæstore curetur. Ex veteri autem consuetudine, legẽque Pisonis non solitas deponi rationes in prouincia, sed ad urbem referri: contra uerò ex lege Iulia & in prouincia relinquere, & postea totidem uerbis ad ærarium referri ex eodem auctore didicimus: cuius in Pisonem³ hæc uerba sunt: Rationes ad ærarium continuo, sicut tua lex iubebat, detuli: neque alia ulla in re legi tuæ parui: quas rationes si cognoris, intelliges nemini plus quàm mihi literas profuisse: ita enim sunt perscriptæ scitè & literatè, ut scriba ad ærarium qui eas retulit, perscriptis rationibus secum ipse caput sinistra manu perfricans, commurmuratus sit: Ratio quidem hercle apparet, argentum cœbeta. & ad Rufum⁴: Si rationum (inquit) referendarum ius uetus, & mos antiquus maneret, me relaturum rationes nisi tecum pro coniunctione nostræ necessitudinis contulisset, confecissetque non fuisse. Quod igitur fecissem ad urbem si consuetudo pristina maneret, id (quando lege Iulia relinquere rationes in prouincia necesse erat, easdẽque totidem uerbis referre ad æra-

¹ epist. 7. li. 6. epist. ad Atticum.

² epist. 17. li. 2. fam. epist.

³ orat. 37.

⁴ epist. 20. lib. 5. familiar. epistol.

rium) feci in Prouincia, &c. Illud quidem certè factum est quod lex iubebat, vt apud duas ciuitates Laodicensem & Apamensem, quæ nobis maximæ videbantur, quoniam ita necesse erat rationes confectas & consolidatas deponeremus. Hactenus Cicero. Hæ verò rationes ita confectæ ad arariū referabantur vti diximus, in tabulis publicis: in quibus si quidpiam aliquis deleret vel induceret, lege Iulia peculatus teneri Venuleius¹ auctor est. Ad eas tabulas illud Cicero nis pertinet: P. Seruilius quæ signa atque ornamenta ex vrbe hostium & virtute capta, belli lege atque imperatorio iure sustulit, ea populo Rom. apportauit, per triumphum vexit, in tabulas ad ararium perscribenda curauit. Porrò tabularum publicarum à Quæstoribus Neronem ad Præfectos transtulisse: cùmque variè habita iam inde ab Augusto ac sæpe immutata eius rei forma olim fuisset, prætura perfunctos Tacitus & experientia probatos illum delegisse² scribit Augustum quidem auctorem fuisse, vt cura ararij à Quæstoribus urbanis ad Prætorios Prætoresve transiret, Suetonius³ retulit: sed hic de Quæstoribus illis veteribus legitimis & annuis loquitur, ille verò de Quæstoribus à Claudio principe impositis, quibus extraordinem honores in triennium integrum permittebantur. Quæstores enim de quibus in lege Iulia fit mentio (vt antè diximus) suffragio populi creabatur, & in annū sorte ducti prouincias obtinebant: quæ de re accipiendū quod Dio⁴ scribit, vbi de Imp. Claudio in hæc verba: καὶ πρὸς πρατηρίαις τοῖς ἐπιτὶ τῆς δημοκρατίας καταλύσαι, & μείλας αὐτῶν καὶ τὸ δευτέρου ἐπέτερον οὐχ ἄρα καὶ ἐπιτοίαις σφῶν (ὅσαρ' ἐπιτὶ τῆς ἐκείνων παρ' ἑσθ' καὶ ἐπιτὶ τῶν πρατηρίων μὲν ταῦτα ἐγίνετο) ἀρχῆν, ἀλλ' οἱ δύο οἱ αὐτοὶ τεταρτάτα ἔτη αὐτῶν διακοῦν, & οἱ μὲν πρατηρίας αὐτῶν ἐλάμβανον, οἱ δὲ καὶ μισθόν

¹ L. qui tabularum. 8. in fine. D. ad leg. Iul. pecul.

² lib. 13. anal.

³ in Octavio cap. 36.

⁴ lib. 58. histor. meminit & lib. 43. & in insid. lib. 53.

ἔφερον ὅπως ποτὲ καὶ ἔδοξαν ἀρξαι. τοῖς μὲν οὖν ταμίαις τῶν δημοκρατίων ἀπὸ τῶν δευτέρων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔξω τῆς πόλεως ἀρτέδωκεν. Eodem pertinet ille Suetonij locus¹, in quo sic est de Claudio scriptum: Collegio Quæstorum pro stratura viarū, gladiatorium munus iniunxit. Detractaque Ostiensi & Gallica Prouincia, curā ararij Saturni reddidit, quam me-

¹ in Claudio cap. 24.

² ad leg. Iul. repet. & peculatus. & de residuis.

³ l. sacrilegii. 6. §. vl. D. eod. tit.

⁴ l. i. §. vl. D. ad leg. Iuliam maiest.

Cicero 7. Verr. Tertius Eunucho. Casar

lib. 2. & 7. commentar. de bello Gallico, & lib.

² de bello civili. Liuius lib. 2.

⁵ l. in furti. §. 1. §. opem fert. D. de furtis.

⁶ cap. 26 li. 2. aduersar.

⁷ quem vide, li. II. Instituta. ca. vl.

⁸ in Iulio cap. 82.

⁹ ex lib. 4. à noct. Attic.

cap. 18. vbi de Scipione.

diuo tempore Pratores aut utique Pratura functi sustinuerant. Atque hæc quidem ad illum ex titulo XII. 2. libri XLVI. Pandectarum locum abunde sufficiunt. Sed ad alios aliquot eiusdem tituli difficiliore locos nonnulla sunt à me olim animaduersa & adscripta, quæ lubet ad Iuris studiosorum utilitatem statim depromere. Ait Vlpianus³: Is autem qui furanti sinum præbuit, perinde habetur, atque si manifesti furti condemnatus esset, & famosus efficitur. Sic legendum ex Pandectis Florentinis, & ex ipso (quantum assequi coniectura possumus) Accursij libro: nõ, quod passim reperias in impressis Digestorum libris, Signum præbuit. Signum dare⁴ non item præbere dicimus. Sinum verò præbere furanti, est partem vestimenti laxiorem (quæ solebat in humerum reici) pecuniæ scilicet rei ve alterius furtiua suscipienda atque in occulto habenda gratia, furi accommodare: illoque modo furtum facienti opem ferre, id est ministerium atque adiutorium (vt Vlpianus⁵ interpretatur) ad surripiendas res præbere. Sinum ita rectissime⁶ Turnebus, Quintiliani⁷ verbis prolatis apud Suetonium⁸, exposuit. Addo illa Gellij⁹, quibus ea quoque confirmantur, quæ de publicis rationibus ad ararium ab Imperatore Præside prouinciæ legatove referendis antè diximus: & sinum, togæ partem esse ostenditur: Petilij quidam Trib. pleb. à Marco, vt aiunt, Catone inimico Scipionis comparati, in eū

atque immissi desiderabant in Senatu instantissimè, ut pecunie Antiochena, prædaq; quæ in eo bello capta erat, rationem redderet. Fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo Imperatori in ea prouincia legatus. Ibi Scipio exurgit: & prolato è sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit: omnis pecunia, omnisque præda: Illatum ut palam recitaretur, & ad ærarium deferretur. Sed enim id non faciã inquit, nec me ipse afficiam contumelia: eumque librum statim discidit suis manibus & conserpsit. Sic accipio sinum apud¹ Senecam, ubi: Nam quid aliud (inquit) virtute melius putat, aut vllum præter illam bonum, ad hæc quæ à fortuna sparguntur sinum expandit, & sollicitus missilia eius expectat: itémque quo loco² ait: In magnis erroribus sunt, qui ingentis animi credunt, proferre, donare, plurium sinum ac domum replere, cum ista interdum non magnus animus faciat, sed magna fortuna. & item alio apud Suetonium³ loco, ubi: Congesto (inquit) per milites in prætexta sinum luto, non defuerunt qui interpretarentur, quandoque proculcatam desertamque Rempub. ciuili aliqua perturbatione in tutelam eius (de Vespasiano loquitur) ac velut in gremium deuenturam. Postremò, id verbum ea significatione Claudianus accepit. his versibus⁴,

Mentitoque ferox incedit barbara gressu,

Carbaseos induta sinus. Apud Lampridium⁵

autem (ubi Perennem spoliasse plurimos, omnia iura subuertisse, prædam omnem in sinum contulisse tradit, & agitur, ut in sinu idem quod in occulto & in potestate significet: idque ita plerunq; accipi oportere Budaus,⁶ Erasmus⁷, Briffonius,

¹ epist. 75.

² lib. 6. de benefic. cap. 43.

³ in Vespasiano.

⁴ li. 2. in Eutropium.

⁵ in Commodo.

⁶ in annot. in Pandect.

ad. l. qui testamentum. de probat.

⁷ Adag. chil. I. cent. 3. pro verb. 13. & chil. 2. cent. 10. prouerb. 32.

Briffonius¹, adductis quamplurimis auctorum bonorum testimonis, comprobant: & verò Scauolæ nostri, apud quem talia quædam testamenti verba recitantur²: Titio centumdo lego, quæ mihi pertulit: quæ ideo ei non caui, quòd omnem fortunam & substantiam, si quam à matre susceperat, in sinu meo habui sine ulla cautione. Quibus addo, quòd Tacitus scribit³ sic ferè: Sed opes Cremonensium in sinu Præfectorum, legatorumque fore: expugnata orbis prædã ad militem, deditæ ad duces pertinere. Item quòd Paulus Iurisc⁴ his verbis: Aristo respondit à debitore fisci, qui soluendo non erat, manumissum ita reuocari in seruitutem debere, si non diu in libertate fuisset, id est, non minus decennio: planè ea quæ in fraudem fisci in sinus eius collata sunt, reuocanda. Sic enim omnino ex Pandectis Florentinis legi debet, quò loco vulgati codices nullo sensu, In funus eius, scriptum habent. Sed ut ad Vlpianum nostrum redeamus, in mente ipsius exponenda interpretes Græci⁵ sibi mera somma fingunt, quòd eum qui surreptum ex metallis Cesarianis aurum vel argentum susceperit, similem esse damnato furti manifesti actione in duplum, & famosum effici tradunt. Etenim constat inter omnes, furti manifesti pœnam esse quadruplum, nec manifesti duplum⁶. Ceterum in furto quidem is qui facit, manifestus aut nec manifestus esse potest: is verò qui opem furtum facienti fert, nunquam manifestus est, sed furti nec manifesti duntaxat actione, quæ dupli est, tenetur⁷. At contra, in peculatus crimine ad pœnam infligendam, non distinguimus utrum id manifestum sit necne, sed extra ordinem quidem pro qualitate delicti, & personæ dignitate, leuius & remissius, aut etiam seuerius ad deportationem usque vel metallum, atque adeo capitaliter in peculatores

¹ lib. 17. de verb. signific. in Lexico. ² l. qui testamentum. 27. D. de prob.

³ lib. 19. annal.

⁴ l. si cum fideicommiss. 16. §. Aristot. D. Qui à quibus manum. lib. non fiant.

⁵ lib. 60. basilic. tit. 45.

⁶ l. in furti actione. §. in princip.

⁷ si pignore. §. 6. D. de furtis. §. conceptum. versi. pœna. Insti. de obligat. quæ ex delictis nasc. §. ex maleficiis. Inst. de actionib.

⁸ l. is qui de pecc. 34. D. de furt. §. interdum. Inst. de obligat. quæ ex delictis nasc.

vindicatur, ex principum rescriptis, constitutionibus aut edictis: iure autem ordinario quadrupli pœna irrogatur ex lege Iulia¹. Atque hoc nimirum illud est, quod Imppp. Theod. Arcad. & Honorius Rufino. Præfecto pratorio in hac verba rescripserunt²: Pridem fuerat constitutum, ut hi iudices qui peculatu provincias quassauissent, multæ dispendio subiacerent (quadruplum lege Iulia sancitum intelligit) sed quoniam nec condigna crimini ultio est, nec par pœna peccato, placuit tam seueram animaduertendi esse censuram: ut, cum vix par pœna his possit flagitiis inueniri, neque cōdignis tantum nefas cruciatibus expiari, capitale hoc esse præcipiamus, atque animaduersione seuerissima cōerceri. Ex hac constitutione Imperatorum pœna capitalis usque ad vitæ ademptionem infligitur peculatu. Ante hos Imperatores, ex aliorum principum constitutionibus, pœna peculatu præstituta non egrediebatur deportationem, aut metallum³. Itaque Pius quidem imperator, si quis ex metallis Cæsarianis aurum vel argentum furatus esset, eum exilio vel metallo puniri, ut apud Vlpianum est⁴, edixit: quamuis si quis fiscalem pecuniam attrectauerit, subripuerit, mutauerit, seu in suos usus conuerterit, in quadruplum eius pecuniæ quam sustulit, cōdemnari ordinario scilicet iure, ex lege Iulia Paulus in receptarum sententiarum libris doceat⁵. De illo autem qui fiscalem pecuniam furanti opem tulisset, quæve aurum ex metallo habuisset illicitè, hoc est qui ab alio puta surreptum sciens suscepisset & constasset, nihil seuerius constituit: sed ordinariam, id est quadrupli pœnam retinendam censuit: & hanc eius loci sententiam esse credo. Sanè ex Imperatorum Honorij & Theodosij constitutione⁶ eadem pœna plectitur, qui peculatum admisit, & is qui ministe-

¹ l. 3. l. sacri- legij. 6. §. vl. l. penult. D. ad leg. Iul. pecul.

² l. 1. c. Theod. de crimine peculati. tit. 28. lib. 9. iuncta. l. 5. c. Theod. ad leg. Iul. repet. tit. 27. lib. 9.

³ l. 3. D. ad leg. Iul. peculati.

⁴ l. sacrilegij. 6. §. si quis ex metallis. D. ad leg. Iul. peculati.

⁵ lib. 5. sententiarum. tit. 27. ad leg. Iul. peculati.

⁶ l. 1. c. de crimine peculati.

rium peculatori ad hoc adhibuerit, vel qui ab eo subtrahitur aliquid sciens suscepit: Pœna vero, capitali: quam deportationis esse Accursius interpretatur, ego vitæ ademptionem continere censeo, qui capitis & vitæ iacturam peculatus reos inuoluere consueuisse ab Grat. Valentin. & Theod. Imppp. rescriptum scio. Addo Impp. eosdem Theodosium & Valentinianum capitalem pœnam distinxisse ac separasse à deportatione, alio in loco⁷, tanquam illa de ultimo supplicio propriè intelligatur. Quæ de pecunia surrepta modo diximus, de publica siue fiscali accipienda sunt, non de ciuitatis pecunia: ob quam, veluti si priuato cuiquam subtracta esset, non peculatus crimine, sed actione furti aliquem teneri à Papiniano rectè responsum est⁸. Lex enim Iulia de pecunia tantum publica, sacra, vel religiosa loquebatur, non de re ciuitatis, non de fiscali: sed constitutionibus tamen Imperatorum mens legis Iulie ad fiscalem pecuniam (quæ propria & priuata est principis, cui & in quem omne ius suum transtulit populus) & ad rem non item ad pecuniam ciuitatis producta est, ut statim declarabitur. Quod autem ab Vlpiano libro 68. ad edictum traditur⁹: Qui perforauerit muros, vel inde aliquid abstulerit, peculatus actione teneri: hanc rationem habet, quam ne leuiter quidem attigit Accursius, quod lex Iulia peculatus non ad publicam modò, sed multo magis ad religiosam & sacram pecuniam pertinet¹⁰, ut modo diximus. Muri autem sancti sunt, & quodammodo diuini iuris¹¹, adeo ut muros municipales nec rescire liceat, nec aliquid eis coniungere, vel supponere, sine Principis vel Præsidis auctoritate, quemadmodum idem auctor eodem libro scribit¹²: in qua, ut de aliis interdictis, ita

⁷ l. 5. c. Theod. tit. 27. lib. 9.

⁸ l. vl. c. de bon. profcri.

⁹ l. ob pecuniam. 81. D. de furtis.

¹⁰ l. qui perforauerit. 12. D. ad leg. Iul. peculati.

¹¹ l. 1. in princip. & l. 4. D. ad leg. Iul. peculati.

¹² l. 1. §. 1. l. 8. §. vl. D. de rer. diuini.

¹³ l. 1. §. 1. l. 8. §. vl. D. de rer. diuini.

¹⁴ l. 1. §. 1. l. 8. §. vl. D. de rer. diuini.

¹⁵ l. 1. §. 1. l. 8. §. vl. D. de rer. diuini.

¹⁶ l. 1. §. 1. l. 8. §. vl. D. de rer. diuini.

¹ ut apparet ex l. 1. D. Ne quid in loco sacro fiat. quae est ex eodem libro 68. ad editum.

de illo egit¹, quo Prator in loco sacro facere, in ve eum immittere quid vetat: ad quod interdictum pertinere si quid in muris factum sit, Hermogenianus & Paulus tradunt, ut in muris, itémque portis, & aliis sanctis locis aliud facere, ex quo damnnum aut incommodum irrogetur, non permitti: neque muros, neque portas habitari sine permisso Principis, propter fortuita incendia, posse definiant². Sanè si quis violauerit muros, sicut si quis transcendat, scalis admotis, vel alia qualibet ratione, eum capite puniri Pomponius scribit³. Cum igitur sancti sint & sacri muri, non tantum urbis Romae, sed aliarum quoque ciuitatū & municipiorum (de municipalibus etenim muris disertè Vlpianus loquitur) si quid inde quis abstulerit, aut si quis eos perforauerit, ut sacrilegum siue peculatorem puniri, non est quare ab aequitate ac ratione iuris alienum esse videatur: praesertim post Imperatorum Traiani, & Hadriani constitutiones, quibus generaliter cauetur. Peculatus crimen committi, si de re ciuitatis aliquid surripiatur⁴: ante quas idem iuris obtinuisse arbitror in re ciuitatis, quod in pecunia ex Papiniano adhuc obseruari ostendimus: sed Impp. legem sacrilegij, siue peculatus, ad rem, non ad pecuniam ciuitatis pertraxerunt: propterea quod illam cum esset in usu publico, commercio quoque hominum exemptam esse oportuit, ac diuini quodammodo iuris censeri: pecuniam non itidem, sed humani potius ac propemodum priuati iuris, ut aequale in subripienda, subtrahendâve singulorum atque ciuitatum pecunia delictum admitti videretur. Adde quod Reip. po. Romani permultum intererat, vel ad ciuium & provincialium tutelam atq; defensionem, vel ad ipsos iurisdictione, religione, carimoniis, & spectaculis, omniq; alia ratione in officio,

² l. 2. & 3. D. Ne quid in loco sacro fiat.

³ l. ult. D. de ver. diuis.

⁴ l. 4. §. ult. D. ad leg. Jul. peculat.

& pop. Rom. ditione continēdos, ut singulis ciuitatibus¹, quae sub imperio eius essent, loca publica & religiosa, veluti palatia, pratoria, fora, basilica, curia, stadia, theatra, horrea², fana, templa, statuae, arae, muri, portae, aliâque eiusmodi sarta tecta & integra conseruarentur: quamobrem de Proconsulis officio Vlpianus agens, eum ait³ aedes etiam sacras & opera publica circumire inspiciendi gratia an sarta tecta sint, & quae sint vel an aliqua refectione indigeant: & si quae cepta sunt, ut consummentur, prout vires eius Reip. permittunt, curare debere, curatoresque operum diligentes solemniter praepone: ministeria quoque militaria, si opus fuerit, ad curatores adiuuandos dare. De pecunia ciuitatum, in qua talis profecto nulla po. Ro. versabatur utilitas, non aequè laborandum fuit: Atque hoc quidem ita esse probabile, ut verius nihil adferri possit, adhuc existimo.

Ordo verborum non naturalis indicatur in quibusdam Vlpiani, Pauli, Callistrati, Hermogeniani, Papiniani Iurisc. responsis, & Imperatorum duobus rescriptis, quae omnia exponuntur, conseruata veteri lectione, eademque ut apud Senecam duobus, ita vno apud sidonium loco restituta.

CAP. XXIII.

Regulam Iuris⁴, quae statuit Non defendere videri non tantum qui latitat, sed & eum qui praesens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem: quod olim apud Vlpianum ita exposuimus⁵: Non defendere videri non tantum qui praesens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem, sed & eum qui latitet: rectè opinor & ex mente Iurisconsulti fecisse nos fatebitur, qui ad naturam horum articulorum Non tantum sed & aliorumque consimilium aspexerit: quorum ea vis est, ut quae faciliora, clariora, notiora sunt prius proponi, tum deinde (ut crescat oratio) ad difficilia

h. 3.

¹ l. ciuitatibus. D. de legat. I. iuncta l. 3. & 6. D. de operib. publ. l. eius qui. 27. D. ad municipi. l. 2. C. de condit. in publ. hor. l. si in ali. qua. 7. §. I. D. de offic. procons.

⁴ l. 52. D. de reg. iuris.

⁵ in cōment. ad titul. de reg. iur. l. nō defendere. §. 2.

ra, obscuriora, ignotiora progressum fieri, atque ut ita loquar, ascendi oporteat: nam artificiosum illum, hunc naturalem verborum ordinem esse illico deprehendet. Artificiose Iurisconsulti plerunque orationis comendae atque ornandae gratia utuntur: quod qui non intelligunt, eos in quamplurimis Pandectarum locis, vel interpretatione planius explicandis, vel assequendis intelligentia, caecutire hallucinarique necesse est. Eorum locorum nonnullos pridem Cuiacius noster indi-

¹ ad tit. de lege Aquilia. Instit. lib. 4. §. obseruat. lib. 3. cap. 5. ² l. palam. 43. D. de ritu nupt.

cavit¹: cuius ductu atque exemplo ipse quoque mox aliquot alios aliquanto difficiliores & obscuriores demonstraturus sum. Vlpianus ita scribit²: Quae in adulterio deprehensa est, quasi publico iudicio damnata est. Proinde si adulterij concupiscentia esse proponatur, non tantum quia deprehensa est erit notata, sed quia & publico iudicio damnata est. Quae verba sic accipi debent, quasi hoc modo scripta sint: Non tantum quia publico iudicio damnata est, erit notata: sed & quia deprehensa est. Nam de damnata publico iudicio nulla est dubitatio, sed de deprehensa in adulterio, propterea quod non hanc, sed illam ipsis Senatusconsulti verbis apprehendi constat: si quidem Senatus, auctore Vlpiano³, censuit non conueniens esse ulli Senatori uxorem ducere, aut retinere damnatam publico iudicio. Veruntamen cum factum & crimen lex, id est mens legis non sententiam & rem iudicatam notauerit, illi quoque notam obesse debere sentit Vlpianus, quae deprehensa sit, licet post deprehensionem absoluta fuerit. Sic etiam illa Pauli verba⁴ expono: Agente te familiae herciscundae iudicio non veniet, non solum hoc quod pro haerede possidetur, sed nec id quod pro emptore. Cum enim dubitatio maior incideret de re pro haerede possessa, quam de ea quae pro emptore possidetur, certiusque sit hanc quam il-

lam in proposita specie non venire in familiae herciscundae iudicio, in quod haec nunquam illa plerunque venit¹: ordo verborum naturalis hic erat: Non solum hoc quod pro emptore possidetur, sed nec id quod pro haerede. Verum artificioso Paulus uti maluit, ut & Callistratus² quo loco Solidum ait, non soluitur non minus quantitate, quam die: hoc enim sine dubio sensit Iurisconsultus, non minus die quam quantitate solidum non solui: atque ut re ipsa manifestum est, solidum non solui si quid quantitati desit, sic etiam verum esse non solui solidum, si quantitas quidem ipsa non tamen ad diem dictam soluta sit. Atque id ipsum his verbis Vlpianus extulit³. Minus soluit qui tardius soluit, nam & tempore minus soluitur. Vim facio in articulo. Et, ut Iurisconsultum hoc sensisse intelligam, non modo quantitate, sed etiam tempore minus solui: nam quantitate minus solui, & solidum non solui, nemo unquam, nisi plane stolidus & rationis excipers, in controuersiam adduxerit: quamobrem ita interpretatio faciendae est; tanquam hoc priore, illud posteriore loco sit positum. Ut quo loco Vlpianus inquit⁴: Tam principales, quam secundas tabulas edicto quemadmodum testamenta aperiantur & inspiciantur contineri, hoc est tam secundas quam principales, de quibus nulla est dubitatio. Sic pecuniae nomine, ait Hermogenianus⁵, tam corpora, quam iura contineri: hoc est tam iura, quam corpora. Sic denique Papinianus tam iuris, quam facti quaestionem moueri scribit⁶: intelligens tam de facto quod rarum est, quam de iure de quo plerumque interrogari & respondere Iurisconsulti solent, in proposita quaestione dispici oportere: id quod ea quae subiicit satis ostendunt, nos breuitatis gratia omittimus. Eadem ratione quoddam Arcadij & Honorij rescriptum, quod in codice

¹ d. l. haeredes eius. §. quod pro emptore. l. si quid cotendit. eod. tit. ² l. solidum. §. D. de solut.

³ l. si cui. 12. §. ult. D. de verb. signifi.

⁴ l. 2. §. i. versicul. ad causam. D. de Testamenta quemadmodum aper.

⁵ l. pecuniae. 222. D. de verb. signifi. ⁶ l. miles. 11. §. mulier. D. ad leg. Iul. de adulteris.

¹ l. indices. *Iustiniani extat¹, interpretamur: in eo sic est, Iudices tam Latina quam Græca lingua sententias proferre possunt: nam cum olim decreta interponi Latinè non Græcè oporteret, ut Triphoninus docet², postea translato Byzantiū imperio placuit Imperatoribus, ut quæ Iuris civilis erant non modò civilibus & legitimis, atque adeò Latinis verbis conciperentur, sed etiam Græcis, propter utilitatem publicam, quod hæc quam illa Byzantino populo notiora erant: quam ob rem Imperatores quoque Valentinianus & Theodosius non modò Latinè, sed etiam Græcè testari omnibus permiserunt³. Ergo apud Arcadium & Honorium, tam Latina quam Græca, pro tam Græca, quam Latina, id est non modò Latina, sed etiam Græca. Caterùm eruditus alioquin & acutus Iurisconsultus⁴ fallitur, qui rescriptū istud verborum transpositione vitiosum, atque uti nos explicamus ita ipse restituendum asserit. Postremò ita quoque accipiendum est illud Iustiniani, ubi: Nam cum necessitas (inquit⁵) patri vel matri, qui ad secunda vota migraverit, tantum præstare per quamcunque causam secundo marito vel nouercæ, quantum filio vel filia ex anterioribus nuptiis progenitis, qui partem minimam habiturus est reliquerit. Refert enim ius introductum Leonis constitutione, atque edictali lege, qua pater materve procreatis ex priore matrimonio liberis, si alias affectauerit nuptias, tantum cuiunque ex iis liberis, quantum vitrico, vel nouercæ ipsorum dare iubetur, plus donare, aut relinquere vitrico vel nouercæ, quam vnus ex prioris matrimonij liberis habiturus sit, cui minimum datum est, prohibetur⁶. Caterùm non modò Iurisconsultis, verùm etiam auctori grauiissimo Senecæ, id loquendi genus per familiare fuisse reperio: quod qui non animaduertent, Deus bone, quam*

fedè

³ l. hac cõsul-
tissima. §. vl.
t. C. de te-
stam. l. dire-
ctas. C. de te-
sta. manum.
⁴ lac. Re-
uar. cap. 2.
lib. 4. va-
rior.
⁵ l. vl. §. 1.
C. de secũd.
nupt.

⁶ l. hac edi-
ctali. C. eod.
tit.

fedè turpiterque lapsi sunt, dum in emendandis, ut ipsi existimarunt, at quemadmodum ipse iudico deprauandis Senecæ scriptis laborarunt! Equidem interpretis eruditissimi factum nec excusare, nec ferre possum, qui testatur se apud Senecam² horum verborum: Alioquin tam mali exempli esset occidere dominum quam prohibere, ita ordinem immutasse contra probatorum & veterum codicum fidem, ut legatur in excusis, Prohibere dominum quam occidere: & si enim Senecæ sententiam interpret omnino assecutus est, illum tamen loquendi morem non percepit, & ideò perperam optimi auctoris verbal loco mouit, atque ut ex animi sui sensu transposita ederentur curauit. Cur perperam? quia scilicet alibi quoque haud infrequenter uti diximus, ita loquitur Seneca, veluti cum ait³: Hæc nempe sunt alimenta, quibus hic mundus administratur: Aqua, Terra, Spiritus. Omnia ista tam causa viuendi sunt, quam via mortis. voluit dicere, Omnia ista tam vias esse mortis, quam viuendi causas. Subiicit enim: Itaque quamprimùm moriar. Quamprimùm istud quod esse vis? quem illi diem ponis? Citiùs fieri quam optas potest: & paulò antè posuerat: Homo demens optas rem tuã, Ita quamprimùm moriar. Fortasse inter hæc voces senex factus es. Alioqui quid in mora est? Nemo te tenet, euade quã visum est. Elige quamlibet rerum natura partem, qua tibi præberi exitum iubeas. Non est absimile genus loquedi, quod ab eodem auctore usurpatur, ubi ait⁴: AEquè enim offendisse illum quam amasse periculosum fuit. & alibi⁵: AEquè dignus est pœna qui ipse vim adhibet, ut qui ab alio admota ad lucrum suum utitur: æquè dignum esse pœna significans eum, qui admota vi utitur, ac eũ qui adhibet. Item⁶: AEquè laudabilis est virtus in corpore valido ac libero posita, quam

¹ Er. Roi.

² epistol. 78.

³ epist. 118.

⁴ epist. 56.

⁵ declamat.
8. lib. 4.

⁶ epist. 67.

in morbo ac vincō: pro in corpore morbo ac vincō posita, quàm in valido ac libero: siquidem statim subiicit: Ergo tua quoq; virtus non magis laudabilis, si corpus illæsum tibi & integrū fortuna præstiterit, quàm si ex aliqua parte mutilatum. & alio loco¹: *A Equè enim timent ne apud inferos sint, quàm ne nusquam: pro ne nusquam sint, quàm ne apud inferos: sed ut similia ei quod è Seneca primum attulimus*
² epistol. 99. *exempla proponamus, sic is ipse loquitur alibi²: Hic tam turpe putat mortem fugere, quàm ad mortem confugere: pro ad mortem confugere, quàm mortem fugere, qui rectus verborū ordo fuit: etenim paulò antè dixerat: Ipse vitæ plenus est, cui adiici nihil desiderat sua causa, sed eorum quibus utilis est: Liberaliter facit quod vivit: Alius iam hos cruciatus finisset.*
³ lib. 1. de beneficiis. cap. 13. *Itémq; ubi de Alexandro³: At hic à pueritia latro, gentiumque vastator, tam hostiū pernicies, quàm amicorū, qui summum bonum duceret terrori esse cunctis mortalibus: pro, Tam amicorum pernicies, quàm hostium: quippe cum apud Iulianum Imperatorem⁴ ita Iulius Cesar de ipso Alexandro loquitur: ὁ δὲ αὐτῶς τοῖς πολεμίοις ὁδὲ τῶν φίλων ἀπέχετο. Sed alibi quoque idem Seneca⁵: Denique illius demum magnitudo stabilis fundatæque est, quem omnes tam supra se esse, quàm pro se sciunt: sic dixit, illud scilicet intelligens: Tam pro se esse, quàm supra se sciunt. Subiicit enim, cuius curam excubare pro salute singulorum atque uniuersorum quotidie experiuntur. Et alio loco⁶: Erras enim, si putas animosius detrimenda diuites ferre: Maximè minimisque corporibus par est dolor vulneris. Bion eleganter ait: Non minus molestum esse caluis, quàm comatis pilos vellere: pro, comatis quàm caluis: ut & apud Iustinianum nostrum alicubi⁷: Nam alio qui non minus ex dolo, quàm ex culpa quisque hac lege te-*

⁴ in libro qui συμποσιον καρόιον inscribitur, quò ipse se calamo excaratum habeo.

⁵ li. 1. de clementia cap. 3.

⁶ lib. 1. de tranquillitate cap. 8.

⁷ §. Iniuria Instit. de lege Aquilia.

netur. Sic enim est in omnibus impressis & manuscriptis: quamobrem ita inuerti verba non debent, ut legatur: Non minus quàm ex dolo ex culpa: sed retenta vulgata eademq; germana lectione, sic ea interpretari verba conuenit, quasi naturali ordine scripta essent hoc modo: Non minus ex culpa, quàm ex dolo. Simile est enim illud Callistrati: Non minus quantitate, quàm die, quod antè retulimus. itémq; illud Senecæ: Non minus caluis, quàm comatis. Apud quem ita etiam explicandum, quod ait alibi¹: *Maiora aut certè paria conatur animus magnus ac perditus: voluit dicere maiora aut paria perditum animum, ac magnū conari: nam paulò antè, Nullus (inquit) perniciosior hostis est, quàm quem audacem angustia faciunt, longèque violentius semper ex necessitate, quàm ex virtute corrigimur. Postremò idem auctor more suo ita scripserat in lib. V I. de beneficiis²: Idè non est trepidandum, quàm cito reponamus, nec properandum intempestiuè, quia æquè delinquit qui ad referendam gratiam suo tempore cessat, quàm qui alieno properat. Quamobrem non possum non improbare, quod vir alioqui doctus³, qui castigationes ad Senecam edidit, sed eius figuræ immemor, quam in scribendo usurpare Seneca consueuerat, verborum ordinem sic immutauit: ut, naturalem potius, quàm artificiosum sequutus, & sola coniectura nullius veteris libri auctoritate nixus, reponendum curaret id quod passim excusis in libris hodie legitur: *A Equè delinquit qui ad referendam gratiam properat tempore alieno, quàm qui suo cessat. Ergo apud Senecam auctore me restituatur vetus lectio, ut & apud Sidonium Apollinarem⁴: quo loco impressus liber habet: Cum fortè pergens urbem ad Aruernam publicum scelus è supercilio vicini collis aspexi, meque equo**

¹ lib. 2. natural. questio. cap. vlt.

² cap. 43. & vlt.

³ Fern. Pinicia.

⁴ lib. 3. epist. 12.

effuso tam per abrupta quam per equata proripiens, & mora exigua, sic quoque impatiens antè quam peruenirem, facinus audax prauo clamore compefcui. Nam in meo vetustissimo & optimo codice manu exarato legitur: Tam per equata, quam per abrupta proripiens: quod haud dubiè scripsit Sidonius, eadem illa scilicet loquendi formula, de qua cum exemplorum affatim protulerimus, nihil est cur amplius loquamur.

Menda ob verborum translationem constata tolluntur ex Vlpiani & Pauli Iuriconsultorum responsis. Bona fide soluere, dicere, scribere. Vel transpositum in Pand. Florent. Explicatur & emendatur l. i. c. Ne fideiussor. vel mandat. dot. dentur. & de iure, lege, & consuetudine. Mendum apud Zonaram vnum, & alterum apud Dionem ex illa verborum translatione ortum indicatur. CAP. XXIIII.

SED quoniam de peruerso verborum ordine agere cepimus, quales inde natos in Pandectarum libris errores meus doctor sustulit¹, tales ipse aliquot, si potero, castigare atque corrigere nunc iam conabor. Ex Vlpiani responsorum libris hoc in Pandectas relatum est²: Idem Frontoni respondit perseveranti tutori in tutela administratione, licet capitis reo, potuisse id quod pupillo bona fide debetur exolui, Legendum videtur verbis loco mutatis, Potuisse id quod pupillo debetur bona fide exolui: ut illud Bona fide, non ad obligationem, sed ad solutionem referatur. quod sic demonstro: Tutori concessum est à debitoribus pupilli pecuniam exigere, ut ipso iure liberentur³: hoc ideo quoniam tutor domino loco habetur⁴, adeò ut pupillo solui sine ipsius auctoritate non possit⁵: quod si postulato criminis reo interim nihil prohibet rectè pecuniam à debitoribus solui⁶, dummodo perduellionis reus non sit, quod crimen magni Antonini

¹ Cuiacius cap. 38. lib. 1. obseruat. ² l. quauis. 45. §. vlt. D. de solutio- nib. ³ l. Lucii Titius, 47. §. vlt. D. de ad- ministr. tut. ⁴ l. interdum. 58. §. qui tutelam. D. de furtis. ⁵ l. pupillo. 15. D. de solutio- nib. ⁶ l. reo crimi- nis. 41. D. de solutio- nib.

rescripto exceptum est, cuius Martianus Iurisc. meminit¹: cur non etiam rectè atque utiliter tutori, licet criminis etiam capitalis postulato soluetur pecunia pupillo debita, si bona fide id fiat? Bonam fidem interuenire necesse est, quo modo ex parte tutoris, ut quæ ab eo gesta sunt, rata habeantur atque seruentur²: quod in re pupilli tunc domini loco habetur, cum tutelam administrat, non cum pupillum spoliat, auctore Iuliano³: ita etiam ex parte eius qui soluit: quamobrem in hac facti specie, cum quis filium impuberem heredem instituit, & Stichum ratione argenti quod sub cura eius esset reddita liberum esse iussit, si seruus partem argenti subtraheret cum tutore diuisit, atque ita tutor parem ei rationem adscripsit, consultus Africanus an Stichus liber esset, respondit⁴, non esse liberum: quia scilicet non bona fide seruus rationem reddiderit: & adiicit Iuriconsultus, quod cum emendationem nostram, tum de bona fide omnia quæ tractauimus modò, mirificè probat atque confirmat, si ut oportet expendatur: ideoque hinc inseram: Nam quod alioquin placet (inquit) si statuliber pecuniam dare iussus tutori det, vel si per tutorem stet quominus pareatur conditioni, peruenire eum ad libertatem: ita accipiendum, ut bona fide & citra fraudem statuliberi & tutoris id fiat, sicuti & in alienationibus rerum pupillarum seruatur. Itaque & si offerente statulibero pecuniam tutori in fraudem pupilli accipere nolit, non aliter libertatem contingere, quam si seruus fraude careat. Eademque & in curatore dicenda. Hæc Africanus⁵ & rectè: Igitur si quid in fraudem gestum fuerit, quemadmodum interdicto fraudatorio tenetur is, qui cum tutore consilium fraudis participat, in specie quam Papinianus alicubi proponit⁶, quemadmodum qui pluri alteri fundum loca-

¹ l. vlt. D. ad leg. Iul. maiest. ² l. quidam decedens. 6. l. cum plur. res. 13. §. que bona. D. de adm- nistr. tut. ³ l. qui fundum. 7. §. si tutor. D. pro emptore. ⁴ l. qui filia. 22. in prin- cip. D. de manum. test. ⁵ d. l. qui filium. §. i. D. de manum. test. ⁶ l. pupilli debitor. in princip. D. de solutio- nib.

uit, quàm Titio pupilli patri antea locauerat, ex conducto tenetur in id, quod pupilli interfuit, in specie quadam à Iuliano tractata¹, si locator cum tutore colluserit²: sic etiam cum quid pupillo debitum, reo criminis tutori soluitur, ita demum rectè soluitur, hoc est, tunc demum contingit liberatio, si non malum consilium is qui soluit habuerit: propter quod in fisci, vel pupilli fraudem aliquid factum sit. Atque ita intelligimus bona fide soluere, hoc de quo agimus in loco: in quo quemadmodum traditur, secundum eam quam restituumus lectionem, Tutori qui administrationem adhuc rerum pupillarium habeat, licet capitis reo, si bona fides interuenierit, utiliter ita ut sequatur liberatio, solui pecuniam pupillo debitam. Sic etiam Hermogenianus de alio, quàm tutore loquutus generaliter definit³: In reatu constitutum bona sua administrare posse, eique debitorem rectè bona fide soluere: hoc est, ita demum solutionem illam efficacem esse, atque utilem ad liberationem parendam, si non malo fraudandi fisci animo fiat, sed bona eius qui soluit fide. Ceterum non videtur bona fide soluisse, atque adeò ne rectè quidem, ita ut à pupillo liberetur is qui soluerit, aut ei tutori cui sit interdita bonorum pupilli administratio (qualis est damnatus & relegatus: in cuius locum curator substitutus sit) aut ei quem sciebat esse suspectum postulatum, aut alij quàm tutori: ut puta matri fortasse, quæ ius administrationis non haberet, aut cuius alij, qui non tutor, sed pro tutore negotia gerat, & cuius dolum pupillo non nocere verum est⁴. Hæc quæ diximus, Vlpianus latè ac diligenter quodam loco⁵ explicat: quibus addatur quod ad Scæuolam Claudius notauit⁶: Argentarios non videri pretia rerum pupillarium per eos, iussu matris, venditarum (quæ scirent esse pupillæ) bona fide

¹ l. ex cōdu-
cto. 15. §. vl-
ti. & legib.

sequent. D.
Locati.

² l. sed ad
des. 19. D.
Locati.

³ l. aufertur.
46. §. In rea
tu. D. de iu-
re fisci.

⁴ l. apud Cel-
sum 4. §. 11.
la etiā. ver-
fic. si quis nō
tutor. D. de
doli except.

⁵ l. quod si
forte. 14. §.
1. in princi.

& versic.
D. de solu-
tionib.

⁶ l. filia. 38.
D. de solut.

soluisse matri, quàm ius administrationis non habere scirēt: ideoque tali solutione non esse liberatos, scilicet si mater soluendo non sit. His autem omnibus in locis utuntur eo loquendi genere Iurisconsulti, quod apud Vlpianum ipsi restituumus, ut bona fide solui aliquid dicant: quod hanc vim habet, ut cui debuit, atque uti debuit, nullo fraudis, doli mali, vel simulationis interuentu, non perfunctoriè, non imaginariè, sed omnino reuera facta sit solutio.

Eadem significatione illud Bonæ fidei verbum, apud alios quoque Latinos auctores veteres reperias. Apud Plautum in Mostellaria¹:

¹ act. 3. sc. 1.

—de vicino hoc proximo.

Tuus emit ades filius. Te bona fide?

Tr. Siquidem es argentum redditurus, tum bona:

Si redditurus nō es, nō emit bona. & in Aulularia²:

² act. 4. sc.
vlt.

En. Dic bona fide, tu id aurum non surripuisti? Ly. non, bona.

& in Captiueis³:

³ act. 4. sc. 1.

Dic, bonan² fide tu mihi isthæc verba dixisti? Er. bona.

& in Pseudolo⁴: Bonan² fide istuc dicis?

⁴ act. 4. sc. 6

Bona fide autem dicere est, quod ait Caesar⁵, sincerè pronunciare: cui contrarium dolo dicere, hoc est non verè, non ex animi sententia, apud ipsum Plautum⁶: ubi

⁵ lib. 7. com-
ment. de bel-
lo Gall.

⁶ in Trinum-
mo, act. 2. sc.

Ph. Rem fabulare. St. non tibi dicam dolo,

4.

Decedam ego illi de via, de semita,

De honore populi, verum quod ad ventrem attinet,

Non hercle hoc longè nisi me pugnīs vicerit, &c.

Bona fide autem, eo quo dixi sensu, legas apud Senecam frequenter in epistolis, ut quo loco, Ita est (inquit⁷) mi Lucili⁷ epist. 22. paucos seruitus plures seruitutem tenent, sed deponere illam in animo est, & libertas bona fide placuit. Item: Et auaritiā

¹ epist. 57. itaque (inquit¹) & ambitionem, & cetera mala mentis hu-
 mana tunc perniciosissima scias esse, cum simulata sanitate
 subsidunt. Ociosi videmur & non sumus. Nam si bona fide
² epist. 80. sumus, si receptui cecinimus, si speciosa contempsimus, ut pau-
 lō antē docebam, nulla res nos amocabit. &² Nulli non vir-
 tus & viuo & mortuo retulit gratiam, si modō illam bona
 sequutus est fide, si se non exornauit & pinxit, &c. adiicit
 statim, Nihil simulatio proficit, paucis imponit leuiter ex-
 trinsecus inducta facies, veritas in omnem partē sui semper
³ epist. 86. eadem est. Itēque³: Tigres leonēsq; nunquam feritatem
 exuunt, aliquando submitunt: & cum minimē expectaue-
 ris, exasperatur toruitas mitigata. Nunquam bona fide vitia
⁴ epist. 72. mansuescunt. Sexcentis denique locis⁴ id verbi ea significa-
 tione Seneca vsurpauit: à quo etiam quæ vera & solida est
 I. de tranq. gloria, minimēque fallax, ea fidelis, stabilisque nominatur
 vitæ, & de alicubi⁵, & fideliter sedere⁶ quod hæret nec eximi potest,
 consolatio- ne ad Albi- & fidelis intentio⁷ quæ cōstans firmaque est. & fidelius ri-
 num ca. 16. dere dicitur, cuius hilaritas ficta non est, & cui nulla solici-
⁵ epist. 21. tudo in alto est, qui malis, ut est apud Horatium, alienis nō
⁶ epist. 51. ad fin. ridet. Staius quoque Papinius Bona fide cum dixit, quod
⁷ epist. 72. ad fin. Reuera & ex animo dicimus intellexit in illo loco⁸: Nam
⁸ in præfa- qui bona fide Deos colit, amat & sacerdotes. & Quinti-
 tione lib. 5. lianus in Institut. orator.⁹: Neque enim se bona fide in
 siluarum. multa simul intendere animus totum potest, & quocunque
⁹ cap. 3. lib. respexerit, desinit intueri quod propositum erat. & in decla-
 10. mat.¹⁰: Non quoniam semel consueueramus, & bona fide
¹⁰ declam. ferarum esse ciuitas cœperat, hic primus nobis ex tam tardo
 11. passica- daueris. commeatu placuit cibus? Sed ut domum redeamus Apud
¹¹ l. Diuus Martianum nostrum¹¹, ubi non esse credendum Irenarcha-
 Adrianus. rum literis tradit, quia non omnes ex bona fide elogia scri-
 in princi. D. bere com-
 de custod. reor.

bere compertum sit, Bona fide ita interpretor, ut significet,
 ex officio, & (quemadmodum Iurisconsultus idem paulō
 post¹ loquitur) non malignè, nec parum prudenter, sed dili-
 genter ac fideliter. Hæc ad illuminandum & explanan-
 dum Vlpiani responsum abundè mea quidem opinione suf-
 ficiunt: in quo ut mendum à verborum translatione profe-
 ctum notauit, & castigandum esse docui, sic & in altero
 Pauli ad Sabinum loco esse corrigendum statim sentiet, qui
 iudicio in literis aliquo præditus in eum locum inciderit, ubi
 scriptum est²: Si filiafam. res amouerit, Mela & Fulci-
 nius aiunt de peculio dandam actionem, quia displicuit eam
 furti obligari, vel in ipsam ob res amotas dari actionem.
¹ d. l. diuus. §. vlt.
² l. 3. §. si fi-
 liafa. D. rer. amot.
 Atqui non ideo datur de peculio in patrem actio, quod fi-
 liam furti obligari displicuerit: nam & ex furtiua causa
 pater filijfa. nomine tenetur de peculio, quatenus videlicet
 ipsum locupletius effectum est, ut capite XII. docuimus:
 nec ob res à filio filiaue familias amotas pater in amplius
 conueniri potest: in peculium etenim condictio competit: sed
 aduersus filiamfam. quæ uxor fuit, & diuortij causa res
 amouit, atque ita veritate (ut Triphoninus loquitur³) fur-
 tum fecit, singulare iudicium rerum amotarum introductū
³ l. pen. D. rer. amot.
 est: quamuis enim furtum fecerit, furti tamen actionem (quæ
 scilicet famosa & turpis est) aut furtiuam conductionem ad-
 uersus eam quæ uxor, atque aded uita socia fuit, in hono-
 rem matrimonij denegari placuit, ut alio loco traditur⁴: id-
⁴ l. 1. & 2. eod. tit.
 que manifestissimum est. Quamobrem erit (ut opinor) nemo
 aded peruicax, qui mihi non assentiatur, immutato verbo-
 rum ordine ita legenti: Si filiafa. res amouerit, Mela &
 Fulcinus aiunt de peculio dandam actionem, vel in ipsam
 ob res amotas dari actionem, quia displicuit eam furti obli-
 gari.

gari: nisi quis forsitan malit hoc modo, ut articulus ille *VEL* duntaxat in aliam sedem transferatur, sed eodem quo dixi sensu restituere, De peculio dandam actionem, vel quia displicuit eam furti obligari, in ipsam ob res amotas dari actionem. Nam aliis etiam in locis Florentinae Pandectae scriptum habent¹: In insulam deportatus, si effugiens militiae se dedit, lectus vel dissimulavit, pro vel lectus dissimulavit. ² qui in ius dominium vel alterius succedit, pro qui in ius vel dominium. Sed ne quis Pandectas duntaxat illo laborare malo existimet, libenter faciam, ut mendum in quodam Imperatorum rescripto haud absimile, quod olim deprehendere visus sum, ostendam. Verba haec sunt Imp³. Gratian. Valentin. & Theod. A A A. ad Cynegiū Praef. praeo. Sive ex iure, sive ex consuetudine lex proficiscitur, ut vir uxori fideiussorem seruandae dotis exhibeat, tamen eam iubemus aboleri. Ego autem etsi vulgatam scripturam librorum veterum auctoritate stabilitam scio, ipsiq; hanc & novam & satis commodam interpretationem adfingi posse, si legem ad pactum ex continentia dotis constitutioni adpositum referamus: ut ea pactio sive ex iure scripto, id est legibus, sive ex non scripto, id est consuetudine proficiscatur, quae vetat fideiussorem seruandae dotis causa uxori à marito exhiberi, abolenda omnino & extinguenda sit: praesertim cum Valentin. Theodos. & Arcad. Imp³. omnium sponsonum vel fideiussorum in cauenda dotis sponsione promissiones à se ab solui postea rescripserint⁴: nihilominus tamen ut cum Accursio, Bartolo, & aliis legem hoc loco ius sive sanctionem aliquam Imperatorum non contrahentium pactionem exponamus, illa Proficiscendi & Abolendi verba faciunt: quo posito, illud statim accedet, locum, qui à verborum transla-

¹ l. 4. §. in insulam. D. de re milit.

² l. qui in ius. 177. D. de reg. iur.

³ l. 1. c. Ne fideiussor. vel madat. dot. dentur.

⁴ l. 1. c. Theod. de fideiussor. dot. tit. 15. lib. 3.

tionem mendosus est, ita potius legendum esse, Sive ex lege sive ex consuetudine ius proficiscitur, & c. id iubemus oboleri. Nam ius quidem ut ex legibus, ita ex longa consuetudine proficiscitur: & (ut ait Ulpianus¹) Diuturna consuetudo pro iure & lege in ijs quae non ex scripto descendunt observari solet: cui congruit quod Tertullianus ita extulit alicubi²: Consuetudo autem etiam in civilibus verbis pro lege suscipitur, cum deficit lex: nec differt scriptura an ratione consistat, quando & legem ratio commendet. At profecto consuetudo lex non est, sed diuturni mores consensu utentium comprobati, qui consuetudinem efficiunt, legem imitantur, ut est apud Iustinianum³: haecenus scilicet (Hermogeniano⁴ auctore) ut ea quae longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos observata, velut tacita civium conventio non minus quam ea quae scripta sunt iura serventur. Sed neque lex proficiscitur à consuetudine, à qua omnino separatur, adeo ut ei aduersari existimetur: ideoque Cicero: Consuetudinis autem ius (inquit⁵) esse putatur, id quod voluntate omnium sine lege vetustas comprobarit. In ea autem iura sunt quaedam ipsa iam certa propter vetustatem. Ait Cicero Sine lege merito: nam cum ius nostrum (ait Ulpianus⁶) constet aut ex scripto, aut sine scripto, ut apud Graecos, τὸ νόμον οἱ μὲν ἔλεγον, οἱ δὲ ἀρχαίους. lex quidem scripto constat, sine scripto ius venit, quod usus, id est consuetudo approbavit⁷. Quamobrem Quintilianus omne ius quod est certum, aut scripto, aut moribus constare tradit⁸: & Cicero ius quod est lege, seiungit atque distinguit ab eo, quod est consuetudine sive moribus in supra d. loco: & Diogenes Laërtius in Platone⁹: νόμου διαφέρεται δύο. ὁ μὲν γὰρ γεγραμμένος, ὁ δὲ ἀρχαίος. ὃ μὲν ἐστὶ τῆς πόλεως πολιτευόμεθα, γεγραμμένος σοφ.

¹ l. diuturna 32. D. de legib. iuncta l. de quibus l. sed ea. & l. seq. eod. tit.

² in li. de corona militis unde sumptus est can. 5. dist. 1.

³ §. sine scripto. Insti. de iure natur. gent. & civili.

⁴ l. sed ea quae. 34. D. de legib.

⁵ lib. 2 de inventione.

⁶ l. ius civile. 6. D. de instit. & iur.

⁷ §. sine scripto. Insti. de iure natura li gent. & civili.

⁸ lib. 12. Institut. cap. 3.

⁹ lib. 3. de vitis philo-

ἔστιν. ὁ δὲ καὶ ἐστὶν ἡμῶν ἀρχαῖος, καὶ ἀρχαῖος καλεῖται, οἷον ὁ μὴ γυ-
μῶν παρῴειται εἰς τὴν ἀρχαῖον, μηδὲ γυμνασίου ἰματίον ἀει-
βάλλει. Ἐπειτα γὰρ εἰς τοὺς νόμους κωλύει, ἀλλ' ὁ μὴ οὐκ ἀρχαῖος
ἔστιν ὁ ἀρχαῖος νόμος κωλύει, ἀλλ' ὁ ἀρχαῖος νόμος ἔστιν ὁ μὴ γυμ-
νασίου, ὁ δὲ ἀρχαῖος. Qua de re loci sunt cōplures apud Pla-
tonē & Aristotelē, quos cūm doctissimus Budaus pridē in-

1 in annota-
tionibus ad
l. ius civile.
D. de instit.
& iure.
2 lib. 2. ety-
mol. cap. 10.
& lib. 5. ca.
3 lib. 5. insti-
tut. orator.
cap. 10.
4 can. 1. di-
finit. 1.
5 lib. 1. de o-
ratore.
dicarit¹, ego ne attingā quidem, nedū ut eorū hīc verba in-
serā atque transcribā: nō enim aut vacat, aut etiā ex more
meo licet. Isidorus profectō nō. malus auctor, inter legem &
mores recte ait² hoc interesse, quōd lex scripta, mos verō sit
vetustate probata cōsuetudo siue lex nō scripta. Cūm igitur
aliud sit lex, aliud cōsuetudo siue mores: & pleraque in iure
nō legibus, sed moribus cōstēt, auctore Quintiliano³, utrūq;
iuris nomine cōtinetur. Ius enim genus est, Lex verō, itēmq;
cōsuetudo species eiusdem generis diuersa⁴: ab utroque Ius
oritur atque proficiscitur. Quamobrē utriusq; peritus ille sit
oportet, qui se Iuriscōsultū esse profitetur. Sic enim Cicero⁵:

Sin autem quæreretur quis iuriscōsultus verē nominaretur,
eum dicerem, qui legum & consuetudinis, qua priuati in ci-
uitate vterentur, & ad respondendum, & ad agendum, &
ad cauēdum peritus esset. Sed & iuris cōditor, qui optimum
Reip. statum vult constituere non modō de legibus sancien-
dis, verum etiā de moribus atq; institutis in Remp. inducendis
esse debet sollicitus: itaq; Solonē laudat Anacharsis apud Lu-

6 Anacharsi-
ciani⁶, nō modō quōd eum intellexerit νόμων ἐπιτηδεύειν,
sed etiā ἐπὶ τῶν νόμων ἀρετῶν, καὶ ἐπιτηδεύειν ἀρετῶν
εἰσηγητῶν. Laudat Aegyptios alicubi Diodorus⁷, quōd mo-

7 lib. 1. bi-
blioth.
ribus optimis, legibusq; ac institutis vterētur. Sūt enim illius
hæc, si bene memini: ἀνδραγαθῶν ἡρώων καὶ ἀρετῶν ἔργα, καὶ
νόμοις, καὶ τοῖς καὶ πᾶσι παιδείαν ἐπιτηδεύειν. Cæterū à

iure lex nō proficiscitur, sed ius à lege. Quæ omnia cūm vera
sint, eaq; plana & perspicua, sequitur necessariō quod volu-
mus, ut nulla probabili ratione defendi possit vulgata lectio
huiusmodi: Siue ex iure, siue ex consuetudine lex proficisci-
tur: etiā si (quod saepe fieri videmus, ut speciei nomen generi
tribuatur) legē hoc loco quæma dmodū apud Grecos νόμον, pro
iure accipias: quod fecisse videtur illo in loco Tertullian. ubi,
Porro si lex (inquit¹) ratione cōstat, lex erit omne iam quod
ratione cōstiterit, à quocumq; productū. Nā si dicas à consue-
tudine legē, id est ius proficisci, cōsequēs erit ut à iure ius pro-
ficisci fateare: quoniā ita scriptū est, Siue ex iure, siue ex cō-
suetudine lex proficiscitur: quo nihil ineptius atque insulsius
(quantum iudico) proferri aut cogitari potest. Sanē à iure
naturali legem descendere, ut ius omne civile quod à natu-
rali paulūm inflectitur ac recedit², non negauerim: qui Au-
sonium in Monosyllabis³ ita recordor cecinisse:

Lex naturali quam condidit imperio ius.

Ius genitum pietate hominum, ius certa Dei mens.

Cæterū non modō in libris iuris civilis, verūm apud alios
quoq; auctores menda illis assimilia, quæ modō indicauimus,
ab ingeniosis quidem & acutis, sed diligentibus & ad men-
tem auctorum attentis viris complura reperiri castigarique
posse non dubito. Ipse unum quod hæc meditati atque tra-
ctanti se obtulit, cūm ad manum sit, nolo in sinum reponere:
sed potius quod suppetit, liberali animo in studiosorum gra-
tiam effundere. Apud Zonaram ita scriptum in impressis
quidem libris⁴ legitur, ubi de Nerone: ἀειδύς δὲ τῶν νόμων,
ὁ Σεύραχος ἐπὶ τῶν νόμων ἀρετῶν, καὶ ὁ Βούρρος διδασκαλὸς
τῶν Νέρωνος, τὴν ἀρετὴν ἐπαύσατο, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν νόμων ἀ-
ειδύς ἐφ' ὅσον ἀρετῶν ἀειδύς. Quid est quod Burrum Nero-

1 lib. de coro-
na militis.

2 l. ius civile
6. D. de iu-
sti. & iure.
3 idyllio 16.

4 annal. ro. 2.
ἐν τῇ μοι ἀρετῇ
τῶν Νέρωνος.

nis præceptorem, Senecam verò Præfectum prætorio fuisse scribit? Imo cum hi rectores Imperatoriæ iuuenta, & pari in societate potentia concordēs diuersa arte ex æquo pollerent
¹ initio lib. 13. (ut refert Tacitus¹) Burrus quidem militaribus curis & seueritate morum, Seneca præceptis eloquentiæ & comitate honesta iuuabant inuicem, quo facilius lubricam principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Ac profecto ut Senecam Suetonius² præceptorem, ² in Nerone cap. 35. & 7 Burrum præfectum nominat, ita ipse quoque Seneca Burrum Præfectum vocat, scribens ad Neronem in hæc verba³: Animaduersurus in latrones duos Burrus Præfectus tuus, vir egregius & tibi principi notus, exigebat à te scribes in quos, & ex qua causa animaduerti velles, &c. Denique Senecam Neronis magistrum fuisse omnes sciunt. Burrum Afranium sub Claudio Præfectum prætoris cohortibus: deinde sub Nerone scriptos esse ad Cecinnam Thuscum codicillos, mandata ei prætoriarum cohortium cura, sed ope Senecæ dignationem Burro retentam Tacitus tradit⁴, postea veneno necatum, & ipsius vice Fenium Rufum atque Ofonium, siue Sophronium Præfectos prætorio lectos fuisse, libri huius initio⁵ docuimus. Vtrum igitur cum Dionis verba, quæ apud Xiphilinum⁶ extant, hæc ferè sint: ὡς δὲ ὅτι πολὺ τῶν ἐγένετο, ἐδυσχέρανεν, ὅτε Σενέκας καὶ ὁ Βουρρὸς φρονιμώτατοι τε ἄμω καὶ δικαιοτάτοι τῶν ὄντων Νέρωνα ὄντες, ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ δόρυφορικῆς, ὁ δὲ διδασκαλῆς αὐτῶν, καὶ ἐπαυρῆς τῶν γινόμενων τοιαύτης ἀφορμῆς λαβόμενοι, &c. Ex Dionis verò non modò rerum gestarum seriem, sed verba etiam ipsa compilaret, atque in suam (ut solet) historiam transferret Zonaras, alio modo ac debuit hos articulos ὁ μὲν, ὁ δὲ accepisse illum dicemus, atque ita cum alij nuper ipsum alia

Dionis verba non intelligentem, & mala fide describentem notauerint¹, nos quoque Romanarum rerum ignorantibus¹ Paul. Leopard. lib. 10. emendat. cap. 14. & inscitia auctorem optimum coarguemus? an potius in librorum eius exscriptorem imperitum atq; indiligentem, culpa huius quidquid est conferemus, ut aliter atque in excusio Basileæ per Oporinum Fuggeri libro (quem non agnito illo errore, omnino sequutus est Vuolfius interpres, cum Latinum fecit) sed ex mente Zonara tamen ita reponamus, αἰσίου δὲ τῶν χρόνων, ὁ Σενέκας διδασκαλῆς τῶν Νέρωνος, καὶ ὁ Βουρρὸς ἐπὶ τοῦ δόρυφορικῆς, ὁ μὲν ἐπαυρῆς. Mihi sic videtur: qui apud ipsum etiam Dionem² quo loco Democratiam cum Monarchia comparat, illique hanc præferendam esse demonstrat, consimilem errorem eadem ratione tollendum esse iudico: nam cum ita in veteri bibliotheca Regiæ libro Lutetiæ Parisiorum ante viginti annos impresso scriptum sit: Ἐπεὶ γὰρ ἀμύνω πολὺ μίλλω καὶ πλείω καὶ πόλεσι καὶ ἰδιώταις ἐκ βασιλέων ἢ δήμων ἀεί ποτε ἐχρῆτο, καὶ ἐδυσχέρατα ἐν τῇ μοναρχίᾳ ἢ τῇ ὀχλοκρατίᾳ συμβαίνει: & ipsa ratione & eiusdē Dionis auctoritate adductus, qui paulò antè dixerat, ὅτι ἡ μοναρχία δυσχερὲς μὲν ἀκέρυσαι, χροσιμώτατον δὲ ἐμπολιτεύσασθαι ἐστίν, verba superius apposita ordini & loco suo restitutum iri crediderim, hoc modo si legantur: καὶ ἐδυσχέρατα ἐν ταῖς ὀχλοκρατίαις ἢ ταῖς μοναρχίαις συμβαίνει. Sed iam plus satis in eodem argumento versati sumus.

senatusconsulta & Edicta claudiana, quibus quæque temporibus facta sint disputatur. Emendatur vnus Taciti, & Tertulliani alter deprauatissimus locus. s. consultum Macedonianum, uemque Libonianum quando factum: De immunitate ob nauas. Petitionis bonorum sublata origo indagatur, expositio Zonara loco, & prolatis Imperatorum hac de re constitutionibus.

Senatusconsultum quoddam Claudianum de muliere ser-
uo alieno iuncta, ut si denuntiante domino perseveraret,
ancilla fieret, sublatum esse à Iustiniano sciunt omnes, qui
Iustiniani Codicem¹ legere. Eius S. consulti compluribus in
locis mentionem fieri observauimus: quos cum multi alij pri-
dem indicarint, enumerare nihil necesse iudico. Hoc potius
de quo peritos dubitare video, quibus temporibus id factum
sit, paucis quod potero expediam. Quidam enim ex eo quod
Suetonius scribit², Vespasianum auctorem Senatui fuisse
decernendi, ut quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla habere-
tur, suspicantur quod Claudij tempore institutum erat, id
Vespasiani auctoritate absolutum fuisse. Ego contra existi-
mo: quod hac de re à Vespasiano post adeptum imperium ni-
hil Tacitus, Dio, Zonaras, nihil omnino Iurisconsulti nostri
constitutum proferant, qui Claudianum tamen S. C. silen-
tio non omisere: idemque apud Suetonium autumo Senatus-
consultum illud esse, cum eo cuius Cornelius Tacitus in an-
nalibus commemorat, ubi de Claudio Imperatore loquitur³:
Inter quæ refertur (inquit) ad patres de pœna fœminarum,
quæ seruis coniungerentur: statuiturque, ut ignaro domino,
ad id prolapsa in seruitutem sui consensisset, & qui nati es-
sent, pro libertis haberentur. Quo in loco (ut obiter dicam)
illud Libertis displicet: nam vel ex regula iuris⁴ (quæ dicitur
in his qui non legitimè concipiuntur, tempus editionis spe-
ctari) pro seruis haberi oportuit natos ex eo contubernio: vel
potius pro liberis atque ingenuis, quasi conceptos ex libera: id
enim fauor libertatis exposcit, adde quod non debet matris
calamitas ei qui est in utero, nocere: cui sufficit liberam ma-
trem vel medio tempore habuisse, ut Paulus⁵ & Martia-
nus⁶ scribunt. Sed & in illo ipso Taciti loco, quem exponere
cepimus

¹ lib. 7. tit. 24. de S. C. Claudiano tollendo.

² in Vespasiano cap. 11.

³ lib. 12. anal.

⁴ vide Vlpianum in fragm. institut. tit. 5. §. ult.

⁵ lib. 2. sentent. tit. 24.

⁶ l. 5. §. Ingentium. D. de statu hom.

cepimus pro Ignaro, leui & facili mutatione, Ingrato, id est
(ut apud Terentium¹ Donatus exponit) inuito, scriptum
malim. Siquidem denunciationum à domino factarum Vl-
pianus², Tertullianus³ & Iustinianus⁴ mentionem habent:
& Paulus, nulla denuntiatione à domino facta, mulierem
quæ alieno seruo se iunxisset, in seruitutem redigi non soli-
tam, satis indicat⁵ in quadam facti specie: in qua mulieri ad
pecuniam quæ dotis nomine data seruo, & sub titulo depositi
in cautionem collata fuerat, recuperandam, in serui defuncti
dominum actionem de peculio ex causa depositi competere
(cum inter seruum & liberum ciuile iudicium consistere non
possit⁶, nullaque sit ancilla aduersus dominum actio) rectè
respondit. Adde quod septem testibus ciuibus Romanis præ-
sentibus, tertio ex Senatusconsulto Claudiano denuntiandū
probat interpretatio rescripti cuiusdam Constantiniani⁷ ve-
tus, quæ hodiè que extat in Codice Theodosiano, in quo etiam
Iuliani principis verba proponuntur⁸, quæ id quod de de-
nuntiationibus diximus planè adstruunt, hæc ferè: Senatus-
consultum Claudianum firmum esse censemus omnibus con-
stitutionibus quæ contra id lata sunt penitus infirmatis, ut
libera mulier siue procuratori, siue actori priuato, siue alij cui-
libet seruili conditione polluto fuerit sociata: non aliter li-
bertate amissa nexu conditionis deterrimæ adstringatur, ni-
si trinis fuerit denuntiationibus ex iure pulsata, & c. in quâ
sententiam Arcadius & Honorius Imp. ita rescripserunt⁹:
Cuncti prouinciales agnoscant, nisi trinis denuntiationibus
liberæ fœminæ seruorum consortiis arceantur, nullo modo
posse eas ad seruitium detineri. Quamquam hæc iuris obser-
uatio præterire ac fallere ut Suetonium, ita etiam Tacitum,
historicos & aliud agentes, nec Iurisprudentiam professo-

¹ in Eunuchos act. 2. sce. 1. sed et ingratum pro eo quod non est gratum neque placet Adria- nus Turnebus duobus veterum locis exponit cap. 13 lib. 3. Aduersar.

² in fragm. institut. tit. 11 de tutel. 3 lib. 2. ad uxorem.

³ l. 1. C. de S. C. Claudia. toll.

⁴ l. Lucius. 27. D. Depo- siti.

⁵ l. 7. C. de noxal. act.

⁶ l. 7. C. Th. tit. 8. de li- bera causa.

⁷ ad S. C. Claudian. 8. l. 9. eo tit. C. Th.

⁸ l. 12. eod. tit. & c.

¹ l. 3. C. de li-
bera causa.
facit l. ancil-
la. 9. C. Com-
munia de
successio.
² lib. 2. ad
uxorem.

potuit. Sed erat illud S. consultum de femina, non de homine libero: ideoque rescripsit Alexander Imperator¹: Si liber homo alienae ancillae contubernium sequatur, licet ei fuerit denuntiatur ut se abstineret, seruum domini mulieris non fieri. Ex quo sequitur, ut apud Tertullianum², ubi meo quidem iudicio, de hac denuntiatione, quae fiebat ex S. C. Claudio, agit in haec verba: Nonne insuper censuerunt seruituti vindicandos qui cum alieno seruo post dominorum denuntiationem in consuetudine perseverarunt? seueriores habentur terrenae disciplinae caelestibus praescriptis? ut gentiles quidem extraneis iuncti, libertatem suam amittant: nostrae vero diaboli seruos sibi coniungant, & in statu suo perseverent: pro Vindicandos qui, optima ratione legendum Vindicandas quae: nec Iuncti, sed Iunctae scripsisse Tertullianum, qui gentiles Christianis feminas comparat, asseuerem: praesertim cum statim subiiciat idem auctor haec verba: Nonnullae se libertis & seruis suis conferunt, omnium hominum existimatione despecta, dum modo habeant a quibus nullum impedimentum libertatis suae timeant. His ita constitutis, caetera tantum rimari velut in occulto, nec cum fiducia inueniendi, nec sine spe liceat: nam de iis quae coniectura sequenda sunt, cum sit arduum nimis aliquid certi promittere, ut ait Seneca, nihil affirmabimus.

S. consultum Claudianum ab Imperatore Claudio nomen accepisse arbitror: factumque id fuisse illo ipso anno, quo Faustus Sylla, Syluius Otho, quos paulo ante Tacitus nominauerat, Consules fuere. Vtrum autem iis Consulibus, an potius aliis in horum ordinariorum scilicet locum suffectis? Nam e fastis Capitolinorum lapidum sub Claudio, anno ab urbe condita DCCCIII, Vespasianum, qui postea

Imp. fuit, Consulatum gessisse apparet, quem ex Kal. Nouembribus inierit: atque hunc, ut puto, consulatum Vespasiani veterem Tranquillus in eius vita nominat¹: quo loco, Talis tantaque (inquit) cum fama in urbem reuersus acto de Iudeis triumpho, Consulatus octo veteri addidit. Sed in lapidibus ita exculptum, hodieque legitur, P. Cornelius L. F. L. N. Sylla Faustus & L. Saluius. M. F. Otho (hi vero sunt ordinarij Coss. ἐπὶ νόμοι, qui scilicet anno dederunt nomen, quoniam primi magistratum anni eius inierunt) Deinde additur, Ex Seruilius Barea Soranus. Ex Kal. Iul. M. Licinius M. F. Crassus Mucianus. & L. Cornelius L. F. L. N. Sulla. Postremo adiicitur in fastis, quod ad quaestionem nostram pertinet. Ex Kal. Nouemb. T. Flavius T. F. T. N. Vespasianus, qui postea Imp. Caesar Aug. appellatus est. Huius autem consulatus meminit & Suetonius²: ubi, Praeterea³ Consulatum (inquit) quem gessit per duos nouissimos annis mensis, medium tempus ad Proconsulatum usque in otio secessuque egit. Cum igitur consul Vespasianus fuerit sub Claudio: tentare quis posset, referente consule Vespasiano, quod eum auctorem decernendi fuisse Tranquillus tradit, factum S. consultum Claudianum. Sed obstat quod Tacitus Pallanti eius relationis repertori edito a Caesare, praetoria insignia & centies quinquagies sestertium censuisse Barea Soranum Consulem designatum scribit³. Prius vero initum a Sorano, quam a Vespasiano eiusdem anni consulatum, Capitolini testantur lapides. Praestat igitur ut Sylla & Othone anni eiusdem ordinariis Consulibus, repertore quidem relationis Pallante, sed, dum oratione principis Claudij laudarentur ij, qui ob angustias familiares ordine Senatorio sponte cederent mouerenturque, qui remanendo impudentiam

¹ lib. 12. paupertati adicerent, quomodo Tacitus¹ tradit, Intere à relationem hanc egrediente Vespasiano (nondum quidem illo Consule, sed tamen laticlavio.² id est Senatore atque etiam pratorio) & quod in commune conduceret sententia loco proferente, relationemq; in ea quae ipse exprompsisset postulante (id quod Senatoribus adhuc frequens, utpote à maioribus concessum erat, si Tacito³ & Gellio⁴ credimus) atque adeò illo decernendi auctore Senatusconsultum fuisse factum existimemus: quod propterea nomen à principe Claudio, non ab eius anni Consulibus acceperit, quoniam in Senatu princeps eius orationis quam diximus habenda causa interesset, ac minus forsitan consulare ipse obiret: Claudium namque principem & munia censoria usurpasse, imò etiam cuncta legum & magistratuum munia in se traxisse (in quibus & consularia sunt) idem Tacitus⁵ narrat. Nec verò novum est, ut Senatusconsultis aliud quam referentis Consulis nomen tributum sit. Macedonianum profectò nemo, qui Vlpianum legerit⁶, à Consule nominatum dicet, sed à Macedone quodam, qui, quòd materiam peccandi malis hominibus praestaret, causam ei S. consulto dedit: quod ipsum tamen Senatusconsultum eodem Claudio Imperatore IIII. & Vitellio III. Coss. anno ab urbe condita DCCXCIX, factum coniectura quadam auguror ex eo, quod post latam legem Claudiam (sic enim Tacitus nominat eam, quae Senatusconsultum eiusdem sententiae secuta est, rogante populum Consule, atque imperatore Claudio, vel, quod magis placet, ut Senatusconsultum ipsum intelligens generali legis vocabulo nuncupauerit) anno sequenti, qui fuit urbis octingentesimus, Vitellium & Vespasianum Consules fuisse idem Tacitus, fidelissimus annalium scriptor memorat.

² vide Suetonii cap. 2. in Vespasiano.

³ lib. 2. & 13. annal.
⁴ cap. 10. lib. 4. noct. Attic.

⁵ lib. 5. annal.

⁶ L. I. D. ad Macedonia.

Nam quod Suetonius ea decernendi, quae Macedoniano continentur, auctorem Senatui Vespasianum fuisse scribit¹, in Vespasiano no. cap. 11. sic accipiendum reor, ut antè de Claudiano S. consulto diximus. Ita enim sentire malo, quam illud (quod aliquis forsitan verè dixerit) affirmare, à Suetonio memoria lapsò ea quae Claudio Imperante constituta essent, Vespasiani, bello potius quam iuri administrando, aut constituendo assueti principis, temporibus per errorem tribui.

Fuit & aliud S. C. Claudianum, quod circa leges Iuliam & Papiam de nuptiis contrahendis, & procreandis liberis, deque ijs maribus qui sexagenarij vel maiores sunt sexagenariis, deque iis feminis quae quinquagenariae, vel maiores sunt quinquagenariis factum est, eiusdem Tiberij Claudij temporibus, ut alibi docebo. Sed alia sunt Claudiana S. consulta quadam, quae imperitè faciat, si quis Tiberio Claudio tribuat: ut Claudianum S. consultum de questione familiae, quod Syllaniano adiungitur in rubrica² de S. consulto Syllaniano & Claudiano. Hoc Claudij Neronis Imperatoris tempore factum, ipso Casare II. & Calphurnio Pisone Coss. ut ex Claudij nomine alij Claudianum, ita ex Neronis nomine Neronianum Iulius Paulus³ in receptarum sententiarum libris: & Pisonianum ab altero Consululorum Pisonis idè iuris auctor in libris ad edictum nominat⁴.

S. consultum autem Claudianum, quod circa legem Corneliam de falsis factum est, cui tribuerem diu multumque dubitavi: Claudio ne Tiberio, an Tiberio Claudio, vel Claudio Neroni. Movebar auctoritate Suetonij, qui in Nerone⁵ cautum fuisse ait, hoc Imperatore ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi adscriberet. At cum hanc eandem S. consulti Liboniani sententiam fuisse, perlectis compluribus

¹ in Vespasiano no. cap. 11.

² tit. 5. lib. 29. Digestorū.

³ lib. 3. tit. 57. de S. C. Syllaniano.

⁴ l. s. cōsulto Pisoniano. 85. D. de S. C. Syllaniano.

⁵ cap. 17.

¹ l. 1. §. ad te
 stamenta. l.
 6. si quis le-
 gatum. l. de
 eo. 10. l. fi-
 lius. 14. l. cū
 quidam. 17.
 l. impuberē.
 22. §. 1. pen.
 et vlt. D.
 ad leg. Cor-
 nel. de falsis
 l. 3. C. de ijs
 qui sibi ad-
 scrib.
² in monobi
 blis Pauli.
³ l. impube-
 rem. in prin-
 cip. D. ad
 leg. Cornel.
 de fals.
⁴ d. l. 3. C.
 de ijs qui sibi
 adscrib.
⁵ cuius me-
 minit Iustini-
 anus in Apo-
 log. 2. his
 verbis τῶν τε
 δὲ ἐν τῆς σὺν-
 κλητοῦ ἐδύνα-
 τι κερωδίωναι
 βουλομαι καὶ
 κελεύω τὸν
 μου τὸ ἐξ
 παρμα ἐν τῆ
 φέρω τὸν Τεσί
 αὐτοῦ αὐτοῦ
 δύναι αὐτοῦ
 τὸ δύναι αὐτοῦ αὐτοῦ αὐτοῦ.
 6 hæc scilicet. Si donnons en mandement à nos amez & feaus les gens tenans nos cours de Parlement, grand Conseil, & autres nos cours souueraines, &c. que cestuy nostre Edict, ou que ces présentes nos ordonnances, ils facent lire publier & enregistrer, entretener garder & obseruer, &c.

Iurisconsultorū responsis¹ addidici, & Liboniano Senatus-consulto Claudianum adiungi hoc modo Ad S. C. Libonianum seu Claudianum in Florentino librorum, ex quibus Pandectæ conflatae sunt, indice² deprehendi, & Paulum³ scribentem ad S. C. Libonianum de Imperatoris quoque Claudij edicto agere, atque id edictum Senatusconsulto in eandem sententiam facto copulare principem Alexandrum⁴ animaduerti: tum sanè decursis aliquot spatiis, tandem colligi me, atq; ita iudicavi, Non L. Nonio, M. Annio Libone Coss. anno urbis DCCCLXXX. Hadriano imperante, ut Iurisconsultus quidam eruditus censuit, sed potius T. Statilio Sisenna Tauro, L. Scribonio Libone Coss. anno urbis conditæ DCCCLXVIII. imperante Claudio Tiberio Cesare, S. consultum Libonianum factum esse in Imperatoris Claudij sententiam edicto suo expressam. Plerumque enim solebant edicta principum ad Senatum mitti, ut approbarentur & confirmarentur tanti ordinis auctoritate atque decreto: imo etiam edictis ipsis id nominatim ac disertè addi consueuerat, uti Senatusconsultum ea sequeretur (quæ admodum in quodam edicto Marci Aurelij Antonini de Christianis aliquando legimus⁵) præsertim si quando Roma principes abessent: quod in usu etiam apud nos obseruari constat, ut hæc sit vulgaris edictorum & constitutionum principis clausula⁶. Ita igitur illud Imperatoris Claudij edictum S. consulto Liboniano confirmatum est: quod idcirco etiam, ut à Libone Consule ad patres referente, Libonianum, sic à principe relationis auctore, Claudianum merito

iurèque nominatum fuit. Quamobrem aut me valde animus fallit, aut illud quoque quod Suetonius ait¹, Aduersus¹ in Nerone Falsarios tunc primum (Nerone scilicet imperante) reper-^{cap. 17.} tum, ne tabula nisi pertusa ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur, cum amplissimi ordinis, hoc est Senatus decreto atque consulto cautum fuisse Iulius Paulus² tradiderit, sub tit. ad legem Corneliam testamentariam, ad quam^{2 lib. 5. rece- pt. senten. tit. 25.} Libonianum factum fuisse diximus, totum inquam illud Liboniano siue Claudiano S. consulto, atque adedò Claudij Tiberij Caesaris, non Claudij Neronis edicto tribui debet. Nec me Suetonij mouet auctoritas, qui ut aliis quibusdam locis, ita hîc quoque ob similitudinem nominum errore labi ac decipi potuit.

Sane quod idem Suetonius scribit³: Cùm quidam agra^{3 in claudio cap. 25.} & affecta mancipia in insulam Aesculapij tædio medendi exponerent, Claudium Casarem sanxisse, ut omnes qui exponerentur liberi essent, nec redirent in ditionem domini, si conualuissent, quod si quis necare mallet quàm exponere, cædis crimine teneri. hoc Dionis⁴ etiam (quem Sudas, Xi-^{4 lib. 58. Ro- man. histo.} philinus, & Zonaras sequuti sunt) testimonio approbatur, & ad explicandum edictum illud Imp. Claudij pertinet, cuius Modestinus⁵ & Iustinianus⁶ nostri meminere: idque à^{5 l. 2. D. Qui sine ma- num. ad li- bert. perue- 6 l. vnica. S. sed scimus. c. de Latina- libert. toll. 7 ad l. vlt. D. pro dere- lictis. 8 cap. 21. li. 7. aduersar.} doctore meo iam pridem animaduersum fuit⁷: quemadmodum à Turnebo⁸ locus alter apud Suetoniū notatus, de alio eiusdem Imperatoris Claudij edicto, quod ipse (cùm omnia Claudiana vel S. consulta vel edicta, quæ ad iuris Iustiniani explicationem pertinent, hoc loco persequi decreuerim) sine culpa prætermittere nō possum. Ex edicto etenim Claudij naue Latinum ciuitatem Romanam accipere, si non mi-⁸ norem quàm decem milia modiorum nauem fabricauerit,

¹ in fragmē-
t. Institut.
tit. 3. de La-
tinis.
² in Clau-
dio cap. 18.
et 19.

³ l. his qui. 3.
D. de vacat.
et excusat.
munerum.

⁴ l. semper
§. negotiato-
res. D. de in-
re immu-
nit.

⁵ l. i. D. de in-
re immunit.

⁶ lib. 13. an-
nal.

et Romam sex annis portauerit noster Vlpianus¹ tradit:
et Suetonius² Claudium negotiatoribus certa lucra pro-
posuisse, suscepto in se damno, si cui quid per tempestates ac-
cidisset, et naues mercaturæ causa fabricantibus, magna cō-
moda constituisse pro conditione cuiusque, ciuibus vacatio-
nem legis Papie Popæ, Latinis ius Quiritium, fœminis ius
quatuor liberorum, eaque constituta hodie seruari. Ex edi-
cto eodem illud esse puto, quod à Scævola relat³ est, iis
qui naues marinas fabricauerint, et ad annonam po. Ro.
præbuerint, non minores quinquaginta millium modiorum,
aut plures singulas non minores X. millium modiorum, do-
nec hæ naues nauigant, aut aliæ in earum locum, muneris pu-
blici vacationem præstari ob naues. Et quod Callistratus⁴
negotiatores qui annonam urbis adiuvant, item nauicula-
rios qui annonæ urbis seruiunt, immunitatem à muneribus
publicis consequi, quandiu in huiusmodi actu sunt: nam re-
muneranda pericula eorum, quin etiam cohortanda præmiis
merito placuisse. Vbi præmia Callistratus vocat quæ Sue-
tonius lucra nominauit. Sanè qui ob hoc tantum in nauibus
sunt, ut in eis agendi, hoc est nauis pellende atque incitande
causa ut remiges operentur, nulla constitutione quasi nauic-
ularios immunitatem à muneribus ciuilibus habere Vlpia-
nus docet⁵. Aliud enim est nautam, aliud nauis dominum
esse: aliud inquam est agere atque impellere nauem, aliud
fabricare, atque annonæ comportandæ gratia præbere. Ve-
rùm negotiatoribus ab ipso etiam Nerone concessam à tri-
butis ob naues immunitatem Tacitus auctor est⁶ in illo loco,
ubi, Temperata apud transmarinas (inquit) prouincias fru-
menti subuectio: et ne censibus negotiatorum naues adscri-
berentur, tributumque pro illis penderent, cōstitutum. Planè
qui annonæ

qui annonæ urbis seruiunt, ut nauicularij, ac multo magis
negotiatores, qui rem frumentariam curant, et annonam
ipsam adiuvant, non est alienum dicere, vel ipso Callistrato
auctore¹, interim Reipub. causa eos abesse. Quamobrem et
apud Athenienses quoque mercatoribus immunitatem con-
cessam fuisse verum est, ut ex Euphronio quodam interprete
Aristophanis² narrat his verbis: ἄνεις τῶν πολιτῶν ἡνίκα
γενεσθῶν τῶ εἰσφορῶν πρὸς τὴν πόλιν, τὴν ἐμπορείαν ἐπεθ-
ρασίοντο, τὴν εἰσφορῶν βουλάριον Φυλακῆται οὗτοι διε-
φυλάσσοντο (ὡς φησὶν Εὐφρόνιος) ὡς τὴν πόλιν ὠφελοῦντες πλε-
σα. Ἐξ τῆς αὐτῶν ἐμπορείας. Atque hæc quidem ad illud edi-
ctum Claudij de præmiis et commodis ob naues pertinere
visa sunt. Veruntamen de nauiculariorum priuilegiis, si ul-
tra quis quarat, is Diodorum Siculum videre poterit³. Ego
id tantum in præsentem addam, quod ab Vlpiano traditur⁴,
Senatusconsultum Claudianis temporibus factum esse, ut si
quis ex naufragio clauos vel unum ex his abstulerit, omniū
rerum nomine teneatur. hoc eidem Claudio, qui negotiatori-
bus dominisque nauium omni ratione cautum voluit, ut
variis commodis ad inseruiendum annonæ po. Romani eos
allicere satis non haberet, mea quidem sententia tribui oportere.
Restat unum adhuc edictum Claudij principis, qui post
Gallienos imperium Romanum tenuit, quo edicto exposito
finem faciam. Igitur Aureolo tyranno, qui rebellarat, supe-
rato atque interfecto, cum res alienæ ab Imperatore peterē-
tur, vulgòque existimaretur eas imperatorem pro suo iurè
largiri posse, vir bonus et iustitiæ studiosus Flavius Clau-
dius princeps, qui leges optimas dedit, ut à Pellione⁵ rela-
tum est, edicto id fieri vetuit in posterum: à quo edicto le-
ges, quæ adhuc obtinent, originem duxere, ut Zonaras me-

¹ d. l. §. nego-
tiatores. D.
de iure im-
munit.

² in Pluto.

³ lib. 11. bi-
blioth.
⁴ l. 3. §. sena-
tusconsultū.
D. de incen-
rui. et nau-
fra.

⁵ vide Tre-
bellium Pel-
lionem in
Claudio.

morat: Cuius testimonium, præterquam quòd singulare at-
 que unicum esse reor, ideo sane pluris faciendum semper cre-
 didi, quia fontem nobis ipsum aperit Iuris illius, quod plerif-
 que principum partim Romanorum partim nostrorum con-
 stitutionibus & veteribus & novis sancitum est, ac mini-
 mè omnium tamen usu & consuetudine à nostris approba-
 tum fuisse, permagno plurimorum reorum (utinam verò ne
 innocentium etiam) periculo atque iactura superioribus an-
 nis didicimus. Tanto verius est quàm vellem & quàm oportuit
 Plautinum illud¹: Nunc mores nihil facere quod licet,
 nisi quod lubet: ambitionem atque auaritiam iam more san-
 ctam & liberam esse à legibus: mores non maiorum quidē,
 sed malos iam in potestatem suam leges perduxisse, magis
 qui sunt obnoxij quàm parentes liberis. Ergo cum optimi
 auctoris alicuius hæc verba sint, quæ in suam historiã Zo-
 naras² transtulit, Κλαύδιος δὲ γρηγόριος τὸν ἄνθρωπον, καὶ δι-
 καιοσίτην τοῦτον, ἀπὸ τῆς βασιλείας πάντων ἑστῆν ἐκ βασιλείας ἀλλότρια
 ἀεὶ γὰρ τὰ νόμοις γὰρ τοῖς βασιλέσιν δυνάσασθαι δυνάσασθαι καὶ
 τὰ ἀλλότρια ὄντων καὶ οἱ ἐπι κείνων νόμοι. Ὅθεν τῆ πολιτείας ἐπι-
 κείνοισι πῶς δεχόμεθα. Equidem non dubito, quin ἀλλότρια siue
 aliena hoc loco intelligi non debeant omnia, quæ priuatus
 quisque iure dominij possidet: nam quis fando unquam au-
 diuit ea vel peti solita esse, vel ab Imperatore olim donari
 potuisse? nisi forte quod multo antè in Asia factitasse Anto-
 nium accepimus, id Imperatoribus Romanis vsuuenisse au-
 guremur: ἀφῆρθε γὰρ, ut est apud Plutarchum³, δὲ γρηγόριος ἀν-
 δερόπουλος τὰ ὄντα, μεταγίγας καὶ κώλαξαι γρηγορίου. πολλῶν δὲ τῶν
 ζώων ὡς τεθνηκότων ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τινὲς οὐσίας ἔλαβον. At hoc
 non placet. Quid igitur? Pertinet mea quidem sententia
 edictum istud ad titulum de petitionibus bonorum sublati.

¹ in Trinum
mo act. 4.
sc. 3.

² in claudio
sub initium.

³ in Antonio

Quamobrem aliena interpretor ea scilicet, quæ reorū qui-
 dem, sed indemnatorum adhuc & viuentium bona sunt,
 itémque caduca seu vacantia, imo verò etiam damnatorum
 & proscriptorum bona, quæ nondum tamen fisco nunciata,
 nondum addita, nec (ut Marcellini¹ atque Imperatorum
 verbo utar) incorporata sunt: nam hæc quoque aliena quo-
 dammodo esse videntur: & adeò quidem, ut quamuis ad-
 uersus fiscum vsucapio non procedat, si tamen ex bonis va-
 cantibus nondum tamen emptor prædij ex iisdem bonis exti-
 terit, rectè diutina possessione capiat: idque constitutum esse
 Modestinus in libris regularum tradit². Hæc igitur ex edi-
 cto Claudij (ὅς ἀπὸ τῆς βασιλείας πάντων ἑστῆν ἐκ βασιλείας ἀλλότρια
 ἀεὶ γὰρ τὰ νόμοις γὰρ τοῖς βασιλέσιν δυνάσασθαι δυνάσασθαι καὶ
 τὰ ἀλλότρια ὄντων καὶ οἱ ἐπι κείνων νόμοι. Ὅθεν τῆ πολιτείας ἐπι-
 κείνοισι πῶς δεχόμεθα. Equidem non dubito, quin ἀλλότρια siue
 aliena hoc loco intelligi non debeant omnia, quæ priuatus
 quisque iure dominij possidet: nam quis fando unquam au-
 diuit ea vel peti solita esse, vel ab Imperatore olim donari
 potuisse? nisi forte quod multo antè in Asia factitasse Anto-
 nium accepimus, id Imperatoribus Romanis vsuuenisse au-
 guremur: ἀφῆρθε γὰρ, ut est apud Plutarchum³, δὲ γρηγόριος ἀν-
 δερόπουλος τὰ ὄντα, μεταγίγας καὶ κώλαξαι γρηγορίου. πολλῶν δὲ τῶν
 ζώων ὡς τεθνηκότων ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τινὲς οὐσίας ἔλαβον. At hoc
 non placet. Quid igitur? Pertinet mea quidem sententia
 edictum istud ad titulum de petitionibus bonorum sublati.

¹ lib. 16.
² l. quamuis
D. de vsur-
pat. & vsu-
cap.
³ l. I. C. de
petition. bo-
nor. subl. li.
 10. l. 15. C.
 Theod. de
petition. &
 vltro dat.
⁴ in decla-
mat. 252.
 sub initium.
 Eundem ho-
 norem virgi-
 nes compe-
 tebant.
 5 l. 27. 29.
 30. 32. 33. C.
 Th. de peti-
 tion. lib. 10.
⁶ l. ne quis.
 23. lib. 10.
 Cod. Th. tit.
 10. de peti-
 tion. & vl-
 tro dat. fa-
 cit l. 29.
 eod. tit.
 7 l. 3. C. de
bon. vacat.
 lib. 10. vbi
 Cuiacius.
 facit. l. 11. C.
 Th. de peti-
 tion. & vl-
 tro dat.

¹ l. 3. C. Th. de incorporat. tit. 9. lib. 10. *rius & Theodosius A A anteferri competitionis effectui moris veteris instituto decreuere¹: & cum necquicquam vacantium caducorumve bonorum olim ad petentem perueniret, ante quam suggestione Comitum rerum priuatarum informatus princeps qua videbantur impetrata denuo confirmasset², id quod ab Imperatoribus iterata supplicatione, siue secundo precepto poscendum fuerat, à Comite rerum priuatarum, non expectato imperiali beneficio, postulari voluere³. Ex quibus omnibus apparet, damnatorum & mortuorum bona non aliter nisi post biennium elapsum peti, sed tamen vltro concedi à principe posse. Alexander quidem Seuerus, qui si quos sciret vel nihil petisse, vel non multum vnde sumptus suos auerent, vocabat eos, ut est apud Lampridium⁴, & dicebat: Quid est cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? Pete ne priuatus de me queraris: ille inquam imperator in ceteris beneficiis, qua famam eius non laederent, ut praeposuras locorum ciuilium non militum, easque administrationes qua ad procuraciones pertinerent, ita & eodem Lampridio teste, bona punitorum dabat: sed nunquam cum auro, argento, vel gemmis: nam id omne in ararium reponebat. Viuentium vero neque damnatorum bona competendi licentia vindicare se Honorius & Theodosius tradunt⁵: hoc est, nullum competitioni subiacere viuentem, nisi quem crimini obnoxium capitalis sententia deportationi addixerit, ut iidem alio rescripto interpretantur⁶: & adiiciunt prohibere se ne quid per biennium competatur, ne vno eodemque petitorio pittacio, siue libello plurium fortunae pra avaritia nimia & illicita cupiditate postulentur, atque ut Claudianus loquitur⁷,
 — paruo non improba littera libro*

¹ l. 3. C. Th. de incorporat. tit. 9. lib. 10.

² l. 2. c. Th. de incorporat.

³ d. l. 3. C. Th. de incorporat. li. 10.

⁴ in Alexandro Seuero.

⁵ l. 27. C. Th. de petition. & vltro dat.

⁶ l. 29. C. Th. eod. tit. de petition. & vltro dat.

⁷ panegyri. 2. in laudes Stiliconis.

*Absentum condonet opes. Sed singulorum bona singulis libellis petantur. Item ne ex edictis pendentes vlla competitionis causa inferantur: cum criminalis programmatum tenor hanc tantum ferat de iure censuram, ut inter reos adnotato non tam censum debeat transferre, sed famam. Hac Imperatorum verba sunt: id nimirum significantia, quod ante diximus, Reorum alicuius criminis etiam requirendorum adnotatorum, & edictis adesse iussorum bona, qua (ut mandatis cauetur & fieri solet¹) intra annum ob signata, vel post annum coacta in fiscum fuerint, peti non posse: fisco addita & incorporata fuerint oportet, atque ante biennium integrum qua petuntur: ita enim exposcunt ea, qua (ut Imperatores loquuntur²) de veteris moris instituto, de veteri obseruatione & competitionum auctoritate sunt tradita constitutionibus principum: qua omnes illud Claudij edictum subsequuta sunt, ut ex eo mihi quidem sicut & Zonara originem habuisse videantur. Illis vero scribendis Imperatores Romani, sed nostri quoque Reges legibus suis (quas Graeci $\delta\tau\alpha\lambda\epsilon\iota\sigma\tau\alpha$, Galli ordinationes nominant) in eadem sententiam hac de re sancientis³, nihil aliud nisi nimiae petitorum cupiditati, imò vero nefariae importunorum & crudelium flagitatorum libidini, ac inexpletæ, ut Marcellinus ait⁴, rapacitati modis omnibus occurrere, obstarique voluerunt. Sed aut nihil, aut parum certe promouerunt: adeo facile bona leges ut ex malis moribus nascuntur, sic ab ipsis (qua peruersitas hominum est) non modò superari, sed quasi pedibus proculcari, atque atteri etiam solent. Quamobrem ut delatorum, ita impudentium huiusmodi petitorum numerus hodièque magnus est in aulis principum: ut amaritudi-
 m. 3.*

¹ l. 1. §. 1. eil. vlt. D. de requir. vel absent. damn.

² l. 3. C. Theod. de incorporat. l. 32. C. Theod. de petit. & vltro dat.

³ le Roy Charles 7. article 85. des premières. Charles 9. à presēt regnāt article 88. des ordonnances d'Orléans, & 28. de celles de Molins. 4 lib. 21. ad finem.

nem temporum augeat, plusque odiorum, quam pecunia ip-
sis principibus conferat: longè futurus minor, ubi erit optimè
constituta vel ad ipsorum utilitatem, vel ad salutem civium
Respublica.

279

INDEX RERUM ET VERBO- rum memorabilium quæ sunt in hoc Se- mestrium libro.

- A**ctiones complures eiusdem rei
causa olim cõpetebant 225.13
actionibus concurrentibus electa
vna regressus ad alteram non da-
batur 225.22
actiones scribere clientibus suis iuris-
periti dicuntur 226.5
actiones à iureconsultis formulas ple-
runque nominari 228.1
adoptatus in nomen et familiam ado-
ptantis succedit 126.10
adpartitionem dare quid sit 31.17
Adrianus Turnebus vir eruditissimus
34.23
Adrianus Turnebus de literis præclare
meritus 91.30
adulterij condemnata, publico iudicio
damnata est 246.12
aduocati, in foro patroni causarum li-
tiùmque ordinatores 227.15
Ægyptij laudantur quòd moribus opti-
mis, legibusque ac institutis vteren-
tur 260.27
æquè delinquit qui ad referendâ gra-
tiam suo tempore cessat, quàm qui
alieno properat 251.17
ἀγαθός, vir fortis apud bonos auctores
196.2
Aimoinus Francicæ historiæ scriptor
haud contemnendus 12.22
Alexander à pueritia latro, gentiùmq;
vastator, tam hostiũ perniciēs quàm
amicorum, qui summum bonum du-
ceret terrori esse cunctis mortalibus
250.14
Alexander seuerus imperator seueri-
tatis tantæ fuisse in milites, vt sepe
legiones integras exauctorauerit,
ex militibus Quirites appellans
162.27
ambitionem, et cætera mala mentis
humanæ tunc perniciosissima esse,
cùm simulata sanitate subsidunt
256.1
ampliandâ pœna, idem quod sustinen-
da et differenda 40.4
anademata, redimicula dicunt Latini
141.16
angelos tanquam custodes singulis ho-
minibus, et ciuitatibus, et populis
attributos atq; addictos esse 2.18
animæ variæ pueris nascentibus con-
tingunt 91.20
animi firmitas lenta, estrarior, nec po-
test nisi à sapiente præstari 96.23
animus sapientis talis esse debet, qua-
lem deum deceat 227.2
animus neque se bona fide in multa si-
mul intendere totum potest 256.24
ἀνάγει siue ἀναγορεύει plerunque ἐκεί-
ετα, breues, dierum puta vel men-
sium inducias significant 70.8
Antiochiæ intra ciuitatis adēpta 81.11
Apocolocyntosis 123.12
Appiam claudium apud Romanos v-
sum R. literæ inuenisse 98.
Apulei locus emendatus 101.3
aqua, terra, spiritus, alimēta sunt, qui-
bus hic mundus administratur: om-
nia ista tā causa viuendi sunt, quàm
viæ mortis 249.15
Arar flumen est, quod per fines Heduo-
rum et sequanorum in Rhodanũ
influit incredibili lenitate 214.4
Arar lentus 215.1
ararum ciuitates aliquando patiun-

aratro vrb̄s conditur & aratro evertitur 75.12
 arbitrium mortis eligendæ 44.4
 arborum duarum capita inflectere ad supplicium 172.15
 arenarios amantissimos apud Tertullianum, non amantissimos legedi 221.27
 ἀρετῆς vocabulum apud Plutarchum reponendum in vita Marcelli 190.
 ἀρετῆς πύργου δίδου virtutis experientiam dare 193.26
 ἀρετῆς vocabulum ἀπὸ τῆς ἀρετῆς veteres grammatici deducunt: ideo ipsum ἀρετῆς nomē ab optimis & vestustissimis Græcæ linguæ auctoribus, ita ut ad militarem & bellicam virtutem referant, usurpari solet 183.25
 argentum mensale 63.17
 arma ubi à recto itinere desciverunt, oppressura sunt nisi opprimantur 173.4
 armorum amissio, itemq; alienatio, delictum est militare 154.24
 artem ludicram qui exercuit, in quatuordecim primis ordinibus ne se deat 216.11
 artificioso verborum ordine iuriconsulti plerunque orationis comendæ atque orandæ gratia vtuntur 246.3
 affectationis tres sunt partes, vna saluatorum cum domum veniunt, altera deductorum, tertia affectatorum 211.24
 asseffores in quibus provinciis asseffissent, in his administrabant 16.18
 aula Regia 1.5
 aula est prætorium 2.17
 Auidieno canis cognomen conuenire 105.22
 Aurelianus non tam imperator quam tyrannus & carnifex 172.19

αὐτὸδικος, αὐτὸνομος, καὶ αὐτοπλήης 66.23
 αὐτὸματος γένεσις, id est naturalis, factalis, simplex & spontanea 74.20
 αὐτονομος liber 67.15
 B
 βασιλείος ἀλλή, βασιλείος ἑστία, βασιλείος δίκος 1.3
 batalos clemens Alexandrinus vocat cinados 137.8
 beneficium est arentibus siti & vix spirituum per siccas fauces ducentibus monstrare fontem 101.7
 beneficiarii dicebantur, qui vacabant muneris officio 159.13
 Berytus exusta 86.27
 bestiaris suetonius vocat, quos Dio κατακλιδοδμοίς 60.9
 βίαιος γάτατος, id est violenta, quæ vi aut necessitate aliqua extrinsecus admota venit 74.23
 bis iudicium adipisci eadem de re ius non finit 222.30
 bombyx coa 1.6.5
 bona fide deos qui colit, amat & sacerdotas 256.22
 bona fide, id est ex officio, & non maligne, nec parum prudenter, sed diligenter ac fideliter 257.1
 bona fide exolui potuisse id quod pupillo debetur 252.13
 bona fide soluere, id est non perfunctorie, non imaginariè, sed omnino reuera soluere 255.7
 bona fide dicere, est quod ait cæsar, sincere pronunciare: cui contrarium est, dolo dicere, hoc est non verè, non ex animi sententia 255.20
 boues viuos subito aperiri 171.27
 Brasidas apud Lacedæmonios dux præstantissimus 200.25
 Brissonius iuriconsultus 87.23
 Brutiorum oppida 80.24
 Britannos coloratos vultus, & tortos plerunque

plerunque crines habere 215.29
 Britanni se nitro insciant, quod ceruleum efficit colorem 215.18
 Byzantium 79.29
 Byzantium in seruitutem Perinthijs dono datam 81.24
 C
 κακὸς ἢ κακία, αὐτὸ δὲ καὶ κακίος, malus pro ignauo, vitium siue malitia pro ignavia sapius sumitur 196.25
 cadauera oppidorum 83.1
 caduca seu vacantia bona 275.3
 Cæsaris locus emendatus 213.27.214.6.215.9
 Calanus apud Indos philosophus 95.16
 candidati tribus ἀπὸ τῆς ἀδείωσις obseruabant 210.24
 canina litera R 105.18
 caninum prandium, in quo nihil vini potatur 105.16
 canis putida 102.17
 canis in fœminino genere frequenter apud bonos auctores 102.30
 canis nomen in conuicio & maledicto ponebatur apud veteres 103.3
 canis, vel propter oris impudentiam, vel propter vomitus & eructationes 105.12
 canes aduersus Christum rabidi, qui putant ecclesiam nullos philosophos & eloquentes habuisse, qui fidem nostram rusticæ tantum simplicitatis arguunt, nec suam imperitiam agnoscunt 104.3
 capitalis pœna à deportatione distinguitur 243.7
 Capreis, vnde damnati per longa & exquisita tormenta præcipitabantur 176.25
 capite diminuti ciues 82.10
 capitis amputatio siue decollatio 37.14
 capitis amputatio securi Tolosæ, gladio Lutetiæ Parisiorum 38.13

carmen precationis solemne 128.23
 carpentum siue tribunal 28.9
 Carthago aratrium passa est 75.19
 Carthago ab Emilianio Scipione Africano expugnata & deleta fuit 76.29
 Carthago diruta est, cum sterisset annis DCCLXVII. 77.4
 Carthago incensa & flammis perditâ 77.8
 Cassiodorus scriptor non indiligens 21.21
 Cassius non tam imperator quam tyrannus & carnifex 172.18
 Cassianæ severitatis aliquot indicia 171.8
 castigatio vtrum militaribus duntaxat, an etiam communibus pœnis annumeranda sit 156.2
 κατακλιδοδμοίς Dio, quos Suetonius bestiaris vocat 60.9
 centesimare, Opilius Macrinus verbum proprium, cum se clementem diceret, quando eos centesimaret, qui digni essent decumatione atque vice-simatione 180.14
 centum anni, finis vite longissimus 72.
 charistiorum dies 50.14
 Charybdim, esse mare vorticosum 123.25
 chirodora tunica, id est manicata 155.29
 Ciceronis locus explicatus 224.52
 Cicero in Topicis emendatus 226.16
 Ciceronis in Dissonem locus emendatus 102.15
 Ciceronis locus ex lib. 4 de Finib. declaratus 228.30
 cinados, delicatos & parum viros fuisse habitos à veteribus, qui vestimentis muliebribus induerentur 136.20
 circus, locus erat publicus, ὁ ποταμὸς τὸ πλῆθος ἐκκλινάσει 219.12

decimatio militum ideò sortitione fiebat, ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret 179.25
 decimatas legiões hordeo pascere 157.7
 decimatas legiões hordeo pastas sic interpretandū est, ut decimo quoq; milite cæso, reliquis superstilibus hordeū prætico datū intelligatur 177.28
 decollatio capitis 37.15
 deductorum maius esse quàm salutarorum officium 212.1
 delatores puniri gladio 38.10
 delatorum magnus numerus in aulis principum 277.29
 denunciatio 265.3
 deportationem à capitali pœna distinguī 243.8
 deum qui colit bona fide, amat & sacerdotēs 256.22
 dialis cœna, quæ ante Iouis cellam in capitolio fiebat 62.3
 διαταξις 277.19
 dicis gratia malè restituit pro litis gratia apud Vlpianum 207.7
 δικης ἀνακα ἀπινα, litis causa abesse 206.21
 Didius Iulianus 9.23
 dies solēnes, aut vniuersis publicè, aut singulis ciuibus fuerunt 50.18
 diluuiio ciuitates nonnunquam supprimuntur 74.27
 Dionis locus restitutus 263.12
 Dionis Chrysostomi locus emendatus 131.29
 Dionysius Lambinus iure & meritò apud Cicer. lib. 1. de Finib. restituit, Qua dere agatur, pro Ea res agatur 233.16
 Dionysij Labini laboriosissima & eruditissima ad Ciceronē scholia 233.20
 diuites detrimenta animosius nō ferre 250.25
 diuina humanaque dare 68.7

dolor vulneris maximis minimisque corporibus par est 250.27
 domesticorum comes 3.3
 Domitianus ad leniendam inuidiam intercessit 42.29
 δουροφοροι non milites quilibet, sed prætoriani duntaxat nominantur 29.12
 duo sunt quæ claros duces faciunt, summa virtus, summâque felicitas 197.18
 duplicarij dicti, quibus ob virtutē duplicia cibaria vt darentur institutum 186.7 E.
 Ebutianus præfectus commodi temporibus interemptus 9.2
 ἐκχέλαι breues induciæ 70.9
 ἐκούσιος θάνατος, id est voluntaria mors 74.22
 ἐκστιας ὄνος 106.6
 ἐκστιας pugillares & pugionem significare 36.5
 edicta principum plerunque solebant ad senatum mitti, vt approbarentur & confirmarentur tantū ordinis auctoritate atque decreto 270.16
 edictorum & constitutionum principis clausula 270.24
 εἰρήνη dicitur fœdus pacis causa factū 66.19
 εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια πάλυ διαφείρουσι σφῶν αὐτῶν 69.21
 εἰρήνη ἐξ ἰσοῦ παύεται τῶς ἀμύλης ὁμολογησάντες τῶν αὐτῶν ἀφῶν 69.22
 ἱμεραμμο 106.15
 Empedocles deus immortalis haberi dicitur, ardentem frigidus Ætnam insiluit 94.10
 ense siue gladio præfectus prætor accingebatur 29.4
 ἐπαρχος, præfectus prætorio 6.28
 ἐπαρχος τῶν δουροφεικῶν, & ἐπαρχος τῶν δουροφεικῶν, & ἐπαρχος τῶν στρατοπέδων, & ἐπαρχος αὐλῆς 2.11.12.14.15

epistolaris apud sidonium legendum, non epularis 131.4
 epulum Iouis 50.22
 equestri ordinis summa fuit dignitas præfectura prætoriana 13.18
 equites duo hastatis custodibus ab Augusto præfecti 13.4
 equites Romani à senatoribus clauitate discernabantur 15.9
 equites fuisse in prætorianis 3.28
 equites fuisse prætorianos 12.29
 Erasmi Roterodami factum nec excusandum, nec ferendum 249.3
 errorum monstra horrenda 107.7
 exauctorare, id est, insignia militaria detrahere 165.8
 exauctorationis formula 163.2
 exauctoratio siue missio, non omnis ignominiosa est 165.13
 exauctoratio simplex stipendio & sacramento soluit, infamiam non irrogat 167.29
 exceptione rei iudicatæ excluditur, qui rem, quæ antè in iudicium venit, petit 223.6
 exceptiones ideo præscriptiones nominatas, quod à prætore dictari actiones, ipsiisque actionibus præponi & præscribi solerent 224.20
 ἑκαμίδες, breues tunica 135.25
 F
 Fabij Maximi non dimicare vincere fuit 193.15
 Fabij Maximus, cuius alioqui mansuetissimum ingenium fuit, transfugarum dextras præcidit 174.17
 fama hominum etiam egrotare dicitur 90.15
 fascicularia, id est lignum, scennū, aqua, stramen in castra portare 158.29
 felices qui suo arbitrio moriuntur 44.14
 felicitas summa, summâque virtus,

duo sunt, quæ clarissimos duces faciunt 197.19
 felicitate rerum gestarum beneuolentiam, rebus aduersis odia exercitus imperatoribus conciliari 199.8
 feralis cœna 53.18
 ferrum malè irato committitur 36.30
 ferrum & gladium pro eodem vsurpari 37.6
 festos & solemnes dies profusissimè celebrare 51.2
 fibularum vsus in vestimentis veterū magnum fuisse 151.13
 fidem & virtutem militum experiri, dux dicitur à Cæsare 194.3
 fidelis gloria nominatur, quæ vera & solida est, minimèque fallax 256.19
 fidelis intentio, quæ constans firmâque est 256.17
 fideliter sedere dicitur, quod habet nec eximi potest 256.16
 fidelius ridere dicitur, cuius hilaritas ficta non est, & cui nulla sollicitudo in alto est, qui malis alienis nō ridet 256.17
 filiū qui incestarat, saxo Tarpeio deicitur 175.20
 filiusfam. ex omnibus causis tanquam paterfam. obligatur 107.19
 fiscalem pecuniam, si quis surripuerit, seu in suos vsus couerterit, in quadruplum eius pecuniæ quam sustulit, condemnari ordinario iure 242.20
 fisco addita & incorporata fuerint oportet, atq; ante biennium integrū, quæ petuntur 277.11
 Flavius Genialis præfectus 9.24
 Flavius Iuuenalis 10.1
 Florentinus librorum index 270.3
 fœdus pacis causa factum æquis legibus atque cōditionibus, quod æquus Proculus vocat 66.16

- formularum origo 227.19
 formulas scribere iurisperiti consulto-
 ribus & clientibus suis dicebantur
 226.5
 fortium virorum est magis mortem cō-
 temnere, quàm odissē vitam 93.21.
 96.12
 fortitudo probè definitur à Stoicis, cum
 eam virtutem dicunt esse propu-
 gnantem pro æquitate 183.27
 fortitudinis munera duo maxima sūt,
 mortis, dolorisque contemptio 184.
 29
 fortitudinem non laudari, nisi quæ cū
 iustitia coniuncta & copulata sit
 182.26
 fortuna siue felicitas in imperatore de-
 sideratur atque laudatur 197.17
 fortuna aduersus imperia idem habet
 iuris quod aduersus imperantes
 83.
 Frontio, celeberrimus causarum patro-
 nus 140.8
 fugitiuorum poena erat, fossam in con-
 spectu aliorum commilitonum fo-
 dere 158.19
 funebre epulum, munus est funeris,
 epula ipse dignitatis 52.26
 furti manifesti poenam esse quadruplā,
 nec manifesti duplam 241.11
 fuste percuti, ἔυλοκώπιον, cum qui fur-
 to quidpiam in exercitu surripuerit
 160.27
 fustium castigatio, communis militum
 atque paganorum coercitio 156.24
 G
 γένεσις 54.18
 genios fatales populis diuidi, vt ani-
 mas nascentibus 91.17
 gladiatores à Latinis dicuntur, qui à
 Suetonio meridiani, à Dione μὲν
 μάχοι 60.13
 gladiatores intra annum consumi oportet
 tere 37.10
 gladij nomen pro summo imperio ac-
 cipitur 31.25
 gladius merum imperium, & ius vitæ
 ac necis denotat 31.24
 gratiæ quare tres, & quare sorores sint
 151.26
 Gulielmus Budæus, literarum vnicum
 decus 66.12
 H
 Hecuba à Græcis appellabatur canis
 103.18
 Heliogabalus dicebat se grauari onere
 voluptatis 150.5
 Herculansense oppidum 85.16
 Hieronymus vestes sericas in fæminis
 etiam reprehendit 144.19
 Hieronymus quosdam apostatas vocat
 rabidos aduersus Christum canes
 104.1
 Hierosolymitanum templum à Vespasi-
 anis exustum, & ab Tito aratum fuis-
 se 76.10
 hilaria matris deum 50.21
 Hippodromus, locus erat publicus, ὄπι
 μάλιστα τὸ πῆγος ἐκκαθιστάζει 219.12
 homines mortem vel ἀπομῆτον, natu-
 ralem, vel ἐκούσιον, voluntariam,
 vel βίαιον, violentam obeunt 74.20
 hordeum pro frumento admetiri 157.
 23
 hordeum dabatur cohortibus quæ si-
 gna amiserant 166.9
 horti publico opponuntur 217.23
 humanum genus morte damnatum est
 91.9
 I
 Iac. Cuiacius, clarissimus, & summa
 apud literatos auctoritatis iuriscō-
 sultus 64.8
 ianuariæ calendæ 50.21
 Iberus diues 215.1
 ignauius militi maximo vitio vertitur
 197.3

- insignia præfecturæ prætorianæ 28.8
 insignia dictatoris & magistri equitū
 32.29
 insignia consulum quanam fuerunt
 28.1
 Ioānes apostolus Ephesum reuersus est
 post obitum Domitiani 41.10
 Ioannes poëta quidam epigrammata-
 rius 86.27
 Iosephus carpentum reuerendus ascen-
 dit, ad hoc gloriæ culmen euectus
 28.12
 Iosephus Pharaonis præfectus præter pa-
 ter imperij appellatus 24.1
 Isidorus non malus auctor 260.9
 Isocratis locus emendatus 71.17
 Iudices tam Latina quàm Græca lin-
 gua sententias proferre possunt
 248.1
 Iulianus togatus in piscinam detrusus
 9.11
 ius gentium, quod commune ius gentiū
 Aemilius Pr. vocat 71.20
 ius ad ea potius debet aptari, quæ ὄν-
 τιν ἀέριον, frequenter & facile, quàm
 quæ ἐν ἀέριον & pererrato ene-
 niunt 73.2
 Ius constat aut ex scripto, aut sine scri-
 pto, ἢ τὸ μὲν οἱ μὲν ἐξ ἑαυτοῦ, οἱ δὲ ἀ-
 γαφοί 259.20
 Ius omne, quod est certum, aut scripto,
 aut moribus constare 259.24
 Ius vt ex legibus, ita ex longa consue-
 dine proficiscitur 259.3
 ius gentium pietate hominum, ius cer-
 ta dei mens 261.18
 ius à lege proficiscitur, non lex à iure
 261.1
 iuriconsultus is verè nominatur, qui
 legum & consuetudinis, qua pri-
 uati in ciuitate vtuntur, & ad re-
 spondendum, & ad agendum, &
 ad cauendum peritus est 260.18
 ignominia causa militem mitti 169.13
 ignominiosa missio inter militum pœ-
 nas connumeratur 162.13
 immortales esse ciuitates 74.10
 immunitatem apud Athenienses merca-
 toribus concessam fuisse 273.3
 imperatoris appellationes 127.1
 imperatores prouidendo, consultando,
 cunctatione sæpius quàm temeritate
 prodesse 202.23
 imperatores quanta innocentia debent
 esse, quanta deinde omnibus in re-
 bus temperantia, quanta fide, quã-
 ta facilitate, quanto ingenio, quan-
 ta humanitate 199.28
 imperatorem præstantissimum neminè
 fuisse, qui non idem fortissimus mi-
 les fuerit 201.11
 imperatoris est non minus cōsilio quàm
 gladio vincere 200.14
 imperatoris virtus, bene ac prudenter
 imperare 202.6
 imperatoris munus atque officium dif-
 ficillimo negotio atque à perpaucis
 præstari potest 202.8
 imperatorum conuiuium 57.21
 imperatoriæ virtutes, labor in negotijs,
 fortitudo in periculis, industria in
 agendo, celeritas in conficiendo, cō-
 silium in prouidendo 199.22
 importunorum & crudelium flagita-
 torum libido 277.21
 incorporationem bonorum, solemniter
 fieri debere 275.27
 Indi philosophi viuos se cremari iu-
 bēt, inquinariq; putent ignē, nisi qui
 spirantes recipiat 95.3
 ingratum, quod non est gratum neque
 placet 265.2
 ingrato domino, id est inuito 265.1
 innocentiam in imperatore requiri
 199.27

- iurisperitorum cautiones unde appellate sint* 226.10
iurisprudentiæ & philosophiæ studia coniuncta & affinia esse 183.6
iurisprudentiæ ab Ulpiano vera philosophiæ optimo iure nominatur 183.7
Iustitiam virtutum omnium esse perfectissimam Iustinianus imperator assererat 182.22
Iuuenales ludos priuatos fuisse 218.14
- L
- Labor honori adiungitur in administrationibus* 27.3
lacræ coloris improbi 148.13
Lætus sub Commodo præfectus 9.15
Lampriidij locus emendatus 126.7
Lampriidij locus corruptissimus 45.24.
eiusdem loci emendatio 46.15. & 48.10
lana Tarentino violas imitata veneno 147.27
lana & per se coactam vestem faciunt 99.21
lanas in tomenti usum venire, id est tomenti loco esse 100.9
Laticlavi honor, id est senatoria dignitas 14.1
laticlavia, est senatoria vestis, παπο-σινον ἰαδῆτα vocant 15.8
Latinè olim decreta interponi oportebat, non Græcè 248.3
legiones totas interdum male multatas fuisse 161.19
lex naturali quam condidit imperio ius 261.17
lex scripto constat 259.22
lex non proficiscitur à consuetudine, à qua omnino separatur, adeò ut ei aduersari existimetur 259.16
lex à iure non proficiscitur, sed ius à lege 261.1
lex firratione constat, lex erit omne iam
- quod ratione constiterit* 261.8
legem à iure naturali descendere 261.14
leges bonæ ex malis moribus nascuntur 277.26
leges ne exscriberentur δὲ σπουδαίων constiuerat Iustinianus, sed δὲ ὄλου 106
liberum mortis arbitrium permittere principes queunt 41.20
liberam mortis facultatem concedendius præfides non habent 40.15
Libertinus, qui à pugione appellatus est 9.5
Libonianum senatusconsultum 270.1.14.
litis gratia abesse, δίκης ἔνεκα ἀπίται 206.14
liturgi, id est munifices & operarij 160.5
loca publica & religiosa sunt, palatium, prætoria, fora, basilicæ, curiæ, stadia, theatra, horrea, fana, τῆπλα, statuæ, aræ, muri, portæ, aliæque eiusmodi 245.2
Lucius Tarutius Firmanus Chaldaicis rationibus eruditus 87.10
Lucillus actò triumpho urbem & suburbanos vicos conuiujs excepit 56.19
ludibrijs & helluationi vacare 55.7
ludi Apollinares 50.21
ludus regni sortito ducti inter pueros æquales 55.26
ludum ad iudices exercere quid sit 54.27
Lugdunum incendio vastatum 84.5
lustrico die nomina Romanis infantibus imponebantur 54.7
luxus magnis opibus exitiosa res 91.15
luxuria conuiuiorum, quo modo vestium, ciuitatis agræ indicia 89.27

Lysia

- Lysia locus restitutus ἐν τῷ ὄρει τῷ φιλῶ τῷ κωενθίων βουθῶς* 189.3.196.12
- M
- Macedonianum s. C. à Macedone quodam sic dictum* 268.17
Macrinus à seruis suis dictus Macellinus, quod Macelli specie domus eius cruentaretur sanguine vernulari 172.22
maeste virtute esto, sanguinolentis & ex acie redeubibus dicebatur 187.5
magistri officiorum, qui aulico ministerio præerant 46.23
magister equitum in vrbe togatus erat 32.24
maire du palais 2.9
maior palatij 2.10
maior domus regiæ 2.24
maior domus sub rege Francorum Clothario 12.19
maiora aut certè paria conatur animus magnus ac perditus 251.9
manus excidi desertoribus 171.2
manuleate tunicæ 135.30
Marcellini locus emendatus 149.16
Marcellinus de tribus terre motuum generibus 85.6
Martino pia erat sollicitudo, ut non solum Christianos, sed ipsos etiam hereticos liberaret 34.18
Marcellus ab Annibale ut miles collaudatus, ut dux atque imperator irrisus 201
mathematicorum doctissimi centum & viginti annos homini ad viuendum datos iudicant 73.
matronas intra urbem penulis uti vetuit imperator, in itinere permisit 134.21
matutina spectacula bestiariorū 60.14
Maximini crudelitas 172.2
Maximinum tam crudelem fuisse, ut illi alij Cyclopem, alij Busiridem,
- alij Sironem, nonnulli Phalarim, multi Typhonem vel Gygem vocarent* 172.24
mercatoribus apud Athenienses immunitatem concessam fuisse 273.5
meridiana spectacula erant gladiatorum 60.15
meridianos suetonius vocat eos, qui à Dione μονομαχοι dicuntur 60.12
μητροπολις 88.6
militæ prætoriani δορυφόροι nominabatur 29.12
militiæ principaliū nomina & dignitates 159.1
militæ in metallum dari, in furcā dānari, aut aliis plebeiorum pænis affici ius prohibet 173.10
militæ qui aliquid prouincialibus per vim abstulissent, in illis ipsis locis in quibus peccauerant, in crucem tolli 170.30
militæ non minùs debent esse modesti & continentes quàm fortes 199.10
militis munus atque officium est, lubenter & cum animi quadam alacritate studioque parere 202.7
militis est gladio vincere 200.14
militiæ mutatio erat, cum ex ijs qui equo meruerant, peditum numero iubebantur militare 155.19
militiam urbanam respondendi, scribendi, cauēdi, plenam soliciudinis ac stomachi sequi 226.12
militiam appetere litis causa 168.8
militiam subire euitandorum munerū causa 168.16
militia auocari, exauctorari, sacramento solui, & ignominia mitti 162.12
militares pænæ extraordinariæ 171.6
militaris disciplina asperò & abscisso castigationis genere indiget 173.2

militare delictum est, quod extra castra & in pace nullum, aut perleue saltem esset	154.14	vixisse	73.16
minium addi in cœnarum triumphaliū vnguentis, & ipsa triumphantium corpora minio illini solita	57.12	Motilenus præfectus prætorio per ficus veneno interemptus à Cômmodo	9.9
minius soluit qui tardius soluit: nam & tempore minus soluitur	247.12	muliebrē vestem Lycij induebant, cum ijs luctus incidere, vt deformitate cultus commoniti, muturius stultum proijcerent mœrorem	137.12
missio ignominiosa delictum exprimit, ob quod fit missio	168.21	multitia testē quæro an deceat	148.29
missiones alia sunt non ignominiosæ, sed honestæ	165.14	municipes centum annis placuit tuendos in usufructu	72
mitras ornamentorum esse	140.29.	munifices, qui non vacabant, sed principi munus faciebant	159.11
141.28		munifices ab eo appellantur, quod hæc munera faciant, & facere cogantur, quæ principales milites non faciunt	159.1
modestiam & continentiam non minus in milite, quàm virtutē & animi magnitudinē desiderari	199.10	muri sancti sunt, & quodammodo divini iuris	243.26
modo & non, eadem scribendi ratione in angustum plerunque contrahi	122.18	myros si quis violaverit, sicut si quis trāscendat, scalis admotis, vel alia qualibet ratione, eum capite puniri	244.8
μυρόμαχοι à Dione dicuntur ij, qui meridiani à Suetonio	60.12	mutationis periculo nihil exceptum	91.7
mori vrbes vt homines	75.5.87.8	mutatum vinum, id est aqua nimia dilutum & prope perditum	106.1
mortem plerique sibi cōsciscunt vel ob consciētiam criminis, vel tædio vitæ, vel doloris impatientia, vel iactatione	94.4		
ad Mortem venire sine odio vitæ, mortem admittere nō attrahere	96.27	N	
mors vltimum omnium, ad quam non pigrè ire satis est	93.24	Nasci vrbes quæ conduntur	87.8
mortis genus eligere rei non possunt	40.16	natalis Romæ dies	87.9
mortem fugere tam turpe est, quàm ad mortem confugere	250.9	natalitiorum dies	50.23
mors αὐτὸματος, ἐκόντος, βίαιος	74.20	natalitia dare	54.16
mortis arbitrium, fati electionem Seneca vocat	44.21	naturam ad vocabula imponenda homini ducem fuisse	124.15
mos, est vetustate probata consuetudo, siue lex non scripta	260.10	natura & nostra eodem modo per cōpendium scribi	124.28
mores nunc nihil facere quod licet, nisi quod lubet	274.10	naucularios qui annonæ vrbis seruiūt, immunitatem à muneribus publicis consequi	272.15
Mosem Dei familiarem CXXV. annos		negotiatores qui annonam vrbis adiuvant, immunitatem à muneribus publicis consequi	227.14
		Nero mori iussis non amplius quàm horarium spatium dabat	43.28

Nero Senecam familiarem, præceptorē quæ suum ad eligendæ mortis cōgit arbitrium	44.3	213.12	
nomen apud Lampridium debere reponi pro omnes	127.12	observatus quid sit apud Ciceronem	207.16
nomina pueris septimo die apud Græcos imponebantur	53.29	omen apud Pollionem legendum videbatur pro omnes	127.24
nomina liberis apud Romanos maribus quidem nono, fæminis verò octavo die imponebantur	54.5	omnes, in acclamationibus peragendis & finiendis solemne verbum fuisse	129.14
νόστος διαπέσις δύο, ὁ μὲν γὰρ ἀμύνος, ὁ δ' ἀγαφός	259.29	omnia mortalium opera mortalitate damnata	74.18
notatis, & quos scelus vitæ aut turpitudine inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, dignitatis portas non patere	221.12	oneribus suis capacem domum requirere	150.9
Notitia Romani imperij, nomina diceceseon atque provinciarum completur	12.17	onere voluptatis gravari	150.6
nouetur fortasse legendum apud Cic. lib. 4. de Finib. non mouetur	228.30	onerare digitos censu optimo	150.13
nullus perniciosior hostis est, quàm quæ audacem angustie faciunt, longæque violentius semper ex necessitate, quàm ex virtute corrigimur	251.12	ordinationes, ὁ γὰρ τὰ ζέεις	277.19
nunc apud Claudianum reponi debere pro non	131.15.132.12	ὄν ἐξ ἑνὸς apud Dionem legi debere pro ὄντι	132.12
nuptiarum temeratores gladio puniri	37.23	ὄξος σιδηραῶν	106.15
		P	
Obsequiorum nomen ad clientes & necessarios, qui officij causa deducere ac prosequi potēiores in publicum solent, referendum est	209.20	Pactionem Cicero nominat conventionem hanc quæ sit pacis causa	65.5
observari parentes à liberis, & liberi à parentibus dicuntur, hoc est coli ac diligi	208.5	palatij regalis comites	2.23
observare, duo significat, vel speculari, vel venerari	208.6	palatium, imperatorum Romanorum domus	1.6
observare, δεῦραθεν, courtizer, ou faire la court. significat etiam τηρεῖν, ἀεὶ τηρεῖν, & βῆπτηρεῖν, φουλάττειν		palatium dicitur locus ille, in quo antiquitus Galliari reges morabatur	2.5
		pallium viris & mulieribus convenire	135.2
		Pandectarum Florentinarum locus restitutus	112.14
		Pandectarum Florentinarum improbata lectio.	121
		Pandectæ ex quibusnam libris conflata	270.4
		paragaudæ auro intextæ	149.24
		παράγραφη, præscriptio rei iudicatæ	224.16
		παρρησιος euulsi pili	146.15
		parlamentum	2.7
		Paternus præfectus	9.12
		patricius præfecto præf. præfertur	25.19
		patriciatus honorem sublimem cæteris omnib. anteponi	24.28

- patroni causarum litiūque ordinato-
res, quos aduocatos dicimus 227.14
paupertas fecunda virorum fugitur,
totōque accersitur orbe quo gens
quæque perit 148.19
paupertati impudentiā adiicere 268.1
pax placita, quæ inter belli duces con-
stituitur 64.29
pax victoria, non pactione parieda est
65.11
pax placere non potest ijs, quibus pes-
sima & immodica cupiditas est 66.1
peculatus crimen committi, si de re ci-
uitatis aliquid surripiatur 244.17
peculatus crimen extra ordinem pro
qualitate delicti, & personæ digni-
tate punitur 241.26
pecuniæ nomine tam corpora quam iu-
ra contineri 247.22
pecudis & canis satis apta coniunctio
104.17
pecudum nomine oues, capras, boues,
equos, mulos, asinos, & sues, non
etiam canes contineri 104.18
pedites domestici 3.24
πεῖρα & πέρας apud Plutarchum legen-
dum non ἀπέρας 190.24
penulas utriusque sexui cōuenire 134.18
Perēnis præf. sub commodo 9.12.19.12
perfidia militi maximo vitio vertitur
197.3
περὶ τῆς ἀπορίας ἢ βυλλῆς, qua de re agitur 234.3
personæ viles humilēque 221.18
Pertinax Commodo in imperio succes-
sit 9.17
petitorum impudentium numerus ho-
die magnus est in aulis principum
277.29
petitorum nimia cupiditas 278.21
petitorio pittacio vno plurium fortuna
ne postulentur 276.27
Phlegontis Tralliani liber περὶ Σωμα-
τίων ἢ μακροτίων 73.27
Philippus Macedo maioribus ob impe-
ratorium consilium quā ob virtu-
tem militarem laudibus afficieba-
tur 200.16
pilos velli non minūs molestum esse cal-
uis quā comatis 250.28
pingues lacernæ, pinguis toga 152.13
Pipinus, maior domus, comes palatii,
sive præpositus palatii 12.21
placita pax, iuratum fœdus, & con-
uenta siue pacta idem significant
64.27
Platonis locus in Phædro expositus
234.1
Plautiano præfecto erectas fuisse plu-
res & grandiores quā imperato-
ri statuas 19.17
Plinius de vestibus sericis 146.1
Plinij locus emendatus 99.20
Plutarchi locus in vita Marcelli resti-
tutus 190.14
pœnam nec augeri nec minui debere
39.11
pœnam ampliari vel minuere præfides
non queunt 40.13
pœnæ militares extraordinariæ 171.6
pœnarum quædam sunt militum pro-
pria, quædam paganorum, quædā
communes 153
pœnæ militum sunt huiusmodi, ca-
stigatio, pecuniaria multa, munerū
indictio, militia mutatio, gradus
deiectio, ignominiosa missio 153.29
pœna æquē dignus est qui ipse vim ad-
hibet, ut qui ab alio admota ad lu-
crum suum vititur 249.27
pœnæ arbitrium ne cui nocenti præste-
tur 42.7
Pollionis locus in vita Valeriani 127.15
Polygnotus Thasius primus mulieres
lucida veste pinxit 141.22
Pompeij, celebriſ campaniæ vrbs 85.14
pondera lacernarum, gemmarū 149.21

- præcipitationis supplicium Romæ fre-
quentari desit post leges Porciæ &
Valeriam 176.29
præfecti præf. verè merum habebāt im-
perium 22.30
præfectorum præf. imperium ex princi-
pum voluntate vel perpetuum, vel
momentaneum 23.21
præfecti præf. per horas ac dies muta-
bantur 23.27
præfectus hoc tantum à principe distat,
quod sacram purpuram, & impera-
torias infulas non gestet 22.7
præfectorum præf. censura subditos ef-
se prouinciarum præfides 22.11
præfectorum præf. auctoritatem in tan-
tum meruisse augeri, ut ab iis appel-
lari non possit 22.25
præfectus præf. ad vicē magistri equitū
institutus fuit 32.24
præfectus vrbi est ius gladij & merum
imperium habuit, gladij tamen ge-
rendi potestatem non habuit 33.23
præfecti præf. auctoritas & potestas
maxima præ magistratibus reliquis:
dignitas verò inferior consulari &
patriciatus honore 24.5
præfecti prætorio tres 9.4
præfectus præf. auctoritate ac potestate
patricium & consulē superat 25.20
præfectos duos sub Antonino Caracal-
lo simul fuisse 10.12
præfecti prætorio officium 4.8
præfectus præf. datam pleniorē licen-
tiam ad disciplinæ publicæ emen-
dationem 21.29
præfectum præf. patrem imperij voca-
ri Cassiodorus innuit 23.30
præfectus præf. 2.11. præfectus castro-
rum 2.14. præfectus aulæ 2.15
præfectorū semper magna fuit aucto-
ritas 17.1
præfecti præf. sub posterioribus impe-
ratoribus fuerunt 12.
præfectorum prætorio paulatim creuit
auctoritas 20.26
præfectorius in consulum renunciatio-
ne præfertur ei, qui præfecturam nō
gestit 27.17
præfecturæ meritum cæteris dignitati-
bus antestare 21.30
præfecturæ prætorianæ insignia, carpe-
tum siue tribunal, & item gladius
28.8
præfectura prætoriana summa fuit e-
questris ordinis dignitas 13.19
præscribere apud Ciceronem & Cæsa-
rem est, antè scribere 224.24
præscribere dicebantur iurisperiti,
cū suis clientibus præcipiebant,
quibus actionibus ius suum experi-
rentur 227.7
præscriptio rei iudicatæ, ἀγρογραφία
224.16
præfides ut gladio accingebantur, ita
gladij potestate in milites vtebantur
33.27
prætorium 1.5
prætoriana castra 3.16
prandium quando primum populo da-
tum 59.8
prandium populo mille mēsis Tiberius
dedit 56.14
prandium populo publicè dabatur in-
ter matutinum & meridianum spe-
ctaculum 60.30
principia in omni negotio longè semper
à perfectō fuere 142.29
proconsules gladij potestatem habuerunt
34.1
Proculi locus emendatus 97.24
proditorum pœna illa est, ut vini exu-
rantur 173.24
proditores & transfugæ apud veteres
Romanos variis suppliciis subdebā-
tur 174.16

produci hanc plerunque vim habere, ut foras in publicum prodire 216.29
 producti dicuntur scenici mimi & pantomimi, qui ludorum causa in theatrum prodeunt 217.10
 propior via apud senecam non prior 98.8
 proprietas inutilis abscedente usufructu 72
 proscriptionum bona, quae nondum fisco nunciata, nondum addita nec incorporata sunt, aliena dicuntur 275.4
 προσημασία 65.29
 προσημασία εἰσι, τὰ τῶν ἐπέροις ἐλαττωθέντα 69.12
 protectores 3.4
 protectorum duplex schola 3.22
 Proteus philosophus quidam se Olympiae in ignem coniecit 9.16
 pueri fingunt per ludibria potestates 55.12
 pugillares non accinguntur lateri, sed geruntur 36.9
 putida mæcha, quod haberet os fetidum, & dentes putridos 105.3
 Pythagoræ anni silentes 148.5

Q
 qua parte corporis quispiam deliquerit, ea plectendum esse 38.3
 Quae de re agitur 231.5
 quatuor potissimum in summo imperatore inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem 199.19
 Quintiliani locus expositus 216.5.
 220.10
 Quirites pro militibus vocabantur qui exauctorandi essent 153.21

R
 R. litera apud Romanos Appium Claudium inuenisse 98.
 tabulas pragmaticas & forenses Apuleius vilissima capita forensia, pe-

cora, togatosque vulturios nominat 182.8
 ralla vestis, à raritate dicta 151.23
 rara vestes 143.30
 rapacitas inexpleta importunorum & crudelium flagitatorum 277.23
 redimicula, ornamenta capitis 141.16
 Regia aula 1.5
 regiones urbis Romae fuisse quatuordecim 48.13
 regni sortitio ducti ludus 55.26
 repotiorum dies 50.23
 res nulla consummata dum incipit 142.18
 res alienas ab imperatore peti Elavius Claudius edicto vetuit 273.25
 respectare, retro & vice mutua expectare 211.12
 responsa prudentum unde appellata sint 226.10
 reorum adhuc viuentium bona, aliena dicuntur 275.1
 Rhodanus celer 215.1
 Romam natam esse, cum esset in iugo luna 87.13

S
 sacerdotes amat, qui bona fide deum colit 256.22
 sanctam & liberam iam esse à legibus ambitionem atque auaritiã 274.12
 sanguinolentorum, id est recens natorum, & adhuc à matre rubentium plerique extinguuntur ante septimum diem 53.25
 saturnalia 50.22
 scelus est in conuiuio damnari hominẽ, quid occidere ad arbitrium meretricis? 58.15
 scena est, quae ludorum faciendorum causa quolibet loco, ubi quis consistat moueaturque, spectaculum sui præbiturus, posita sit 219.20
 σκηνικόν 106.18

scribere iura, formulas, actiones iurisperiti dicuntur 226.5
 scribere & præscribere 227.26
 scribendi per compendium ratio illicita & improba 121.
 scyllam saxum esse, & quidem modo terribile nauigantibus 123.18
 seculum, spatium annorum centum vocarunt, dictum à sene, quod longissimum spatium senescendorum hominum sit 73.6
 securis poena quam gladij censetur grauior & ignominiosior 38.20
 seianus cohortibus praetoriis sub Tiberio praefectus 17.4
 sella curuli qui nam vehi solebat 28.27
 senatores interdum equestri, equites nunquam senatoria veste utebantur 15.24
 senatores Alexander praefectos praetidcirco esse voluit, ne quis non senator de Romano senatore iudicaret 15.4
 senator, praefectus praetorio esse non poterat 13.28
 senatorius prandendi mos 62.22
 senatus centumviralis 2.6
 senatusconsultis aliud quam referentis consulis nomen, aliquando tribui 268.16
 seneca locus emendatus 98.3.101.6
 Senecæ locus in epistolis emendatus 123.8
 Senecæ vestes sericas improbat 145.2
 Senecæ loca explicata 249.2
 sententiam mutare neminem posse 39.8
 septimo die nomen liberis imponi, & conuiuium decimo die propinquis parari 54.2
 seruitus paucos, plures seruitutem tenet 255.29
 sidonij Apollinaris locus emendatus 131.4

sigismundus Gelenius vir doctissimus 100.3
 signum dare, non item præbere dicimus 239.18
 simulatio nihil proficit, paucis imponitur leuiter extrinsecus inducta facies 256.8
 singulorum bona singulis libellis perantur 277.1
 sinum qui furanti præbuit, perinde habetur atque si manifesti furti condemnatus esset, & famosus efficitur 239.13
 sinum præbere furanti, est partem vestimenti laxiorem, pecuniæ, rei ve alterius in occulto habende gratia, furari accommodare 239.19
 in sinu eius collata sunt, apud Paulum Iuriconsul. legendum, non in sinu eius 241.13
 solemnes & publicas cænas, solemnibus cinium diebus agitari solitas 50.12
 solidum non soluitur non minus quantitate, quam die 247.5
 solon laudatur ab Anacharside, non modo quod cum intellexerit ῥῆμον εὐχρηστέα εἶναι, sed etiam ἰδὼν ὅτι ἀείτων ἄνετον, & ἄπεινον ὡφελίμων εἰσηγῆται 260.24
 spectacula matutina bestiarum, meridiana gladiatorum 60.14
 sponsaliorum dies 50.23
 σπονδαὶ τῆς ἑπιταμίας 67.22
 σπονδαὶ τῶν ἠπλοῶν τῆς ἑπιταμίας ποίνται ὅταν κρατήσωσι καὶ τοὶ πόλεμον ἀκρείθους 69.23
 σπονδαὶ κατ' ἀνάγκην τῆς ἑπιταμίας γίνονται 69.27
 σπονδαὶ in longum tempus complurium annorum pacte inducia 70.10
 statuta, id est sub conditione libertas 120.22

statuliber 120.27
 stolæ, muliebria vestimenta 140.
 suetonij locus in dubium vocatus 49.7
 suetonij locus emendatus 162.6. 178.
 12
 Suetonius memoria lapsus Vespasiani temporibus per errorem tribuit ea, quæ Claudio imperante constituta essent 269.5
 σωθηκη 64.15
 σωθηκη ἐκ τῆς ἑπιταφιαίων 66.28
 σωθηκη ἐπὶ τῆς ἰσθμίου καὶ ὁμοίως, ἢ σωθηκη τῆς ἀπονομίας 66.18
 σωθηκη εἶσιν, αἱ πνεύσας καὶ καπνῶς ἐν ἀμφοτέροις ἔχουσιν 69.11
 σωθηκη τὰς πόλεις ἀποτομοῖς ποιῶσι 69.28
 σωθηκῶν interdum generale nomen περὶ τῆς ἀπονομίας accipitur 70.2
 σωθηκῶς ἐκ τῆς ἑπιταφιαίων φέρειν ὡς ἐργίης δουλείας ὁμοίως 69.19
 syntheses, cænatoriae vestes 139.7
 T
 Taciti locus integritati suæ restitutus 43.18
 Taciti locus emendatus 115.19
 Taciti locus restitutus & expositus 254.17
 Tacitus, fidelissimus annalium scriptor 268.30
 Tarentini dicebāt se solos vivere, quod otio & voluptatibus fruerentur 148.7
 Tarentini homines luxu diffluētes, & prope perditii 148.2
 Tarentina purpura rubra 147.16
 Tarpeium saxum, supplicij locus 176.7
 Tauraniam in agro Campano intercidisse 86.25
 Termisum Vaccæorum oppidum 80.11
 terra motu ac tremore ciuitates nonnunquam desident 74.26
 Tertulliani locus emendatus 211.25

Tertulliani locus emendatus & declaratus 266.5
 Tertulliani locus emendatus, ubi de luxu fæminarum agit 150.8
 testamento & testimonio eadem ratione temone adposito in paucas literas contrahi solere 125.22
 testatorum voluntates plenius & pinguius interpretari oportere 132.27
 Themistij locus restitutus 203.14
 Themistocles Atheniensis tanquā ἀνὴρ σοφιστῆς ἕως τῶν ἄλλων à Thucydide laudatur 200.29
 θεωπελεῖν, obseruare, curare, colere, courtizer, ou faire la court 212.4
 Tiberij crudelitas 176.23
 Tiberij temporibus decretum fuisse, ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, ne vestis serica viros fædaret 144.4
 tigres leonésque nunquam feritatem exuunt, aliquando submitunt: & cum minimè expectaueris, exasperatur toruitas mitigata 256.10
 toga non solum viri, sed & fæminæ olim vebantur 135.7
 tomentum stuppeum 101.3
 tomentum duplex fuit, aut lingonicum aut Circense 100.12
 transfertur actio apud Vlpianum legèdum, non transactio 112.18
 transfugarum dexteras Fabius præcidit 174.18
 transfugarum pœna illa est, vt vini exurantur, aut furca suspendantur 173.24
 translatio iudicij 112.7. 113.17. 115.9
 translatio litis à domino in procuratorè 113.9
 tribunal ideo tam excelsum factū esse, vt locati ibi nihil humile abiectumque cogitent 28.15
 tribunus

tribunus χλιαρχεῖν dicitur non ἐπαρ- 29.13
 28.1
 tribuni nonnunquam in prouinciis mittebantur cum iure gladij 34.9
 triclinaria vestimenta, vestes erant cænatoriae 139.18
 Triphonini locus emendatus 64.4
 triumphales cænae 56.2.13
 Tullius Crispinus præfectus 9.24
 tunicas viris & mulieribus conuenire 135.17
 tutor & curator sunt in eadem conditione 117.29
 V
 Vappa 106.5
 Varro linguæ Romanæ peritissimus 186.6
 Varronis locus de lingua Latina emendatus 124.27
 Vel, etiam in Pandectis Florentinis trāspositum. 238.2
 Venam solui, & sanguinem mitti ignominia causa 160.17
 Venas mortis gratia incidere, Nerò curare vocabat 44.1
 veneno necandi antiquitus pœna ab Atheniensib. frequentata 40.18
 verba interire & renasci 91.6
 verbi vniuscuiusque duas naturas esse 124.16
 veritas in omnem partem sui semper eadem est 256.9
 Vespasianus bello potius quàm iure administrando aut constituendo asuctus 269.6
 vestimenta pellucida, quæ corpus magis nudant quàm tegunt 143.2
 vestimenta paranda quibus pellatur frigus non quibus vestiti corpora nudentur. 144.22
 vestes lineæ, sericæ carbascæ, byssinæ, bombycinæ 143.12
 veste holoserica primus Romanorum

Antoninus Heliogabalus vsus est 143.25
 vestes sericas viros fædare 144.6
 vestium luxuria, ciuitatis agræ indicia. 89.27
 vestis muliebris 133.2
 Veturius Macrinus 9.26
 vicarius quinam dicatur 31.3
 Victoris libellus de regionibus vrbis 48.18
 vilitas non vilitas legendum apud Vlpianum, Curtiū, Vopiscum 95.5.19
 vilitas sui, hoc est vitæ contemptus 93.26.
 vin tourné δι' ἑστίας ὄνοσ 106.6
 vini quatuor genera primum apposita 57.19
 vinum mutatum 106.1
 viri propria maximè est fortitudo 184.28
 vir fortis ac sapiens non fugere debet: è vita, sed exire 96.18
 virtus à viro appellata 184.28
 virtus nihil inexpertum omittit 93.23
 virtus nulli non viuo & mortuo retulit gratiam, si modò illam bona secutus est fide, si se nò exornauit & pinxit 256.5
 virtus equè laudabilis est in corpore valido ac libero posita, quàm in morbo ac vincto. 249.30
 virtutem & fidem in militibus potissimum requiri 191.29
 virtus summa, summâq; felicitas, duo sunt, quæ claros duces faciūt 197.19
 virtute duce, comite fortuna imperatores omnia summa consequi solent 197.29
 virtus belli, & sapientia pacis, duo sunt, quibus extulit ingens Roma caput 188.8
 virtus fortitudinem plerunque significat apud bonos auctores 185.4
 P.

virtus militaris est fortitudo: virtus imperatoria præter fortitudinem, alia per multa complectitur 200.8
virtus rei militaris præstat cæteris omnibus 188.13
virtutes imperatoris quæ sint 199.20
virtus imperatoria ἀρετὴ στρατιωτικὴ 197.13
virtus imperatoris & militis alia est atque alia 202.4
virtutis experimentum dare πείρα ἀρετῆς δοῦναι 193.26
vite finis longissimus, centum anni 72
vitam ne nimis amemus, & ne nimis oderimus 56.6
vitiibus cædi. vitis in delictis pœnam ipsam honorabat 1.6.14
vitia bona fide nunquam mansuescunt 256.12
vitrea vestimenta 152.25
viuimus inter peritura 74.9
viuentem nullum competitioni subiacere, nisi quæ crimini obnoxium capitalis sententia deportationi addixerit 276.23
Vlpiani locus emendatus 93.5
Vlpianus apud Alexandrum præfectus præter plurimum potuit 21.5
Vlpiani locus explicatus & emendatus 259.15
Vlpiani locus emendatus 232.23
Vlpianus iuris peritissimus, iuris professor, splendidissimi Papiniani discipulus, Alexandri imperatoris familiaris & socius 134.14
vinguentis Romani in cænis priuatis caput & pectus perfundebat 57.6

vrbes omnes quæ vsquam rerum potiuntur, vbi fuerint aliquando quaeretur 91.11
vrbs re vera non moritur, quæ non vixit. 86.18
vrbs dicta est à curuatura vrbi 75.26
vrbus, curuatura 026
vsucapio aduersus fiscum non præcedit 275.8
vsusfructus non pluris æstimari solet, quàm quæti est in reditu annorū triginta 73.26
vriles actiones præferri directis 117.15
vrxorem ducere aut retinere damnatâ publico iudicio, senatori conueniens non esse 246.21

X

Xanthus vrbs Lyciorum in Asia 90.24
Ξυλοκοπίαι fuste percuti 160.26
Ξυλοκοπίαι pœna 156.28
Ξυμβασίς 64.15

Y

Υἰάριον ἄπλοισι, ἀπλοισι τὸ ὄνομα ὑπὸ κλοῆς subditus 106.4
ὑποπέλας veltigalis 67.14
67.14

Z

Zarmarus quidam ex Indiæ philosophis 95.15
Zeno Stoicorum familie ductor atque auctor, non tam rerum inuictor fuit quàm nonorum verborū 229.4.16
Zonare locus restitutus 291.26
Zonare testimonium de edicto Claudij de petitione rerum alienarum 274.16
Zosimus quidam annum propè centesimum & vicesimum vixit 72

ANIMADVERTENDA.

Pag. I. lin. 2. à fin. τὴν τὴν παλαιὰ βιβλίον 13.9. πρὸ ἐνὶ ἀσπί 16.26. fuisse 17.13. ἐν ἐνὶ τῶν ὀπίσθων, 18.27. apud ipsum 21.11. concessam fuisse 22.8. infulas 28.7. ita duo potissimum 30.26. & ut præfectura 32.15. τὸ αὐτοκράτωρ ἀρχὴν 33.5. οἱ ὑπατωτῶν 39.26. Papianus. 50.26. alios viderum. 56. lin. vlt. Post summotas illas triumphales epulas, ij qui 59.24. Caium Caligulam eodem die produxissē pugiles, 60.18. (malim expectans) 62.4. peruerse Attali legunt. 17. Hinc explico 77.20. non poterat triumphis, arderet. 81.8. ἐδράν ἡγαμονίας ἀποδοσιν, ἐς ταῦ 86.12. Antoninus imperator 88.8. deducuntur ἔν τῷ. 94.1. excipere ferrum, ac multis 95.20. fere tradidisse: que nos 107.19. quæ proponemus 22. competit actio. 114.28. ad marg. l. is cuius. 110.13. & noxale nullum sit: 125.7. ut secundam ordiri possimus, 126.2. Antoninus. tunc 130.15. omnes cupimus. Atque ex hac 131.16. Tigris ab Hemo Dinidit, hoc 139.23. meminere, cum apud Senecam 141.21. ornamenta capitis. 143.5. οὐχ ὄψεσθαι τὰ λεπίδα. 161.2. ipsique supplices. 174.16. apud veteres Romanos. 176.25. capreis: unde 182.9. vilissima capita, fovenia pecora. 219. ver. pen. ad marg. intra domum quidem exercendi. 230.10. esse Pomponius scribit, idem & 234.2. ἡ ἀπαρτις. 4 bene, propriè 238.13. tabularum publicarum curæ à 17. scribit. Augustum 241.17. somnia fingunt, 273.18. teneatur: hoc eidem 275.9. nondum tamen fisco nuntiatis emptor prædij &c.

Lutetia Parisiorum, 7. idus Iunij, M. D. LXX.
 excudebat Ioannes Bene natus.